

EUGEN BOUREANUL
VIJELIA

EUGEN BOUREANUL

VIJELIA

1969

I

Iarna anului 1614 începuse cumplit de grea.

Înspăimântate și sărăcite de luptele Movileștilor, de cruzimile fără de seamăn ale lui Ștefan Tomșa al II-lea, satele Moldovei rămăseseră aproape pustii. Flămânzi și goi, sătenii fugiseră la munte și se tănuiseră prin codri. Copiii mureau în brațele bătrânilor, cari – la rândul lor – se zvârcoleau în chinurile ciumei, ce bântuia țara de mai bine de doi ani.

Era înaintea Crăciunului.

Se înnoptase. Prin troienii drumului de codri, ce ducea spre Botoșani, un pâlc de călăreți înaintau anevoie, tăindu-și părții, pe care Crivățul le netezea pe dată, în urma lor.

— Pustiu ținut. Puteam să-l străbatem și ziua, vorbi unul dintre călăreții din fruntea convoiului.

— Așa o fi, măria-ta, dar paza bună trece primejdia rea. O veste poate ajunge oricând la urechile Tomșei, iar iscoadele lui ne-ar putea încrucișa oriunde.

— Pe o vreme ca asta? făcu, neîncrezător, cel dintâi. Și vorbele li se curmară, purtate pe coclauri de mugetul furtunii și gemetele cailor, ce opinteau din greu, abia împieptășând valurile troienilor.

Drumul devenea din ce în ce mai greu. Dealurile Pietrăriei se înălțau în calea jocului capricios al spulberişului, măturat de sub poalele trunchiurilor seculare, de pe clinele repezi ale dealurilor vecine, și îngrămădit pe băioage, pe care – în lunile de vară – se vedea și dunga drumului de șleau, ce ducea spre părțile dinspre miazănoapte ale țării.

În vaietul cu mii de glasuri scos din adâncurile frământate de biciuirea aceea năprasnică, tăioasă a orcanului înghețat, în şuierăturile și gemetele șfichiuitoare ale îngustelor destinderi neîmpădurite, prin care boncăluiau taurii iernii și ai văilor adânci începuseră să buciume, de un timp, alte neliniștitoare sunete.

— Amarnic mai urlă Crivățul! scrâșni cineva dintre drumeți.

— Ce Crivăț? Aceștia-s lupi curați, se cutremură un altul.

Caii începuseră să frământa zăpada, aproape pe loc, ciulindu-și urechile. Opriră. Călăreții își încordară auzul, urmărind – neliniștiți – zgomotul care când se apropia, când – parcă – se îndepărta, hăulind din ce în ce mai slab, în taințele codrului, pe când de undeva, de pe aproape un alt frământat părea a se prevesti.

O săgeată vâjâi, pierzându-se cine știe pe unde. Apoi, alta şuieră, pierind pe urma celei dintâi, după care o perdea de aprige vârfuri de oțel bâzâiră prelung printre trunchiuri și ramuri. Se auziră gemete și vaiete de durere.

— Înapoi!

— Îndărăt!

— Înainte! scrâșni spătarul Veveriță. Cu Dumnezeu înainte! După mine! Săgeata te poate ajunge oricum, și în goană și pe loc! și își împintenă calul, împingându-l într-acolo, pe unde părea a fi ascuns dușmanul acela, necunoscut.

Cu răcnete sălbatice, o altă ceată de călăreți se desprinse din noapte. Și nu se mai auzi decât şuierul iute al paloșelor, nechezatul prelung al cailor împinși unul într-altul, țcănitul armelor izbite în scânteieri scurte, gemetele grele ale celor răniți.

Viforul și întunericul făceau lupta și mai feroasă. O lovitură putea porni chiar din mâna unui prieten.

Spătarul Veveriță își roti calul, prinse frâul unui călăreț dintre cei încleștați în luptă și aplecându-se pe oblânc, îi gemu la ureche:

— Feri, măria-ta! Pe mine m-au atins! Trage-te-n bunget! Și se năpustiră în noapte, spre codru.

În limeziș încăierarea se micșora și creștea în iuți vârtejuri de furie și puteri noi.

— Nu mai e pe aici, urlă cineva, în poloneză.

— Aici trebuie să fie. I-am auzit vorba...

Apoi, zărindu-l pe spătar, care se întorcea vijelios, se năpusti spre el:

— Uite-l!

Dar o şuierătură scurtă îi tăie calea. Fierbințeala îi arse umărul. Brațul i se muie. Cailor se izbiră. Rănitul se rostogoli în troian... Oamenii se împrăștiară, orbiți de noapte, de vifor, înșelați de părelnicile năluci ale furiei... Cei din urmă năvălitori se pierdură în nelămurirea codrului. Bătrânul Veveriță își chemă tovarășul, lăsat sub poala ocrotitoare a gorunilor și întunericului.

— Ce mai fu și aceasta, spătare? Întrebă polonezul.

— Dintre cele multe, răspunse celălalt. Poate chiar oameni de-ai Tomșei, ce se vor fi crezut urmăriți. Ori, poate chiar dintre cei porniți pe urmele noastre.

— Ei să fi fost? Și unde-s?

— Prin troiene! făcu, scurt, bătrânul. Prin codri... Știu eu?

În zăriștea scurtă a viforului, se zăreau – pe alocuri – pete negre, care încărbuneau zăpada fumurie. Unele înțepeniseră în veșnică nemișcare. Altele zvâcneau uneori în zvârcoliri scurte. Printre vâjâiturile furtunii păreau că flutură unele chemări, unele strigăte de durere omenească.

Din noapte se desprindeau alte pete, tulburi, care se urzeau din ce în ce mai depline, până se închegau în ființa tovarășilor de drum, răspândiți de spaimă ori de vârtejurile ciocnirii mai dinainte.

— Te-au lovit? întrebă din nou polonezul.

— La piept! gemu spătarul Veveriță. Mă arde... De-oi ține până la Botoșani...

Dintre drumeții de mai înainte, puțini își mai urmară calea. Cei mai mulți rămaseră să sature gadițele codrului care și începuseră să adulmece cu urlete prelungi un ospăț atât de lesne dobândit.

Când cele de pe urmă opintiri ale cailor fură amuțite de vâjâitul Crivățului, din zăpadă se ridică unul dintre cei căzuți. Își pipăi umărul, zdrobit de-o lovitură de sabie. Degetele înghețate i se înfiorară de năvala sângelui cald. Și mormăi, înciudat:

— Și asta-i ... tot sabie moldovenească!

... Din afunduri, lupii chemau necurmat. O smâncitură puternică îl făcu să tresară. Se aplecă. Aproape lângă el, zăcea, răsturnat, un cal, împleticit în curele. Și lupii urlau aproape, tot mai aproape, hăuleau prelung, chemau neconținut.

Oșteanul se cutremură. Gândul unei morți ca aceea se prevestea acum din orice ungher al codrului, făcea să-i zvâcnească tâmplele sub șfichiuirea sângelui înfrigurat. Își pipăi șerparul și trase jungherul. Nu mai simțea durerile rănii. Brațul îi amorțise. Taie piedicile calului, care sări în picioare, cu un nechezat scurt, nervos, prevestitor de primejdie.

Foarte aproape răsunară clănțănituri de dinți, scheunări înăbușite, răgușite, și cuprinsul se păta de zeci de luminițe galbene-verzui, care sclipeau de pretutindeni, două câte două.

Calul sări în lături. Oșteanul prinse frâul cu brațul teafăr și – dintr-o opintire – se prelinse pe șaua înghețată. Pintenii i se înfipseră adânc în coastele telegarului, care începu să alerge, sărind – în copci iepurești – peste nămeții înalți și pierzându-se în spulberişul orb, ce dănțuia fantastic în noaptea tot mai adâncă parcă.

Goana ținu îndelung. Călărețul simțea topindu-i-se puterile. Durerile răni îi săgetau din ce în ce mai tare. Dar gândul că putea să cadă pradă dinților necruțători ai lupilor îi dădea noi puteri, iar pintenii i se înfigeau tot mai necruțători în coastele supte ale calului.

După un timp simți că se moleșește. Îl cuprindea o grea amețală. Nu-și mai dădea seama dacă scânteile ce-i jucau în priviri erau chiar ochii lupilor ce-l urmăreau, sau numai închipuirile minții lui, chinuite de fierbințeală și de durerile trupului. Se simțea tot mai moale, tot mai greu. Mădularele i se plumbuiau tot mai tare și-și dădu seama că alunecă de pe șa...

Cândva, i se păru că plutește pe ceva moale, care-i răcorea capul, îi potolea durerile răni și-i făcea nespus de bine... Apoi, nu mai știu nimic.

Trecuse de miezul nopții.

În curțile spătarului Veveriță, din preajma Hârlăului, singur portarul mai veghea în turnul de pază de deasupra porții celei mari. Sta înaintea vetrei pe care ardeau mari cioturi de stejar, gândind la călătoria atât de primejdioasă a stăpânului său.

Flăcările puternice luminau cuprinsul chiliei strâmte, răsrângând ape arămii pe chipul uscat al moșneagului. Deodată, acesta tresări. În mugetul vântului, i se păru a desluși ceva, ca un nechezat prelung. Își încordă auzul, care începuse să-l mintă de vreo câțiva ani... O nouă chemare străbătu de afară.

„Cine-o mai fi pe o vreme ca asta?” se miră portarul.

Se sculă și împinse oblonul, prin care se putea zări la picioarele turnului. Cu tot întunericul profund al nopții de vifor, pe pânza nelămuritului alb al zăpezii, i se păru că deslușește o mogâldeață neagră. Și strigă spre cel ce nu putea fi decât vreun drumeț rătăcit:

— Cine-i acolo?

Drept răspuns, o pală de nea îi biciui vederile și-i închise pleoapele. Crivățul se năpusti pe ferestruie într-un vâjâit prelung, urmate de un chiot ascuțit.

Bătrânul trânti oblonul la loc, mormăind cuvinte grele împotriva drumețului aceluia, care – judecând după muțenia lui – numai om bun nu putea fi.

Se așeză iarăși în fața vetrei și se minună, vorbind cu sine și cu singurătatea:

— De era creștin de omenie, răspundea... Cine știe ce borfaș o fi... Vreun lotru, pe care l-o gonit viscolul de pe drumuri!... Apoi, se înduioșă: Și, dac-o fi înghețat?... Ce crezi? Așa vreme!... Și, dac-o fi vreun olăcar de pe la vreun boier? Câte nu se pot întâmpla pe lumea asta a lui Dumnezeu?...

De jos se auzi iarăși, ca o chemare, nechezatul prelung al calului. Și bătrânul se hotărî:

„Fie ce-o fi! Trebuie să-mi dau seama cine-i! Doar asta mi-i datoria...”

Își luă baltagul și coborî. Canaturile porții scârțâiră în țâțâni. Dar înaintea lui nu văzu decât un cal, care frământa nerăbdător troianul.

„Mare minune!... Al cui o fi? Hm! un cal, așa, singur... La o vreme târzie de noapte!”

Îl cercă o presimțire. Se apropie mai tare și... strigă:

— Sfinte Timotei!... Apără și păzește!... Aista-i harmasarul stegarului Ciulei!

Calul se smuci din loc, pășind spre poartă. De el atârna ceva. Portarul se înspăimântă. Gândi că nu putea fi decât călărețul, prins în scară. Îl opri locului. Putința unei nenorociri îi fulgeră mintea... Apucă scara și scoase cu greu, piciorul celui căzut. Apoi, se aplecă asupra-i...

Nu era stegarul. Un străin. Un boier, după cât putu desluși prin întuneric.

Se repezi pe scări și sui în turn, bombănind cu totul nedumerit.

„Doamne-Dumnezeule!... Sfântă fecioară, făcătoare de minuni!... Ce-o mai fi și asta?... Calul i-a lui Ciulei, da' de scară atârână altul decât stegarul măriei-sale spătarului...”

Trecu în chilia alăturată. Se aplecă asupra unui pat, pe care sforăia o namilă de om pe un vraf de piei care, cu tot gerul, răspândeau un miros greu, ca o fiară. Bătrânul îl prinse de braț și începu să-l zgâlțâie:

— Măi Butucuș!

Uriășul tresări și mormăi, supărat:

— Ce-i, omule? De-abia adormii și eu...

— Ce de-abia? Că sforăi de ieri, de pe la chindie...

Celălalt dădu să se culce iarăși.

— Scoală, bre, că nu-i lucru curat la poartă.

— Da'... ce-i?

— Hai cu mine și-i vedea!

— Ce să văd? Ori visezi?

— Vino-ți zic, că-i prăpăd... E-un lucru nemaipomenit în Țara Moldovei... ce-i pe la poarta noastră...

— Hă? icni Butucuș, cu totul treaz de astă dată.

Și scările dudură sub pașii lor grei și grăbiți.

Când îl ridicară în turn și-l așezară în bătaia focului, deslușiră portul unei leah. În gulerul de jder al cabaniței în jurul gâtului, i se închegase un sloi roș de sânge. Îl dezbrăcară. Și le apăru umărul zdrobit și gâtul adânc încrustat de lovitură.

Pufnind înciudat, Butucaș bombănea plin de necaz. Apoi se-ntoarse spre portar:

— Pentru ăsta mi-ai stricat somnul, măi?... Aistora să le sfarmi capul, ca la năpârci, nu să-i tăbârcești la căldură și la leacuri.

Bătrânul se gândi câteva clipe.

— Când nu-ți mai poate cășuna vreun rău... și vrășmașul nu-i decât... tot un om! Da' alte lucruri mă minunează pe mine, măi Butucuș. Ce caută omul ista pe calul stegarului măriei-sale?

Și cei doi vegheară tot restul nopții, iar sfatul lor nu se învârti decât în jurul... cine știe cărei pățanii a Spătarului, căruia – fără îndoială – trebuia să i se fi întâmplat ceva, dacă harmasarul celui mai bun ostaș al „steagului” se întoarce la curte stingher, ba... purtând și trup străin și încă atât de greu lovit.

Înfășurat în prijnița de pojarniță dospită în ulei, leahul gema și aiura în frigurile bolii.

Butucuș își încordă auzul. Apoi întoarse întrebătoare privire spre tovarășul lui:

— Ia ascultă și tu, moșnege! Aista parc-ar grăi moldovenește. Îl auzi?

Cuvintele, arar rostite mai lămurit, ieșeau șuierate, oftate, icnite printre buzele arse ale rănitului. Somnul îi era din ce în ce mai neliniștit. Începuse să se frământa, fără astâmpăr. Crâmpaie de vorbe sunau tot mai limpezi, mai înțelese... După răstimpuri de tăcere apăsătoare, în care nu se auzea decât răsuflarea dogoritoare a bolnavului, izbucneau împotriviri arțăgoase.

— Scapă?... Scapă?... Niciunul!... Pe toți îi tai... Nu știu!... Eu n-am prieteni... Moldova!... Asta-i!... Moldova!

Ca și cum cineva i-ar fi stat împotriva, trupul îi sălta din loc, în silinți de ridicare, iar ochii i se măreau peste măsură, ațintind un chip pe care nu-l vedea decât el:

— Eu sunt!... Văruntar mă cheamă! Și?... Nu mă tem!

Apoi se potolea și gemete grele zbuciumau chilia portarului.

Afară vântul urla și mai puternic, lovind în burdufurile ferestrei, pe care lumina slabă a zilei ce începea nu le putea străpunge încă.

II

Trecuse mai bine de-o lună.

În curtea spătarului Veveriță, inimile se înfiorau de toate bănuielile și grija de soarta celor plecați înrâncena sufletele curtenilor. În frământările care bântuiau Moldova, multe se puteau întâmpla.

Scaunul domnesc – pe care, de un timp, încăpuse cruntul Ștefan Tomșa al II-lea – începuse a se clătina. Nu trecuse mult de când Constantin-vodă Movilă își găsisse moartea în valurile limanului scăpând astfel de rușinea sclaviei spre care îl târau tătarii, după nenorocita luptă de la Cornul-lui-Sas, de pe Prut. „Ielisaveta – Doamna răposatului întru fericire Ieremia-vodă Movilă”, și mama lui Constantin-vodă, nici nu bănuia moartea atât de năprasnică a întâiului ei vlăstar.

Din ascunzișul din Ustie unde aștepta, nădăjduind întoarcerea feciorului, gândind mereu la răscumpărarea „robului”, ea începuse să râvnească din nou acest tron moldovenesc pentru cel de-al doilea născut: Alexandrel „Moghilă”.

Din țară, iscoadele îi aduceau veștile frământărilor, care o zbuciumau. Ștafete porneau spre toți dregătorii poloni. Toată umilirea, toate uneltirile, orice crimă nu păreau de disprețuit acestei femei neastâmpărate, care șezuse în două rânduri pe scaunul Moldovei: întâi, alături de bărbatul ei, Ieremia Movilă și – în al doilea rând – lângă feciorul prăpăstuit: Constantin-voievod, neuitând, însă, nicicând a se numi pe sine: „Ielisaveta, cu voia lui Dumnezeu, Doamnă a țării Moldovei”.

Nobilii poloni își aplecau bucuroși urechile oricui le cereau ajutorul întru dobândirea sceptrului moldovenesc. Orișicât de sărăcită părea, Moldova avea încă destule bogății pentru îndestularea poftelor prădalnice ale acestei nobilimi.

Năvălind în Moldova, raitelor lor neomenoase, dar scurte, nu li se putea pune nicio împotrivire. Veneau doar în „ajutor”. Dar pe cât de viforoase păreau străpungerile hotarelor moldovene, pe-atât de lenevoase le erau șederile și de încete ieșirile. Nobilii polonezi erau cavaleri și nu ciobani ducători de turme, și mai erau și unele care cu averi bisericești, ori cu de acele de care gemeau curțile, risipite pe dealuri și coclauri, pe zidurile cărora atârnav pironite capetele femeilor și copiilor, rămase să le tânguie pustiul.

...Protectorii acelor flămânzi închideau ochii la toate fărădelegile făptuite adesea chiar și de simbriașii și mercenarii lor de-o zi, ori de-o lună. Se bucurau oricum să-i vadă plecând înapoi, peste hotare, ei rămânând să tremure la gândul de a nu-i zări reapărând, ca pe un stol al morții, în preajma vreunui alt râvnitor de tron și de averi.

Înăuntrul țării, și sătui de sângele vărsat de cruntul Ștefan Tomșa, boierii ar fi dorit venirea în scaun a lui Alexandru, cel de-al doilea fiu al lui Ieremia Movilă. Și-n aceste frământări, Ștefan Tomșa-vodă împărțea moartea cu o dârnicie fără seamăn, oricând și oricui i se părea că i-ar purta gânduri ascunse.

Prin văzduh vântuiau multe zvonuri. Se spunea că Ielisabeta-doamna își strângea oaste în ținutul Halițului. În Moldova începuse să se frământe iarăși ceva nedeslușit. Pe valuri veneau multe așchii, poate ale săgeților ce se pregăteau să șuiere din nou prin văzduhul țării, plin și așa de vaierele celor mulți, sărăciți de vrășmașii de afară și de stăpânii dinăuntru.

Jafurile nu se mai curmau. Sângele nu mai înceta să închege praful drumurilor, să năclăieze ulițele și bătăturile satelor și târgurilor, ale bordeielor sărăcimii, ori ale curților boierilor, plecați cu domnii pe care-i slujiseră, ori strânși lângă noul și vremelnicul voievod din scaun. Primejdia și foametea, bolile și măcelul urzeau cea mai crâncenă poveste ce se putea spune despre Moldova acelor timpuri.

De când fugise de urgia lui Tomșa, nu venise nicio veste de la spătarul Veveriță.

Primăvara se vestea de pretutindeni.

Din afundul zărilor dezmoțite de soarele molcuț al lui martie, se auzea trâmbițarea cârdurilor de cocori. Adieri călduțe, care mai păstrau pe aripile lor o ușoară mireasmă sudică, învăluiau nesfârșitele întinderi împădurite ale țării, între care se ascundeau și curțile întărite ale spătarului Toma Veveriță.

Zidurile lor, afumate de ani și chiar de praful puștilor, se înălțau semețe în întinsa poiană a codrilor Deleni, de lângă care se destindeau ceilalți codri, ai Hârlăului și Cotnarilor.

Între zidurile acele, crenelate și străpunse de ochiurile înguste ale sânețașilor, se tăinuiau curțile cu toate acaretele gospodăriei și bordeiele nenumăraților robi. În spatele lor se destindea livada de pomi bătrâni, presărată de mici poienițe, în care hălăduiau nenumăratele știubeie de albine, scoase de curând din hrubele iernaticului.

În ziua aceea de sfârșit de martie, în cerdacul curții – mărginit de îndantelarea stâlpilor de stejar, iscusit dăltuiți de ucenicii meșterului Cosma, vestitul săpător în lemn de la mănăstirea Tazlăului – se vedea un stol de fete, înconjurând – la o cuviincioasă depărtare – pe o altă tânără, îmbrăcată după moda adusă din îndepărtatul apus.

Domnița Irina, singurul copil al spătarului, era înveșmântată asemenea fecioarelor zugrăvite – cu vreo sută de ani în urmă – de maiștrii italieni. O rochie de damasc alb, cu guler negru, făcea să apară și mai alb chipul ei, ca de nea, care însă părea tăiat în hotărâtele linii ale unei voinți greu de urnit din aplecările și încredințările ei. Părul îi era ca țesut într-o beteală abia zărită a unui nesfârșit lăntug de aur, de care – peste tample – atârnavu podoabe de mari mărgăritare, iar peste tot se învâlurea un bogat și străveziu vâl de mătase, țesută și ea în fir de aur și de argint. De umeri îi atârna o bogată hlamidă de samur. De sub poalele hainei se zăreau picioarele mici, în încălțăminte de moale piele galbenă de Ypres.

Domnița se întoarse spre una dintre fetele din preajmă:

— Și... cine ți-a spus ție astea, Casandro? o întrebă ea.

— Chiar Butucuș, măria-ta. De-o lună, cică, ar fi zăcând în turn. Da' Mădălina zice că s-ar afla pe acolo și mai de demult.

— Și... cine-i străinul acela?

— Dă! Știm noi? se spăși copila. După îmbrăcăminte cică ar părea un oștean, da' după vorbă-i boier. Așa zicea Butucuș, care se cam pricepe la oameni, de când a cutreierat prin țara leșească, cu măria-sa spătarul.

Jupânița Irina rămase pe gânduri... Om străin în curte fără știrea și învoirea ei?... Sprâncenele i se îmbinară și privirile i se aspriră. Dar, pe încetul, fața i se însenină de un gând al temerilor... Și tatăl ei, spătarul, călătorea acum prin cine știe ce părți de lume, pândit de toate primejdiile. Și el putea fi rănit în cine știe ce întâmplătoare ciocnire. De ce să bănuiască portarului și vânătorului curții mila, pe care o arătaseră față de un străin în nevoie?

Apoi, alt gând se ivi de după neguroasele cugete de mai înainte... Cine o fi? De unde? Cu ce prilej fusese rănit?... Era un dușman, sau numai un om din necunoscut?

După câte îi lămurise tatăl ei, înainte de plecare, vremile erau tulburi. Primejdii se puteau abate oricând peste bieții oameni și pricini erau destule ca iarăși să prefacă țara în valvârtejul tuturor sângeroaselor întâmplări. Ștefan Tomșa mocnise, în Iași, o mânie surdă. Mai ales de când, după

răscoala boierilor și după lupta lor împotriva voievodului, la Cucuteni, Tomșa-vodă nu se mulțumise numai cu capetele tuturor rudelor Movileștilor ce-i putuseră cădea în mână. Viața bătrânului Balica – cumnatul fostului domn, Ieremia Movilă, – zilele lui Chiriță Paleologul – cumnatul doamnei Ielisaveta, care adăsta acum strângerea de proaspete oști poloneze pentru o nouă năvălire în Moldova, – scurtarea de cap a lui Vasile Stroici și a stolnicului Miron cereau alte noi victime, pentru potolirea – măcar pe o vreme – a mâniei domnești.

De aceea, crudul fecior a tot pe atât de crudului său părinte, Ștefan Tomșa cel dintâi, tăia pe cine putea pune mâna. Iar acei ce avuseră nenorocul să nu poată fugi la timp, fură – de data aceasta – vornicul Bărboi, al cărui cap se rostogolise sub securea gădei, pe când coconul său să înălțase pe furca spânzurătorii, ca o pildă pentru acei ce s-ar mai fi încumetat să tulbure tihna măriei-sale voievodului Moldovei.

În astfel de împrejurări, pe drumurile țării hoinăreau mulți pribegi. Unii năpăstuiți de-a surda. Alții, vinovați de cine știe ce... gânduri, cu care cercau să tulbure stihiiile vieții în săraca Țară a Moldovei. Și, tot așa, puteau bate cărările lăturalnice și toți vântură-lume, toți tâlharii, cari – în asemenea vremuri – răsar cu nemiluita, căutând foloase ușoare în spaima omenească și în nesiguranța împrejurărilor, de care se tem chiar și cei viteji – uneori, nu numai prostimea cea cu câte două proțape la car.

Cine știe ce fel de om mai putea fi și acel care se zicea că zace de atâta timp în turnul de strajă de la poartă? Asemenea întâmplare trebuia descurcată. Pentru că, dacă, față de un biet om în nevoie, ușa trebuie larg deschisă, față de mișelul strecurat prin viclenie în cuibul tău, acea ușă urmează a fi și mai zăvorâtă ca până în ceasul pătrunderii lui printre ale tale.

Domnița Irina se sculă și intră în tindă. De obicei, acolo se ținea roaba de la iatac, așteptând poruncile și pândind semnele stăpânei.

— Du fetele la odăi și adu-mi pe vătaful de curte, îi porunci ea roabei.

După un timp, omul chemat se înfățișă la porunca stăpânei. Fata îl privi lung. Omul cunoștea privirile acestea tăcute ale jupâniței, în urma cărora nu se prevestea nimic bun.

Crescută în sihăstria curților dintre codri, Irina Veveriță urmasă tiparul bătrânului spătar. Aceeași aprigă fire, aceeași bărbăție neînfricăată, același suflet drept, dar și necruțător la încălcări de datorii și vreri. Bătrânul o plămădise după toate ale firii și apucăturilor sale, neavând alte tipare după care să o modeleze.

Vătaful de curte clipi repede a nedumerire și, aplecând ușor fruntea, întrebă sfios:

— Care-i porunca măriei-tale?

— Aș vrea să știu, Nicoară, ce se mai petrece prin curtea asta, a noastră?

Omul o pătrunse cu privirea, fără să poată desprinde de pe chipul ei altceva decât... așteptarea răspunsului la întrebarea făcută. Își învârti, de câteva ori, cușma mițoasă între palmele puternice și răspunse târăganat:

— Nimic altceva, măria-ta, decât... bine. Ce s-ar putea petrece, deocamdată, în curțile măriei-sale spătarului?

— Lume străină s-a mai arătat pe aici, afară de aceia... despre care am cunoștință?

Nicoară Gârneață, vătaful de curte, înghiți un greu nod, care i se ridicase în gât dintr-un salt neașteptat al inimii. Privi într-o parte, cam într-acolo pe unde era știut că se înalță un oarecare turn de pază și tuși în silă, ca și cum ar fi voit să scoată – totodată – și răspunsul, pe care nu se pricepea cum să-l potrivească mai bine.

— Despre asta... măria-ta ar trebui să întrebe pe Ghinea, că doar el are turnul în pază și numai el poate cunoaște cine se oprește pe la poartă, cine străbate prin ea... ori cine pleacă mai departe. Și vătaful de ogradă păru foarte mulțumit de acest înțelept răspuns, pe care-l rostise fără să se gândească.

— Dar tu... pe la turn nu cauți, vătafe? stăruie fata.

— Ce să caut eu pe acolo?... Pe acolo Ghinea Duhu-i stăpân și poartă răspundere. Iar eu nu privăsc decât la ceea ce trece dincoace de turnul porții. Asta-i! Și, după o clipă de gândire, urmă: Dar dacă măria-ta vrea numaidecât s-o afle și s-o știe, eu cunosc că, în turn, zăcea un fel de oștean, tăiat de paloș, dar... dacă a plecat, sau dacă mai e pe acolo, eu n-am la știință, măria-ta. Paznicul ar putea spune mai multe ca mine...

Cu câteva zile în urmă, în chilia din turnul porții fusese sfat mare.

Erau de față: bătrânul paznic, Ghinea Duhu, Butucuș, vânătorul curții, un oaspe proaspăt venit... nu se știa de unde, dar care se arătase om tot pe atât de aprig la suflet, după cât de tăcut era la cuvânt, Costea Vifor, și care părea a se fi cunoscut cu comisul Văruntar și Nichita Majă – cel de-al doilea stegar al spătarului Veveriță.

Pe vatra chiliei ardea același nestins buștean. Zilele fuseseră aspre în vremea din urmă. După o iarnă cumplită, urmaseră vântoasele nebune ale

zilelor babei și deodată vremea se răsfăță într-o primăvară neașteptat de blândă. Însă între zidurile de piatră ale turnului de pază, stăpâneau tot fiorii reci ai iernii, care stăruiau măcar prin umbre și prin bolți.

— Eu aș zice, boierule – urmă sfatul început, și reluându-l după o îndelungată tăcere bătrânul Ghinea Duhu – că rana nu-i tămăduită decât pe deasupra. Mădularul pătimește în ascuns și mai are nevoie de odihnă.

— Nu, moșnege! Ce nu se vede nu se ia în seamă, îi răspunse celălalt. Eu vă foarte mulțumesc de toată grija de până acum... Musai trebuie să plec. Mai ales că acest om – arătă el spre Costea Vifor – mi-a făcut cunoscut unele vești, despre care foarte m-am bucurat, dar m-am și îngrijorat totodată... Am eu unele treburi pe lumea și în țara asta, a Moldovei, care mă cheamă pe aiurea pe unde – de altfel – trebuia să fiu mai de demult fără fleacul ista de rană, care m-a ținut în bârlog o bună bucată de iarnă.

— Nu tocmai fleac, boierule, se amestecase în vorbă și Butucuș. Că, de nu erau dresurile Măgdălinei și nu încăpeai pe mâini mai pricepute, putea să cadă carnea și să iasă și osul. Ai văzut, doar, cât era de vătămat.

— A fost, voinice, încuviință comisul Vărunțar. Țiganca s-a dovedit pricepută firoscoasă și mare meșteroaie. Are potrivită știință la astfel de dureri. Dar, acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, toate au intrat pe calea cea bună.

În clipa aceea, ușa chiliei scârțâise în țâțâni și prin crăpătura ei se strecurase capul de taur al lui Nichita Majă.

— Daa... pe unde umbli, flăcăule? îl întrebase paznicul porții.

— Ia, pe unde se mai pot afla vești de prin lume, de pe la Domnie și... de prin alte părți mai depărtate, vorbise stegarul spătarului.

— Adică, precum înțeleg eu... ai colindat poate pe la cutare han, se dumerise Ghinea Duhu. Atunci, de bună seamă, ai fost prin părțile Cotnarului... Poate pe la Ancuța?... Ha?

Nichita Majă clătină din cap, a încuviințare.

— Se și vede. Ce-l mai întrebi? râse Butucuș. Nu-l vezi ce greu scoate vorba? Mai lesne-și clatină bostanu'... Aista-i, nedesmințit, un semn că Majă a fost pe la Ancuța. Vezi bine! Și că... n-o stat tocmai degeaba pe acolo.

Stegarul îl săgetă cu privirile:

— Am fost, măi! Și, ce-i cu asta? O spun singur, că la un han ca la Ancuța, ce poți face alta decât să bei pe cât ți-i puterea și să asculți și ce nu ți-i vrerea?

— Și, ce-ai mai aflat pe acolo? se amestecă, împăciuitor, comisul Văruntar.

— Hm! își scuturase capul, iarăși, stegarul Majă. Și bune și rele. Asta-i! Cele bune să se-adune, cele rele să se spele! Asta-i!

— Începe cu cele rele, măi Nichita, îndemnase vânătorul, că pe cele bune ai să le spui tu mai la urmă, după cum ți-i năravul.

— Vezi bine c-am să încep, că de asta mă și vezi pe-aici... Altfel, la ce era să las nebăut, pe-acolo, bunătate de gin din hia lui vodă Ștefan-cel-bătrân?... Și, mai ales, să mă despart de un preten bun al meu, peste care am dat pe acolo... de unu' de-i zice pan Smolschy...

Comisul Văruntar și Costea Vifor schimbă priviri iuți. Ghinea Duhu se bucură nespus.

— Pan Samoilă Smolsky? Întrebă comisul grăbit. Atunci tot pe-acolo trebuie să fi fost și un alt pan... unul Gori Crave, că aiștia-s ca două degete de la o mână. Stau mereu unul lângă altu'... Afară, doar – Doamne-ferește! – dacă-l tai pe unul și-l dai unui câne, să-l mănânce. Altfel, ar fi în stare să se lipească la loc, pe puietură, numai să nu se despartă unul de celălalt...

— Era! Vezi bine!... De ce să nu fie și pan Gore pe acolo?... Decât, cu panul acela eu nu mă am prea bine, de la o întâmplare mai veche, despre care n-am a spune acum nimic. Asta-i! Eu de hatârul lui pan Smolschi am mai întârziat pe la han, pentru că știe multe și, despre ceea ce știe, nu se ferește de nimeni a cuvânta...

— Și, ce spunea pan Smolschi? Întrebă Văruntar, cu prefăcută nepăsare.

— Ce să spună?... Vine togmai de la hotar... Și ce spune, na! nu-i tocmai a liniște și pace... Asta-i!

— Minciuni! pufnise Butucuș vânătorul.

— Or fi ele și astfel de minciuni, da' noi am mai auzit asemenea snoave, care s-au dovedit totdeauna a fi și lucruri adevărate.

— Lăsați-l, oameni buni, să ne spună dumnealui, Nichita Majă, zvonurile rele, pe care le-a auzit, și bătrânul Ghinea se întoarce spre stegar: Vorbește, voinice... Da'... numai ia-le cu rost, după cum le-ai auzit și... ți le mai poți aduce aminte.

După o deprindere a dumisale, Nichita Majă scutură iarăși din cap, își apucă nasul puternic cu degetele mâinii uriașe și-l frecă vrăjmășește. Apoi, ca și cum mintea i s-ar fi limpezit pe deplin, după un asemenea straniu ritual, icni din adânc și își încuviință sieși:

— Așaa!

Privi, pe rând, spre toți cei de față și începu să povestească, cu glasul aspru, întrerupt de foarte deși „asta-i!” și „așa”.

— Apoi, aflați, oameni buni, că pan Sămuilă Smolschi, care vine tocmai de la hotarul leșesc, mi-a spus așa: că măria-sa Ielisafta-doamna s-a așezat din nou în curțile ei de la Ustie.

— Păi... că pe-acolo și șade întotdeauna când prigoana o alungă din țară, cercă să lămurească Butucuş.

— Asta-i! Parcă noi nu știm pe unde stă măria-sa doamna Ielisafta! Da' ea o lipsit vreun an din curțile ei de-acolo. O avut daraveli de giudecată pe la Leopold, pe la Halicz, cu cumnată-sa, cealaltă doamnă, a lui Simion-vodă.

— Cu Mărghita-doamna, lămurise bătrânul portar, ca un om priceput în rosturile celor mari.

— Așa! încuviințase stegarul. Ș-acu'? S-au strâns la Ustie, unde a fost mare sfat domnesc a doamnei Ielisafta cu ginerii dumisale și cu toate necazurile ei... Și spunea pan Smolschi c-au venit la sfat și cneazul Vișnovieț.

— Acela de-o ține de nevastă pe măria-sa domnița Chiajna Moghila... Wiznowiesky, na!, nu-l știți dumneavoastră, limpezi din nou Ghinea Duhu.

— Acuma Reghina-i zice, c-așa i-o schimbat numele, pe lehie, măria-sa Mihai Wisznoviesky, mai lămuri și Butucuş-vânătorul.

— Tot o ceapă! deschise gura și Costea Vifor. Și... Mai tăceți și lăsați-l să spună creștinu' ce-o fi având de spus.

Butucuş și Ghinea Duhu priviră scurt spre străinul care tăcuse până atunci și-acum le vorbea cu harțag și cu asprime. Iar portarul zise:

— O fi el tot o ceapă, da' e o ceapă domnească, nu de aceea pe care o poate dumica orice mocofan.

— Asta-i! păru a încuviința și stegarul. Și a mai venit la sfat și cneazul Sămoil Corețcu.

— Da' aista cine-o mai fi? făcuse, aproape fără voie, Butucuş.

— A?... Dă!, știm noi?... Da' spunea tot pan Smolschi că ar cam da târcoale celeilalte domnițe... Mărgărintei lui Ieremia-vodă Moghilă...

Comisul Văruntar tresărise:

— Samoil Corecky?

Fața i se-ngălbenise. Și rămase privind încruntat și nedumerit – oarecum – spre povestitor.

Costea Vifor îl cerceta cu scurte priviri furișe și aștepta, temător, ceva... ca o întâmplare necugetată. Dar comisul nu se mișcă. Și chipul lui începu

să-și reia obișnuita-i înfățișare, de om doritor de vești.

— Și? îndemnase el.

— Și... asta-i! Acum toată lumea, cică, o pornit pe treabă. Au plecat cu toții, în toate părțile, la strânsură de oaste pentru năvală în Moldova. Moghiloaia le-ar fi dat, cică, precât o fi avut și ea, toți banii... Da', vezi bine, nădăjdea cea mare tot la șleahță-i... Asta-i! La panii leși, ca și-n trecut. Că, cu lefegii cam grea treabă-i de făcut. Afară doar – după câte s-aud – de n-or fi să cadă la învoială și cu o roată de frânci, duși de unu?... Cum pustia-i mai zice? Parcă... „spin și munte”... Dracu' știe! se lapadă stegarul de astfel de încâlcite nume frânce. Și tăcu.

— Și? îmboldi din nou comisul Văruntar.

— Asta-i! Ce-o să mai fie 'om vedea la vremea lor, făcu înțelepțește Nichita Majă.

— Și... cele bune? căută să stăruiască Ghinea Duhu.

— Bune? făcu prelung stegarul. Că suntem teferi și sănătoși, deocamdată. Că putem sta de vorbă... ca să putem afla că... și Mârza și Ghețea, și Raț, ar avea oarecari treburi prin anumite părți de prin țară... Poate prin părțile codrului... Da' după cât aminte li-i...

— 'Or fi mai având câte ceva cu ai noștri? îl curmase Butucuș.

— Împotriva cui? întrebase Ghinea mirat.

— Asta-i! pufnise Nichita Majă. După cum am aflat și noi, cele ce vă povestii le-or fi auzit și cei de pe la Domnie, din Ieși. Și n-or sta chiar cu brațele-ncrucișate, așteptând oștile leșești să le cadă în spate.

În tot acest timp comisul Văruntar tăcuse. În câteva rânduri însă privise spre Costea Vifor, ridicând ușor din sprâncene. La care semne, celălalt smuncise ușor din cap, într-o parte, ceea ce putea însemna un îndemn de ducă.

Se însera. Întunericul începuse să împăienjenească chiar și chilia portarului, pe ferestruia căreia se mai zărea, în afunduri, peste codri, însângerata maramă a apusului, care se îngusta pe fiecare clipă, ca ștearsă de buretele nopții.

— Stegare, vorbi comisul, îți ții făgăduiala?

— Mi-am ținut-o, măria-ta. Calu-i la păstrare. Chiar la han la Ancuța, l-am plătit cu treizeci de zloți ferecați.

— Bun?

— Tătărăsc, încredință stegarul.

— Prost! se încruntă Văruntar.

— Daa'... furat tot de la un moldovean, zâmbi celălalt.

— Atunci, tot bun e, încuviință comisul, ca alt priceput în treburi de cai și de herghelii, după a dumisale dregătorie de odinioară.

Când fu chemat în fața jupâniței Irina, Ghinea Duhu se mirase doar de întârzierea faptului, pentru că bătrânul paznic al porții știa bine pricina pentru care fata îl poftea la o astfel de grabnică înfățișare.

Jumătatea de veac pe care Ghinea Duhu o trecuse când în preajma spătarului – și mai de demult în aceea a lui Iosif Veveriță răposatul părinte al „măriei-sale de astăzi”, dumnealui Toma Veveriță – prin toate cotloanele vijelioase ale Moldovei, și când între zidurile curții, cu îndeletniciri mai pașnice, printre care și cu „dădăcirea” jupâniței Irina în ceasurile lui de răgaz și voie bună, îi spulberase din suflet fireasca teamă a slugii față de stăpân.

Pe vremea lui Ion-vodă, armeanul, poreclit mai apoi „cel cumplit”, Ghinea Duhu fusese un tânăr călugăraș în sfânta mănăstire a Slatinei, acolo unde, nu de mult, fuseseră înmormântați pe rând Alexandru-vodă Lăpușneanul și apoi, tânăra și înțeleapta lui tovarășă, doamna Ruxanda. Pe acea vreme îndepărtată, Iosif Veveriță fusese un ostaș viforos și neastâmpărat. Într-una dintre raitele sale prin țară, ajunsese și la acea sfântă mănăstire, în care Ghinea Duhu își măcina zilele în posturi și rugăciuni. Cucernicul călugăraș își aprinse sufletul însă la poveștile războinice ale boierului Iosif și, la plecarea acestuia din mănăstire, fugise cu el.

— Nu mă lăsa, măria-ta, să veștejesc la umbră, că numai acum mi-am dat eu seama cam ce fel de croială de om port în inima mea. Mie-mi trebuie cal și paloș, nu comănac și metanii... Așa să afle măria-ta, boier Iosife!

Și Iosif Veveriță nu se căi. Cu anii, Ghinea Duhu se dovedise un neînfricat ostaș și un suflet cu credință mai-marelui său.

Când boierul Iosif răposă, stegarul Ghinea trecu în zestrea și steagul feciorului Toma, după cum – mai târziu – își legase inima de Irinuța cea de-o șchioapă, pe care – ani de zile – o purtase călare pe grebenul său dâr și neaplecat nimănui, făr' doar copilei de altădată, ajunsă jupânița de astăzi.

De aceea, când roaba de la iatac îl chemase, în grabă, pe bătrânul paznic în fața domniței „pentru oarecare dare de socoteală”, fostul stegar al celor doi boieri nu se înfrică, ci își zâmbi poznaș în barba albă-colilie:

„Dacă mă chemi pentru el, taică,... mai bine aflai mai de mulțisor daravera asta, și-l aduceai pe comis la înfățișare, în locul meu... Atunci să

te fi văzut, dacă mi-ai fi spus c-am făcut rău, sau bine... ce voi fi făcut eu, numai din glava mea!”

Jupânița îl aștepta în același cerdac înalt, unde – cu puțin mai înainte – se aflate între torcătoarele și druștele ei. Portarul tropoti, în semn de luare-amine din partea fetei, care părea dusă pe gânduri.

Jupânița Irina își întoarse privirile spre bătrân:

— Te-am chemat, moș Duhule, despre un cuvânt pentru care trebuie să te cert.

— Ascult, măria-ta! își aplecase ușor fruntea Ghinea Duhu.

— Și... să răspunzi, moșnege!

— Dac-oi avea ce, voi răspunde, măria-ta. Dacă nu, voi tăcea, ca un mare vinovat chemat la certare, sau ca un nedumerit, pe nedrept năpăstuit, făcuse unchiașul.

— Vezi bine că vinovat, portare, se asprise puțin jupânița, pentru că porunca cinstului meu părinte, în ceasul plecării, așa a fost: nu intră nimeni în curțile aceste fără de știrea și încuviințarea mea... Știi bine ce vremuri trăim... voise să mai adauge ceva fata.

— Că... nici n-a intrat nimeni, o curmă Ghinea Duhu.

— Cum ar veni aceasta: „N-a intrat?” Aud despre un oștean, sau așa ceva, care ar fi zăcut luni la șir în turnul porții.

— Apoi, măria-ta, asta-i altceva. Cu-a totului-tot... altceva. Întâi, e – care va să zică – vorba despre turnul porții, unde se află chilia me, și nu despre curțile măriei-sale spătarului. Atunci... de ce era să mai tulbur degeaba cinstita față a jupâniței noastre?... Al doilea: e vorba despre un ostaș, e drept, pe care l-am adăpostit fără de știrea măriei-tale, dar iarăși, l-am găzduit în patul meu, din chilia me, nu în iatacul măriei-tale... De aceea, am socotit că nu-i cu cale să mai dau zvon printre slugi de nenorocirea în care căzuse un om al lui Dumnezeu... Și-apoi, măria-ta, nu spune la apostolul Matei – începă să-și amintească fostul călugăraș din sfânta mănăstire a Slatinei – „Ci, când faci milostenia, să nu știe stânga ta despre acela ce făcut-au dreapta, pentru ca milostenia ta să fie în ascuns făcută”, după cum și tatăl nostru, ceresc, în ascuns o vede... „Nu suna surla înaintea ta, după cum e obiceiul farisieresc!” Iar sfântul apostol Luca zice la „pilda Samarineanului”: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși... Așa fă și vei avea viața veșnică...” „Fă și tu – a zis Isus Hristos – la fel cu samarineanul, care a legat rănila celui pe care l-a găsit zăcând aproape mort”... Iar dacă

Domnul nostru Isus Hristos așa ne-a dat sfântă și creștinească învățătură, făcut-am rău ceea ce voi fi făcut, măria-ta?

Jupânița tăcu un timp, privind gânditoare și umilită oarecum de marea învățătură cărturărească a fostului stegar. Apoi își înălță privirile verzi spre chipul întru totul alb al paznicului porții și întreabă așa, doar ca să întrebe ceva:

— Și... cine era ostașul acela care a zăcut în turn?

— Era un boier. Nu se afla a fi un ostaș de rând, lămuri Ghinea Duhu.

— Un boier? făcu, mirată, jupânița Irina. Dar, cum îi zicea?

— Comisul Văruntar, măria-ta!

— Ilie Văruntar, poate? tresări fata.

— Ilie, Pintilie... el nu mi-o spus-o mie. Da'... știu că Văruntar îi zicea... Și, pe când aiura de boală, am aflat noi c-ar fi fost și comis.

— Un om oacheș... cu fața smeadă... cu ochii verzi? Începu jupânița Irina să citească un chip prin fumul amintirii.

— Ei! Ei! încuviință, dând mereu din cap, bătrânul.

— ... cu bărbia crestată și cu nasul în plisc? urma să-l zugrăvească fata.

— Ei!... Ei! se bucura foarte moțându-și capul pletos portarul curții.

— ... care are moșii pe Trotuș, spre plaiuri...?

— Apoi, despre astea nu vorbea în aiureală, măria-ta. Iar când s-a mai vindecat, că grozavă tăietură mai purta pe umărul stâng!... Și osul se afla adânc crestat... Noroc de biata Măgdălina – țiganca. Altfel...

— Manca? tresări jupânița, curioasă.

— 'Pooii?... Chiar manca mărie-tale, la cheptu căreia ai supt când erai... numai ațâța, – arată uncheașul o măsură de o șchioapă.

— Precum văd, moș Ghinea, își uitase fata supărarea cu totul, aici a fost... o vânzare întreagă!

— Aici a fost... numai o faptă creștinească, măria-ta, care, după cum zice și sfântul apostol „nu trebuia cunoscută decât de tatăl ceresc, care o vedea în ascuns”.

— Și a plecat de mult? mai întreabă fata, cândva.

— De mult nu tare, clătină din coama de zimbru Ghinea Duhu, prelungind cuvântul, tocmai de vreo săptămână!

În noaptea aceea – și cu toate poveștile schimbate și preschimbate ceasuri întregi de roaba țigancă – jupânița Irina a spătarului Toma Veveriță nu putu adormi decât foarte târziu.

Femeia băsnia. Domnița gândea. Și n-auzea decât ceva... ca un îndepărtat zvon de glas, plutind în multul amintirei, care trecu din trezie în somnie, iar din aromirea dormizării, în zbuciumul viselor nopții...

Câți ani vor fi trecut de atunci? Șase? Șapte?

Ea era o codană de vreo doisprezece ani.

Într-una din zile, calul boierului Veveriță intră val-vârtej pe poarta curții, plin de tot noroiul ploilor lui octombrie.

Boierul descălecă și urcă scările în fugă. Se opri în capătul lor și răcni aprig spre mulțimea robilor care forfoteau între zidurile ogrăzii.

— Boii la chervane și toată lumea la mine.

— De ce, tată? îl întrebase copila de pe atunci.

— Plecăm, Irinuțo.

— Unde?

— La un prieten... pe valea Trotușului.

Ea îl privise nedumerită.

— Vin leonii, urmasa să vorbească tatăl ei, cu oaste mare. Să aducă domn nou, pe Constantin Movilă. Să-l alunge pe văru-său, Mihăilaș-vodă. Au să treacă chiar pe aici.

Astfel fu făcut cel dintâi drum prin țară a jupâniței Irina Veveriță din curțile lor, de sub codrii Delenilor, de pe lângă Târgul Hârlăului, tocmai... sus, pe apa Trotușului, la celelalte curți, ale Văruntăreștilor, ferite din calea puhoiului de oști, ale eroului-cancelar Zolkiewsky și de crâncenele fapte ale războiului...

...Toamna înveșmântase țara în aur și borangic, în zăli de argint și-n solzi de aramă. Cuprinsul, aproape numai de codri, părea un tărâm al poveștii. De n-ar fi fost graba chervanelor care înaintau în pașii iuți ai boilor și cailor mereu îmboldiți de strigăte, de scârțâitul prelung al osiilor neunse, zdruncinate, ori înțepenite pe căile desfundate pe alocuri de ploile reci ale toamnei, drumul acela i-ar fi părut copilei o plimbare prin împărăția lui Por-împărat și a Feților-frumoși din poveștile mancei Măgdălina.

Dar, și astfel, zilele acele i-au rămas neuitate copilei. La vârsta ei, asemenea zbuciume și oboseli trec neluate în seamă. N-o tulburau nici strigătele necurmăte ale cocnacilor de la carele cu poveri, în care zăceau aruncate toate averile boierești, nici tropotul stegarilor călări, cari săgetau când spre capul, când spre coada convoiului, nici focurile de noapte ale

popasurilor scurte prin poieni de codri, când strajele dădeau glas de veghe în întunericul gros, ca de păcură.

Întâlneau și alte chervane, și alte convoaie boierești, ori lungi șiruri de căruțe țărănești, care grăbeau spre scăpare din calea oștilor năvălitoare, la mai apropiate sau mai depărtate ascunzișuri de codri și de munți. Se arătau puhoaie de oameni aproape goi, de care hodorogite, cu roțile neșinuite, cu vitele slabe, scheletice, ca și sătenii care le mânau, ori le purtau în mici cârduri spre un liman al mântuirii. În căruțele acele zăceau îngrămădite bulendrele sărace, copii speriați, bolnavi, aproape goi, hrana puțină, tot necazul prostimii, toată jalea țăranimii din adâncul timpurilor, până în acea toamnă de proaspete și mereu aceleași suferințe.

Când au ajuns la curțile Văruntărești, au dat peste alt zor. Boierii acelor locuri plecau la oaste. Steagul era gata de drum. Caii așteptau înșeuăți și legați de stâlpii gardurilor, la conovețe. Prin curte mișunau oștenii steagului. Pe prispă, rezemat de peretele alb, se vedea praporul cu chipul sfântului Ilie, păstrătorul fulgerului și patronul boierilor Văruntari...

...Irina parcă vede și acum mândrele mondice ale oștenilor, zalele strălucitoare ale unora dintre ei, platoșele și scuturile turnate, ori ferecate în aramă strălucitoare, arcurile și tolbele, fusturile împironate cu lungi cuie bătute din ciocan, ca niște arici... Și, lucru de și mai mare mirare, cele două-trei sânețe, cărora tatăl ei le zicea archebuze.

Dar, din toată zarva și frământarea aceea, dintre mulți călăreți ai steagului, din ceasul pornirii lor spre necunoscutele destine ale luptelor, Irina nu și-a mai adus aminte, până în această noapte a frământatului proaspăt, icoana aievea a... Cum ar putea, oare, să-i zică: Făt-frumos, sau Sfântul Gheorghe?

Încălecasse alături de bătrânul Ilie Văruntar, boierul ostaș, celălalt Ilie, feciorul și urmașul său... Era frumos? Era arătos?... N-ar putea spune hotărât cum anume era tânărul Ilie Văruntar din clipa plecării spre oastea lui Mihăilaș-vodă, potrivnicul lui Constantin Movilă, vărul său, ce grăbea spre Moldova, să-l răpună din scaunul domnesc pe acel hain ce-i prinsese tronul cuvenit numai lui, ca o dreaptă moștenire de la Irimia-vodă.

Îl vedea așa, după cum el era atunci, în toată strălucirea veșmintelor și armelor de bătlie, în toată dârzenia celor vreo optsprezece ani. Așa, după cum jupânița Irina nu l-a putut uita niciodată și veșnic i-a răsărit în minte, ori de câte ori zărea câte un ostaș de neam, ori auzea vorbindu-se de isprăvi războinice... Așa, precum îl revăzuse, din negurile trecutului, în clipa în

care Ghinea Duhu îi rostise numele, povestind întâmplarea ostaşului găsit atârnat de scara şei, în troianul din faţa porţii şi târât până acolo – numai Dumnezeu ştia cum – de armăsarul stegarului tăăresc... Cu faţa smeadă, dar palidă de suferinţă, cu ochii verzi şi adânci, cu nasul şoimesc, subţiat de chinul sângelui scurs, cu mustăcioara înflorind peste buzele cărnoase şi cercuite, cu bărbia puternică şi crestată... Trupeş, mândru... Un heruvim în port de arhanghel...

Şi prin visele nopţii, jupâniţa Irina Veveriţă se întreba mereu şi mereu rămânea în nedumerire:

„Dacă a fost chiar el, de ce n-a ţinut să se arate?”

III

La hanul Ancuței, comisul Văruntar ajunsese prea târziu. Grăbise, pe cât putuse, dar – în forfota de sub coviltirul rateșului, pe bățatura lui, care viermuia de ostășime – nici urmă de cei doi prieteni, despre care îi vorbise Nichita Majă, Pan Samoil Smolschi și pan Gori Crave se topiseră în nevăzut.

— Au fost până mai pe alaltăieri doi papistași, îl lămurise Ancuța, dar... nu-i mai văd pe aici... 'Or fi plecat. Ce vrei? Pe la han, ca pe la han! se perindă multă lume și... și mai multă ostășime. Parcă le mai poți ține rostul la toți?

Ilie Văruntar și Costea Vifor se priviră întrebători: Ce-i de făcut? Cum și unde-i mai putem găsi?

— Trebuie să fi pornit spre Ieși, își dăduse părerea Nichita Majă. Aveau vești pe care Tomșa-vodă le cântărește cu zloți de aur. Nu bat ei drumurile de dragul moldovenilor. Numai că... spre Domnie trebuie să fi purces.

Calul, pe care stegarul i-l cumpăraseră comisului, aștepta înșeuat.

— Tot într-acolo trebuie să porniți, dacă țineți să-i găsiți, își întregi Majă părerea și lămuririle.

Comisul Văruntar mai sfredeli cu privirile încă o dată puzderia omenească din cuprinsul banului și care umbla năucă pretutindeni, ca albinele unui stup bezmetic. Era, pe acolo, fel de fel de lume, gălăgioasă până la delir, și căroră Ancuța le schimba mereu bardanele cu vin spumegos, din față, dar toată acea lume sta tăcută și morocănoasă când se întrebau de căi și de gândurile cu care porniseră, din osebitele părți ale țării, la strigarea domnească, de adunare la oaste.

Pe bățatura din fața hanului se vedeau stegari strânși ciotcă în preajma praporului și a boierului lor, oameni răzleți, cu frâiele petrecute pe după brațele în care țineau cofăielele cu vin, boierănași singuratici, cu privirile ispititoare și cu urechile ciulite după zvonuri despre rostul treburilor și care se măsurau unii pe alții într-o întrebare mută parcă: Cu cine? Cu Tomșa-vodă, ori cu Ielisaveta-doamna?

Unii dintre oamenii aceia păreau îndreptați spre miazănoapte, într-acolo de pe unde se șoptea că puhoiește oștirea polonă a ducelui Mihai Viasznoviesky. Alții porneau pe drumul Ieșilor, unde-i aștepta poate binevoitoarea primire și răsplată a lui Ștefan Tomșa-voievod. Cei puțini foiau prin bățatura rateșului, nehotărâți și întrebători.

Se amestecau laolaltă praporii osebitelor steaguri, cu toți sfinții bisericii zugrăviți în culori ținătoare, se întrețeseau porturi și armuri strălucitoare: catifele de Louvain, postavuri de fleudriș, aduse din îndepărtata Flandră; coifuri de argint împodobite în horbota penelor de struț, sau de cocori, pinteni auriți prinși la moi cizmulițe de marochinuri roșii, cu turetcile răsfărânte și de un galben de șofran,... alături de hainele mai mohorâte, de șiacuri, de zalele proaspăt frecate, pe care – însă – mai întuneca rugina sângelui din alte războaie, de cușmele mițoase, de piei brumării, de miel, ori de coifuri mici, tăărăști, turtite ca niște crăticioare... zăngăneau săbii, spade, ori bancaluri, vârâte în teci de argint, de piele, sau de catifea, și înflorate cu meșteșugite brățări săpate în aramă, argint și, uneori, chiar în aur. Pe unii umeri se arătau aripile piezișe ale arcurilor de corn, sau de oțel, încrucișate de cucurele bucșite de săgeți. Sulițele împungeau cerul scoborât al toamnei, pe care călătoreau nori grei și pântecoși. Pe alocuri, se clătinau alebarde dobândite în războaiele cu polonii, ori cu nemeșii ardeleni. Zăngăneau lanțurile groase ale fusturilor. Se ciocneau alămurile scuturilor, îmbrăcate în piei de bouri și zimbri, de care acum nu se mai găseau pe nicăieri în Moldova. Fulgerau în raze vii topoarele cu lungi cozi, baltagele aprige, sulițele meșteșugit vârfulite cu sclipitoare junghere argintate și, pe margini, chiar coasele prostimii, împănate în lungul toporiștelor cu altfel de năprasnice lănci.

Comisul Văruntar și Costea Vifor gustau, sorbind mărunt, din vinul bardanelor pe care le țineau în mâini.

Soarele cădea spre chindie, când comisul Văruntar și Costea Vifor încălecară. Își făcură loc printre oamenii, chervanele și caii ce împânzeau cuprinsul și ieșiră în limpeziș.

— Încotro, măria-ta? întrebă ostașul, văzându-l pe comis cotind spre un drum la care el nu gândise. Nu apucăm spre Iași?

— Deocamdată,... tot spre Botoșani. Acei pani – despre care ne-a vorbit Majă – n-au avut ce căuta la Domnie.

Costea Vifor se închină și-l urmă tăcut.

Străbăteau muți drumurile de șleau, care șerpuiau prin dumbrăvi, brăzdau tapșane, se strecurau pe sub poale de codri, în care huhuiau prelung și lugubiu ciufii flămânzi, ori schelălăiau scurt nevăzute vulpi. Luna se ridica din zare, plină, poleind cuprinsul. Cerul se limpezise ca un întunecat safir. Bătea un vânt rece, ca un întârziat pui de Crivăț. Pocăneau – în oarbele

înălțimi ale nopții – grăbite zboruri de cârduri de găște, ori tainice trâmbițări de întârziate cocoare, care grăbeau dinspre miazăzi. Din când în când, buciuma chemarea prelungă și tristă a lupului.

Cei doi ostași drumuiau în pasul domol al cailor spre neprevăzutele destine ale oamenilor.

— Și zici că oștile leșești au pornit? întrebă cândva Văruntar.

— Așa spunea pan Smolschi, că... stau gata de drum, făcu Costea Vifor.

— Atunci,... sunt ca și pornite, încredință comisul.

După un timp, acesta își încordă auzul.

— S-aude cal păscând, Costeo.

Strânse frâul. Undeva, în noaptea deasă a codrului, se auzea pâraie de fân uscat. Câte un pufăit scurt vestea niște cai.

— Pasc, nu merg, lămuri Costea Vifor.

— Trebuie să fie lume pe aici, adăugă Văruntar. Ia!... Parcă s-ar auzi... un fel de sforăit.

Oșteanul descălecă.

— Ce faci? se aspri comisul.

— Eu... așa zic: noi trebuie să vedem ce-i pe-aici. Măria-ta trage-te mai sub poalele stejarilor. Poate-or fi numai... niște duhuri rele. Că oameni... ce să cate la un ceas ca aista și pe așa locuri... Afară dacă n-or fi niscaiva lotri, și Costea Vifor lunecă în noapte, afundându-se printre arborii uriași.

Trecu un timp, care i se păru nespus de lung comisului. Deodată, desluși ceva, ca un hohot de râs. Și, după puțin, de sub stejari se desprinsese umbra ca de cărbune a ostașului.

— Ce-i? îl întrebă comisul. Parcă a râs cineva.

— Am dat... peste palatul panilor, măria-ta. Și... i-am găsit chiar în iatac.

— Care... pani? Ce vorbești tu, bre Costeo?

— Care?... Na! Acei pe care-i căutam... Na! Pan Sămoilă, pan Gori... care alții?

— Ce cânti tu, măi omule?... Eu nu te-nțeleg.

— D-apoi... că doar grăiesc moldovenește, măria-ta. Nu-ți spun?... Dorm amândoi la răcoare, în mijloc de codru des, ca doi pui de cuc lepădați din cuib...

— Cine, creștine?

— N-am spus?... Pan Sămoilă Smolschi, pan Gori Crave... Cine altul?

— În codru, omule?

— Păi, în casă! Așa ceva nu se află pe-aici cale de câteva poște, după câte știu eu... Hai și i-i vedea cu ochii măriei-tale.

Își luară caii de pene și străbătură în bunget. După câțeva vreme începu să se deslușească o împletitură de sforăitori, care creșteau și scădeau într-o ciudată orchestrație și după capricioasele legi ale acusticei codrului, și ale cheilor, pe care se vede că fusese scris de acei doi feți-frumoși după inspiratoarele cofăiele și bardace ale Ancuței... Undeva, un nechezat de cal tromboniză ciudata melodie, ca o întrebare a neliniștei, sau ca o chemare a pustietății.

— Încet, măria-ta, c-am ajuns... Altfel îl călcăm în picioare.

Era un întuneric orb. Luna apusese de mult. Nu se vedea la un pas.

— Ei or fi? Întrebă comisul, cu un fel de sfială.

— Dacă i-am și pipăit!... Cine alții?... Își clocesc băutura... Nu simți cum... pute poiana a acru? glumi ostașul.

Comisul se aplecă, pe rând, asupra celor ce dormeau grozav de adânc, ca doi prunci după scăldătoare... Ei erau: pan Samoil Smolschi și pan Gori Crave.

— Ce facem? Întrebă comisul. Îi trezim?

— Dac-om putea, 'om face-o și pe asta, zâmbi Costea Vifor. Daa'... eu aș zice să-i mai lăsăm, că... până nu și-or fumui vinul, nu te poți înțelege cu ei și... mai au și năravul de fac și urât. Ne-ar nevoi să-i legăm... Mai bine așteptăm. Fac ei ochi până prin zori.

Își împiedică caii și-i slobozică-n poiană.

— Să așteptăm dacă zici, încuviință și comisul.

Ostașul curăți o vatră de frunzișul uscat, pipăi după vreascuri, lovi în amnare și aprinse păiuș. Flăcările începură să lingă întunericul, limpezind – pe încetul – cuprinsul. Focul ardea viu. Ei se ciuchiră alături.

Țiua pustiu. Caii pufăiau scurt. Îmbucăturile lor pârlău ca niște pietricele năruite – neîntrerupt – dintr-un mal în măcinare. Sforăiturile celor adormiți se împleteau ciudat, când mai puternice, când mai scăzute, ca sunetele unor bizare tromboane, sau ca răsuflătele țevi ale unei străvechi orgi.

Așteptară îndelung. Porni un vânt și mai subțire: boarea zorilor.

— Se crapă de ziuă, vorbi Costea Vifor.

Cineva icni prelung. Apoi, un trup săltă și sună o întrebare, în polonește:

— Cine-i acolo?

— Tătarii! îi răspunse comisul.

Celălalt sări în sus și își trase sabia, grea ca un bancal. Dar înțepeni locului. Se frecă apăsător pe ochi și porni într-un hohot nestăpânit:

— Pan comis... Ha-ha-ha!... Ha-ha-ha-ha!... Pan comis Văruntar... ce minune!

Se aplecă spre cel adormit:

— Scoală, pan Crave!... Scoală, om puturos și bețiv nerușinat...

Îl smucea fără milă. Dar celălalt nu se da trezit. Leahul îl prinse de păr și-l așeză pe șezut.

— Ce te-a mai găsit, pan Smolschi? mormăia cehul, mânios.

— Trezește-te, pane!... A venit la noi pan comis Văruntar.

— Cum? urlă celălalt, sărind în picioare, ca în fața unei neașteptate primejdii.

În preajma focului ședea acum patru prieteni, patru oameni plini de gânduri și de întrebări. Se priveau un răstimp, apoi ochii li se aplecau spre jarul ce se acoperea de spuză. Și, iarăși, rămâneau îndelung nemișcați.

Panii scuipeau într-o parte acreală vinului, pe care îl clociseră în poiana din codru două nopți și-o zi. Se simțeau încă tulburi. Și gândeau cu amar că, în ceasul acela al trezirei, nu se găseau la hanul Ancuței, să se poată drege... Să fi dat în codru peste vreun izvor. Era, însă, păcat de bunătatea de vin băut, ca să-l spurce, îndoindu-l cu apă. Pentru dres, Ancuța le-ar fi scos – dintr-un fund de hrubă știut și de ei – vin vechi, untdelemniiu, bun de împrăștiat fumurile oricărei beții... Așa?...

— Și de unde știi dumneata anume că pan Samuel Corecky ar umbla după mâna domniței Margareta prin Smolschi? întrebă comisul Văruntar, într-un târziu, după ce rumegase îndelung veștile pe care i le daseră cei doi ostași, printre sughițuri și mormăite vorbe de oameni mahmuri.

— Asta... o știe toată Polonia... Și, mai bine, asta se știe la Ustie, unde Elisabeta-doamna n-are de ascuns nimic.

— Și domnița l-ar vrea? urmă să ispitească Văruntar.

— Iată ce întrebare și la pan comis, făcu Smolschi, cu oarecare supărare. Dar, care fată nu l-ar vrea pe un prinț ca Samuel Corecky?... Bogat, viteaz, căpitan strălucit, de care vorbește toată lumea.

— Hm! făcu comisul Văruntar.

— Ce hm! Ți se pare ciudat?

— Nu!... Dar... Vom vedea-o noi și pe asta.

— Câte nu s-au văzut și s-or mai vedea, se amestecă și pan Gori Grave. Dar, până pe-atunci,... noi ce facem și încotro mergem?... Cu cine?

— Noi? se miră comisul. Nici colo, nici dincolo. Așteptăm să se sfâșie lupii. Pe urmă ne ducem turma unde ne place și... unde trebuie s-o ducem.

— Dar noi am isprăvit banii și ne trebuie stăpân bun de plată și cu mână mai largă, încredință Samoil Smolschi.

— Bani?... Bani sunt destui. Liniște și zile bune îi trebuie Moldovii deocamdată, se aspri comisul.

Desfăcu giberna, care-i atârna la șold, și trase două pungi pe care le aruncă – pe rând – celor doi ostași.

— Iată bani... Așteptați!

— Când suntem plătiți, n-avem nicio grabă, încredință și pan Gori Crave. Și ca să ne treacă de urât, spune și domnia-ta, pan comis, nu trebuie să avem și noi cu ce sta la câte o oală cu vin?

Dar Văruntar părea că nu-l aude și – poate – acesta era chiar adevărul în împrăștierea gândurilor lui. De aceea le și vorbi:

— Eu trebuie să plec... pe undeva, pe unde am de descurcat oarecare treburi. Domniile voastre vă duceți spre Orhei, și mă așteptați acolo. N-am să prea întârzii pe unde mă duc cu omul acesta al meu. Vă ajung din urmă, pe curând.

Când începu să se lumineze de ziuă, cei patru prieteni își adunară caii și încălecară.

Cei doi pani, Samoil Smolschi și Gori Crave, luară drumul spre răsărit. Comisul Ilie Văruntar și credinciosul său porniră către miază-noapte, ocolind drumul Botoșanilor, pe care – după cum lămurise leahul – neapărat trebuiau să se arate oștirile polone.

În lunile din urmă, în castelul de la Ustia fusese mare frământare.

În primăvara acestui an, 1615, Elisabeta Movilă, fosta doamnă a Moldovei, se întorsese acolo, după o lipsă de vreun an și jumătate, în care timp se judecase cu cumnata ei, cealaltă doamnă Marghita, văduva lui Simion-vodă Movilă.

Acel Simion, fratele domnului moldovean Ieremia-vodă, încăpuse o vreme pe tronul Valahiei, ajutat de mercenarii poloni. Acei ostași simbriași nu-l putură susține însă îndelung pe un scaun voievodal, la care Simion Movilă nu avea dreptul nici prin nașterea sa moldovenească și nici prin încuviințarea turcească, de care ajunseseră să atârne tronurile celor două țări

românești. Astfel, necăjitul stăpân al Moldovei – Ieremia-vodă – se pomenise, nu după îndelung timp, cu vremelnicul și zgonitul fost domn al Munteniei, împreună cu tot grosul joimirilor poloni, îndărăt, în Moldova. Truda lui Ieremia Movilă de a scăpa de neastâmpăratul frate al său, înlesnindu-i un scaun domnesc, pe care nu-l așezase decât... năbădăioasa lui dorință de a fi „și el” un stăpânitor de țară, se văzu zadarnică. Dar amarul nu fu atât de ușor de îndurat, căci greutatea și supărarea se dovedeau cu mult mai mari. Mercenarii poloni își cereau lefile, neplătite de îndelung timp de Simion-vodă. Chezașul acelor datorii se trezi a fi fratele, Ieremia-vodă. Împotrivirile lui de a sătura lăcomia mercenară rămaseră zadarnice. Pentru acea neplată, ostașii lehi îl amenințară că-i vor jefui domeniul și castelul din Ustie. Și primejdia era cu atât mai mare, cu cât împotriva acelor paseri pribege și în veșnică răzvrătire nimeni nu dovedea nicio putere. Legile țării n-aveau frâuri pentru astfel de ostași. Iar regele nu avea împotriva-le altă armă decât pe aceea a unor... decrete de proscriere. Însă, ce mai însemna astfel de scoatere din lege a unor astfel de oameni, care de la naștere chiar se găsiseră și trăiau în marginea oricăror drepturi, afară de acela de a muri, în schimbul unei plăți, greu încasate și prefăcute imediat în desfrâuri pentru oricine, pentru orice, și... oriunde?

Astfel, amenințarea se prefăcu în faptă. Soldații poloni ai lui Simion Movilă se despăgubiră amar, pustiind averea din Ustie a lui Ieremia-vodă, pentru ca – până la urmă – acesta să se știe tot dator turbulenților mercenari, care nu putuseră fi izgoniți de acolo decât de săbiile nobililor, rude și prieteni ai Elisabetei-doamna. Dar, oricum, paguba jafurilor și mai ales banii achitați în parte de Ieremia-vodă mercenarilor înfățișau o însemnată sumă, de care – acum – văduva Elisabeta Movilă avea o strigătoare nevoie. De aici, procesul de despăgubiri, cu care dregătorii poloni avură îndelungată bătaie de cap, iar cele două doamne și cumnate îndestul amar.

Elisabeta revenise la Ustie mai înverșunată ca oricând. Tronul Moldovei, stăpânit în două rânduri sub soțul, și, apoi, sub feciorul Constantin-voievod, și în care ea domnise în cel mai adânc înțeles al cuvântului, trebuia să-i revină iarăși, în numele lui Alexandrel, cel de-al doilea fiu.

De data aceasta, sprijinatorii drepturilor ei erau: primul ei ginere, ducele Mihai Wisznoviesky, el însuși strănepot al lui Ștefan-cel-Mare și înșurat cu fiica – Kiajna-Regina – Elisavetei Movilă și, mai ales, principele Samuel Corecky, îndrăgostitul – până la jertfirea de sine – de domnița cea mai mică, Margareta Movilă.

Acolo, în castelul cumpărat odinioară de Ieremia-vodă ca loc de refugiu – în întâmplătoare potrivnicii ale soartei – pentru feciorul domnesc Constantin Movilă, Elisabeta-doamna aștepta, nerăbdătoare, isprava celor doi nobili polonezi.

După câteva luni, află că noua oaste de năvălire în Moldova se găsea adunată. De data aceea, nu mai era frumoasa armată care la 1607 sprijinise tot cauza movilească. Cei peste treizeci de mii de poloni, mai toți nobili, puși sub comanda cumnaților lui Constantin Movilă și, mai ales, nici aceea, de mai apoi, mai puțin numeroasă, dar condusă de eroul-cancelar și hatman, Stanislas Zolkiewsky, castelan de Lemberg, zdrobit – totuși – de foștii căpitani ai lui Mihai-Viteazul: Mârzea, Ghețea și Raț, la Cornul-lui-Sas, pe Prut.

Oastea pe care, de data aceasta, izbutiseră s-o adune ducele Wisznoviesky și principele Corecky se alcătua numai din vreo douăsprezece mii de oameni, de o nespusă împeștrire. Răspunseseră la chemarea celor doi nobili: poloni, cazaci, ungureni, nemți și francezi.

Montespin comanda cinci sute de călăreți veniți din toate părțile Franței și ale Țărilor-de-Jos, Nagen von Fröhlichfahrt conducea escadronul german, de vrednici urmași ai „lansquneților” de cu vreo sută de ani în urmă.

Rând pe rând, armata aceasta își îngroșase rândurile și își lărgise tabăra în preajma castelului de la Ustie, așteptând ceasul pornirii spre Moldova, unde – pe lângă plata soldei – li se făgăduia pradă bogată, ce nu se mai găsea, însă, pe niște locuri săracite de nenumăratele războaie pentru domnie, din anii din urmă.

Dintre toți, cel mai grăbit era principele Corecky. Elisabeta Movilă i-o promisese pe domnița Margareta, drept răsplată a viitoarei biruinți.

În fața voinței de neînduplecat a mamei, copila își plecase grumazul, dar sufletul ei se întristase, oricât de trecător. Căci de-acolo, de pe undeva, din Moldova, simțurile ei tinere chemau pe altcineva... Pe un comis, neînsemnat în fața faimei prințului polon, dar îndrăgit mai de demult de copila ce fusese – pe atunci – domnița Margareta.

Acolo, în curțile din Iași, privirile lor se încrucișaseră, sufletele lor se încălziseră de aceleași năzuinți, visurile lor se împletiseră din aceleași nădejdi, care nu întrebau dacă feciorul boierului de pe valea Trotușului ar putea năzui la aceea ce – pe atunci – se găsea a fi un vlăstar domnesc. E drept că și Movileștii nu erau decât... tot niște boieri de țară, dregători în vremuri de priință, fugari în timpuri mai vitrege, ... astăzi? – mari și temuți,

măine? – oameni ai tuturor grijilor, ai tuturor spaimelor. Dar – unși cu mirul celor aleși – boierii aceia treceau pe alte trepte ale lumii, pe care – acei ce rămăseseră dedesubt – nu mai puteau năzui a sta decât... prin cine știe ce minune, sau prin cine știe care silnicie. Un cap se înălța spre cununa domnească, pe când altele se rostogoleau sub săcurea gădei, în cheagurile de sânge lăsate de alte capete căzute în clipă, sau cu puțin mai înainte. Un trup se înveșmânta în purpură, cu prețul goliciunii a zeci și sute de alte trupuri, cu care – puțin mai înainte – stase sub aceleași stihii ale spaimei și ale nesiguranței vieții.

Margareta Movilă nu avusese de unde cunoaște astfel de „pilde filozoficești” – după cum ar fi spus învățatul ei văr, Petru Movilă, ajuns – mai apoi – mitropolit al Kievului și una dintre făcliile culturii moscovite. Dar ea iubea un comis rămas în Moldova, un om frumos și dârz, care-i spusese odată: „De nu m-or vrea măriile-lor, părinții tăi, te vreau eu, Mărgărito. Te fur și fug cu tine”.

Cât de frumos vorbea pe atunci comișelul Ilie Văruntar, în rarele și mult primejdioasele lor întâlniri, prin umbre și tăiniți de tinde și de ietace!... Dar el... cine-i mai putea spune pe unde mai era? Cine știe dacă – în viforul în care se zvârcolea Moldova – mai trăia și nu căzuse în cine știe ce învălmășeală de aprigă și potrivnică încăierare, sau – mai simplu – sub iataganul gădei lui Tomșa?!

Și-apoi, cu toată durerea ei și la drept vorbind... și acestălalt era frumos. E drept – sub înfățișarea-i bălaie – nu părea atât de bărbat precum se arată comisul Văruntar, cel cu privirile vulturești și cu fața pârguită de soare. Dar Corecky era vestit prin vitejia lui, era necuprins de bogat și, mai ales, era prinț, pe când celălalt?

Și domnița Margareta începuse să se deprindă cu gândul că ar putea fi și principesă polonă odată... stăpânitoarea unui castel strașnic de întărit și în care ar viețui mai în tihnă decât în Iașii tuturor temerilor.

La curtea doamnei Elisaveta venea și era felurită lume, de la care domnița putea asculta tot pe atât de felurite întâmplări ale vieții acesteia omenești, atât de ciudată și-atât de negândit de schimbătoare în toate ale ei. Și astfel de întâmplări, printre oamenii aceia, adunați în castelul din Ustie, i le povestise domniței, mai ales, un francez, Charles de Jappecourt, ostaș la nevoie, dar mai bucuros „curtean”, om cu purtări alese, dar și cu multe scăderi, de care acel picard nu se putuse dezbăra nici în îndepărtata Moldovă. Și Jappecourt o vrăjise pe domniță cu descrierile lui despre o altă

viață, decât aceea pe care o puteau duce niște oropsiți domni ai Moldovei, cu inima veșnic sărită de toate spaimele.

Și în Franța lui Henric al IV-lea, din care Charles de Jappecourt descinsese la curtea voievodului moldovean și de care – după cum s-a dovedit și în urmă – se simțea legat prin cine știe ce tainice aplecări și în acea țară franțuzească tulburări erau destule. Dar, acolo, regele nu era un despot, după cum se dovedise – nu de mult – Ștefan Tomșa din neamul răzășesc, a Răcătăului putnean. Tomșa-vodă decapitase și spânzurase, în mai puțin de o săptămână, peste patruzeci de boieri – „nobilimea” țării, zice-se – pe când în Franța fostul rege, Henric al IV-lea, îi trebui o deosebită hotărâre ca să-l ucidă pe ducele de Biron, de o vinovăție mai dovedită decât a oricăruia dintre boierii moldoveni, cari de cele mai multe ori n-o aveau decât pe aceea... de a nu le place ochii voievodului, sau de a se fi săturat de prea plinul lăcomiei și a cruzimilor lui.

Astfel, poate și Jappecourt contribuise, în bună măsură, la hotărârea domniței, în aplecarea ei spre principele polon, care deși trăia în vremuri tot pe atât de tulburi, ca și vecinii moldoveni, avea un castel și făcea parte din nobilimea polonă, în fața căreia tremura și regele din Varșovia.

Dar dacă domnița Margareta putu să-și închidă inima față de trecut, nu tot atât de volnic se simțea și comisul Văruntar.

După despărțirea de cei doi prieteni, găsiți hălăduind fără griji prin codrii Botoșanilor, comisul Văruntar străbătu în grabă ținutul până la Prut și se îndreptă spre cetate de pe unde se deschideau drumurile Cameniței și – mai departe – acele ale Ustiei.

Dar, sub zidurile Sepeniței cei doi drumeți moldoveni trebuiră să se oprească. Puhoiul polon, venit dinspre Camenița, trecea apa.

Ca iscoade, înaintau o parte dintre francezi, comandați de căpitanul Rigaud, din grupul lui Montespín. Îi aveau în grijă pe pârcălabul Petre și Gheorghe Balș – cel de-al doilea logofăt tomșesc, cari prevăzând desfășurările întâmplărilor viitoare – întâmpinaseră oștirea lui Wisznovieski la Camenița, unul predându-i cheile cetății și celălalt jurându-i aplecarea lui spre Movilești și dorința de a-l vedea pe Alexandrel Movilă în scaunul părintelui său.

Din cotlonul în care se dosiseră, comisul și tovarășul lui zăriră toată desfășurarea trecerii fluviului și scurgerea oștilor polone spre viitoarele locuri de luptă și poate de izbândă.

Cavalerii francezi înaintau mândri, pe caii lor înalți. Platoșe lucitoare le apărau trupurile, lăsându-le libere brațele și picioarele, acoperite de mâinile bufante și pantalonii scurți, adunați în bufuri tot pe atât de largi deasupra genunchilor. Coifurile cu viziere ascuțite și împodobite cu mari pene de cocori răstrângeau sclipiri orbitoare, cu tot soarele slab al lui octombrie. La coapse le atârnav spade lungi și grele, cu mânerele în cruce. Armele lor se învrăstau pe rânduri; un șir de lăncieri, urmat de câte unul de arcebușieri.

Și, în vreme ce undulătoarele lor rânduri împânzeau coastele, revărsându-se pe diferite căi și poteci, grosul oștirii urma, necurmat, sub privirile căpeteniilor: ducele Wisznovieski și principele Corecky, cari supravegheau trecerea pe mal, călări pe caii lor albi, împodobiți în valtrapurile roșii, tivite cu late galoane de aur.

Lotci largi și grele gemeau de pedestrimea îngrămădită pe ele. Cavaleria polonă se aruncase în valuri, clocotind apele fluviului. Carele cu muniții și hrană se îndesau pe podurile umblătoare și pe plutele lopătate de sutele de pescari. Era o forfotă cam neorânduită, totuși o perindare a unei oștiri în care Elisabeta-doamna își pusese noile ei nădejdi de redobândire a unui drept al ei și alor ei.

Convoiul îl încheia excadronul greoi și posomorât – parcă – al lui Hagen von Fröhlichfahrt.

Comisul Văruntar rămase multe ceasuri în ascunzătoarea lui, la pândă, până ce oastea se scurse pe țărmul moldovenesc, tăbărând în fața și-n coastele cetății, ce deschisese primitoare porți viitorului domn al Moldovei și căpeteniilor oștirii sale.

Când Alexandrel Movilă pătrunse în cetate între cei doi nobili poloni și când viermățul omenesc păru a se slei, comisul Văruntar și Costea Vifor coborâră țărmul stâncos pe tănuite cărări și-și dădură drumul în apă, îndreptându-se spre malul polon.

Se lumina de ziuă când cei doi călători ajunseră în preajma castelului.

Ustie părea un loc de pe care atunci s-ar fi spart un uriaș bâlci. Largi vetre de cenușă presărau întinderea, printre nenumăratele găuri, în care staseră înfipti stâlpii corturilor. Resturile de hrană și oase strânseseră în fosta tabără haite de sute de câini, care lătrau, mârâiau, își clănțăneau fioroșii colți, se încăierau vrășmășește de la câte o întâmplătoare pradă, prefăcând întinderea într-un loc de războaie a unor ființe sprijinite pe niște simple labe, totuși mai puțin crude și poate și mai îngăduitoare decât stăpânii lor.

Pădurea împrejmuitoare își tânguia trunchiurile ciuntite, cu rupturi proaspete, ori arborii doborâți la pământ fără de folos și fără de trebuință.

În fund se zăreau turlele de pază ale castelului și coamele zidurilor înconjurătoare, tănuite în parte de frunzișul veșted al pădurii.

Comisul Văruntar își îndreptă calul pe drumul ce ducea spre porți.

Istovită de frământarea și truda zilelor din urmă, lumea castelului nu se zărea. Timpul odihnei se prelungise peste obișnuință.

Costea Vifor dădu glas de corn. O fereștrică, de lângă poartă, se deschise. Între chenarele ei apăru un chip buhăit de somn.

— Comisul Văruntar cere găzduire Elisabetei-doamna.

— Măria-sa doamna odihnește, răspunse străjerul.

— Să fie sănătoasă măria-sa, reluă celălalt. Vederea și primirea vor veni la timpul lor. Deocamdată cer intrarea în castel.

— Să facem întrebarea măriei-sale hatmanului Bucioc! și omul pieri din fereștrică.

Soarele se înălțase de trei sulițe, când în același loc apăru chipul bărbos și mânios al hatmanului. Între laturile de piatră sură ale gaurei, barba și pletele lui, la fel de sure, se îngemănau atât de desăvârșit, încât fața rumenă a hatmanului Bucioc părea chipul unui duh al zidurilor.

— Cine cere intrare în castelul doamnei Ielisafta?... se aspri bătrânul.

— Eu, comisul Văruntar, venit chiar acum din țara Moldovei, cu grabnice treburi la măria-sa doamna Ielisafta!

— Domnia-ta erai, comise? se bucură fostul mare hatman movilesc. Ei, bată-te să te bată!... Nici nu te mai cunoșteam... Lasă că – de atâta trudă și necaz, cât am avut noi în săptămânile din urmă – nici nu mai văd cumsecade.

— Și de trudă, și de ani, mărite hatmane, râse Văruntar.

— Ei, da-da!... Poate și de ani... dar tot mai mult de trudă, comise.

Poarta se deschise și cei doi răzbiră sub bolta turlei de pază.

Ilie Văruntar purta contăș de postav genovez, îmblănit cu jder. Căciula, de aceeași blană, era împodobită în față cu o mare pafta de mărgăritare și smaralde, în care sta înfiptă o bogată egretă de stârc. De sub contăș se întrevedea pieptarul de zale, încins de cureaua sabiei de Damasc, ce-i atârna la șold. În picioare avea moi cizmulițe roșii, cu carâmbii răsfrânți și galbeni, din mijlocul cărora atârnavă – sub genunchi – canafi grei de fir de aur. Costea Vifor – care ducea și celelalte arme ale comisului – purta hainele alese ale călărimii domnești a lui Despot-vodă, și pe care un bunic al său le

răpise unui călăreț al voievodului și aventurierului ucis la Arenii Sucevii... Comănac de argint cu pană de cocor, mantaua verde și nespus de largă, care acoperea și crupa calului, botfori roșii cu pinteni de argint, și de care veșminte se mândrise, în lupte, bunicul și tatăl, iar acum se bucura și credinciosul tovarăș al comisului, hotnogul Costea Vifor.

— Hm, comise – se mirase cu tâlc bătrânul Bucioc – după câte văd și înțeleg ai pornit spre bătălie, dar ai greșit tabăra. Oștirile doamnei au plecat spre Ieși. Nu mai băciuiesc pe aici...

— Știu, hatmane, clătină din cap Văruntar. Dar, deocamdată, calea mea până pe aici a fost... Măine, a mea cale poate fi și alta, cu totul de pe departe... de oștile domniilor.

— Știm, știm... Ai răsculat pe orheieni împotriva cânelui de Tomșa. Se mai află și pe la Ustie cele ce se petrec prin țara Moldovei. Și Doamna strașnic s-a arătat de mulțumită de isprava comisului ei... „Se cunoștea de mic, zicea măria-sa, ce va ieși din Văruntar al nostru!”. Așa spunea doamna Ielisafta și curtea foarte se bucura și ea... Mai ales domnița Margareta. Bătea din palme și-atâta mai știa să spună: „Vezi, mamă?... Vezi, mamă?”

Prin inima comisului săgetară niște iuți junghere. Privi crunt încotrova și-i răspunse silnic:

— Nu știu, cinstite hatmane, dacă am făcut bine, sau rău, dar eu așa am crezut că-mi slujesc Moldova. Dacă n-am izbutit ieri, poate voi fi mai norocos mâine... Dacă nu eu, poate un altul, cu mai multă minte și pricepere ca mine. Dar, spune, hatmane, trebuie sau nu, să ne fie milă de biata noastră Moldovă?

— Trebuie, comise! Trebuie! și privind spre castel, adăugă: Uite, se deschid și ferestrele măriei-sale. Am să-i port veste despre venirea domniei-tale, pan comise. Și, poate, doamna are să se bucure îndeosebi de vestea pe care o să i-o dau.

— Poate! scrâșni comisul Văruntar.

Bătrânul Bucioc, tovarășul și-n bucurii și în răstriști al Movileștilor, se îndreptă spre curte. Comisul Văruntar lepădă frâul unui rob și porni spre chiliile oaspeților, după arătarea marelui hatman.

La ceasul amiezii, Bucioc și Stroici îl purtară pe comis spre sala de primire a Elisavetei Movilă „cu voia lui Dumnezeu, fostă doamnă a Țării Moldovei”.

În încăperea largă, împrejmuită de divane acoperite cu scumpe covoare orientale, cu pereții împodobiți de mari oglinzi venețiene în rame groase, de argint, cu un bogat iconostas de icoane zugrăvite de meșterii italieni ai școlii de iconari de la Leopol, aștepta doamna Elisaveta, într-un înflorat și poleit jilț, în formă de strană voievodală.

Magnifica doamnă – după cum o numeau princiarii ei gineri și toată șleahta polonă – era înveșmântată într-o lungă haină de brocard de aur pe o țesătură de albastru de cer, peste care atârna o bogată mantie de aclaz alb. Pe părul castaniu purta o pălăriuță de blană cu pană de struț și o hlamidă din aceeași blană acoperea mai mult jilțul-strană decât trupul zvelt și tineresc al doamnei. Mari cercei de safire și diamante îi atârnavă de urechile mici și inele îmbelșugate îi acopereau degetele lungi și subțiri. De sub rochia de brocard se iveau micuții pantofi de piele roșie, împodobiți de grele paftale de aur.

De-a dreapta sa se înșirau câțiva dintre boierii proaspăt scăpați de urgia lui Ștefan Tomșa. De-a stânga, și tot în picioare, se țineau hatmanul Bucioc și boierul Stroici.

Astfel, între boierii pribegiei sale, doamna Elisabeta Movilina – cum însăși se numea în clipele ei de răsfăț – apărea ca o desăvârșită făptură omenească. Chipul ei cu fine linii de icoană florentină, ochii mari, gura cu buzele deplin arcuite, obrații nespun de albi sub ploaia părului bogat făceau din Elisaveta Movilă nu numai cea mai frumoasă principesă a părților acelor de lume, dar și una dintre cele mai ademenitoare femei ale vremii. Cu toți numeroșii copii pe care i-i dăruise lui Ieremia-vodă, trupul ei părea acel al unei fecioare neprihănite. Doar privirile, întrucâtva obosite și ades rătăcînd în gânduri și neliniști, spuneau ceva din zbuciumele trecutului și din temerile prezentului. Totuși, mândria ei era neasemuită.

„Elisaveta, din mila lui Dumnezeu, doamnă a Țării Moldovei”, era formula obișnuită a enunțării sale, pe vremea domniei lui Ieremia-vodă și chiar pe timpul oblăduirii nevârstnicului fiu și domn, Constantin-vodă, când mai firească ar fi părut această intitulare. O femeie care își împlinea întru toate voința și nu se sfia de mijloacele cele mai prielnice sieși, întru a dobândi biruința.

Neîndoios că și năprasnica moarte – prin venin – a cumnatului ei, Simion-voievod, întâmplată cu ani în urmă, fusese tot una dintre isprăvile acestei magnifice doamne... „din mila lui Dumnezeu”.

În fața ei sta, acum, comisul Ilie Văruntar.

— Nu, mărită doamnă! o înfruntă comisul, după o îndelungă dojană a fostei și viitoarei „doamne a țării Moldovei”. Purtarea mea nu-i a nefire. Eu nu mi-am plecat grumazul cânelui din scaun. Ci ridicat-am sabia împotriva lui Tomșa-vodă. Și, dacă pe măria-ta o cuprinde mirarea că, în loc să mă aflu în preajma celui ce-a pornit să fie domn al Moldovei, mă găsesc aici,... poate că am și eu anumite cuvinte și pricini, precum fiecare om și le are pe ale sale, când pornește spre o faptă a sa și nu spre aceea la care oamenii s-ar fi așteptat să-l vadă stând.

— Se cunoaște, comise, că ai luat învățătură la Liow și la Varșovia. Vorbești ca un retor. Precum spunea vrednicul întru pomenire Ieremia-vodă, ești un isteț învățacel al prea vestitului Cicerone, cel bine cuvântător. Dar... mai a fire ți-ar fi fost locul acolo, la oastea ducelui, decât aici.

— Așa s-ar părea, dar măria-ta nu mi-a îngăduit cuvântul care să-i lămurească purtarea mea. Și nici n-a stat să asculte pricina pentru care am bătut atâta cale, spre a mă găsi acum în fața măriei-tale.

— Vorbește, comise, se mai îmblânzi Elisaveta.

— La porunca măriei-tale, slăvită doamnă!... Și afle atunci măria-ta că drumul meu de astăzi trebuia de mult făcut. Ceea ce m-a oprit a fost numai o cruntă tăietură de hanger, pe care am dobândit-o într-o noapte de iarnă, în... slujba măriei-tale.

— Văd că ești cu mult mai tras la chip decât te știam, comise... Povestește-ne acea întâmplare...

— Pe aceea am uitat-o, măria-ta. Dacă ar sta un ostaș să băsnească totdeauna chipurile și pricinile în care a fost tăiat, n-ar mai avea vremea să dobândească tăieturile proaspete... O rană la un ostaș, măria-ta, e ca floarea roșie pe care o pune o copilă în păr. O face mai frumoasă astăzi. Dar mâine uită că a purtat-o, precum uită și de unde a cules-o...

— Drept vorbit! se înduioșă doamna.

— Isteață și cuminte vorbă, clătinară din capetele pletoase boieri care se țineau în preajma Elisavetei Movilă.

— Are harul vorbirii alese, zâmbi măria-sa.

Ilie Văruntar părea că nu aude acele laude. Ci urmă, netulburat:

— A trecut! Dar ceea ce mi-a amărât inima a fost numai păstrarea la zăcere, în care a trebuit să stau.

— Și, când ai fost lovit, comise?

— Într-o noapte, prin preajma sfintelor sărbători.

— În care hârjoană? Cine te-a tăiat?

— Noaptea și-n codru, vrăjmașul e greu la vedere, măria-ta. Atâta știu că... primisem veste de oarecare vrăjmași ai măriei-tale și mă luasem pe urmele lor, minți comisul.

Elisaveta-doamna își încruntă sprâncenele. Trupul i se aplecă, ușor, înainte și privirile i se ațintiră – sfredelitoare – în ochii comisului.

— Cele ce spui domnia-ta mă fac să mă gândesc la o întâmplare... de prin codrii Botoșanilor,... pe lângă... Deleni, se silea ea să-și adune amintirile și știrile vechi.

— Cunoaște mărita doamnă... o astfel de lovire? făcu Văruntar, rar, și fără să clipească.

— Parcă... se stăpâni doamna. Am auzit de... așa ceva. Un credincios al meu mi-a povestit despre... o încăierare, în care și spătarul Veveriță ar fi fost tăiat... A murit în drum... Aflat-am că venea spre Ustie... L-au azdruca la Prut... nu-și amintea ea locul unde fusese înmormântat spătarul.

— La Zaluze, lămuri hatmanul Bucioc.

De data aceasta comisul Văruntar tresărise. În mintea lui se făcuse o grea încurcătură. El știuse că, în raita în care izbise de cu iarnă, fuseseră iscoade de-ale ducelui Mihail Wisznowieski... Ce căutase acolo spătarul? Și el voise să se dea de partea Movileștilor?

Se făcuse o tăcere grea, stânjenitoare.

— Vorbește, comise! îndemnă Elisaveta. Parcă voiai să ne dai știri despre niște lucruri care te aduseseră aici... Ce te încurcă?

— Pe mine?... Nimic, preamărită doamnă!... Am ascultat, doară, spusa măriei-tale, făcu Văruntar, înfrângându-și tulburarea, în care îl aruncase vestea morții spătarului Veveriță.

Oftă în sine: „Mai puțini unul... dintre cei buni!”

Și își limpezi privirile, urmând stăpânit:

— Aveam a spune măritei doamne ceea ce, acum, pare cam târziu...

— Chiar o veste mai târzie nu e de nepriință, comise, zâmbi, acru, doamna. Ea poate limpezi ceva... ce ar fi fost greșit făcut, și poate aduce chiar o... îndreptare a cărării piezișe.

Comisul Văruntar oftase iarăși neauzit, gândind la anumite întâmplări puse la cale în castelul Ustie. Își mușcă buza... Hotărârea lui era luată.

— Mărită doamnă, greu stă a zicere celor mari cuvântul adevărului. Dar, a-l spune e o virtute și a sufletului și a firii omului, care știe să înfrunte... Măria-ta iubești țara noastră moldovenească... toate râvnele măriei-tale stau

spre ea, în orice ceas. Dar, măria-ta te depărtezi de țara asta, înstrăinându-ți neamul și împrăștiindu-l prin părți străine de Moldova.

— Nu înțeleg ce vrei să spui, comise, clipi de câteva ori Elisaveta Movilă.

— Vreau să zic, preamărită doamnă, că măria-ta nu vrei să rămâi cu nimic în Moldova noastră... Și parcă și Dumnezeu se pune a price, rupându-te de țara spre care rămnești!

Din rândurile boierilor porni un slab murmur împotrivor. Elisaveta zâmbi, iarăși, acru.

— Vorbește, comise. Nu lua în seamă tulburarea boierilor mei... Eu te ascult.

— Ai măritat, slăvită stăpână, o fată după un mare bărbat: ducele Wisznovieski. Cel puțin acela e de legea noastră, pravoslavnică... Pe domnița Maria i-ai dăruit-o panului Ștefan Potocky... Acum... Și tăcu.

— Ce-i acuma, comise? apăsă Elisaveta Movilă pe cuvinte, pălind ușor.

— Se aude, în Moldova, că și pe domnița Mărgărita măria-ta voiești s-o lepezi în țară leșească.

— Pentru că leșii, comise, mă ajută să mă pot întoarce în Moldova.

— Măria-ta să-mi ierte înfruntarea. Dar, precum grăiesc eu, acum, așa se vorbește în țară... De ce nu te legi de Moldova, cinstită doamnă?

— Alexandrel va fi domnul Moldovei...

— A fost și Constantin-vodă un astfel de domn, stăpână!

Elisaveta-doamna își aplecă fruntea. Îndrăznețele vorbe ale comisului o tulburau adânc. Și o loveau. Înfruntarea neașteptată a moldoveanului aceuia tânăr îi sângera mândria. Totuși, aici era la Ustie, nu la Iași, unde – poate – capul comisului ar fi căzut sub secure într-o astfel de împrejurare. Și nici nu era prielnic timpul pentru tulburări, în asemenea zile când orice silnicie ar fi sunat vitreg în rândurile boierimii moldovene.

— Și ce ar fi cu cale să fac, comise? zâmbi ea, cu ușoară batjocură.

— Să te legi mai mult de pământul țării, măria-ta.

— Cum?

— Rămânând cu ceva în el.

Doamna începuse să se mânie. Buzele îi fremătau abia simțit.

— Nu stă în țara aceea trupul măriei-sale Ieremia-vodă?

— El numai!

— La rândul fiecăruia, toți vom odihni acolo hodina cea fără de sfârșit, făcu, încredințată, Elisabeta Movilă.

— Omul nu-și știe soarta. Deocamdată, pe acel ce a fost al pământului moldovenesc, acel pământ l-a primit la sine. Pe ceilalți... Și tăcu.

— Pre ceilalți? gemu ea, gândind poate la fiul cu necunoscut mormânt.

— Domnul Dumnezeu îi depărtează de pământul Moldovei.

— Vorbele tale, comise, cad greu inimii mele. Și, cred că nu pentru aceasta ai bătut atâta cale până aici.

— Și pentru altele, măria-ta.

— Atunci, de ce n-ai început cu celelalte, comise?

— Măria ta – o privi Ilie Văruntar în adâncul ochilor – pentru că acele ce aș fi căutat a spune am înțeles că se puteau nimeri a fi și vorbele... unui vrăjmaș.

— Și care putea fi acela?

Comisul Văruntar simți o clipă de spăimos zdruncin sufletesc. Gândurile i se-nnegurară. Ca în vârtoarea bălărilor, privirile-i nu deslușiră înainte-le decât o groază și ațâțătoare pată roșie. Totul nu dură decât răstimpul străfulgerării unui trăsnet. Și lovi, pentru toată lovitura îndurată:

— Chiar eu, măria-ta! se aspri Văruntar. Așa să afle măria-ta... Și aceste am avut de spus după atâta cale ce am bătut până aici.

Elisaveta Movilă izbucni într-un hohot nestăpânit. Și adăugă:

— De când – apăsă ea pe cuvinte – au ajuns să se teamă vulturii de pliscul unui... păcătos de erete?

— De când vulturii pot rămâne stingheri, iar ereții se pot aduna din toți codrii Moldovei, vorbi comisul cu totul potolit.

Ca nepăsătoare, Elisabeta Movilă se întoarse spre hatmanul Bucioc:

— Castelul acesta, hatmane, știu a avea oarecare cămări oarbe, bune pentru anume popreli... Dar aceasta voiesc numai să o afle comisul... Închide porțile acestui om nepoftit de nimeni aici! Și fosta doamnă a Moldovei se sculă din strana în care șezuse și se îndreptă spre una dintre nenumăratele uși ale necuprinsei săli.

— Nepotrivită și fără de rost ți-a fost sfruntarea, comise, vorbi cu oarecare întristare hatmanul Bucioc, pe când se îndreptau spre poarta castelului.

— Și... cu totul pentru alte lucruri venisem aici, hatmane, mărturisi Văruntar, îngândurat.

— Atunci, de ce n-ai vorbit despre ele, ispiti bătrânul, nebănuind frământul tânărului.

— Pentru că... nu mai au niciun rost a le da pe față, răspunse celălalt.

Străbăteau cărări ce se-mpleteau prin parcul castelului. Pe una dintre potecile acele cotite, răsăriră două femei. Comisul Văruntar se opri locului, ca uluit. Privirile lui se agătasera, rugătoare, de chipul domniței Margareta. Însă, fata se prelinse pe lângă el ca pe alături de un om al întâmplării.

Comisul își întoarse capul, încet, urmărind-o până când domnița pieri după o nouă cotitură. Atunci prinse mâna hatmanului.

— Boierule, la Orhei e mult sânge lesne clocotitor, iar Ilie Văruntar... află că se trage dintr-o spiță de oameni cari nu iartă acelora ce-i milesc... Poți spune și asta doamnei Elisaveta!

Bătrânul își răsuci capul, privind în jur înfricoșat:

— Taci, omule! Te-ar putea auzi cineva... Ce mă fac dacă ajung la urechile măriei-sale astfel de cuvinte pedosnice?

Ilie Văruntar descindea dintr-un vechi neam de răzeși troțușeni.

Boieriți pe vremea lui Ștefăniță-vodă, în 1525, cu doi ani înaintea morții voievodului, nici Sandu Văruntar și nici urmașii lui nu puseseră prea mare preț pe saltul acela al neamului lor în rostul omenesc de la țărani la boieri. Se mulțumiseră cu moșia dăruită de năbădăiosul și aprigul domn, care fusese nepotul strălucitului voievod moldovean, Ștefan-cel-Mare.

În preajma domnilor nu căutaseră să se înfigă. Și nici după dregătorii nu umblaseră, vreodată, nimeni din neamul lor. Dușmani nu avuseseră nici printre cei mari, cari nu le râvneau moșia întinsă pe viroage de ape și peste munți prea sălbatici și nelocuiți decât de fiare și de fugarii certați cu lumea, și nici printre răzășii din care se trăgeau și cu care n-aveau de ce se certa.

Strănepotul celui dintâi boier văruntăresc, comisul Ilie, se dovedise de mic fire lacomă de cunoașteri. Acestea le-a vădit, mai ales, copilul, într-o călătorie a părintelui său la sfânta mănăstire a Neamțului, unde, în acei ani, se afla stareț părintele Ghedeon, tot din spiță văruntărească. A rămas acolo oprit de unchiul monah. Copilul nu mai vrea să se despartă de meșterii zugravi de icoane, de pisarii cu comănace, iscușiți caligrafi și înfloritori de slovă sfântă, de săpătorii în lemn și dăltuitorii în aur, argint și aramă, cari legau bucoavele mănăstirești. Căci pe acel timp, și cu de mult mai dinainte chiar, mănăstirea Neamțului ar fi putut fi privită – dacă nu ca un fel de academie – cel puțin ca o școală a alesele deprinderi cărturărești și a toate cele în legătură cu slova și cu arta. Călugării acestei mănăstiri, încă de cu două secole mai înainte, se arătasera a fi floarea cărturărească a Moldovei.

Și, acolo, s-ar părea că și alte îndeletniciri – cu mai largi arii în viață – se puteau deprinde.

Pe Ion Privană – inginerul-arhitect – care, în 1482, înălțase minunata biserică a Sfântului Neculaie, din cetatea Chiliei, pe Teodor – arhitectul, pus de Ștefan-cel-Mare să fortifice cetatea din acea mănăstire, îi scosese gloriosul voievod.

Acolo rămăsese – în urma stăruințelor starețului – și Ilie Văruntar, băiețașul din care – poate – bătrânul monah năzuise să-și facă urmaș în dregătoria-i monahicească. Dar – cu anii – copilul setos de cunoașteri arătă o cu totul altă fire decât una aplecată spre meditațiuni religioase. Mintea lui cerea lumină, dar în adâncu-i clocoteau porniri mai lumești. Și înțeleptul stareț Ghedeon nu se mâhni pentru aceasta... Fiecare om își are aplecările și starea lui, își zisese bătrânul. Și, pentru că Ilie se arată doritor de cât mai multă lumină, dar și neaplecător spre cele bisericesti, iar Ghedeon-starețul avea puțința și cercetase și prin alte țări, în tinerețea lui, îl trimise în grija unor prieteni din Polonia. Acolo căpătă tânărul Văruntar mai aleasa lui învățătură, pe care preoții catolici o aduceau dinspre îndepărtatele părți ale apusului. La Varșovia, dar mai ales la Liow, flăcăoandru întâlni artiști italieni, veniți pentru zugrăvirea bisericilor papistașe, cunoscători retori descinși din universitatea poloneză – iar Polonia mișuna de nobili aventurieri, cari cutreieraseră Franța, Italia, Spania, ori țările germane. Oamenii aceia se războiseră în slujba oricui avea nevoie de o sabie și un braț, iar când nu avuseseră unde-și împrumuta curajul, trăiseră în umbra curților „seniorale”, cu altfel de deprinderi și prin care – adese – se perinda cu totul altfel de lume decât în maiîntunecat și maiclocotitorul răsărit al Europei.

Cei aproape zece ani petrecuți de Ilie – până la moartea bătrânului stareț – în Polonia, altoiți pe firea deosebită cu care fusese înzestrat, făcuseră din el un om cu totul asemuitor oricărui cetățean de seamă al uneia dintre cetățile Italiei Renașterii. Cunoștințele lui erau cu totul variate și temeinice. Dar pe ele Ilie Văruntar nu punea decât prețul bucuriei de a se simți cu totul deosebit de cea mai mare parte dintre bărbații țării sale. Pe aceste cunoașteri – însă – nu se servea decât întru a se mulțumi pe sine. Dar, ceea ce vădea oricând, și ceea ce – într-o însemnată măsură – își altoise în suflet tot din Polonia – în mijlocul nobilimii leșești, era o nețărmurită dragoste pentru Moldova. Patriotismul lui, nemărturisit ca dogmă, prin înapoierea concepțiilor vremii, era pătimaș și adesea chiar violent.

Descins din țărani răzeși, aplecarea lui spre cei de jos era tot pe atât de vădită.

Unul dintre hughenoții refugiați – după noaptea sfântului Bartholomeu – în Polonia îi vorbise îndelung de silințele lui Henric al IV-lea, al Franței, de a ridica țărănimea. Și Ilie Văruntar își făcuse din abjuratorul protestantismului calvin un idol, pe care l-ar fi râvnit și domn al țării lui, moldovenești.

Cu astfel de plămadă descinsese Ilie Văruntar în Moldova, poate în vremea unora dintre cele mai grele frământări prin care a trecut neamul acelui pământ.

Țara era sărăcită când de jafurile domnilor ei, când de acel al oștilor lor, adunate de pretutindeni, chemate să-i sprijine. Domnii se schimbau mereu, prin silnicii, prin lupte și plecând duceau cu ei zeci de care cu bani, cu juvaeruri și alte scumpeturi, dobândite din secătuirea țărănească. Boierii se arătau necurmat tot pe atât de lacomi și de nedrepti față de prostime. Boli grozave – ciumă și holeră – secerau cu zecile de mii o populație și așa cu mult mai puțin numeroasă ca astăzi. Povestea carului cu două proțapuri, care alunga – când spre codri, când spre munți – mulțimea înfricoșată și neputincioasă... Aceasta era Moldova acelor ani, de după apusul spiței mușatine din rosturile oblăduirii ei.

În aceste împrejurări Ilie Văruntar se întorsese pe valea Trotușului spre părintele de lângă care lipsise timp de zece ani.

Faima cărturăriei lui îl chemase – pe un scurt timp – lângă domnie. Tânărul se împotrivise. Bătrânul lui tată stăruise. Și, din acea scurtă ședere la Iași, Ilie se „pricopsise” cu dregătoria de comis, iar pe deasupra – și mai ales – se îndrăgostise de vlăstarul domnesc, care era domnița Margareta Movilă. Cu osebire, aceasta era și singura „procopsire” pe care i-o aduseseră puținele luni petrecute la curtea movilească.

Când comisul părăsi olaturile mărețului castel din Ustie, inima lui era cu desăvârșire tulburată, dar tot pe atât de hotărâtă.

Se întreba chiar ce căutase el pe acolo? Și, fără nicio umilire, își mărturisea că singura-i țință ar fi fost... reîntâlnirea cu domnița Margareta...

De ce?... Acum vedea limpede. În adevăr: de ce?

Și aici era de vină tot furtunatică lui fire. Dacă, după cum îl povățuia – odinioară – pater Celestius, la Liow, ar fi cumpănit lucrurile pe toate fețele

lor, înainte de a porni la treabă, ar fi putut ajunge la limpedea încredințare că... dragostea lui pentru domnița Margareta era numai o deșartă râvnă a visărilor, nu o puțință a înfăptuirilor omenești. Pentru Ilie Văruntar, de pe valea Trotușului, vlăstarul moghilesc era o nepotrivită năzuire... Căci fostul comis ajunsese la o înțeleaptă judecată. Pe cine ar mai lua principii, ducii, cnejii, dacă un alde Ilie Văruntar – nepotul răzășului Sandu, de altădată – ar râvni să le prindă locul în inimile și alegerea unor astfel de domnițe?...

...Călărea de ceasuri, alături de credinciosul Costea Vifor, fără să scoată o vorbă. Posomorât și bănuitor, oșteanul îl cerceta cu priviri piezișe, mirându-se – în sine – de ciudățenia boierească... Atât drum și atâta oboseală pentru un ceas de vorbă, în care treburile – o vedea el bine, chiar după chipul comisului – fuseseră pedosnice... Ce căutase comisul Ilie la Ustie, dacă a fost să fie numai „o cale a scârbei”? Se chinuia să ghicească, dar nu izbutea să descurce nimic...

Apoi, Costea Vifor se liniști. Avea s-o descoasă el, cândva, și pe asta. Toate vin și toate se află, la vremea lor... Acum, ar fi bine să-și odihnească, pe undeva, caii și... să se mai adape și el... La Ustie întâlnise un preten vechi și știa că, pe acolo, doamna Ielisafta îndreptase și vânduse multe chervane cu buți de Cotnari și Uricani. Tocmai adusese vorba, cu prietenul găsit acolo, despre astfel de întremătoare băuturi, când primise poruncă de plecare...

Se apropiaseră de Camenița. Prin pâclele înserării, zidurile cetății tuguiate pe înălțimea stâncilor și fumurile târgului se întrevedeau din ce în ce mai lămurit. Costea Vifor își dresе glasul și tuși a luare-aminte. Apoi îndrăzni să toarcă fir de vorbă:

— Eu aș crede, măria ta, să hodinim o vreme caii iștia trudiți.

Comisul tăcuse. Dar, după oarecare clătinare de cap, Costea înțelese că vorba lui căpătase încuviințarea boierească.

„Bun, se gândi ostașul. În marginea târgului, dincoace de ziduri, e crâșma lui Burăh Zlotski... Și avea, odinioară acel om niște vinuri nu tocmai de lepădat... Poate c-om poposi chiar la el... Și poate c-o mai avea și acum asemenea lucruri vrednice de luare-aminte...”

Când pătrunseră pe ulița glodoasă a marginii aceleia de târg galițian, ce se împânzea sub cuibul zidurilor cetății, comisul Văruntar păru că se trezește dintr-o somnie grea. Și Costea Vifor primi chiar și răspunsul la o întrebare, despre care el părea că și uitase:

— Să odihnim și caii, Costeo, dacă crezi că n-or mai putea ține până la cetate, ceea ce însemna că boierul și stăpânul se lasă cu totul în voia credinciosului său.

Istoviți de drumuri, caii abia plescăiau prin noroiul uliței, desfundate de ploile trecute, peste care năvăliseră vânturile reci și uscate ale lui Prier.

În partea aceea de târg, locuită, mai ales, de negustori, era o mișcare neobișnuită. Dughenile – luminate de făclii de seu, sau de opațe aproape oarbe – gemeau de lume. Pe ușile scunde și nefiresc de strâmte roiau fel de fel de oameni: joimiri ce se scurgeau dinspre Galiția, Volinia, ori dinspre părțile mai îndepărtate ale Poliesiei. Oamenii aceia, care se luaseră după oastea ducelui Wisznovieski, erau înarmați cu cele mai ciudate arme, îmbrăcați în fel de fel de haine împestrite de mondire și alte veșminte prădate de prin cine știe ce castele. Se vedeau lituani grași, greoi, cu părul și bărbile aproape albe. Foiau mahalagii locului, oferindu-și păturile pentru odihna unei nopți. Șerpuiau țișanici exotic înveșmântate, în fuste de culori țipătoare, cu salbe bogate de argint la grumaji și în cosițele de cărbune, întinzând ghioacele spre bărbații mustăcioși și gălăgioși:

„Să-ți ghicească baba, viteazule... ca să știi de ce să te ferești și cum să-ți cați norocul la război... Hai cu baba să-ți ghicească!” Și-i prindeau de mâinile butucănoase.

Costea Vifor își opri calul în fața unei porți, prin care – într-un fund de ogradă – se zărea crâșma-han a jupânului Burăh Zlotski.

— Vinu-i ceva mai scump la negustorul ăsta, da-i de la Moldova, lămuri ostașul. Și șura pentru cai îi mai bună pe-aiurea, adăugă el încredințarea pentru care îl silea pe comis spre acea dugheană.

Văruntar pătrunse prin acaretele jupânului Burăh, descălecă și intră în crâșma în care înghesuiala era cu mult mai mică decât prin alte părți.

La cele câteva mese, ședeau ostași mai cu îngrijire îmbrăcați și armați. Oamenii își vorbeau cu cuvinte potolite, făcând unele socoteli de tocmiri la oaste și întocmiri de cete mai regulate, de care orice armată avea nevoie pe acele vremi.

Portul și înfățișarea comisului Văruntar, pe de-a-ntregul deosebite de ale celorlalți mușterii, îl smulse pe negustor din dosul tejghelei. Se arătase și Costea Vifor.

— Poate pan moldovan dorește și ceva mâncare pe lângă băutură? stăruia crâșmarul cu dulce glas și mieroase priviri. Avem vin moldovenesc, de la Cotnari, vin unguresc de la Tokay... Ori poate poftiți un vin franțuzesc, ori

de acel grecesc? Ori de care pofteste pan moldovan, încredința negustorul pe polonește, înclinându-se aproape la fiecare cuvânt.

— Dar de unde știi că eu aș fi moldovean? zâmbi ușor comisul.

— Pentru că îl văd și pe celălalt pan, arată spre Costea Vifor, pe care... nimeni nu știe cum îl cheamă, dar toată lumea îl cunoaște pe aici pe la noi. N-am degete la mâini, eu și Ruhla și copiii, de câte ori a fost domnia-sa pe aici și a stat și-a băut și-a ospătat... aș putea zice... chiar la masa asta, la care ședeți acum...

— Dă-mi ce crezi că ai mai bun, scrută comisul limbuția crâșmarului.

— La Zlotski, pan moldovan, nu-i nimic mai bun una ca alta! Totu-i foarte bun, urmă să-și laude hangiuul alesele lui mărfuri.

— Și scump, adăugă Costea Vifor. Aceasta de ce-ai uitat s-o spui, crâșmarule?

— Pentru obrazul subțire niciun săpun nu-i prea scump, vorbi jupân Burăh Zlotski.

Mâncară îndelung și încet. Dar ulcelele de Faienza se deșertau din ce în ce mai des, în sorbituri prelungi, de cunoscători ai unei astfel de îndeletniciri priincioase trupului și sufletului.

Cândva, în fundul mai întunecat al crâșmei, un menestrel – pripășit din cine știe ce funduri ale întinsei Polonii – începu, ca un nou Taliesin, un cântec de vitejie, pe care și-l întovărășea cu sunetele adânc vibratoare ale unei ciudate viori cu opt coarde suprapuse:

*„Pornesc șiruri nesfârșite
De viteji poloni spre lupte...”*

Cântecul creștea și scădea, când plin de avânt, când molcom și tăgănat, ca și întâmplările pe care cântărețul le zugrăvea în vorbele întraripate ale viersului său.

Pe ușa dughenii se prelinse trupul șerpesc al unei țigăncușe. Femeia își roti privirile peste capetele mesenilor. Ochii i se ațintiră asupra comisului. Apoi se strecură printre mese și se opri în fața lui:

— Să nu mă alungi, frumosule! Unui viteaz ca tine, baba are să-ți ghicească, chiar dacă nu i-ai da decât numai un groș.

Se ciachi la picioarele lui. Își scoase dintre sânii ce-i împungeau cămașa ghiocul legat de brâu cu lăntug de aramă. Suflă de câteva ori asupra-i și privi îndelung deschizătura ghiocului. Se încruntă. Își înalță ochii migdalați și negri, ca de jad, spre Văruntar și începu să șoptească:

— Bine se arată și rău se arată. Dar binele biruie răul, că ești viteaz mare și bărbat hotărât... O parte din rău ai cam dat-o la spate, deși-ți mai stă călare pe inimă. Că vii de departe, pentru o muiere care nu vrea să te mai cunoască. Și-ai să te duci spre alta, pe care-o știi mai de demult, dar n-ai vrut dumneata s-o cunoști, mai de curând... Și dumneata, viteazule, ai avut zăcere grea. Parc-ai fost tăiat, cumva... Și ai bolit în umbra casei acesteilalte, fără să cunoască durerea dumitale. Dar ai s-o întâlnești, și-are să vrea să-ți fie cu credință, da' credință n-ai să-i poți purta, pentru că ursita dumitale te trage îndărăt, așa... la casă mititică, la viață fără frică, să n-aibă nimeni ce să-ți zică. Viață de mulțime, prin copăcărime, cum era și în vechime. Da-pân-atunci prin multe-ai să treci, că-ți stă în casă dușman de moarte, care umblă în mare mulțime de oameni. Da' pe vrăjmașul dumitale ai să-l încaleci și-ai să-l răpui cu mână de om cu cruce pe piept. Și-are să fie jale mare-n neamul acela, că-i polatie nespusă și-i sus de tot ajunsă. Da', pe cât or fi de mari și de tari, praful are să se-aleagă din toată mărimea și fericirea lor, că de-aici le stă și pieirea... Iar dumneata... dumneata... se încruntă din ce în ce țigăncușa și... tăcu câteva clipe. Lasă! Dacă mai treci pe-aici, poate c-are să-ți mai ghicească baba. Acuma a ostenit ghiocul și nu mai arată limpede... ce-i fo și cum o mai fi...

Comisul Văruntar îi aruncă un bănuț de aur. Țiganca sări în picioare.

— Când ai să mai treci, are să-ți ghicească baba mai cu noroc... Da', dacă o fi să nu mai treci, să știi că din toată truda și sudoarea dumitale, ai să te-alegi doar cu gândul, care te muncește-acuma, da' care n-are să se împlinească niciodată! C-așa s-arată babei în ghioc!

IV

În curțile domnești ale Iașilor, iscoadele pătrundeau din ceas în ceas, aducând vești despre armatele leșești, care părăsiseră cetatea, și luaseră calea de șleau a Tătărașenilor și Drăcșanilor, spre valea Jijiei.

În rândurile curtenilor ieșeni fierberea și îngrijorarea creștea, pe măsură ce furia lui Ștefan Tomșa devenea tot mai aprigă.

Peste fire de crud, lesne vărsător de sânge al oricui, noul Ștefan-vodă adusese cu sine, poate, deprinderile lungii lui vieți de cutreierător de țări, ce fusese până în pragul domniei de acum. Pierdut de tânăr în forfota apusului frământat, al acelor timpuri, fiul celui dintâi Ștefan Tomșa – ucigașul lui Iacob – Ieraclide Despot, acestălalt Ștefan își căutase îndelung norocul prin toate taberele, riscându-și mereu viața și nădăjduindu-și înălțarea, în toate colțurile lumii, pe unde putea curge sângele.

Luptase în Pirinei, ca soldat al lui Henric al IV-lea, regele Franței, împotriva oștilor lui Filip al II-lea, prea catolicul rege al Spaniei și al Țărilor-de-Jos, urzitorul acelei „invincibila Armada” împrăștiată și răpusă de uragane în paraginile gasconeze. Se bătuse chiar și sub zidurile oarecăror cetăți italiene. În Polonia, slujise craiului Sigismund Wasa. Peregrinase prin Veneția și Stambul. Și izbutise să se așeze pe scaunul părintesc al Moldovei, în care nu-l ținea oricât de vremelnice decât teroarea, pe care o răspândea cu o dărnicie și cu o stăruință drăcească. În cei aproape patru ani de când domnea, Ștefan Tomșa-voievod împrăștiase aproape cu totul boierimea moldovenească. Cine nu-și lepădase capul sub săcurea călăului, sau nu se înălțase în furca spânzurătorii, luase drumul pribegiei, care foarte adesea rămânea fără de întoarcere. Puținii boieri, care-l mai înconjurau pe Ștefan Tomșa acum, erau bucuroși de orice prilej ce-ar fi putut să-i scape de un astfel de stăpân.

De aceea, în acele zile tulburi și de grea primejdie, poruncile voievodului găseau un foarte firav răsunet în inimile acelor care se mai găseau în reședința domnească a Iașilor și în preajma voievodului lor.

Acei pe care Ștefan Tomșa îi trimitea în calea vrăjmașilor, ce se apropiau pe fiecare ceas, treceau cu grăbire podul de peste șanțul ce înconjura citadela ieșeană și, ajunși în marginile capitalei, și, mai ales, simțindu-se în mijlocul ostașilor, departe de privirile încrucișate de furie ale lui Tomșa, răsuflau ușurați nemărginindu-se decât... la trădare.

În vremea aceasta, împeștrătele trupe ale ducelui Mihai Wisznovieski înainta pe valea Jijiei, drumul cel mai scurt și mai prielnic oștilor polone către noua capitală moldovenească, a Iașilor.

Cea dintâi ciocnire fu a celor câteva steaguri repezite de Ștefan Tomșa în calea leșilor sub poalele pădurilor de la Popricani. Cavaleria franceză a lui Montespín și vitejia căpitanului său, Rigauld, le împrăștie ușor, aruncându-le spre Prut. Ostașii moldoveni – care n-aveau pentru cine lupta – se lăsau ușor împinși ori încotro puteau găsi vreo scăpare.

Coloanele se refăcură.

Lângă Lețcani, chiar coconul domnesc, Leon – adus de Ștefan Tomșa de pe meleagurile franceze – fu aruncat înapoi, spre mulțumirea prințisorului proaspăt, bucuros că – în asemenea nenorocoasă împrejurare – se găsea departe de aprigile priviri ale domnescului său părinte.

Dar, ceasul cel mare se apropia.

Pâlcuri-pâlcuri, trupele polone se desfășurau, pe măsura ajungerii lor lângă Iași. Cavaleria grea, a lui Hagen von Fröhlichfahrt începu să se strecoare printre pădurile ce presărau partea de miazănoapte a orașului. Multul acelor cai înainta ca o uriașă catapultă, urcând spre dealul Tătărașului – pe atunci nefiind decât un larg tăpșan împrejmuit de străveche pădure de goruni. Aripile cavaleriei germane erau prelungite prin liniile pedestrașilor, pe când în spatele tuturor se desfășura frontul în semicerc al celor șase sute de francezi ai lui Montespín. Pe marginile apropiatelor păduri – între care se destindea poiana tătărășeană – principele Samuel Corecky împinsese puștile, tunurile, ridicate din cetate și aduse până-ntr-acea parte ieșeană, pe tari harabate trase de boi.

Iscoadele și mahalagiii ieșeni, strecurați printre trupe, aduseseră polonilor vestea că tot spre acea parte înaintează și oastea moldovenească a lui Tomșa-vodă.

Acesta împingea spre atac câteva roate de darabani, puținele steaguri întoarse cu feciorul Leon de la Lețcani și o gălăgioasă gloată de negustori ieșeni, înarmați în grabă și pentru adunarea căroră și a lor mulțumire, Tomșa deșertase visteria țării de cei din urmă bani. Se mai adăugaseră și câteva steaguri de călărași, din Țara de jos veniți – după vorbirea militară a vremii de atunci – la „căutare”, ceea ce însemna la o întâmplătoare „trecere în revistă”.

Singura parte mai arătoasă a acestei mulțimi o alcătuia mijlocul ei, prins de curtea domnească.

Înconjurat de o ceată de bărboși halebardieri, înveșmântați în mantii verzi și de trabanții cu mondire de scump postav de Flandra, cu ceaprazuri și nasturi de argint și cu pene tot de argint la coifuri, se vedea Tomșa-vodă îmbrăcat în hainele lui roșii, cu buzduganul de aur și călărind pe un alb harmăsar de Alep.

Pe lângă, cei câțiva boieri cu servitoarea lor, „strigată în leafă”.

Era spre amiază, când cele două oști se zăriră.

Lansqueneții teutoni porniră – strânși – în trapul mărunț al cailor. Steagurile lui Ștefan-vodă se năpustiră, năvalnice, spre greoi călăreți germani.

Când ciocnirea păru aproape, Hagen von Fröhlichfahrt încovoie frontul spre poalele pădurii, într-o mișcare de necrezut de repede și, la răcnetele asurzitoare ale călăreților tomșești, răspunseră alte chiuituri ale unei neașteptate năvale dinspre cele două părți ale coastelor. Cavaleria franceză se avântase în semicerc, învăluindu-i pe moldoveni. De sub poalele pădurii, puștile începură să bubuie, rostogolind în grosul oastei lui Tomșa bulele de fier ale încărcăturilor lor. Lansqueneții lui Fröhlichfahrt își îmbrânciră și ei pumnul lor de cai în spatele călărimei tomșești.

Săbiile ce învărteau năprasnic. Oamenii se izbeau, rostogolindu-se sub copitele cailor. Lăncile deschideau largi drumuri, în vreme ce archebuzierii, rămași mai în urmă, improșcau plumb necruțător.

Montespin străpunsese rândurile steagurilor de călărași și viteji, izbind în pedestrima uluită, care nu se așteptase la o atât de grabnică lovire cu polonii. Ei nădăjduseră o mai lungă încăierare a călăreților.

Se produse o grea învălmășeală.

În urma cavalerilor francezi, cetele de joimiri poloni, transilvani și ungureni, se năpustiră și ei la măcel.

De pe dâmbul pe care Ștefan Tomșa și puținii credincioși urmăreau desfășurarea ciocnirii, fostul ostaș al lui Henric al IV-lea înțelese peripețiile ei și urmarea lor. Dealul Tătărașului era un viermăt al omului în cea mai ticăloasă suferință. Caili prăbușiți își prinseseră sub ei călăreții, sau pe cei răniți. Peste masa aceasta de carne însângerată călcau grele copitele aripei de cavaleri, ce reveneau la atac. Ostașii fugeau pretutindeni, năzuind o scăpare. Mici grupuri, strâns ghemuite în deznădejdea lor și în teama de moarte, încercau o ne folositoare împotrivire. Caili nechezau. Hăuiau miile de vaiete, de răcnete ale durerii și ale spaimei. Din când în când, grohăiau

puștile de bronz, sau trosneau archebuzele proptite în crăcănile lor. Joimirii loveau fără cruțare, știind a lor dobânda.

Ștefan Tomșa răcni ceva neînțeles. Își împintenă calul și porni vijelios, ocolind Iașii, spre șesul Bahluiului, spre codrii Bârnovii, pe alte necunoscute căi ale pribegiei, urmat de o mână de oameni.

Lupta aproape se terminase, prefăcându-se în groaznicul jaf, în care jungherele și măciucile aveau un aspru cuvânt. Câmpul de bătaie de cu un ceas mai înainte se preschimbase ca într-o însângerată gură a unui monstru, prin care răzbeau în hăuri un prelung și spăimos vaier al unei halucinate agonii.

Și în vreme ce pedestrima mercenară își urma jaful asupra morților și răniților, cavalerii lui Montespín își refăcură rândurile, de care se apropia noul și tânărul Domn al Moldovei, Alexandru-vodă Movilă, între vechiul său cumnat – ducele Wisznovieski și acel ce aștepta să-i fie – principele Corecky.

Convoiul se încheie.

În frunte porni călărimea lui Fröhlichfahrt, împingând spre lături mulțimea, care năvălea de pretutindeni, în calea proaspătului voievod.

După câteva plutoane franceze, înaintea cărora buciumau trâmbițele și sunau flautele și tobele, urma pedestrima.

Între duce, de-a dreapta și viitorul cumnat, de-a stânga, pe calu-i alb, călărea copilandrul-domn, care părea cu mult mai tânăr decât cei șaisprezece ani, pe care-i împlinise nu de mult.

La spatele lor se vedea Charles de Jappecourt, viitorul istoriograf al zbuciumelor movilești, încadrat de Montespín și Rigaud și urmați de strălucitele escadroane ale restului cavalerilor francezi.

Pihota întregea alaiul, ca un uriaș balaur, ce se mlădia pe cotitele uliți ieșene.

Rândurile mulțimii se îngroșau pe fiecare clipă. Pe chipurile, înspăimântate cu puține ceasuri mai înainte, strălucea adâncă fericire de a fi scăpat, măcar de astă dată, de urmările obișnuite ale unor astfel de împrejurări, care puteau aduce jaful, focul și moartea.

Cuprinsurile vuiiau de strigătele gloatei mântuite... Cât timp? Până când?... Nimeni nu știa. Dar, până la alte împrejurări, oamenii aceia se simțeau teferi, trăiau. În mijlocul lor vedeau o oaste, în dosul căreia puteau răsufla ușurați.

Și, în tropotul miilor de copite, în boncănitul pașilor pe pământul bătătorit al ulițelor, în huruitul carelor și în rumoarea viermățului omenesc, sta un uriaș semn al vieții biruitoare.

Clopotele zecilor de biserici și mănăstiri vuiau, purtau peste întinderi vestea unei noi izbânzi. Și oaste și mulțime se striveau în șiruri înghesuite, îndreptându-se spre citadela între zidurile căreia se îngrămădeau: palatul, căzărmiile, bisericile și celelalte acarete ale reședinței domnești... Talazuri de oameni. Vuiet de apocalips.

Pe încetul, alaiul începu să huruie pe podul citadelei. Și porțile curții prinseră să sugă mulțimea de ostași, de cai, ce tălăzuiau spre ele. Dar acolo nu străbătu decât garda voievodală, cei șase sute ai lui Montespîn și mai-marii oștirii. Restul se răsfiră, în amurgul tot mai apropiat, pe străzile și ulițele întortocheate, spre întâmplătoarele sălașe de noapte.

Istoviți de drum, zdruncinați de luptă, oamenii aceia crunți, cruzi, lacomi se răsfirau pretutindeni, pătrunzând prin case, prin crâșme, peste tot, de unde vuia o larmă de iad.

Între însoțitorii și sprijinatorii săi, Alexandru-voievod pătrunse în largile încăperi ale palatului domnesc.

Acolo, în rumoarea crescândă a celor ce răzbăteau în urma-i: oșteni de vază, boieri vechi, noi năzuitori de favoruri și câștiguri, dregători de altă dată și proaspeți râvnitori de dregătorii, copilandru-domn se urcă pe scaunul voievodal, așteptând binecuvântarea arhierească și închinarea boierimii, câtă mai scăpase de urgia fostului domn și câtă se mai găsea de față.

Seara, târziu, aplecat asupra mesei la care se găsea șezând, în lumina aurie a nenumăratelor făclii de ceară, Alexandrel-vodă scria vestea spre „măria-sa Ielisaveta, doamnă a Moldovei, în castelul măriei-sale, din Ustie”:

„Cu ajutorul tatălui ceresc, în ceasul acesta ne găsim – slăvită doamnă – în scaunul părintesc de dreaptă și legiuită moștenire. Și să afli că oștile noastre au biruit și au alungat pe acel ce ne sta potrivnic, și mult freamăt și multă vărsare de sânge a fost pentru această dreptate. Și cu voia lui Dumnezeu, suntem sănătoși și nevătămați și te așteptăm cu multă bucurie să ne stai alături, pentru binele Moldovei și pentru dreapta ei cârmuire.

Și îți poftim să fie și măria-ta sănătoasă,

Io, Alexandru Voievod,

Domn al țării Moldovei, și celelalte.”

Iar când cocoșii trâmbițară un ceas al nopții, un olăcar – printre cei mai de credință dintre oamenii ducelui Mihai – tropotea pe străzile Iașilor, pe când – în urmă – ferestrele citadelei parcă ardeau.

Adunată în strașnic ospăț, boierimea sărbătorea întoarcerea movilească pe tronul moldovenesc.

Olăcarul gonea mereu, strecurându-se pe drumurile de țară, albite de lună, ducând vestea în depărtări, spre cine știe care mari împliniri ale sorții.

V

De la Zaluca – unde comisul Văruntar se oprise asupra proaspătului mormânt al spătarului Veveriță – el ocoli țărnul scund al Prutului, apucând peste întinderile pustii ale Moldovei.

Erau acele locuri sălbatice părți de lume, cu ape puține, cu mari păduri, dar cu și mai întinse câmpii, pe unde creștea o înaltă iarbă aspră, în care – odinioară – hălăduiseră nesfârșitele cirezi de zimbri și bouri. Dar fiarele acelea se împuținaseră – până la pieire – de îndelung timp. Și în locul lor, pe destinderile sterpe, și ca fără de margini, nu mai rătăceau decât... duhurile trecutului.

Uneori, se arată prin acele părți și cine știe ce necăjit, certat cu lumea și cu sine. Întâlneai câte un om crunt, îmbrăcat în haine de șiac, ori aba, roase și zdrențuite de o prea îndelungată putere, călărind un cal costeliv, dar tare de picioare și cu răsuflare lungă. Înmarmat cu câte o suliță de paltin pârpalită la flacăra, cu gust greu de rădăcină de corn și cu hanger tătaresc, omul colinda pustiul după un trai de câine, până-și găsea vreun stăpân, cu care se întovărășea, în treburi ce puteau aduce mulți groși zimțuiți.

Alteori te puteai încrucișa cu mici cete de nogai, cu caii de-o șchioapă, care săgetau – nevăzuți de mai pe departe – prin ierburile înalte.

Mai întâlneai pe acolo și haite mari de lupi, care goneau caprele codrilor, hergheliile tuturor și ale nimănui, de cai scunzi, lănoși ca niște oi, cu coamele de zimbri și copitele late, lungi, cu călcătură rotundă, pe care, uneori, îi vânau tătarii, pentru carnea lor cea grasă. Rar, călătorul mai putea întâlni și câte un alt animal, care de mult începuse să piară, o dată cu zimbrul și cu bourul. Era o ființă sfioasă, dar nespus de ageră și pe care greu o vânau fiarele: colunul, sau măgarul sălbatic...

Te bătea vântul aspru și uscat al stepei și te sfâșia setea locurilor sărace de izvoare și a căror cutreierare îți dădea năluciri de nebunie.

Aceasta era destinderea Moldovei dinspre partea ei de răsărit-miazănoapte, care se desfășura între albiile Lopetnicului, Prutului și Răutului, până pe unde lenevea apa smârcoasă a Ciubucului și-a altor pâraie, ce se pierdeau apoi în necuprinsurile împădurite ale codrenilor.

Sate începeau a se presăra cu mult mai pe la vale, abia de la Bărrăsanii.

Oamenii acelor codri – rămășiță dâră de străvechi strămoși geți – trăiau sub aspra poruncă și orânduire a legilor din bătrâni. De vechea domnie, de

la Suceava, sau de cea mai proaspătă, de la Iași, ei nu aveau a ști. Se pomeniseră a fi – din milenii – paznicii hotarului dinspre răsărit.

Codrenii nu datorau domniei moldave decât... pază prin părțile lor. Om, cal și suliță – la nevoie. Încolo, totul era libertatea în cuprinsul lor. Birnici nu se știau nimănui. Și nimeni nu avea dreptul a le încălca hotarele. Nici chiar voievodul Moldovei. Acela își avea treburile și drepturile la scaunul său domnesc. Ei? Între ale lor. Cu codrii și cu învoielile negustorești. Cu hergheliile sălbatice, spre care-i învoiau pe nogai la vânat. Cu luptele lor locale, cu aceiași preteni și vrășmași veniți din adâncurile necunoscute.

Sate nu aveau, pentru că tot cuprinsul codrului era satul lor. Și codrul acela se întindea pe zeci și zeci de mii de hectare, iar casele codrenilor presărau toate poienile lui, pentru a-și întinde stăpânirea – după o scurtă întrerupere – și spre vale, pe lângă Prut, până la apele nămornice ale Dunării și smârcurilor lor.

Spre acele părți grăbeau acum comisul Văruntar și Costea Vifor. Dar înainte de-a ajunge pe acolo, comisul năzuia să-și întâlnească niște vechi prieteni și, mai ales, pe niște oameni, pe care nu-i cunoștea decât din fapte și nume.

Drumurile dinspre miazănoapte nu le știau, dar astfel de drumuri nici nu erau prin acele părți. Ziua – călăuza soarelui și a albiilor uscate ale unor străvechi ape, și care, cu toatele, năzuiau spre miazăzi, în jos, și spre răsărit. Iar de la Răut, cale dreaptă până la Orhei, pe laturea pădurilor codrene. Pe o vreme de chindie, Costea Vifor răsuflă ușurat:

— Am început să zăresc dealul roții, îl lămuri el pe comis.

— Pe-acolo-i și via lui Gruia Tărnă, vorbi comisul Văruntar.

— Este, măria-ta, și via despre care spui, dar mai este, pe undeva, pe aproape de acea vie și altă așezare tot de atâta priință, căci... pe-acolo am eu și niște suflete de mare ispravă,... pe Uliana și pe Ghitina, nepoatele lui Sandu Lumeș... Acu' parcă le vedem în prisacă...

Își împintenară caii vlăguiți de drum și porniră în trap întins.

Soarele se culcase pe zare, când, pe-o înaltă ruptură lutoasă, se desluși un uriaș stâlp, în vârful căruia sta agățată o tot pe-atât de mare roată, înfășurată în șumuioage de paie îmbăiate în păcură.

Era unul dintre semnele de vestire ale vremii. Căci astfel de stâlpi și astfel de roți se ridicau din deal în deal, cu vedere de pe o movilă mai înaltă la o alta de cine știe de pe unde, iar în vremuri de năvăliri dinafară, roțile acele erau aprinse, noaptea, începând de la hotare și până în inima țării,

vestind primejdia care se apropia. Și numai alcătuirea roților lămurea și soiul vrășmașului ce încălcase hotarul. Dinspre polonezi, cercurile erau împătrățite de o cruce, dinspre tătari, numai colacul lor ardea, dinspre unguri, roțile erau brăzdate de o dungă piezișă.

— Iată și foișorul lui Tărnă – arată Costea spre un fel de turn de pază...

Comisul Văruntar răsuflă ușurat:

— Oprim la Gruia, hotărî el.

— Ba, măria-ta!... Eu tot la Uliana aş zice... O fi mai cuprinsă casa lui Tărnă, da-i mai dulce pita la Lumeș.

— Poate ochii muierii, glumi comisul.

— Nu zic nu!, încuviință ostașul. Și-aceia-s dulci!

— Fie pe voia ta! se învoi Văruntar.

Ocoliră gospodăria „căpitanului de margină”. Lăsară în urmă casa de piatră, cu ziduri tari ca de cetățuie, și care se înălța pe un colț de deal pietros, ros de șiroaie. Și apucară spre alte ziduri, de ram și frunziș întunecat de codru.

După un timp, pătrunseră printre gorunii milenari, cu trunchiuri cioturoase, fantastice, ca stanele uriașe și scâlâmba ca ale unor zei din cine știe ce străvechi credințe...

...Venea, din adâncuri, un vânt nelămurit, al tăcerii și al singurătății. Apoi, locul se limpezi iarăși și, de după o perdea de arbori mai tineri se arătară – ridicându-se spre cerul ce se înspuzea de stele – rotogoale de fumuri albăstrui, ca niște șiruri de oi ce pășteau pe fâneața cerului presărată de galbenele flori ale stelelor.

Porni lătrat îndârjit și din bunget țâșniră o droaie de zăvozi.

— O-hoooo! O-hoooo!, se auzi un glas potolitor, de departe.

Dar câinii nu se domoleau. Se repezeau, după deprinderea lupilor, spre boturile și piepturile cailor, pe care cei doi îi apărau cu cozile sulitelor. De sub poala pădurii se arată un bătrân, care învârti în haită harapnicul de piele.

— Iracan de mine! Da'-mneavoastră erați? se miră unchiașul. Se minunau ele, nepoatele, de ce le mâncau sprâncenele de azi-de-dimineată. Ba, Ghitina, mereu se lovea când într-un cot, când în altul... Să știi, tătucuță, că văd numaidecât om nou, așa zicea fata... Daa'... ia poftim! Poftiți – mă rog! – domniile voastre... Hooo, șarlă, huooo! Spârcui-v-ar lupchii, se repezea el când spre zăvozi, când spre oaspeți.

Intrară, iarăși, printre arbori și pătrunseră într-o întinsă poiană – gospodăria lui Sandu Lumeș și a nepoatelor sale, Uliana și Ghitina.

Pe poclad de rogojini, peste care Uliana aruncase câteva piei de lup și în fața focului aprins în băătura din fața casei, oaspeții și gazdele cinau borș de mistreț și bujeniță de căprioară. Vinul încă era minunat. Îl adusesse Ghitina, mai de cu vreme, de la via lui Tărnă, căruia-i dăduse și vestea despre sosirea comisului Văruntar la casa lor.

Cina era pe sfârșite, când prinse să se audă tropot de copite. Și din noapte se desprinsese o arătare de baladă.

Pe un cal scund, cu piept de taur și picioare de ciută, venea un om, ca cioplit din trunchii dintre care se desprinsese. Potrivit de înalt, dar, de la cap până la picioare, un trup otova. Os și mușchi. Brațul îi era ca trupul, trupul ca piciorul și peste toate un cap uriaș de zimbbru încomat.

— După câte înțeleg – începu străinul, oprindu-și calul lângă foc – ați lunecat pe lângă via mea, fără a vă opri. Bună seara la boieri! Ha?

— Nu sunt de vină, bade Gruia – făcu comisul – făr' numai acest om hain, care se numește Costea Vifor, poartă vinovăție față de domnia-ta!

— Ha?... El o fost?... Apoi, măi Costeo, ai să ai a da seamă despre această rușine ce mi-ai făcut-o.

— Să mă taie ulii, dacă-s eu de vină, frate Tărnă. Făr'numai... aceste mândre de fete, ca Uliana... ca Ghitina...

— Ha?... se înmuie Gruia Tărnă. Încep să bag seamă, comise, că... acest om parc-ar avea dreptate... Bună seara, mândrelor! răcni căpitanul de margină Gruia Tărnă. Descălecă și lovi în cal: Du-te helbetului, că-i găsi tu ce roade pe-aici, prin pustietatea gospodăriei ișteia.

Dar, alt tropot se lămurii în noapte.

— Cine-o mai fi venind? se miră Sandu Lumeș.

— Cine!... Oameni! făcu celălalt. C-am repezit olăcar, să facă roată printre megieși, și să dea zvoană de... lume nouă prin pustiurile noastre... Ori c-am făcu rău cu asta?... Ha?

— Rău n-ai prea făcut – încuviință bătrânul Sandu – daa?... Nu știi ce-o zice și măria-sa, comisul...

— Și-am dat poruncă la feciori, s-aducă și o... balercă de profir...

— Apoi... că asta n-ai făcut-o rău de fel, clătină din cap și Costea Vifor.

— O-hooo! – izbucni unchiașul Lumeș – uite-l și pe popă!... Nici nu se putea să nu vie el dintru-ntâi. O fi adulmecat butea de pe drum, că are părintele Ugrin un aninos, de simte și ce fel de gin bea vodă, la Iași.

De cealaltă parte a focului se oprise un alt călăreț. Un țăran ca oricare altul, cu cușmă de miel, cu cămașă de cânepă, cu ițari de abă și cu cojoc scurt în poalele presărate de negre cruci, semne ale stării sale printre oameni.

Părintele Pavel Ugrin descălecă.

După ce-și lepădă cojocul de pe umeri, se arătară iarăși semnele sale deosebitoare de lumea laică. Pe mânecutele, poalele și la gura cămășii apăru înfloritura unor șiruri de alte cruci cusute cu lână neagră. Acesta era portul vremii și a lumii preotești a satelor celora de demult.

— Prea bucuros că te văd, cuvioase părinte, îi îndreptă cuvânt comisul Văruntar.

Preotul trase semnul crucii în aer.

— Pace în cer și pre pământ, și între oameni bună viețuire! binecuvântă el, așezându-se alături de comis.

Din adâncuri pocăneau – mereu – tot alte și noi tropote, care se apropiau, pe când altele abia prindeau a se lămuri. Și, în curând, ograda lui Sandu Lumeș se umplu de oameni și de cai.

Erau bărbați chiloși, îmbrăcați mai toți la fel, cu contășe de șiac, blănite cu soboli, ori cu jderi. Cu ițarii creți deasupra opincilor legate cu nesfârșite nojițe negre, aduse în spirale în jurul pulpelor puternice. Pe cap purtau înalte căciuli, de miel abia fătat. Și toți aveau sulite, sau baltage cu gura lată și rotunjită, împănate în cozi lungi, de lemn de corn.

— Ați pornit la oaste, creștini? zâmbea părintele Ugrin.

— Ba! Da... poate! făcu cineva, scurt.

Se arătară și cei doi feciori ai lui Gruia Tărnă, cu butea pe samarul purtat de doi cai bunduci.

— Asta-i cinstită și creștinească treabă, își dădu părerea tot părintele Pavel.

Lățiră vatra focului, aruncând pe jar alte crăci. Cuprinsul se luminează ca de lună plină.

Și sfatul începu.

— Bine ați făcut că v-ați adunat, le vorbi cândva și comisul Văruntar. Voiam să vă chem mai târziu, după ce făceam anumite drumuri și vedeam și pe unii prieteni, ce vor fi sosit pe aici. Dar dacă ați venit, e bine și așa...

— Apoi, dacă măria-ta te-ai arătat pe la noi, îl curmă Gruia Tărnă, semn este că a fost nevoie să ne arătăm și noi măriei-tale, pe dată.

— Așa este, încuviință comisul. Semn este! Și semnul acesta nu-i dintre cele bune... C-a plecat un lup de la stână și-a venit o haită întreagă, la loc, oameni buni. Peste Moldova noastră se abat toate blestemele lui Dumnezeu. Cutremur și ciumă și holeră. Secete peste secete, de nu mai are rumânul cu ce-și hrăni casa. Când nu pradă joimirii lui Simion-vodă, jefuiesc acei ai lui Ieremia-vodă, ai lui Constantin-vodă, ai lui pan Zolkiewski, ai lui pan Potocki, ori turcii lui... alde Tomșa. Nu pleacă bine unii, și le vin alții la loc... Acum am scăpat de Ștefan-vodă și a căzut peste țară Alexandrel-coconul, cu pan Wisznovieski... Mâine, poate iar o să se întoarcă Tomșa, cu turcii lui...

— Căă... a și venit, măria-ta, îl curmă părintele Ugrin.

— Tomșa? tresări comisul. Unde-i? E pe-aici?

— Nu el, comise. Nu el. Oamenii lui. Umblă printre codreni, a răscoală, de vreo câteva zile. Așa ne vin veștile din olaturile codrului...

— Nici pentru câinele de Tomșa, părinte, și nici pentru Movilești, care nu s-au dovedit mai buni.

— Dar răposatul Ieremia-vodă a fost... boier de țară, îndrăzni preotul un fel de împotrivire.

— A fost, părinte, dar acum e în gropniță, la Sucevița. Și a rămas Ielisafta-doamna, care nu-i nici de sângele și nici de credința noastră moldovenească. O papistașă și-o nesătulă, părinte Ugrin.

— Dar Alexandrel? făcu preotul, cu îndoială.

— Un copil, abia scăpat din poalele maică-si.

— Atunci... unde-i scăparea, cinstite comise?

— În noi, moldovenii!... Să alungăm lupii și să ne punem domn nou, os domnesc, moldovenesc, cu milă de țară și de lumea ei...

— Unde-l găsim, măria-ta?

— O mai fi, pe undeva, vreun urmaș din Ștefan cel bătrân. Dar pe aceștia de astăzi să nu-i vrem.

— Atunci... să buciumăm spre oaste.

— Să! făcu, scurt, comisul. Și să-i aruncăm și pe leși peste apă. N-au ce se amesteca în treburile noastre. Au și ei o țară, și-avem și noi una... Fiecare cu-ale sale!

— Daa', lungi vorba, îngândurat părintele Pavel Ugrin, atunci vine turcul.

— Nu ne temem de turc, dacă ne-om scula toți, ca unul. Ne-am mai bătut noi și cu turcii, din vechi vremi. Și arare – numai – nu i-am biruit, dar peste

Dunăre tot i-am gonit întotdeauna pe toți turcii...

— Nu i-am bătut numai când ne-au vândut boierii, se înverșună Gruia Tărnă.

— Nu-i așa, căpitane. Boierii nu ne-au vândut, decât arare, câte unul.

— Cuminte vorbă, oftă bătrânul Sandu Lumeș.

— Prea cuminte! Și adevărată! adause și Lisandru Dumbravă, judele codrenilor.

— Aici erai, Lisandre? întrebă Văruntar.

— Mai adineaorea picăi, boierule. Și-mi pare bine că te-aud vorbind așa. Și să știi că-n noaptea asta mân lângă domnia-ta, c-avem de sfătuit și de chibzuit... Și pentru alde Tomșa și pentru alde Moghilă.

Bardanele treceau din mână în mână. Oamenii se închinău, sorbeau prelung vinul vechi, plescăiau din limbă și se mirau, ridicând din sprâncene și clătinând din capete:

— Se cunoaște că-i din hia căpitanului Gruia!

— Păi dintr-a cui hie mai poate fi un asemenea gin, încuviința, mândru foarte, căpitanul de margină Gruia Tărnă.

Butoiul suna tot mai a gol, în vreme ce privirile codrenilor străluceau tot mai din plin, întrecându-se parcă cu stelele cerului senin, pe care Calea robilor înlăpta bolta nopții.

Părintele Ugrin privea spre înalturi. După un timp oftă din adânc și – aplecându-și ochii spre Ilie Văruntar – vorbi:

— Știi domnia-ta, cinstite comise, la ce mă gândesc eu?... Câte suflete de robi din Moldova trebuie să fi bătătorit căile cerului, de l-au ros așa, până au dat de alb?

— Mulți, părinte, că mulți asemenea robi sunt în Moldova noastră. Și toți au mers la rai...

— Și câți au rămas a stare în iadul din Moldova?

— Să coborâm raiul și pe pământ, părinte Ugrin! aproape răcni, poruncitor, comisul Văruntar.

Din umbră, Uliana se închină cu grabă, scuipându-și în sân, pe gura cămășii.

„Doamne apără!... Cum poate vorbi boierul cu atâta păcat?”

— Să ne nevoim, comise, oftă și preotul după un timp de gândire.

Uliana îl privi nedumerită. Nu mai înțelegea nimic. Și cugetă obidită:

„Dacă spune și popa... știu eu? Oare s-ar putea una ca asta?” și rămase în grea îndoială.

Din codru în codru, buciumele când tânguiau prelung, când pocăneau scurt cunoscuta chemare de primejdie a codrenilor. Pe alocuri – cu aceleași semne – se auzeau stăruitoare hăuliri în lungile coarne de bour, păstrate din vechile timpuri ale acelor firoase cornute dispărute.

Din căsuțele presărate prin afundele poieni ale îndepărtărilor, bărbații ascultau strigarea la oaste, încruntând sprâncenele. Și – în vreme ce femeile se tânguiau, în rugăciuni mute – ei își prindeau caii din fânețe și își desprindeau armele din cuiele de lemn ale pereților. Încălecau tăcuți și – pe poteci numai de ei cunoscute – se îndreptau spre județ, la locul de adunare, în întinsa poiană unde locuia judele Lisandru Dumbravă.

Comisul Văruntar îi împărțise judeului Codreanu toate gândurile și – laolaltă – chibzuiseră desfășurarea întâmplărilor viitoare. De aceea, în ziua următoare, încălecase la rându-i, îndreptându-se spre târg.

Calea nu era lungă. Ea ducea pe sub umbră de codru, pe țarmii joși ai Răutului, dincolo de care se întindea aceeași pustietate ierboasă, în care domnea lupul, vara stăpâneau nestingherite vânturi uscate, de stepă, iar iarna buciumau orcanele pline de urlet și de spaimă ale Crivățului.

Soarele nu ajunsese în dricul zilei, când, dintre livezile în care erau răspândite, începură să se ivească căsuțele cu acoperișuri țuguiate, de șindrilă și de stuf, ale târgușorului-sat.

— Eu aş crede, măria-ta – își dădu cândva părerea Costea Vifor – că panii noștri nici n-au ajuns prin părțile istea.

— De ce să nu fi ajuns? făcu comisul mirat.

— Pentru că, pe la Onițcani, au ei un anume preten, lângă care pot bea din altă pungă decât dintr-aceea a lor...

— Vorbești de mârzacul de la cotul apei, Costeo?

— Chiar despre Cantemir-mârza și voiesc să spun, măria-ta... E acel om o fire aprigă, un vânzător, care, între creștini, trăiește pe măsura lor, dar, când trece în hoardă, viețuiește după pravilele lor osmanicești,... de parcă ar fi un muftiu de la Stambul.

— Ciudat om e și acel Cantemir-mârza, întări și comisul Văruntar.

Ajunseră în marginea târgului. Pe ceairul târgului se vedeau caii și vitele, în pășunea aproape uscată, și străjuite de flăcăiandri înarmați cu scurte sulite. Pe țarmul Răutului și pe apele lui tulburi hălăduiau nesfârșite cârduri de găște. O puzderie de copii se năpustiră pe ulița ce răsufla în câmp, speriați de înfățișarea unor astfel de drumeți, după cum arătau cei doi ostași.

Aceștia intrară pe uliță în urma copiilor și se îndreptară spre un anumit loc, cunoscut lor. În fața crâșmei, deasupra căreia se înalță o lungă prăjină, cu o altfel de roată, mai mică – semn că se găsea acolo, pe lângă cele trebuitoare oamenilor, și loc și nutreț pentru vite – Văruntar opri și descălecă.

În ușă se ivi o arătare firavă și uscată, care dând cu ochii de comis se repezi înaintea lui, frângându-și șalele în ciudate temenele.

— Tot mai trăiești, Joile? îl întâmpină Văruntar voios.

— Și de ce să nu trăiesc, mă rog? Lui Joil toată lumea-i preten. Și moldovan și tătar... Numai cu panii leși nu se poate înțelege Joil...

— Poate ai astfel de panii pe-aici?

— Și de ce să n-am?

— O fi pan Smolschi, și-o fi pan Crave, poate?

— Și de ce să nu fie? Așa o rog pe măria-ta...

— Și... ce fac acești panii, Joil? Sunt bine? Sănătoși? cercetă Văruntar, îndreptându-se spre ușă.

— Mai sănătoși ca mine, măria-ta. Și ce să facă? Când nu dorm, beau, iar când nu pot bea... dorm. Așa trăiesc asemenea buieri prin părțile noastre. Numai de plătit, nu prea vor, urmă ovreiul, limbut și mulțumit că avea cui să-și verse focul. Daa... pentru asta parcă trebuie să mă supăr? Joil nu se poate mânia, că... au panii iștea niște iatagane... iac-așa! își desfăcu el brațele în lături, pe cât putu, arătând aproximativa măsură a iataganelor cu bucluc.

— Lasă, Joil, îl liniști comisul, că până la urmă tot au să-ți plătească ei și găzduirea și băutura.

— Poate, dacă ai să pui cuvânt bun măria-ta, se aplecă și mai adânc crâșmarul.

Intrară în încăperea scundă, în care plutea miros de rachiu tare, de pește sărat și de alte bunătăți localnice. La o vatră, în fundul crâșmei, clocoteau câteva oale, presărate prin spuză și din care se ridicau aburi de borș.

Se întoarce și Costea Vifor, după ce-și rânduise caii, în șură, aducând șeile și frâiele în crâșmă.

— Bine c-am ajuns și eu într-un han cunoscut, se închină ostașul. Și încruntându-se: Joil, mâncare și băătură, știi tu... ca pentru cinstitul comis... Repede, hainule! răcni el, de se sperie chiar comisul.

Crâșmarul se cinchi la pământ și... pieri pe gârliciul beciului. Într-o ușă lăturalnică apăru un chip puhav, peste măsură de înfuriat și urlând și mai

grozav decât scutierul comisului:

— Cine face tărbăboiul acesta, de nu mai poate omul închide ochii? dar se opri, privind mirat spre noii veniți.

— Sfântă fecioară Maria!... Pan Comis... pan... pan... Uite-l și pe Coste Vifor, făcu pan Gore Crave. Apoi, își întoarse trupul rotofei într-altă parte și începu să zbiere, tot pe-atât de grozav, ca și mai înainte: Scoală, pan Smolschi... Scoală, porc nerușinat!... Dormi ziua, în amiaza mare, când a venit pan comis după noi?...

Dispăru undeva, și reapăru curând, împingând – de spate – trupul deșirat al polonezului.

— Ce să facem aici, pan Văruntar? Ce poți vorbi cu un prost ca Joil, ori cu un ticălos de bețiv ca pan Gore?... Dormi!... Dormi, și aștepti pe pan comis...

— Ați ajuns de mult aici? îi întrebă Văruntar.

— Aș! De trei-patru zile! Am rătăcit drumul și... în loc s-ajungem aici, am nemerit... tocmai pe lângă Onițcani...

— Și v-a părut rău, pane?

— Noroc că avem și pe acolo prieteni.

— Pe mârza Cantemir...

— Și pe el îl cunoști, pan comis?

— Aș! îl maimuțări Văruntar. Eu n-am de-a face cu tătarii, care beau numai kefir.

— Sfântă fecioară Marie!... Cine? Mârza Cantemir? Acela bea vin moldovenesc... Pe pământul Moldovei, nu se spurcă el cu lapte de iapă... Auzi, pan Cantemir, răcni și mai aprig leahul, bei tu kefir, ori vin?

În ușa se ivi altă namilă, ploconindu-se grav.

— Comise, nu lua în seamă cuvintele unui om mahmur, vorbi uriașul într-o foarte stricăta moldovenească. Eu nu beau... decât când mi-e sete. Și, toată ziua, am o sete de spaimă! și începu să râdă în hohote.

Se așeză pe un scaun fără spetează, care trosni sub greutatea lui, și întreabă foarte serios:

— Bune vești?... Ce vânturi mai bat, de pe unde vii?

— A fum și a sânge, făcu comisul.

— Atunci... bune vești! zâmbi mârzacul.

— Precum văd, trebuie să plecăm și de pe aici, oftă pan Smolschi.

— Și cât se poate de grabnic, lămuri Văruntar.

— Unde?

— Încotro? întrebară într-un glas Smolschi și Gori.
— Spre codru, adause comisul.
— Și pe acolo se găsește destul vin, își dădu părerea pan Crave.
— Și săgeți, și lănci, și cai... începuse să înșire Costea Vifor.
Joil reapăruse cu două oale de lut, abia ținându-le:
— Și roșu, și alb... De care poftesc măriile voastre.
— Atunci... amestecă-le. Să fie și porfiriu, că... de-acela văd că nu ne-ai dat până acum, porunci încruntat pan Samoil Smolschi.

Când se însera, pe drumul codrilor țacăneau patru cai. Mârza Cantemir se îndreptase spre liman, de pe unde trebuia să aducă unele ajutoare tătarăști.

În prisaca lui Sandu Lumeș, din afundul poienii, Uliana și Ghitina treceau de la stup la stup, aplecându-i într-o parte și, după ce-i afuma cu putregai aprins, le cântărea belșugul, cu ochii. Dar nu grija buduroaielor le adusese pe ele în acel singuratic loc al gospodăriei. Privirile lor prubuluiau fagurii grei, plini de mireasma și dulceața florii, dar gândurile le erau cu totul pe aiurea.

Din când în când, se opreau locului, privindu-se triste.

Peste codri tremurau chemări prelungi de buciume, când mai departe, când mai apropiate, ori abia-abia deslușite, ca un zvon venit din lumi necunoscute.

Cele două fete ascultau un timp acele sunete atât de știute de lumea codreană, se priveau prelung și din nou păreau adâncite în cercetarea uleiurilor de albine.

Soarele scăpăta tot mai mult spre apus, împrăștiind raze tot mai piezișe, mai slabe, care arămeau vârfurile gorunilor nămornici și poleiau cu aur frunza veștedă a codrului. Din adâncurile învăluite ca în mreje de fum, unduiau adieri reci, cu miros iute, de brumă. Venea, uneori, și ascuțit mieunat de pisică sălbatică, ori lătrat scurt de vulpe. Și, mereu, un ciudat zumzet, ca de niște uriașe, dar neînchipuit de îndepărtate roiuri de albine – cântecul singurătății.

Ghitina se lăsă în iarba uscată. Își prinse capul între palme, sprijinindu-și coatele de genunchi. Și privi lung, spre Uliana:

— Nici astă-noapte... n-ai prea dormit, surioară.

— De unde știi?

— Te-ai zbuciumat ca pe jar.

— Da' și tu te-ai frământat toată noaptea, Ghitino...

— Dacă mi-i drag! făcu cealaltă.
Iarăși tăcură un timp.
— Și-a zis că se mai întoarce pe-aici? întrebă Uliana, cândva.
— Sfântu' de-o știe!... Că el n-a cuvântat nimic.
— Nici Costea, oftă cealaltă.
— Da' ție... drag ți-i?
— Drag și mie, da' – cine știe?
— Ce?
— De s-or mai abate pe la noi...
— De n-or muri la bătlie... poate c-or mai da pe-aici.
— Și eu... tot așa cred.
Se auzi o bătaie de corn.
— Ia!... Ne cheamă moșu'...
— Lasă!... Doar știe că suntem în prisacă. Daa'... trăgână ea, nehotărâtă, dacă moare comisu'?

— Cum să moară? tresări Ghitina. El nu poate să moară...
— Ira! o curmă Uliana.
— ... că știe să se bată! se aspri Ghitina, încredințată.
— Știi ce, Ghitino? și Uliana rămase pe gânduri.
— Spune! o îndemnă fata, nerăbdătoare.
— Dacă ne-om ține și noi... pe marginea bătliei?
— Da' știi tu pe unde s-or ciocni ei?
— Ori pe unde-o fi, se-ncruntă Uliana.
— Să ne ținem, dacă zici și tu. Că... parcă așa aș gândi și eu!
— Așa să facem... Și-om afla de la moșu' când or fi să înceapă.
— Ție nu ți-e frică?
— De ce?... Tot o moarte are omu'...
— Așa-i!... Tot una! Am mai văzut noi, doară, astfel de întâmplări.
— Păăi? încuviință Uliana. Și... le-om putea fi de vreun ajutor... Cine știe?

— Cu voia sfântului, le-om fi, de-o trebui, hotărî și Ghitina.
Cornul bătu iarăși.
— Hai de-acu'... Ne-am înțeleș?
— Ne-am!... Hai!
Și fetele porniră spre casă.
— Iraa! se miră Sandu Lumeș când le văzu. Credeam că v-a furat zburătorul... Noroc că nu-i primăvară, și că nu umblă blestematul și pe-o

vreme ca asta...

— Poate că umblă și toamna, râse în hohot Uliana.

— Haide-hai! o amenință, în glumă, bătrânul. Precum văd... vreți să mă lăsați singur?... Apoi, cine-o să-mi pună luminița în mână, și cine-o să-mi închidă ochii, de vă fură... zburătorul?

Pâlcuri-pâlcuri, codrenii se îndreptau spre locuința județului lor, căpitanul Lisandru Dumbravă.

Treceau prin bunget de codru, strecurându-se pe tainice căi, oamenii aceia cheloși, călări pe caii scunzi, dar neîntrecuți nici la fugă, nici la răbdările grelelor nevoi ale bățăliilor, ca spre un loc al asprelor hotărâri. Fusturi, securi și sulii atârnavă la oblâncuri, iar la spate duceau arcurile, destinate ca niște mari aripi de arhangheli ai răzbunării. Unii purtau grele săbii răpite de la leși, ori scurte iatagane tătărăști. În brăie aveau înfipite junghere. Și tot ca un fel de junghere le scăpărau și privirile aprige.

În poiana dreptății, ce împrejmuită avuta gospodărie a căpitanului Lisandru, miile de codreni se adăugau pe fiecare ceas, sporind larma locului, în așteptarea lămuririi căpeteniei lor.

Sub gorunii străvechi, ce-și rășchirau ramurile noduroase peste capetele lor pletoase, pe butucii stejarilor abătuți de cine știe când, gravi și tăcuți adăstau bărbații ivirea căpitanului și a celor ce se zvonea a se fi arătat pe acolo, trimiși de Ștefan Tomșa, domnul fugar.

Era în oamenii aceia – ce-și făcuseră din codru un fel de cetate – o tainică aplecare spre o veșnică răzvrătire. Poate că simțul acela de revoltă nu era decât moștenirea, din adâncile vremi, a conștiinței nedreptăților îndurate prin milenii și ghemuite în sufletele și în firea lor ca un strigăt nepotolit de răzbunare. Orișice li se părea a fi o năpaste găsea o lesnicioasă crezare în lumea codreană. Și cetele lor se aflau, oricând, gata să năruie nedreptatea ce striga spre ei. Dacă era legiuită sau nu, dacă era dreaptă, sau numai o meșteșugită tânguire, ei nu căutau despicarea miezului... Pe para busuioacă, sau pe pădureață străpezitoare de dinți, dacă ei zăreau gaura viermelui, atât – numai – le și era de ajuns. N-avea ce căuta acel vierme acolo, unde ei înțelegeau a nu fi decât rodul – bun, sau prost – al fructului... crescut fiecare pe pomul său. Și ei știau că viermele trebuie scos din micul său bârlog și strivit ca o mișelnică și păgubitoare făptură a unei nepriincioase stări.

De aceea, codreanul era întruparea simțului de frondă a cuprinsului moldovenesc de odinioară...

...Un murmur de mirare, poate chiar de nemulțumire, începuse să fluture peste miile de țărani-ostași, adunați acolo. După a lor părere, în casele căpitanului Dumbravă prea îndelung dura sfatul, pe care ei voiau să-l cunoască.

De ce nu se arătau căpitani? De ce nu ieșeau olăcarii pribeagului domn? Ei voiau să-i asculte... De ce se zvonea că se ridică cuvânt împotrivor din partea comisului Văruntar, pe care ei îl cunoșteau drept unul dintre ai gândurilor, ai simțurilor și ai faptelor lor lesne scormonite și aplecate spre gâlceavă?

La ce slujește vorba lungă, când te poți înțelege și din ochi, fără să mai stai, așteptând cu brațele încrucișate, ca muierile la cislă?

Cândva, pe ușa scundă, începu să se strecoare sfatul: comisul Văruntar, căpitanul Dumbravă, căpitanul Gruia Tărnă, părintele Pavel Ugrin și trimișii lui Ștefan Tomșa – căpitani Mârza, Ghețea și Raț, învingătorii de la Cornul lui Sas ai falnicului cancelar și mare hatman polon Zolkiewski, eroul proslăvit din Galiția și până la apele depărtatei Baltice. Erau acești trei foști ostași ai lui Mihai-cel-Viteaz trei stane ale dârzei vitejii. Cu tunicile lor verzi, înflorate de brandenburguri de fir de argint, cu pantalonii albi și strânși pe pulpe, încălțați în cizme de marochin roșu, cu cușmele de jderi, încovoiate pe-o ureche și împodobite de grele paftale, la care licăreau mărunte smaralde, cu săbiile late, vârâte în teci de piele și împodobite cu brățări de aur cizelat, cei trei ostași valahi păreau zugrăviți din poveste.

Toți pășiră laolaltă, așezându-se pe butuci, în mijlocul ostașilor codreni și a bătrânilor locurilor.

Se făcu o grea tăcere.

Căpitanul Lisandru Dumbravă, județul, se ridică:

— Fraților! începu el. Iar a sunat un ceas al nostru. Comisul Ilie ne-a dus vestea despre noile tulburări în treburile domniei. Pentru asta, vă va lămuri el mai bine ca mine, spre încuviințarea, ori împotrivirea noastră la astfel de întâmplări. Dar, în ceasul al unsprezecelea, au picat și dumnealor, căpitani valahi, care strigă dreptate pentru Ștefan-vodă Tomșa. Noi i-am mai dat ajutor și s-ar chema că ne știm legați cu sprijin de acel ce l-a mai avut de la noi. Eu bucuros aș zice că i se cuvine ajutorul cerut, dacă... și cuvântul comisului n-ar fi cu mare dreptate a grăire. De aceea, mă spăl pe mâini ca Pilat din Pont și vă las pe voi a ascultare și chibzuire. Atât am avut a zicere.

Dintre bătrâni se ridică Gruia Tărnă:

— Să ne lămurească măria-sa comisul.

— Ba! se împotrivi Văruntar. Să grăiască întâi dumnealui căpitanul Mârza, ca un olăcar domnesc, ce se află printre noi. Să înțelegem – anume – pentru ce ar trebui, ori nu, să punem împotrivire în numele măriei-sale, zâmbi el a batjocură. După domnia-sa, căpitanul Mârza, voi ridica și eu glas... de va mai fi nevoie! și se reazeză pe bușteanul de pe care se sculase.

Mârza țâșni nervos și mândru dintre bătrâni:

— Fraților!... Măria-sa, Tomșa-voievod, a fost izgonit din scaunul părintesc al dreptei lui moșteniri, de un nevârstnic cocon domnesc. Și nu cu vitejia brațului său, ori cu a sa istețime a izbândit acel cocon, ci cu oaste leșească, cu joimiri plătiți cu bani prădați tot din țara moldovenească... A năvălit iar lăcusta papistașă pe săracă țară a Moldovei, să sugă și măduva ce a mai rămas în biet oasele țărănești. După năvala asta se vor întoarce și celelalte lăcuste, din preajma văduvei Ielisafta – altă papistașă gata să năruie credința noastră, strămoșească, și să lângă și drojdia sărăciei Moldovei, pentru neamurile, pentru generii ei lehi, cu care și-a măritat odraslele și se zice a le însoți și de aci înainte. Ce pot căuta acești copii, precum a stat Constantin-vodă, iar acum s-a cocoțat Alexandrel-vodă pe un scaun domnesc, în care se cuvine a sta numai un bărbat copt la minte și cu virtute tare? Pentru că nu acești flăcăiandri domni stau, ci o muiere dintre nemeși.

Oameni buni și viteji ostași codreni, socotiți cu dreptate și în frica lui Dumnezeu: de a cui parte trebuie să fie inima și credința noastră? De-a leșilor și de-a nemeșilor, ori de-a aceluia al cărui părinte – vă amintiți voi, bătrânilor – tot Ștefan Tomșa se chema, și care se ridicase și răpusese o spurcăciune grecească, ce-și zicea Iacov Heraclie-voievod?... Spre cine se cuvine să ridicați dreapta voastră: spre străin, ori spre Moldova?

Săriți vitejilor, să-l punem în scaunul său pe Ștefan Tomșa-voievod!

Căpitanul Mârza își roti privirile încruntate în miile de ochi ațintiți asupra-i și răcni, scurt:

— Am zis!

Rumoare prelungă frământă rândurile codrenilor. Pe alocuri, se deslușea chiar câte o încuviințare:

— Așa este!

— Cu dreptate a vorbit căpitanul Mârza!

— N-avem ce face cu Alexandrel-coconul!

— Nu ne trebuiește!

Dintre bătrâni, se ridică părintele Pavel Ugrin. Contănașul roșu, pe care îl purta acum preotul, învăluia vederii semnele harului său printre oameni. Părea unul dintre nenumărații ostași ai locurilor. Și nici gestul său nu mai părea acel al unei binecuvântări, coborâte din iertare cerească, ci porunca unei aspre mâinii.

— Fiilor, începu el. Ascult dinspre voi o muierescă aplecare. Nu mi se cuvine să vă îndemn spre cele cu cale a facere... Voi veți chibzui și veți hotărî, după cinstita voastră judecată. Dar, înainte de o asemenea hotărâre, mai aveți un cuvânt de ascultat... Comisul Văruntar – aici de față – nu ne-a lămurit cuvântul și temeiul măriei-sale!

Celălalt se ridică de pe butucul pe care se așezase. Și glasul său sună mânios, ca trâmbițarea judecății de apoi:

— De când, oameni buni, lupul se cere drept cioban la turmă?... De când, vitejilor, pruncii stau să-i învețe pe părinții lor cum se împroască săgeata și împotriva cui trebuiește trimisă?... Ștefan Tomșa lup în turmă s-a dovedit. Cinci ani a sfâșiat în chinuita carne moldovenească. Pe țărani i-a stors și negândit de mulți au fost acei ce-au pierit prin codri și prin munți, tot din pricina lupului prigonaș... Și Moldova s-a hrănit de lupi. Ea nu-l mai vrea păstor. Ei nu-i mai trebuie domn cu nume de Tomșa, care s-a năpustit asupra Moldovei cu sprijin păgân!

Alexăndrel-vodă vine după celălalt nevârstnic moghilesc – Constantin-vodă, pe care nici Dumnezeu-sfântul nu l-a voit și, pentru ca să nu se mai întoarcă cu pofta asupra Moldovei morții năprasnice a înecului l-a dat... Acum, Ielisafta-doamna a năimit oaste leșească spre înscăunarea altui copilandru. Îndurați voi mână slăbănoagă asupra capetelor voastre? Suntem noi un neam, pe care să ne păstorească pruncii și muierile?... Ne-a părăsit cu atâta deasupra de măsură Dumnezeu, încât să ne aplecăm grumajii nevolnicilor și să cerșim mântuire nătângilor?... Nu-l vrem nici pe copilul care s-a copăcit pe scaunul pe care a stat Ștefan-vodă cel bătrân, Petru-vodă, Ion-vodă-Viteazul... Noi domn moldovean vrem și domn de nădejde cerem. Dumnezeu are să ni-l trimită pe cel bun, dacă ști-vom să ne împotrivim celor răi!

Vitejilor! Am veste că joimirii cnejilor lehi pornesc împotriva noastră. Cum stați a-i primi? Ca pe stăpâni, ori ca pe niște vrăjmași, precum ne și sunt?

Un strigăt prelung și necurmat clocoti întinsa poiană:

— Văjmași ne sunt!

— Moarte!... Moarte!... Moarte lor!

Mârza privi aspru spre Văruntar. Comisul coborî de pe butuc și se îndreptă spre el.

— Căpitanul Mârza și fratele meu, Mihai-voievod, te-a învățat că neamul nostru – valahi, ardeleni, ori moldoveni – unul este. Nu trage sabia ta pentru un vântură-lume, care – când n-a mai aflat pâinea pe aiurea – a găsit-o bună și pe cea moldovenească. Înfrățește-ți paloșul cu al meu, să apărăm dreptatea neamului nostru!

Mârza îl privi țintă, un timp. Apoi își aplecă pleoapele și rămase pe gânduri, pe când – peste codru – vântuia, necurmat, strigătul de îndârjire al miilor de codreni, cu furia orcanelor, care-l frământa uneori cu asprele lor mâini...

VI

Vestea noii fierberi codrene răzbise până în curțile Ieșilor.

Se purtau cele mai felurite zvonuri. Oricare râvnitor al „dulcei pâini domnești” se întrecea să fie ascultat la Curte. Se spunea – pe acolo – că Tomșa-vodă nici nu apucase spre Valahia, după cum povestise în cele dintâi zile. Că se află pe undeva, pe unde-și adună oaste. Că hanul din „Crâm” ar fi iertat lui Ștefan-vodă oarecari supărări, pe care i le făcuse, și că nu mai dă doamnei Elisaveta ajutorul făgăduit după năprasnica moarte a lui Constantin-vodă-Movilă... Că boierii nemulțumiți și fugari s-ar fi adunat prin părțile codrene, cu ajutoare turcești, venite chiar de la Ibrahim-pașa, de la Silistra...

Ducele Wisznovieski și prințul Corecky hotărâra să pornească atacul și în acele părți. Fierbea, mai ales, Samuel Corecky de nerăbdarea împlinirii unui vis al înfurtunatei lui tinereți: dobândirea domniței Margareta, de care se găsea atât de departe acum. O vroia la Iași, lângă el, a lui!... I se cuvenea – gândea el – atâta răsplată pentru tot zbuciumul lunilor din urmă. El redase Movileștilor un tron, pentru care nu cerea decât... o fată. Pe Margareta-Ecaterina, în care i se părea că stăteau îngrămădite toate darurile vieții.

— Magnifica doamnă Elisaveta nu se poate întoarce în Moldova, îl încredința vechiul ei ginere, ducele Wisznovieski, până ce țara nu se va fi liniștit.

— S-o liniștim, atunci, se încruntă prințul polon.

— Aceasta o și vrea și voievodul Alexandru. De aceea, trebuie să înfrângem și cerbicia țărănimii aceleia. Ia, principe, comanda oastei și pornește într-acolo. Treaba va fi ușoară, dar aceasta nu înseamnă că... poate fi amânată.

— Aceasta e și voința mea, îl încredința Samuel Corecky.

La Iași nu rămaseră decât cavalerii lui Montespín și o mică parte dintre nemții căpitanului Hagen. Grosul polon se îndreptă spre Prut.

Cei trei căpitani valahi – pripășiți în Moldova din resturile oștirii lui Mihai-Viteazul – nu-l puteau înțelege pe comisul Văruntar. Acesta râvnea o țară renăscută din propria-i cenușă: Moldova lui Ștefan cel bătrân! Nimic mai mult, dar... nici mai puțin!

În anii de învățătură cât era el încredințat a se fi ales – mai de seamă – din șederea în Polonia: cu deprinderea dragostei de neam. Dacă nobilii poloni

aveau atâtea omenești scăderi și, dacă, până la urmă Polonia s-a prăbușit numai prin ei, și din pricina lor, aceasta s-a datorat neînțelegerii lor în multe fapte mărunte ale frecușului. Nimeni, însă, nu le-ar putea ridica vreodată vina ne iubirii de țară. O dragoste bolnavă poate, dar o nețărnută iubire pentru Polonia.

O necuprinsă dragoste pentru dulcea și nenorocita Moldovă, gândea și comisul Văruntar.

Mârza, Raț și Ghețea erau prea pătrunși de simțul ostășesc al lui Mihai. Ei nu izbutiseră să înțeleagă vizionarismul prăbușitului voievod. În firea lor nu trăia decât gândul de ascultare, de credință juruită. După moartea viteazului domn, ei trecuseră acest simț aceluia ce părăsise a-i prețui. În Tomșa ei văzuseră ostașul care – după chiar laudele lui de sine – luptase cu aceeași credință sub steagurile atâtor regi... Și ei erau ostași. Deci: datori erau să se poarte la fel, cu aceeași credință față de acel căruia i-o furaseră.

La încercarea de sufletească apropiere a comisului, Mârza tăcuse. Și gândise. Dar cugetase ostășește. Și – de cele mai adeseori – ostașul nu se întreabă: unde atâră dreptatea? Ci: unde stă datoria? Iar această datorie tustrei căpitanii valahi n-o găseau decât lângă Tomșa, pe care-l legau de Mihai, prin nefericirea împrejurărilor. De aceea, se traseră de o parte și își urmară – până la capăt – împlinirea acelei datorii jurate...

Între codreni găsiseră oarecare încredere și, atunci, năzuiră să-i smulgă de sub înrăurirea și ascultarea comisului, spre care îi vedeau ei bine înclinând pe cei mai mulți.

Tomșa, care revenise din Muntenia, se ascundea nu pe departe. Timpul se scurta. Ștafetele le veneau și lor dinspre Iașii lui Alexandrel-voievod. Și acei olăcari le povesteau pregătirile polonilor de a porni împotriva oricui tulbură domnia.

Între codreni apele se învolburaseră. Mulți se furișau sub steagurile căpitanilor valahi, ademeniți de faima vitejiei lor... Dacă zdrobiseră ei oștile vestitului Zolkiewski, despre care – cu toată pustnicia codrilor lor – ajunseseră și până la ei poveștile faimei lui, cum nu aveau să învingă oastea mult mai slabă, care trecuse – de astă dată – hotarul moldovenesc? Acela venise cu câteva zeci de mii de oameni, și mai toți își lăsaseră oasele pe câmpia de la Cornul-lui-Sas. Acești de acum? Se ziceau a fi doar vreo zece mii de joimiri.

Comisul Văruntar și bătrânii căpitani codreni înțeleseseră și dezbinarea și slăbiciunea pe care le-o puteau aduce acei oameni ai lui Ștefan Tomșa. Și ei

ridică steagul mai în afunduri, așteptând. Singurii cari puseseră împotrivire acestei cumințenii se află a fi numai cei doi pani – Smolschi și Crave.

Și pan Gori și pan Samoil nu pricepeau cum – atunci când ai un cal bun, o sabie oțelită și, mai ales, te poți ușor încălzi din bunătatea și belșugul buții, ca în cuprinsul codrean – să mai stai în cumpănă?

— Nu trebuie să așteptăm. Trebuie să-i tăiem calea lui pan Corecky și – pe urmă – i-om mai tăia și nasul. La astfel de delicată treabă noi ne pricepem mai bine ca voi... Am luptat în atâtea țări și am învățat tot atât de multe lucruri, pe care voi nu aveți de unde le cunoaște... Sus săbiile!

— Sus paharul! se încrunta, mormăind, Gori Crave. Ah, ah, ah!... M-a luat gura pe dinainte... Așa-i când nu te mai bați multă vreme, cugeta cehul. Sus... sus...! Iar m-am îmbătat... Să-l ia dracu de leah, că numai el e de vină...

Totuși, gălăgioșii pani urmau bucuroși pe acei ce se retrăgeau spre fundurile codrilor, cu atât mai mult cu cât – prin acele părți lăturalnice – se găseau a fi câteva crame vestite.

Scurtul drum dintre Zagarance și ținutul codrenilor fu lesne călcat de călărimea polonă. Pedestrimea unuia din urmă, fără o prea mare întârziere. Principele Tyszkiewicz, cel atât de devotat ducelui Wisznovieski, obișnuia să spună că: „Infanteria nu-i decât o cavalerie mai înceată, care – dacă nu călărește pe cai – stă mereu călare pe drumuri”... Cu această mică asemănare, prințul își împingea pihota din răspuțeri, ajungând totdeauna călărimea la popasurile de noapte, iar dimineața pornind-o mai din vreme... „pentru a scurta din distanța dintre cele două arme”.

Încrezători în izbânda trecută căpitanii munteni își îndreptară mica lor oștire împotriva polonezilor. Nu aveau decât călăreți. Foarte puțini pedestrași, nici nu se puteau pune la socoteală. Cei mai mulți dintre aceștia rămăseseră în preajma căpitanilor.

Ciocnirea se făcu în marginea ținutului de codri, între ape. Mârza, Raț, și Ghețea se aruncaseră în frunte.

Săbiile loviră. Sulițele străpunseră. Fusturile se învârtiră năprasnic în lăntugurile lor, improșcând până pe departe bucăți de țeastă și de creieri, înfipti în cuiele lungi, de fier, ale ghiulelelor de rădăcină de corn.

Lupta se dădea piept la piept. Jungherele se înfigeau pe sub solzii zalelor și platoșelor și se trăgeau ca cepurile din buți, făcând să zbucnească

șuroaiele de sânge. Caii să-nvălureau, nechezând prelung. Codrenii urlau sălbatic, după o străveche a lor deprindere. Lupta nu se hotăra.

Atunci apăru pedestrimea lui Tyszkiewicz. Prințul șezu o vreme la îndoială. Trecu un pârau. Pătrunse în codru. Și, după câțva timp, reapăru în spatele călăreților codreni, care se regroupaseră.

Mârza înțelese capcana.

— Feri, măria-ta! Am pierdut bătaia!

Ștefan Tomșa se strecură și din această încercare, în clipa când prințul Corecky își avântase, iarăși, călărimea, o latură de codru se închise în urma lui, ca o aripă ocrotitoare. Cei trei căpitani îi acopereau fuga, doborând niște îndărătnici polonezi, care zăriseră făptura roșie a domnului pătrunzând printre stejari.

Codrenii stăruiau să lovească din răsputeri. Dar numărul lor era neînsemnat în fața puhoiului polonez. Leșii îi copleșiră.

Când tăpșanul nu fu decât carne în zvârcolire, când nu mai rămaseră decât caii descălicați, care alergau pe îngusta arie a câmpului de bătaie, în vreme ce răzleții codreni încă neatinși își căutau scăparea în vijelioasele puteri ale gonacilor lor, principele Corecky descălică.

— O grijă mai puțin, oftă el ușurat, cu gândul la îndepărtata lui mireasă, pentru care se războia ca un cavaler din veacul de mijloc.

Și dădu poruncă de așezare a taberei.

Noaptea se lăsa rece. O noapte de început de noiembrie, când dinspre codri țipă huhurezul a foame și trage subțire vânt cu miros de zăpadă. Pe focurile aprinse, în țepușe lungi se pârăleau fartale de boi și prin harabale se desfundau poloboacele prădate în cale, de prin cramele podgoriilor ieșene...

Istoviți, ostașii se întinseseră în preajma flăcărilor, care le înfiorau trupurile vlăguite de zbuciumul zilei. Unii legau rănilor răniților, ce se tânguiau, pătrunși și de frigul nopții. Se auzeau vaiete până pe departe, pe unde noaptea topise ființa și nefeința în bulgărul, ea de carbune, a nedeslușirii. Nechezau caii. Trosneau focurile, în care vâlvoiau crăci uriașe de gorun. Vuia mulțimea. De undeva, sfielnic, începuse urlet de lupi, nedumeriți de năvala atâtor ființe în împărăția lor.

Toată noaptea principele Corecky se gândise la înapoiere. Socotise, cu Tyszkiewicz, chiar calea cea mai dreaptă până la Iași. La venire se lăsaseră înșelați de unele iscoade ale căpitanilor valahi, care le pricinuiră ocoluri sub

cuvânt că oastea codreană ar fi putut fi ascunsă prin lăturalnice văi și păduri. Unii dintre acei oameni plătiseră cu capul îndrăzneala lor. Și jertfele acestea nu slujiră la nimic alta, decât să încurce un drum, care trebuia scurtat după izbândă.

Și prințul adormi foarte târziu, adâncindu-se în tortul de aur al visului necurmatei lui râvniri...

...Până spre ziuă nu se despărțise de domnița Margareta, după ce – într-o litieră aurită – călătorise, pe aceleași aripi ale visului, chiar până la castelul străbunilor lui.

În zori, farmecul se destrămă, într-o bruscă zgâlțâire.

— Sculați, serenissime, îl clătina, din ce în ce mai tare, pajul de pază la ușa cortului princiar.

Cândva, Samuel Corecky izbuti să înțeleagă că era deșteptat din somn.

— Dormeați atât de adânc, se îndreptăți tânărul ostaș.

— Ce-i?... Ce s-a întâmplat? mormăi prințul.

— Nimic, excelență!... Doar un mârzac tătar a pătruns în tabără și cere să vă vorbească.

— Un mârzac?... Un tătar? se mira Corecky. Hm! Bine! Să fie adus.

Se îmbracă în grabă. Când tătarul fu în fața prințului, se înclină ușor, apoi luă o înfățișare dârză. Și-i vorbi într-o... oarecare poloneză:

— Marele han a făgăduit, cândva, ajutorul său stăpânei din Bogdania. Marele han nu cunoaște întâmplările de pe aici. Veștile n-au putut ajunge atât de repede în slăvitul său auz. Eu, mârzacul Cantemir, cunosc și cuvântul hanului și întâmplările ce sunt... Am venit cu raitele mele și le pun în slujba doamnei Elisaveta... Am sosit cam târziu, dar cum treaba nu-i făcută decât pe jumătate...

— Cum pe jumătate? îl curmă, mirat, principele Corecky.

— Așa!... Bătălia de ieri așteaptă alta, mai grea poate.

— Cu cine, mârzace?... I-am zdrobit – doar – pe codreni...

— Tot cu acești codreni.

— I-am zdrobit, ți-am supus, râse prințul.

— Așa s-ar crede. Dar codrenii sunt mulți, și greu de răpus. Pădurile lor îi apără ca o cetate. Nici tătarii n-au ce le face și se feresc de părțile acestea ale lor, când pătrund în Bogdania... Acum stau ascunși în codri, cu gânduri tainice. Pot năvăli oricând... Părerea mea e să vă îndepărtați de codri.

— Eu? se aspri Samuel Corecky. Niciodată! Eu nu știu să mă retrag...

— Pe aiurea, poate, mușcă mârzacul. Dar pe aici e altfel de țară, cu altfel de oameni... V-ați mai războit vreodată prin părțile aceste?

— Nu-i destul că mă lupt acum?... Și înving?

— Îmi place să slujesc alături de asemenea căpitani, îl măguli mârzacul. Dar, adăugă el rânjind, acei căpitani să nu se gândească numai la râvna lor, ci, și la priceperea și la puterea altora... a potrivnicilor!

— Și... pe unde sunt acei ostași? Prin care parte li-i tabăra? întrebă Corecky, mai potolit.

— În codri... Dar codrii sunt mari și de nepătruns. Acasă la ei nu pot fi loviți... Afară numai dacă nu atacă ei.

— Cunosc un mijloc să întărit fiarele.

— Care?

— Dau foc pădurii, se viteji prințul.

— Mărite principe, acești codri nu-s... parc polonez. E codru moldovenesc fără de sfârșit... Arde greu și lung. Nu-i poți scoate cu fum, că nu-s urși, nici vulpi. Sunt lupi deprinși a trăi pe oriunde; la munte și la baltă, în codru și pe câmp. Și au colți aprigi și răi. Sfâșie greu!

— Vom vedea, mârzace!... Vom vedea!

Un sol ridică – de departe – năframă albă în vârf de suliță. Corecky, care ieșise din cort, îngândurat, zări omul arătat de paj.

— Să fie și acesta adus! porunci Corecky.

Cu ochii legați, un codrean fu purtat în fața principelui. Erau de față și celălalt prinț, Tyszkiewicz, și mârzacul tătar, proaspătul aliat polon.

— Duceți-l în cort, porunci Corecky și reintră împreună cu ceilalți doi.

Solul fu dezlegat la ochi.

— Cine ești? Vorbește!

— Sunt preotul Pavel Ugrin, duhovnicul codrenilor, lămuri talmaciul cuvintele preotului.

— Și ce cauți aici? îl întrebă Corecky.

— Vin sol de pace. Și aduc răvaș din partea unei căpetanii.

— Cine-i acela?

— Comisul Ilie Văruntar.

— Nu cunosc! se îngâmfă polonezul. Tu ce vrei?

— Eu?... Nimic alta decât cele ce scrie și comisul... Atâta: pace!

Talmaciul-pisar desfăcu sulul de hârtie și începu a ceti:

— Cum? În polonește?

— Spune măriei-sale că Ilie Văruntar a luat aleasă învățătură la Liow și la Varșovia, se mândri părintele Ugrin, vorbind talmaciului.

— Bine. Citește! porunci prințul.

Pisarul reluă:

„Eu, comisul Ilie Văruntar, către luminatul prinț Samoil Corecky, poftesc sănătate.

După cum domnia-ta, principe, ai o țară iubită, la fel avem și noi una tot pe atât de dragă nouă – Moldova. Și după cum polonii se îngrijorează, adesea, de soarta țării lor și luptă pentru moșia ei, și eu, Ilie Văruntar – alături de toți moldovenii – tremurăm de soarta țării noastre și stăm a ne da și viața pentru ea.

Hotarul țării voastre e departe. Ce căutați dincoace de el? Ce aveți voi cu nevoile noastre? Și de ce aduceți, să ne stăpânească, pe acei pe care nu-i dorim?

Dacă măria-ta te socoți prieten al Moldovenilor, ridică-ți tabăra și treci îndărăt hotarul, pe care l-ai nesocotit. Aceasta îți scriem, cu această peană. Altfel, avem și altfel de condeie, cu care scriem mai de departe. Am mai scris, laolaltă, astfel de răvașe, dar răspunsuri n-am primit, pentru că ați vărsat cerneala cea roșie pe câmpuri, pe care n-am mai găsit decât lume mută și necuvântătoare de răspuns. Iar sfântul din cer ne-a dat atâta minte să înțelegem că, numai din graba cea mare, ați uitat a ne mai spune ceea ce am fi dorit să aflăm și noi. Atât am avut a spune. Încolo nu vrem decât pace. Și vă dorim sănătate”.

Pisarul tăcu.

— Atât? scrâșni prințul.

Celălalt își aplecă fruntea, în tăcere.

— Iartă și răspunsul meu: să se spânzure acest câine de popă! porunci îngâmfatul leah.

— Prietene! făcu, muștrător, principele Tyszkiewicz.

— Ce este?

— E... un sol!

— E un câine de popă ortodox. Sămânța aceasta trebuie stârpită! răcni Samoil Corecky, scos din fire.

— E de aceeași credință cu ducele Wiszniewieski. Și el e tot ortodox. Și ducele se va mânia foarte.

Corecky se înfrână.

— Atunci... să fie bătut până la sânge, pentru obraznicia stăpânului său. Popa cunoștea ce scrisese câinele celălalt. Și, totuși, m-a înfruntat, aducând răvașul.

— Prietene! făcu, din nou, Tyszkiewicz.

— Nu! se aspri Corecky. Bătut să fie. Am poruncit!

Solul fu scos din cort, și, în fața ostașilor gălăgioși, mulțumiți, înveseliți de o astfel de minunată petrecere, preotul fu lungit la pământ și stăpânit de câțiva joimiri...

...Când căzu în nesimțire – o treanță de om însângerat și abia răsuflând – fu legat pe calul cu care venise și alungat din tabăra polonă.

Și, astfel, părintele Pavel Ugrin, solul comisului Văruntar, ajunse în bătătura lui Sandu Lumeș, de pe unde pornise și pe unde se găsea de astă dată și tabăra codreană.

De câteva zile, călăreții codreni hărțuiau aproape necurmat oștirea polonă. Nimeni nu bănuia de pe unde puteau apare semnele dușmane: țâșneau de pe după perdele de păduri, răsăreau din văioage, din râpe roase de șiroaie, aruncau – pe negândite – o ploaie de săgeți și, apoi, zărilor îi înghițeau în tuspătru părțile vânturilor.

Noaptea, urlau haite nenumărate de lupi, când mai pe departe, când pe aproape, până când fiarele acelea prindeau astfel de glasuri și – cu răcnete spăimoase – mici cete de călăreți se năpusteau spre marginile taberei leșești, în scurte dar crâncene ciocniri.

— Ucide!... Taie!... Ucide!

Principele înțelese că locul nu era al izbânzii lui. Se retrase pe câmpia mai deschisă și mai lină a apelor, spre Onițcani. Când destinderea îi păru prielnică unei mai largi desfășurări și unor mișcări mai nestânjenite ale oștirii, Corecky își opri oamenii, așteptând.

Codrenii le ținură urma, tăinuți – un timp de poalele codrului. Dar când cutele locurilor începură a se lăți în câmpie, înțelesesă – la rândul lor – primejdia de a se depărta prea mult de adăposturile codrilor lor. Și se hotărâră să atace în plin.

În zorii unei reci zile, când bruma se așternuse peste întinderi ca un ușor pospai de zăpadă, călărimea codreană înnegri zarea, năpustindu-se ca un orcan de cai și oameni.

Buciumașii sunau spre râpele Răutului, după un străvechi obicei al acestor multe milenari băștinași. Dar nada nu prinse de astă dată.

Încăierarea fu crâncenă. Cavaleria polonă nu se mișcase din loc. Își rărise – doar – rândurile, peste fire, lăsând să se strecoare printre ei vijelioasa izbire codreană. Caii băștinașilor trecură mai departe, spre un vrăjmaș ce nu se vedea pe nicăieri. După o viclenie a prințului Tyszkiewicz, joimirii se desfăcuseră și ei în două șiruri, ca margini vii ale unei neînchipuit de largi căi. Și, când codrenii se găsiră între cele două aripi de joimiri, o ploaie scurtă, dar năprasnică de săgeți îi ului cu totul.

Abia atunci călăreții lui Corecky năvăliră la atac, din spate. Caii codrenilor se rotiră pe loc și se îmbuluciră, în silința întoarcerii. De astă dată, însă, polonii tălăzuiau strânși ca o falangă, care sparse clocotul de cai și oameni ai codrenilor, împingându-i spre cele două laturi ale câmpului de bătaie.

O nouă furtună de săgeți se abătu asupra-le, silindu-i la întoarcere. Dar miezul ariei de luptă era prins acum de cavaleria polonă, în vreme ce codrenii erau siliți să se răsfire pe o prea mare întindere pentru cavaleria lor împuținată.

Pedestrașii lor întârziiau. De astă dată, norocul ținea cu leșii. Ciocnirea de masă se preschimbă în încăierări izolate. Tăria mulțimii fu înlocuită cu virtutea și meșteșugul fiecărui ostaș în parte.

Comisul Văruntar se înalță în scări și răcni năprasnic.

— După mine!

În urma lui se avântară pan Smolschi și pan Crave. Pe aripi se țineau Costea Vifor și căpitanul Tărnă.

Comisul țintise o ceată, în care îl zărise pe Corecky. Sabia lui se abătea când într-o parte, când în cealaltă, doborând scurt pe cei ce stau în calea năzuirii lui spre prințul polon. Dar, în fața pumnului de lehi, calul i se poticni de un ghem de hoituri, rostogolindu-se. O săgeată îi intrase, adânc, în piept.

La rândul-i, pan Smolschi se prăbuși, împiedicându-se de neașteptatul rotogol, pe care o clipă îl făcuse comisul și calul său. Sabia lui Văruntar îi pătrunse în trup. Calul se smuci, se ridică și începu să alerge, târând după el și călărețul prins în scară. Dar pan Smolschi înțelegea să păstreze aceeași virtute și în astfel de vitrege împrejurări. Smulse jungherul din teacă, își încovoie trupul și – când calul se opri, pe-o clipă, în fața unui smârc – se îndoi în arc și tăie cureaua trăgătorii... Calul putea pleca oriunde, pan Smolschi rămase acolo, în marginea smârcului, în soarele molcuț, de

noiembrie, care începuse să moaie brumele și să mângâie carnea însângerată a oamenilor.

Văruntar izbuti să-și smulgă piciorul de sub apăsarea armăsarului doborât peste el și care tresărea, încă, în chinurile morții. Își regăsi bancalul – târât după el de trupul polonului, în care rămăsese înfipt – și se roti în preajmă... Lovea aprig, ferind orice meșteșugit atac al celor din preajmă. Astfel, izbuti să se tragă spre o arie mai goală de luptători... Joimirii se încăieraseră cu călăreții. Dinspre Răut apăru și pedestrima codreană, dar nu-și mai puteau trimite săgețile în amestecul acela de ostași, în lupta de trup la trup, când fierul ar fi pătruns chiar pe unul dintre ai tăi... Nădejdea rămăsese în baltage și securi.

Oamenii cădeau ca frunzele codrilor lor. Tot pe atât de mulți și tot pe atât de palizi.

Prințul Tyszkiewicz smulsese din luptă o parte dintre joimiri, când zări pedestrima codreană răsărind din văioaga Răutului, i se strecură în spate, lovind pe negândite.

Dumnezeu își ridicase mâna deasupra lumii codrilor! Căpitanul Gruia Tărnă înțelese aceasta când, în toiul bătăliei, se ivi ca din senin mulțimea nogailor lui Cantemir. Proaspeți și odihniți, tătarii hotărâra soarta luptei.

Comisul Văruntar reîncălecăse un cal de pripas și năvăli spre mârzac:

— Câine de nogai!

Mârzacul nu așteptase acea izbire. Bancalul comisului îl străpunse, adâncindu-i-se în trup până la crucea mânerului. Apoi Văruntar își smuci arma și – dintr-o nouă învârtire – reteză o parte din țeasta tătarului.

O săgeată se înfipse în coapsa comisului. Turbat, el o frânse din carnea însângerată. Se repezi înainte. Lovi încă un timp. Dar sângele șiroia, gâlgâind, din rana lărgită de smuncitură. Îl cuprinse amețea și căzu spre oblânc. Calul sări niște stârvuri și călărețul lunecă la pământ, unde rămase în nesimțire.

Lupta urma, înverșunată, în ciocniri presărate pe o arie din ce în ce mai întinsă. Împuținați aproape cu totul, călăreții și pihotașii codreni părăseau lupta, urmăriți de nogaii mârzacului...

Pan Crave pierise de pe la începutul bătăliei, când îl văzuse pe Văruntar rostogolindu-se sub cal...

...Codrenii erau înfrânți. Unde și unde, cete răzlețe se furișau spre Răut, se strecurau prin stufuri, ori se târau prin depărtate ierburi înalte, spre codrii mântuitori. Se vedeau călăreți singuratici, gonind spre zare. Dar și mai prin

afund se găsea în acel ceas pan Gori Crave, care-și înfigea tot mai adânc pintenii în coastele însângerate ale calului, gonind să ducă veste Ulianei și Ghintinei, care vegheau în preajma părintelui Pavel Ugrin.

Departe, pe foarte departe, călăreții principelui Corecky și joimirii lui Tyszkiewicz tălăzuiau spre Iași.

Împutinați și ei peste măsură, polonii nu mai puteau rămâne pe acele locuri, pe unde noi atacuri ar fi pornit oricând, cugetaseră bănuitori și cumiți cei doi principii...

Mârzacul Cantemir spuse:

— Codrenii sunt mulți... Pot năvăli oricând... Părerea mea e să vă depărtați de codri.

Iar el, bravul Corecky, se încredințase despre mânia atacului lor. Încă o izbândă ca aceea de lângă Răut și... domnița Margareta își putea cârmi visurile spre cine știe ce alt cneaz, duce, sau chiar spre un simplu castelan polon... Trebuia, deci, ca pan Samoil Corecky să se mulțumească și cu o victorie mai ușoară, neispitind mai mult pe Dumnezeu.

În vremea aceasta pan Gori Crave ajunsese de mult în fața asprei priviri a părintelui Pavel Ugrin.

— Unde-i comisul, pane?

— Comisul? păru a se dezmetici, atunci, cehul, dintr-o tulburare, în care ar fi căzut în chip neînțeleș... Păi... comisul...

Îl privise încruntat și bătrânul Sandu Lumeș:

— Pe unde-s codrenii, pane?

— Codrenii? repeta și pan Gori, ca și cum nu putea înțelege astfel de ciudate întrebări.

— Ei? Da! Codrenii! Ce te uiți așa? Ori, nu mai cunoști lumea cu care grăiești?

— Codrenii și comisul... au rămas pe acolo, izbuti pan Gori Crave să înceapă o lămurire. Fecioara Maria mai știe pe unde... A fost ceva grozav... Grozav a fost... N-am mai pomenit așa ceva... se încurca cehul într-o amănunțire cu care nu izbutea să se facă înțeleș.

— Și 'mneatale... Te-ai ferit spre scăpare, scrâșni Ghitina, privind îngrozită spre cealaltă fată.

Pan Crave își lăsase capul în piept, ca un mare vinovat ce se găsea... Așa-i!... El ferise spre scăpare!

Își prinse tâmplele între palme și se adânci în gânduri... Cât de departe era până la Zlin, între munții aceia, pe valea Vanului, pe unde cine știe ce blestem al sorții îl făcuse să părăsească, de mult, o nevastă și o casă... Casa și nevasta lui... Oare, va mai ajunge vreodată pe acolo?

Rămase îndelung ca prăbușit în sine, ros de neliniște și privind în golul din care nu se desprindea nicio dezlegare...

Tot în sine priveau și părintele Ugrin și bătrânul Lumeș.

Nu grăia decât zumzetul pustiului, cu părelnice cuvinte, care n-aveau nici sunet, nici înțeles.

Cândva, pan Gori Crave se desprinsese din loc și porni în neștire... Rătăci, o vreme, printre stupi, fără să-i vadă. Se prelinse pe sub poalele codrului, fără să știe încotro merge. Ocoli gospodăria printre șuri și poieți, până când un tainic simț începu să-l tragă – cu o nevăzută ață de iz de bute și mireazmă de tămâios – spre un gârlici de beci. Acolo se opri în fața unui poloboc, și rămase îndelung gânditor, într-o aprigă judecată cu sine și cu lumea.

Simțea că se înăbușea de chin și de gânduri. Trebuia să uite... De pe bute ridică bărdaca de lut și de la bute smulse cepul, vrăjmășește. Vinul începu să curgă lin, cu un dulce și prietenesc gălgâit...

Și, cândva, pan Gori Crave adormi, împăcat cu sine și cu ciudatele întâmplări ale vieții.

Pe nesfârșita câmpie a Onițcanilor sleise orice mișcare. Doar prin văzduh se adunau din zări, rotindu-se, negre stoluri de ciori și corbi.

Dinspre stuhul bălții se auzeau prelungi chemări de lup, iar pe întinsa vatră a luptei suna vaiet prelung de chin omenesc.

Noaptea se lăsa tot mai deasă. Pe cer se aprindeau făcliile stelelor, ca pentru priveghiul neființei de jos.

Pan Samoil Smolschi își revenise din toropeala morții. Își înălță puțin capul. Se simțea greu ca o bucată de pământ. Singurătatea îl făcu să se cutremure. Atunci... își aminti. Îl prinse o spaimă chinuitoare. Strigă de câteva ori... Cineva îi răspunse. Poate lui. Poate morții, pe care o simțea pe aproape... Pan Smolschi se cutremură din tot trupul. Rana îl săgetă. Se simți amorțit de frig. Și privi spre cer... Luna se ridicase, luminând noaptea de noiembrie, în care bruma își aduna poalele, stând să le scuture spre pământ.

Acolo, în înalturi era Tatăl ceresc, de care pan Smolschi își aduse aminte, cu o desperată încredere... Tatăl și al celor buni și al celor răi... Îndurarea! Și începu să se roage, umilit și ticălos.

Cuvintele rugii gemeau rare, deznădăjduite, în timp ce ochii lui, sticloși, sfredeleau înălțimile, din care, însă, nu cobora nicio alinare.

De undeva, se auzi un clănțănit, arțăgos, de dinți, apoi un urlet, prelung, de fiară. Pan Smolschi își încordă auzul... Adică, astfel să-i fie și lui sfârșitul? Atât de spăimos?

Cineva gemu prelung!

— Oare, se înspăimântă și mai grozav lituanul, să-l sfâșie și fiarele?

— Al-lah!... Al-lah!... se auzea pe aproape un glas se topea din ce în ce în moarte, cadențând singura invocare pe care putea să i-o mai cuvânteze buzele.

Ascultă și mai încordat. Prinse ceva, ca o melodie, o psalmodiere de mai pe departe, de om al aceluiași chin în părăsită neputință. Dar glasul suna prelung și grozav de limpede. Părea silința nebună, disperată, a credinciosului ce se vrea auzit de acel spre care se roagă.

Tot un polon, ca și el, cugeta chinuitul gând al panului Smolschi, ursit să piară în larg de lume necunoscută.

De altundeva, cineva vorbea... ceva. Poate se certa cu sine și cu viața, cu cerul și cu moartea... Și acela... tot un polon să fi fost? Câți dintre ai lor să fi rămas pe acolo?

Glasul creștea și scădea treptat... Se auzea și nu se lămurea. Din când în când, glasului certăreț i se împletea o ciudată psalmodiere... Și pan Smolschi desluși un început de cântec, plin de duioșie și încredințare.

Urlete de lupi hăuliră prelung și puternic, asurzind cuvintele chinuitului. Pan Smolschi se încordă și-și săltă capul, privind împrejur. Peste morți, pretutindeni, se vedeau săgetând trupurile sprintenelor fiare. Porneau gemete, vaiete surde, ori prelungi. Și el prinse iarăși mlădierea psalmului de mai înainte.

Oameni care – cine știe de pe când – nu-și mai amintiseră de nimic dintre cele de dincolo de ei, sau din tăinuitul lor lăuntru, gemeau, în întunericul acela, spuzit de stele, chemări spre îndurarea pe care n-o aflau pe pământ.

Cineva plângea. Dinți clățăniră... Un urlet de durere aspră spintecă noaptea. Tot prin acea parte porni răcnet:

— Huooo!... Huooo! și, ca un cioban la stână, omul adăugă, în deznădejdea clipei: Lupuuuu măăăă!

Mârâituri de fiară mulțumită zosniră pe aiurea. Se vedea câte cineva smucindu-se în sus. Brațul teafăr lovea încă. Fiara urla, la rându-i. Și omul se prăbușea pe locul, din care spaima îl smulsese pe câteva clipe. Pe când lupii – umbre scurte și iuți – adulmecau de la trup la trup.

Deodată, un țipăt sfredeli noaptea.

— Măria-taaa!... Pe undeee ești măria-taaa?

Oameni începură să miște peste câmpuri și moarte.

Se auzeau glasuri puternice, de bărbați, tânguiuri duioase, sfâșietoare de femei, scârțâit de care, tropot de cai...

Zorii începură să limpezească cerul răsăritului. Umbre de fiare mai săltau pe alocuri. Clănțăneau, îndârjiți, împotriva veneticilor care-i tulburau din ospățul acela, atât de lesne dobândit.

— Tiu-huooo! răcneau oamenii, care se aplecau asupra unora dintre căzuți, răsucindu-i și cercetându-i.

Se luminează de ziuă, când Ghitina dădu peste trupul comisului Văruntar.

— Văleleuu și vai de mineee,... c-o murit măria-sa, Ulianoioo!

Cealaltă fată se repezi spre ea. Privi trupul nemișcat. Se aplecă și-l întoarse cu fața în sus. Îl cercetă îndelung, încruntată. Apoi oftă din adânc:

— Costea a murit, Ghitino, nu măria-sa. Tu nu vezi că trăiește?... Pe Costea l-am pus pe car, Ghitino, să-l ducem... Măcar l-om îngropa creștinește.

Își aținti priviri mai încordate spre comis. I se păruse că mortul Ghitinei își mișca buzele... Ghitina se zvârcolea, plângând în hohote. Comisul Văruntar oftă prelung și clipi de câteva ori, ușor, abia simțit.

Uliana tresări și izbucni într-un hohot de nebună:

— Ha-ha-ha-ha! Trăiește, Ghitino!... Măria-sa chiar trăiește, faa!... Numai Costea a murit, faaa!... Numai el e mort, faaa!... Ha-ha-ha-ha!... Ha-ha-aaah!... Vai de sufletelul meu! și căzu, moale, peste trupul încă nemișcat al comisului Văruntar.

Gemând sub greutatea trupurilor codrene, împlumbuite spre moartea către care se aplecau, carele cu osii de lemn scârțâiau prelung, ca într-un vaiet al deznădejdi.

Șiruri-șiruri, convoaiele de care șerpuiau pe nebătătoritele căi ale văii Răutului, îndreptându-se spre codri. Pe laturile lor călăreau bătrâni cu pletele descoperite, ori femeile și fetele adâncite în muta deznădejde a

ceasului... Morții și răniții zăceau înfrățiți, aproape unul peste altul, deopotrivă auriți de soarele zilei senine.

De mult nu mai cunoscuseră codrenii o asemenea înfrângere. Ei – cei deprinși să biruie – se întorceau spre părțile lor: lut greu al neființei, ori oameni ciompățiți, schilavi, și împovărați de celălalt greu – al nemerniciei ceasului vitreg.

Și carele pătrundeau adânc în inima codrului, purtând – spre căsuțele presărate prin poieni – pe acei ce nu mai aveau să audă buciumări de tulnic, nici sursur de frunză, nici cântece de biruință. Și carele se desprindeau din convoaie – unul câte unul – mistuite de adâncuri de frunză moartă și de singurătate chinuitoare.

Uneori, carele acele lunecau pe lângă gospodăriile care-și primiseră morții. Îi așezaseră pe nășalii proaspăt tăiate din puiandrii stejarilor, acoperite de albe giulgiuri de cânepă. Morții odihneau acum sub umbră clătinitoare de ram desfrunzit. Și-n băăturile acele, peste care unduia mireasmă de busuioc, ori fum aromitor de rășină, gemeau plângeri sfâșietoare, vaietele prelungi ale bocetelor de stăpânite și duioase dureri:

Și oamenii își aplecau și mai adânc grumazurile lor vânoase, iar femeile căutau și mai cu spaimă spre răniții lor, cari oftau și gemeau între scoarțele așternute sub cheagurile de sânge și de carne chinuită, din cară. Și carele acele treceau mai departe, tot mai departe, plângând din osiile neunse.

Ghitina sta aplecată asupra chipului palid al comisului Văruntar. Capul lui odihnea pe fotele albastre ale fetei.

— Te doare, măria-ta?

Pe buzele veștede fremăta răspuns împotrivor:

— Nu, Ghitino!

Și ochii i se închideau, sugând sub pleoape cine știe ce vedenii chinuitoare.

Sunete prelungi de bucium vântuiau peste vârfurile codrului tânguiri de moarte, ca niște vaiete din alte lumi și carele scârțâiau tot mai pe departe... spre afundate tot mai adânci, de ram desfrunzit.

În amurgul de toamnă târzie, când peste codri mai lunecau piezișe raze de soare bolnav, pe cele trei lăviți – ce împrejmuiiau odaia – zăceau părintele Pavel Ugrin, comisul Ilie Văruntar și pan Samoil Smolschi.

Înfășurați în legături de pojarniță tămăduitoare, preotul își ațintise privirile spre icoana sfântului Gheorghe-răzbunătorul. Pan Smolschi cugeta

la prietenul său pan Gori Crave, despre care nimeni nu ştia în care părţi apucase. Pierise într-un ceas târziu, de noapte, ca sorbit de adâncurile codrene.

„O fi luat-o pe urma lehilor” bănuise, în dimineaţa următoare, bătrânul Sandu Lumeş.

Aşezat sub ferestre, comisul Văruntar îşi înălţase capul pe poclidul de perne din zestrea Ghitinei, privind în împăienjenirea serii, ce se aşternea peste singurătaşi.

— Noi stăm a zăcere şi... vremea trece, oftase, cândva, sfinţia-sa.

— O să se-nchidă şi carnea şi ne-om duce şi noi – făcuse filosofic pan Smolschi.

Comisul îi privise, pe rând, şi-şi încruntase şi mai tare sprâncenele îmbinate.

— Că... nu mai vine Ghitina, cu veştile.

— Dacă trimiteţi muieri la o treabă ca asta, se asprise leahul.

— Doar nu era să-l trimitem pe Gori Crave al dumitale, îi întoarse răspuns preotul.

...Cei doi feciori ai căpitanului Tărnă – Bornea şi Grama – porniseră la Iaşi, în iscoadă.

— Ce să mai caute şi fata la un astfel de drum?... făcuse, atunci, Sandu Lumeş, când o văzuse pe Ghitina gata de plecare.

— Iacătă că nu-i chiar aşa, îşi dase părerea în vorba-i lată şi apăsată Bornea Tărnă.

Iar Grama întregi gândul cam greoi al fratelui său:

— Muieria se poate strecura mai lesne pe-acolo, pe unde straiul bărbătesc stă mai a vedere şi a bănuială.

— Cuminte vorbeşte feciorul căpitanului, sprijini şi părintele Ugrin. Muieria-i mai dulce la cuvânt şi mai vicleană în purtare. Ba se poate strecura şi prin borta şerpelui... Să plece şi Ghitina cu flăcăii, că-i minte de ispravă... Da-da! să plece şi ea, că-i bine aşa.

Dar cele câteva zile ale dusului şi ale întorsului dinspre târgul Ieşilor se lungiseră în două săptămâni de nelinişte şi de grele presupuneri.

Poate li se întâmplase ceva...

De câţva timp, comisul privea pe fereastră. Pe drumul oblu, ce dădea în poiană, înnegreau umbre de oameni. Şi îşi dădu părerea:

— Mi se pare că vin.

— Cine? făcuse preotul.

— Feciorii căpitanului.

— Bine că s-a-ndurat Milostivul, se înduioșă sfinția-sa.

— De n-o fi... pan Crave, îndrăznise Smolschi o părere.

— Acela, hei! o veni el de pe undeva, de nu s-o îneca în vreo cramă.

Comisarul tăcea și cerceta – din ce în ce mai nedumerit – negura amurgului. Pe drumul poienii se apropia și altceva, care părea a fi o butcă. Și în poiană se împânziseră... cam altfel de călători decât ar fi părut cei așteptați dinspre Iași.

Înaintea acelor străini, călăuză venea un codrean. Omul oprise în fața Ulianei, care încerca să potolească viermătul și furia zăbozilor. Apoi fata se îndreptă spre casă, alergând în odaia comisului.

— Măria-ta, te caută fețe boierești.

— Cine, Uliană? făcu, nedumerit, comisul.

— Jupânița Irina a spătarului Veveriță și oamenii dumisale.

Comisul tresări. Încercă să se ridice. Rana îl săgetă. Privi în ogradă... Din butcă coborâse trup puțintel, care venea spre casă în mlădieri de pași grăbiți. În urma ei pășea – foarte fălos de isprava sa – pan Gori Crave.

Uliana aprinsese câteva făclii de ceară. Și în odaie pătrunse alaiul drumeților. Între faclele de rășină și care răspândeau o lumină undelemnie ale noilor veniți, se ivise Irina Veveriță înveșmântată într-o grea cațaveică de aclaz auriu. Pe cap purta lungă broboadă de mătase albă, cusută cu mărgăritare.

Fata rămase câteva clipe în prag, privind nedumerită și rotindu-și ochii în preajmă. Apoi și-i aținti spre lavița de la fereastră.

— Pe domnia-ta te căutam, comise Văruntar.

— Și... pentru care împrejurare, jupâniță, făcut-ai atâta lung de cale, ca să mă cauți?

Ea privi spre ușă, de care trecuse câțiva pași și mâna ei albă arătă spre pan Gori Crave.

— Acest cinstit pan mi-a vestit firul întâmplărilor de pe aici și mi-a spus zăcerea la care ai căzut, comise... Eu am cunoscut și de altă pătimire a dumitale, dintr-o oarecare chilie a unui turn de poartă... De aceea am venit, pentru că... prin acele părți se află o țigancă meșteră la astfel de treburi, și pe care-o cheamă Mădălina... Poate că cinstitul comis o știe. Așa m-am gândit... Și, poate ți-ar fi de folos...

— Și pe-aici sunt mâini meștere, jupâniță,... care se pricep tot pe-atât de bine la tămăduirea trupului, vorbi comisul Văruntar. Nu trebuia să duci

matale astfel de griji, pentru nemernicite suferinți ale noastre. Ne găseam destul de bine în casa asta. Și osteneala dumată, jupâniță, întrece măsura nevoii în care ne-am fi aflat.

— Dar eu am venit să te ridic, comise, făcu cu vădită hotărâre jupâniță Irina Veveriță. Și află că am trimis și după un vraci mai priceput chiar ca Mădălina la meșteșuguri doftoricești. Iar drumul la care m-am pornit – zâmbi jupânița Irina – află, cinstite comise, că nu l-oi fi făcut numai... ca să te întreb de sănătate, adăugă ea apăsător.

Sub înfățișarea plăpândă și aproape copilărească, Irina Veveriță era dârză și neșovăitoare, ca și o femeie coaptă. De aceea, nu șezu mult la gânduri, când comisul păru a căuta cuvânt de zăbavă.

— Și mai află, comise, că – poate – am și unele cuvinte, pentru care ți-am purtat grijă. Eu n-am putut uita unele zile mai vechi, precum n-am putut să uit, că, odată, am găsit și oarecare ocrotire, prin niște curți troțușene.

Din neguri, de mult șterse din mintea comisului, se încheagă amintiri din ce în ce mai limpezi. Și, pe încetul, se făcu lumină. Se înprospătă ceasul unei zile când plecase „la chemare”, cu o scânteietoare icoană aurită străjuind o tulburată inimă. Dar, în zilele de mai apoi, poleiala icoanei aceleia se coclise, se întunecase, pentru că din iatacele domnești se țesuse o altă vedenie în privirile tinereții lacome a comisului ieșean. Demonica și prezenta arătare a domniței Margareta Movilă întunecase – pe nesimțite – estompata de îndepărtări întruchiparea serafică a jupâniței Irina Veveriță. Și Ilie Văruntar nu-și mai aminti de ea, nici ca de una dintre zânele poveștilor din copilărie.

Uitase. Deplină uitare, sub boldul râvnei, ațâțat încă și de încredințarea greutății de a ajunge vreodată alături de dorita, dar de neatinsă țintă a simțurilor lui.

În ceasul acesta însă, domnița Margareta se găsi cu mult mai departe, de cum rămăsese – o altă dată – jupânița Irina. Pe atunci spre Irina Veveriță nu se afla decât o cotire de drum și de simțuri, pe când acum, spre Margareta Movilă drumurile se găseau tăiate de prăpăstii adânci și peste care nu se mai putea arunca niciun fel de pod. Domnița se priponise în lumea ei cu odgoanele groase, de mătase și aur, ale unei logodne princiare. Iar el, Ilie Văruntar, rămăsese locului, la sutele de poște – de mai jos – ale stării lui și-ale măruntei dregătorii, în care nici măcar nu se mai afla decât cu numele. Comisul Văruntar nu putea sta în calea princepelui Samoil Corecky. Nici privirile domniței nu mai puteau luneca spre un mărunț comis – în orbirea

care o despărțise de un copilăresc sentiment din trecut, când îi sta în față faima strălucitoare a logodnicului prezent.

Ura, care clocotea în sufletul comisului, roase în clipă umbra de cocleală a vechii icoane și, de sub întunecimea ei, imaginea jupâniței Irina țâșni și mai orbitoare de strălucire.

Văruntar își ridică pleoapele apăsate de greul amintirilor și își îndreptă privirile spre fata care sta zâmbitoare în fața sa. Și sufletul său gemu – greu – o vină, pe care nu și-o bănuise, dar pe care cu atât mai apăsătoare o simțea acum. Și tot păcatul trecutei uitări tremură într-un sfielnic răspuns:

— Facă-se voia ta, jupâniță Irină!

De afară străbătu un îndepărtat tropot. Urechile se încordară într-o oarecare neliniște. Cine mai putea fi la acel, ceas de noapte? Ropotul de copite muri în fața casei. După câțva se arătă și bătrânul Sandu Lumeș, care pierise din odaie.

— Iaca, au venit și dumnealor, feciorii căpitanului Tărnă, vesti el intrând.

Între ușorii ușii apărură – pe rând – Grama și Bornea. Printre umerii lor, lași și aplecați de oboseli, se întrezărea chipul pârguit de vânturi și neliniștit al Ghitinei.

— Sănătate! cuvântară aspru cei doi feciori.

— Bine ați venit, trase spre ei semn de cruce sfinția-sa Pavel Ungrin. Ce fel de vești? Bune? Rele?

— Despre aceste vești afla știre la vreme, se încruntă Grama Tărnă. Acum e lume multă pe aici, privi el spre Irina Veveriță, ca spre o cu totul necunoscută ființă ce se afla în mijlocul lor.

Ghitina izbutise să ajungă în plinul odăii. Și rămase sprijinită de patul panului Smolschi, cercetând luminoasa arătare a jupâniții... Pe ea, care făcuse atâta cale, care țesuse atâtea gânduri, care așteptase ceasul acesta cu atâta înfrigurare, nimeni n-o întreba nimic. Spre ea nu se apropiau decât întâmplătoare priviri, care se întorceau – pe dată – spre cealaltă, spre străină... Cine o fi? Și ce vrea jupânița aceasta în codrii, în casa lor, în odaia în care abia așteptase să găsească chipul palid, dar bărbat, al comisului?... Și străina asta de ce zâmbește atât de ciudat spre Văruntar? De ce privirile ei stau ațintite, pline de atâta mulțumire, asupra omului, spre care – în acest ceas, al întoarcerii – nădăjduia să-și reverse numai ea râvnitoare văpăi?

„Oare...? zvâcni, deodată, ceva sub conțășul bărbătesc, în care se găsea îmbrăcată. Să fie... adevărat?” se chinui inima ei trudită.

Și pleoapele – sub care, câteva clipe, fulgeraseră tulburate mâinii – i se aplecară spre pământ, iar cugetul ei înspăimântat abia putu lega o milă și nerostită rugă:

„Fie-ți, Doamne, milă de ticăloasa mea inimă!”

Comisul pornise de îndelung timp, în butca spătărească, spre alte părți, mai puțin împădurite poate, dar mai prielnice vieții decât coclaurii codreni.

În ziua aceea de toamnă, cu tulburător miros de zăpezi plutind pe vânturile dinspre miazănoapte, patru călăreți părăseau și ei întinderile de codri, îndreptându-se spre asfințit. Călăreau în pas potolit, ca niște oameni așezați ce se găseau, dar, poate, ca să nu-și zdruncine nici trupurile tocate și abia lecuite de buruienile pădurilor și de priceperea localnicilor acelor părți sălbatice.

Înainte păseau caii celor doi pani – Smolschi și Gori Crave. La o bună postată, în urmă, veneau: sfinția-sa părintele Pavel Ugrin și căpitanul de margine Gruia Tărnă.

Era o după-amiază înfiorată de un puisandru de Crivăț, pe care – cu toată limpezimea cerului – soarele firav al lui Brumărel nu-l mai putea dezmoři.

Prietenii pani păreau nespus de bucuroși de întoarcerea lor în lume. Ceilalți doi călăreau întunecați și muți.

— ...

— Bine-bine, pan Gori. Eu pe toate le înțeleg și le cred... Și de ce m-ai lăsat, domnia-ta, lepădat – acolo – în marginea smârcului,... și ce te-a împins – după cum te juri – să fugi, după ajutoare, în codru,... și – mă rog – orice binevoiești să spui, până la cele mai mici amănunte, dar de unde ai știut să nimerești bobocul acela de jupâniță a spătarului și cum ai putut s-o aduci înapoi?

— Vezi? Aceasta e marele folos al studiului, pan Smolschi: logica!... Fără Aristotelis, scumpul meu prieten, lumea ar fi rămas – pentru totdeauna – aceeași întunecată materie, din care nu s-ar fi deprins niciodată – după cum învăța el – actul limpezirii de sine și a deslușirii celor împrejmuitoare: inteligența și gândirea. Căci trebuie să știi, onoratul meu amic, că logica, despre care îți vorbeam, nu este decât copilul acestor două magnifice doamne, despre care am pomenit mai adineaura...

— Al cui, pan Gori? Iesus-Maria! se cunoaște că n-ai mai băut de mult. Ți s-au încălțit și ți s-au întunecat gândurile, pan Crave... ce legătură are întrebarea mea, cu poveștile pe care mi le cânti dumneata?

— Vezi bine că are. Căci eu, prin logica pe care am deprins-o, pe când studiam pe Aristotelis, am ajuns să fac toate în viață.

— Așa-i, scumpul meu prieten!... Ai dreptate! Și, de aceea, vinovat mă simt în fața domniei-tale, îl curmă pan Samoil Smolschi. Și când ai fugit de frica compatrioților mei, tot prin logică ai făcut-o. Firește!... De ce să mori, când poți să trăiești? De ce să fii rănit, când poți găsi prilej să nu suferi? Și... după ce te-ai sfătuit cu Ducipal – după metode aristotelice – ai întins-o la adăpost, în codru...

— Pan Smolschi, cuvintele domniei-tale nu mă jignesc, fiindcă știu că nu le vorbești decât... pentru ca să mă necăjești. De altfel, cunosc aplecarea domniei-tale spre arta lui Cicero,... mai ales când aveam norocul să ne oprim la câte un han bun, cu vin vechi și hangiță frumoasă. Așadar, binevoiește de ascultă și răspunsul la întrebare, pe care dator ți-l sunt din două binecuvântate temeieri... Primo: pentru că m-ai întrebat, și – secundo – pentru ca să cunoști, încă o dată, mintea de magister, a umilului „ego” cu care ai cinstea să fii prieten și să stai acum de vorbă și în altfel de cum putem sta la câte o ulcică cu vin.

— Pan Gori Crave, bag seamă că aceste sunt cuvinte pe care nu mi le spui decât... după ce deșertăm câteva cofăiele cu vin strașnic, ori, poate, vântul acesta îți aduce vreun asemenea miros? Și-o fi acel vin, pe care-l adulmecă pe vânt, atât de vechi și de tare, încât...

— Prietene – îl curmă cehul – nici insulta aceasta nu mă lovește... Pentru că a iubi o asemenea minunată licoare, după cum e aceea a viței-de-vie, nu e o jignitoare patimă. Ci, o dovadă de curățenie sufletească. N-a spus Mântuitorul: Beți pentru că acesta e sângele meu?... Astfel, află pan Smolschi, că, și în această privință, avantajul tot de partea mea este: mă dovedesc, și prin aceasta, un bun creștin. Deci, iată cum stau lucrurile cu dispariția mea din codru și cu întoarcerea mea alături de preacinstita față a jupâniței Irina a spătarului Veveriță.

Răposatul nostru prieten, Costea Vișor mi-a povestit unele întâmplări, pe care eu – cu logică – le-am limpezit în adevărul lor și pe care dator sunt să le tac, cu toată prietenia noastră. Iar pe când noi îl așteptam pe comis la hanul Ancuței – după cum cred că și domnia-ta îți mai amintești – alte vorbe am cules și de la stegarul răposatului spătar Veveriță, că doar îl știi și domnia-ta pe Nichita Majă. Și lămurindu-mi și din ele, tot prin logică, și de alte fapte și împrejurări, mi-am spus: aceste două paseri vor face un cuib!

Iar atunci când pe nedrept mă huleați, eu – privind spre cinstitul comis – iarăși mi-am zis: vae, soli!

Și mi-a venit gândul de a zbura spre celălalt codru, al Hârlăului. Și nu-mi pare rău. Bine mi-a prins, prin multe și binecuvântate motive. Primo: că am adus-o pe jupâniță lângă comis și, astfel, poate vom petrece de minune la o nuntă nu prea depărtată, dobândindu-mi în chipul acesta și recunoștința unor prieteni...

— Sau... poate și dușmani, pan Crave, îl curmă Smolschi.

— De ce?

— Dar dacă nu s-or înțelege?

— Aceasta-i privește... secundo: iată! – trase pan Gori din brâul de mătase – o pungă bine rotunjită.

— Ce-i aceasta? privi, polonul.

— Un dar al jupâniței Irina,... în așteptarea altora multe și multe alte semne de recunoștință! Și, deodată, tăcu. Ochii îi înțepeniseră și se holbuiră peste măsură. Îngălbeni. Și buzele i se mișcau într-o vorbire fără de sunet. Cândva izbuti să ofteze înspăimântat: Ah! Iesus Maria!

Dintr-o văioagă vecină se arătase o ceată de nogai, care se năpustiră asupra-le, cu urlete înfiorătoare.

Pan Crave repezi punga în șalul brâului și trase sabia, scrâșnind.

— La noi, pan Tărnă! urlă Samoil Smolschi.

Caii li se-ambuluciră așteptând vrășmașii, care veneau valvârtej. Atunci împintenară și ei, dar nogaii se desfăcură în două aripi, care-i învăluiră. Printre ei vâjâiră câteva săgeți.

— Răspândiți-vă!... Au arcuri, răcni căpitanul Tărnă.

— Și noi spade! țipă pan Smolschi.

— Nu se potrivesc... Prea scurte pentru săgețile lor, hohoti în râs căpitanul de margină.

Nogaii reveneau. Șuierară alte săgeți. Lovit în gât, pan Crave se răsturnă pe spate.

Preotul Ugrin și căpitanul Tărnă pârură a-și căuta scăparea în fugă. Nogaii se înșirară după ei. Dar cei doi codreni se despărțiră curând, apucând fiecare în părți potrivnice. Câțiva se luară după căpitan, ceilalți după preot.

Era aceasta una dintre vicleniile codrenilor și – de foarte multe ori – singurul lor mijloc de mântuire, dar și de vădire a unei dârze bărbății și încrederi în tăria brațului. Goneau năprasnic. Se micșorau din ce în ce, ca

supți de zări, până ce pe orizont nu rămaseră decât ceva ca niște părelnice și jucăușe puncte ale unor priviri obosite.

Pan Smolschi încremenise lângă trupul din ce în ce mai pierit al cehului, din grumazul căruia șuvița sângelui curgea tot mai subțire, până când, în jurul penei, prinseră să clăbucească spumele roșii ale morții...

Lituanul privise – o vreme – când spre cei ce se depărtau, când spre prietenul ce zăcea pe pământ, în timp ce calul său, despovărat, păștea iarba uscată a câmpiei. Când ceilalți pieriră cu totul după zare, un gând duios veni din împrăștierea cugetelor lui pan Smolschi:

— Sărmanul meu prieten, pan Gori Crave,... ce ai să mai faci de-acum cu banii tăi. La ce ți-or folosi mai mult decât bănuțul de vamă al Styxului... Bătrânul Karon nu cere nimănui mai mult decât... un singur bănuț de aramă. Și tu aveai o pungă cu aur...

Descălecă. Se aplecă asupra mortului. Îl scotoci în brâu, de unde scoase punga dăruită de jupânița Irina. O cântări câteva clipe în palmă, cu o oarecare îndoială și... se hotărî să-i dea drumul în largul său buzunar, înfiorat de o necuprinsă milă de nemernica soartă a bieților ostași. Apoi, din brâul său de roasă mătase stacojie, își scoase punga cu totul dezumflată și, scotocind îndelung, alese un ban mărunț, pe care îl strecură în buzunarul mortului. Și rămase privind când spre prietenul palid și nemișcat, când spre zarea goală de viață...

După un îndelung timp, pan Smolschi tresări, pătruns de un ciudat gând. Privi mai încordat. Pe două părți ale zării părea că mișcă ceva... Creștea, pe fiecare clipă, conturul unor călăreți. Se cutremură panul din toată ființa sa văzută și nevăzută.

Fără îndoială că... acei ce veneau nu puteau fi decât nogaii. Îi năluci gândul fugii... Unde?... Încotro?... Până pe la Prut era încă prea departe...

Dacă s-ar preface și el mort? Dar, nu avea nicio rană... oare, omul nu poate muri și de frică?

Dar caii celor ce se apropiau erau mai iuți decât spăimântatele și nehotărâtele gânduri ale panului Smolschi.

— Nogai să fie? se întrebă el neliniștit, însă începu să lămurească uriașa făptură a căpitanului de margină.

După câțva timp sosi și părintele Ugrin.

— Și tătarii? făcu sfielnic pan Samoil Smolschi.

— Au rămas... în urmă, vorbi căpitanul Tărnă, nepăsător.

— Să hrănească lupii! lămuri, scrâșnind, și sfinția-sa.

Pan Smolschi prinse calul prietenului său. Apoi ridică trupul celui ce se numise pan Gori Crave și îl așeză în curmezișul șei, legându-l de oblânc. Și porni încet, de teama mortului care ar fi putut luneca de pe cal, îndreptându-se spre apa Prutului.

VII

În așezarea și întocmirea ei, reședința domnească din Iași era o adevărată cetățuie. Împrejmuată de ziduri crenelate și înconjurată de apa mocirloasă a unui lat și adânc șanț, ea mai era apărată și de cele patru turnuri pătrate din colțuri, ca de niște mici forturi, cu mult mai înalte decât parapetul.

În cuprinsul cetățuiei se înălța palatul domnesc – zidire cu câteva caturi – precum și alte clădiri, adunate și înghesuite în jurul palatului ca puii împrejurul cloștii, atenansele aprozilor, ale boierimilor de a treia mână, ale slugilor fără de număr, precum și magazinele pentru hrană, casele ostășești, grajdurile, droșcăriile și cele două biserici ale curții, dintre care străvechea Sf. Neculaie-domnesc era legată de palat printr-o galerie, ca lăcaș de închinare voievodal. Clădirile aceste depășeau cu mult înălțimea zidurilor, între care domnul și familia sa nu s-ar fi putut apăra decât într-o surprindere a unei neprevăzute întâmplări. În vremuri de restriște, când nu-și puteau afla mântuirea peste hotare, sau când nu aveau interesul să o facă, domnul și ai săi se închideau într-una dintre celelalte cetăți ale țării: Șepenița, Suceava – vechea cetate de scaun, cu așezare voievodală mult mai largă și mai bogat înzestrată ca aceea proaspătă din Iași, cetatea Neamțului, sau chiar între ziduri mai mici și mai firave de mănăstiri întărite.

Reședința din Iași devenise cea de scaun din 1563, când – într-a doua sa domnie – Alexandru-vodă Lăpușneanul își strămută aici capitala de la Suceava. Și astfel, de mai bine de jumătate de secol, treburile țării se ocârmuiau din acest nou oraș voievodal.

Pe la jumătatea lunii noiembrie – după îndoita înfrângere a codrenilor – reintrase în Iași și resturile oastei principelui Corecky.

Orașul fremăta de pregătiri sărbătorești.

Alexandru-vodă, noul domn al Moldovei, își aștepta familia de la Ustia. Colăcari soseau în fiecare ceas, aducând veste despre drumul și sănătatea doamnei Elisaveta și a celorlalte rude și prieteni care se apropiau de capitală.

Butcele, rădvanele, carele și călăreții convoiului începură să se arate în lungul drumurilor de țară, ușor încețate de praful toamnei secetoase.

Cete-cete, înaintau „roțile” de cavaleri polonezi, care întovărașeau caleașca doamnei Elisaveta, strecurându-se printre vii și gospodării de țară. Butcele domniței Margareta și ale celorlalte rude veneau încercuite de călăreți joimiri. Apoi rădvanele boierimii fugare. Caii bogat înșeuai ai

feciorilor de boieri. Oaste. Chervane. Duium de slugărimă. Un adevărat trib în strămutare.

Ulițele Iașilor gemeau de lumea ieșită – de voie, de nevoie – înaintea doamnei, care urma să stăpânească oriunde țara „cu voia lui Dumnezeu”. Drumul spre palat șerpuia la tot pasul printre ogrăzile și întinsele livezi ale boierimii ieșene, printre miile de căsuțe sărace, mai toate de lemn, ori de nuiele pământuite, printre „dughenele” negustorilor armeni, evrei ori levantini, scoborând de pe dealurile dinspre miazănoapte spre clinele mai joase ale Bahluiului.

Cu mult înainte de a fi pătruns în mahalalele mărginașe, un alai strălucit ieșise în calea viitoare stăpâne a Moldovei. Copilandrul voievod Alexandrel, de-alături a căruia călărea fratele Bogdan Movilă, ginerele – strălucitul duce Mihai Wisznewieski, și acel ce aștepta nerăbdător această „fericire” – principele Corecky, principele Tyszkiewicz, toți cnejii, toți nobilii.

Alaiul acesta, de rare clipe de liniște pe care le mai puteau trăi moldovenii, se îndrepta spre reședință în vuiete de surle, de trâmbițe și tobe, în tropote de cai și în larmă de gloată, în sclipiri de platoșe, coifuri și arme, în praful ce se ridica în rotogoale sub copitele cailor și sub roțile rădvanelor și ale carelor scârțietoare.

Pe tăpșanele învecinate palatului ardeau focuri uriașe, pe care sfârâiau fartale de vită, berbeci și oi întregi. Pentru îndestularea și veselirea mulțimii, din cară se răsturnau poloboace cu vin, păzite de cămărașii domnești și de scutelnicii spătărești.

Pe garduri și în unele părți pe case chiar, în porți și la ferestre, se îngrămădeau slugi, sau chiar fețe boierești, setoși să vadă și rarul convoi, dar și bucuria care-i înstăpâneau pe mai-marii țării.

Iar când alaiul tropotă și hurui pe podul cetății domnești și fu sub marile porți ale curții, mulțimea se înfrăți într-o clocotitoare sarabandă. În noaptea ce se lăsa, se aprinseseră sute de ceaune cu păcură. Pe tapșane ardeau focurile, în jurul cărora forfotea gloata, bucuroasă de clipa de răgaz, de dărnicia domnească și, mai ales, de siguranța de a ști că, în ziua aceea, nu se va mai putea abate nicio nevoie asupra lor.

În curțile domnești stăpânea aceeași veselie, dar potolită de însemnătatea pe care și-o dădea fiecare dintre cei de față. În largile încăperi ale palatului, era un furnicar de strălucitoare veșminte și ciudate porturi. Hainele largi ale localnicilor se amestecau cu armurile încatifelate ale polonezilor, cu

îmbrăcămintea – de mirare pentru aceste părți de lume – a ostașilor francezi, înveșmântați în bufurile, în dantelele și în catifelele regelui Henric al IV-lea. Charles de Jappecourt purta o îmbrăcămintă de catifea neagră, cu pantaloni foarte scurți și îmbufați, de sub care porneau ciorapi lungi, de mătase. Gulerul de dantelă mărunț încutată dădea înfățișării trupești iluzia unui cap retezat, așezat pe o tavă, sau gata să se rostogolească la pământ. La gât, de o lată panglică azurie, îi atârna o cruce de aur bătută în sclipitoare pietre. Aproape la fel apăruseră și cavalerul Montespín, și căpitanul său Rigaud, dar, în locul tunicei cu mâneci bufante, ei purtau platoșe de fier lucitor, în apele cărora se răsfrângea toată mișcarea împrejmuitoare, toate luminile încăperilor Curții.

Doamna Elisaveta, Măricuța Paleologu, sora doamnei, Ileana Maurotti, cumnata ei, domnița Margareta, în jurul căreia rotea – ca un satelit – principele Corecky, toată feminitatea ceasului foșnea în grele mătăsuri italiene, ori franceze, cusute cu fir de aur, sau de argint și presărate cu pulberiş de mărunte perle, sau turcoaze, împodobite de lanțuri de aur, diademe, brățări și inele costisitoare.

De la Stroicești și Buhușești – oamenii credinței Movilești, până la pisarul făgărășean – Ștefan Boier, mândru de încrederea Curții, de îndeletnicirea lui cărturărească, dar, mai ales, de importanța clipei pentru care „peana” lui înnegrise multe și mărunte răvașe voievodale... toată lumea aceea de ostași, de dregători și boieri în „cin”, era un nesfârșit și necurmat zâmbet, un singur cuvânt de bună și voioasă regăsire.

Zile-n șir petrecerile nu se mai curmară. Mesele nu se mai strânseseră decât pentru aducere de noi feluri, de bucate și a unor altor noi bunătăți și proaspete vinuri pentru necurmatul ospăț. Noaptea, ferestrele palatului păreau că ard sub lumina sutelor de făclii, care îmbibau aerul întinselor săli cu miros greu de ceară, ea al unui imens stup sub canicula lui iulie.

În ogrăzile curții sunau ceterașii, violele cântăreților polonezi, trâmbițele, ori surlele pedestrimii moldovene. Din când în când, pușca cea mare, tunul Curții grohăia prelung, făcând să se cutremure geamurile, și vestind închinările din pahar ale domnului.

Dinăuntru largilor săli răsunau alte bubuituri ale unor furtunoase aplauze.

Iar doamna Elisaveta Movilă spuse în sfârșit un binevoitor „da” nepotolitelor dorinți ale principelui Corecky:

— Da, principe! Pentru toată credința și pentru toată truda pusă în folosul fiului meu, măria-sa Alexandru-voievod, fiica mea Margareta îți va fi dată drept credincioasă soție, așa după cum o râvnești și după cum mi-ai și cerut să-ți fie!

În curtea ieșeană voia bună era ca însorirea de vară a unei zile fără de sfârșit. Aceeași bucurie sărise și crenelurile curții domnești, revărsându-se peste viața și soarta boierimii și a noilor dregători ai Moldovei. Ba se prelungea chiar mai pe departe, prin aproape toate cele vreo douăzeci și trei de mii de căsuțe ale capitalei moldovenești, cât ne spune cronica a fi avut Iașii acelor timpuri. Se bucura și lumea mărunță a întinsului târg, dacă nu de vreun belșug mai osebit, cel puțin de un răstimp de pace, măcar atât cât avea să dureze și fericirea și siguranța în cuprinsul curții.

Dar, dincolo de valea Bahluiului, dincolo de măgurile care împrejmuiiau – aproape de jur-împrejur – orașul de scaun, ca într-un imens cerc, în cuprinsul larg al țării – din munți și până la Marea cea mare, din codrii Putnei și până la acei ai fluviului – gemea o aspră și grea deznădejde.

Biciuiți de toate asprimile, arși de toate jafurile dinafară și dinăuntru, sătenii, răzeșii, și mulți dintre boieri trăgeau la un îngrozitor jug al tuturor nenorocirilor. Secete, boli, oști polone hălăduind după „dobândă”, tremur de frig și de frică, goane într-o parte și-n alta după frunza codrilor, ori după stânca munților ocrotitori... Aceasta era viața țării celei mari și a sufletelor celor multe.

Și peste toate vântuia un aspru geamăt al răzbunării...

Omul slab devine mai puternic când nu mai are nimic de pierdut, căci numai în clipa aceea simte nebuna, sălbatica și trezitoarea zgâlțăire a desperării.

Castelele sunt tari și înalte, coliba de paie e joasă și slabă, dar... să-l ferească Dumnezeu pe stăpân în ziua când cel de jos se pregătește de răzbunare! Orice mijloc îi este bun. Oricare armă îi stă la îndemână. Toate sunt ale răzbunării, căci toate sunt ale dreptății!

Și Moldova într-această stare se găsea, de îndelung timp, lunecând spre o rostogolire, care o amenința cu ani și mai aspri, și din a căror năprasă nu o smulse decât de netălmăcita împrejurare de a se menține în tot lungul dăinuirii ei, într-un destin apărat de puternice ziduri. Viața unei păsări măiestre, închisă într-o tare colivie, încinsă de pretutindenii de spăimoase incendii nimicitoare. Așa era Moldova acelor timpuri.

Deasupra și dedesubt, în dreapta și în stânga, în față și îndărăt, duhul neamului moldovenesc și, cu el, al întregii seminții românești, pornind chiar de la băștinașii strămoși, de cu mii de ani în urmă, a dăinuit și s-a călit la imensele faruri ale amenințătoarelor cotropiri străine.

Țintirile tuturor și toate năzuințele lor firești erau, astfel, spre acea străveche așezare, care – de vreo trei sute de ani – își preschimbase numele în Moldova.

Moldova însă, își apăra viața. Ea trebuia să izbească în tendința celor dinspre miazănoapte, după cum trebuia să zăgăzuiască perfidia celor dinspre miazăzi. Nordul și sudul – deci – ținteau zdrobirea zăgarului, spre a-și ușura străbaterea spre... mai departe. Iar uneltele lor se nimeriră a fi de la o vreme tocmai acei ce trebuiau să le fie ocrotitorii: voievozii, domnii, oblăduitorii valahi și moldoveni.

Jocul și al unora și al celorlalți începu, prin coruperea, primenirea, tentarea, ajutorarea celor de sus și spre adâncirea din ce în ce într-o mai spăimoasă mizerie a celor de jos.

Și astfel, mereu primenite, mereu jefuitoare și vânzătoare de neam, familiile domnitoare adânciră Muntenia și Moldova în spăimoasele stări, ce purced după 1550, într-o tragică și agonică dăinuire, până prin pragul veacului al XVIII-lea.

Sus vânzare, la mijloc o boierime care nu mai izvora din vitejia câmpurilor de luptă, ci din bunăvoința voievodală, a boierimii, străină de neam, în mare parte, gata oricând la toate josniciile. Jos – o țărănime din ce în ce mai purtată, umbre de oameni.

Astfel, poporul era nevolnic, și temător de oștile străine, cărora le învățase și asprimea și lăcomia. Iar domnia tocmai de astfel de oști era înconjurată și apărată.

În vremea aceasta, undeva, într-o margine de târg, poposiseră – într-o aspră seară de noiembrie – trei călăreți ciudați: un popă de țară, un căpitan de margine și un vântură-lume – pripășit „Dumnezeu știa de prin ce părți de pământ”, ziceau vecinii Antimiei Capotă, al cărei soț își dase duhul sub securea gădei lui Ștefan Tomșa.

În curtea aceea, din marginea Iașilor, a văduvei se adăposteau acei trei proaspeți musafiri: sfinția-sa părintele Pavel Ugrin, căpitanul codrean Gruia Tărnă și domnia-sa panul Samoil Smolschi.

Sfinția-sa făcea dese drumuri spre inima Iașilor, deschizând când poarta mănăstirească a Goliei, când pe aceea a „mitocului” sfântului Vasile. Alteori pătrundea chiar la sfinția-sa Nil-egumenul, duhovnicul de la Sfântul Neculai-domnesc. Drumurile acestea erau larg cugetate și îndelung chibzuite în sfaturile din casele Antimiei Capotă.

Nici căpitanul Tărnă nu rămânea mult locului, părăsindu-se odihnei. Avea și el lume cunoscută, spre care îl purtau multe întrebări și cu care încropea hotărâri și sprijine. Dar, mai ales, bătea căpitanul Tărnă un anumit drum de țară, care răsufila din târg spre puțul păcurarului, ducând apoi, când pe cale, când pe deal, când pe câmp și când pe sub ram de codru, spre părțile Hârlăului și chiar mai pe depărtate locuri.

Singur pan Smolschi se bucura de tot răgazul și de toată dulceața vieții. Descoperise domnia-sa într-o oarecare crâșmă de pe ulița Prutului un vin profiriu, ce se plămădise în strugurii de soi de prin viile domnești ale Cotnarilor,... ori altul untdelemniiu din podgoria Uricanilor. Și mai dase pan Smolschi și peste un paznic „de credință” al unei crame boierești, de printre dealurile Buciuimilor, de unde – pentru câțiva zloți și dacă îți poftea inima – puteai încărca chiar trunchiurile de stejar din care fusese durată crama, nu numai un „fleac de poloboc”. Dar cum pan Smolschi nu avea nevoie de astfel de vase, purtând cu sine o adevărată balercă în ființa nesățuratei sale burți,... o încărca pe loc, atunci când nu adormea lângă bardaca lui Nuhăubuzatul, din ulița Prutului.

Când se trezea, în odăița din dosul crâșmei, de cele mai multe ori în fața sa sta – ca înfiptă în lutul încăperii – statura de urs a căpitanului.

— Ce faci, pane?... Lumea te caută și domnia-ta dormi.

— Eu? mormăia ostașul. Nu dorm. Beau!... Ce pot face alta în acest plăcut târg al Iașilor și între niște oameni atât de... cumsecade?

— Scoală și hai! se asprea codreanul.

— Unde?

— Ce mai întrebî?... Nu știi?... Ne-așteaptă comisul.

— Nu pot. Trebuie să mă dreg întâi și urla, aprig: Nuhăm!... O oală de profiriu, să-mi limpezesc capul...

— Lasă oala, că suntem grăbiți, pane.

— Poate! Dar mi-i mintea tulbure. Cum am să dau ochii cu pan Văruntar în starea în care mă aflu?... Nu sunt bun de nimic... Trebuie, mai întâi, să sorb o oală...

Când ieșeau din crâșmă, amândoi păreau aceeași oameni pe o măsură de ispravă și de grăbiți spre lucrurile de seamă, care-i purtau pe ulițele ieșene.

Caii îi așteptau înșeuăți și tustrei oaspeții cucoanei Antimia părăseau ograda, improșcând în urma lor tot noroiul ulițelor și stârnind hărmălaia câinilor în toate ogrăzile.

Grăbeau. După puține ceasuri de drum, opreau în fața curților spătarului Veveriță, de sub dealurile și din codrii Delenilor.

În alte împrejurări, comisul Văruntar ar fi găsit o prielnică liniște în cuprinsul curții spătărești.

Întâmplările proaspete, de după bătălia din ținutul cetății, lunecaseră peste viața comisului ca niște fapte fără de ființă, ale unui tulbure vis. Din toate frământările și negânditele împrejurări ale anului din urmă, pierderea acestei lupte îl gătuia. În ea, el întrevăzuse începutul înjghebării năzuirilor lui: înlăturarea uzurpatorilor domniei și limpezirea sorții moldovenești.

Toată paguba venise numai din partea căpitanilor simbriași ai lui Tomșa – se frământa comisul. Și aceasta n-ar fi fost cu cale să fie. Numai valahii îi năruiseră sperata izbândă!

Îl cuprindeau furii nestăpânite împotriva tuturor veneticilor, căci și muntenii aceea tot astfel de ființe se dovediseră. Săbii de dobândă în slujba acelora care le plăteau mai bine îndemânarea brațelor și ascuțișul oțelului.

O nouă „ieșire în oaste” nu mai putea spera, deocamdată. Lehii mișunau prin țară și, mai ales, în jurul domniei. Oaste tare, atât timp cât nu se afla alta, care să-i stea împotrivă. Spre codrenii măcelăriți și slăbiți nu se cădea să mai gândească. Și, totuși, el nu putea sta cu brațele încrucișate. Trebuia să afle alte mijloace păguboase polonezilor și Movileștilor.

Își va aduna oamenii steagului lor – văruntăresc – de odinioară. Gândul acesta începuse a-i zâmbi de câteva zile: hărțuiala... Pe drumuri se perinda, zilnic, spuză de polonime. Unii drumuiau spre Iași, alții călătoreau spre miazănoapte. Treceau curieri. Oaspeți lehi spre curtea domnească de la Iași. Olăcarii domnițelor Movilești măritate în țara leșească. Chervane grele cu darurile trimise de Alexandrel-vodă și, mai ales, de doamna Elisaveta spre ginerii ei. Se perindau oamenii de încredere ai Movileștilor – păziți de săbii mercenare – care duceau să verse datornicilor și cămătarilor lehi banii înlesniți pentru dobândirea domniei, pentru judecăți, ori pentru traiul curții din Ustie, în surghiunul celor cinci ani din urmă. Treceau care cu aur și argint spre mănăstirile catolice ale Liow-ului și ale altor locuri polone –

daruri ale Elisavetei „Movilina”, promise în zile de restriște și de căutare de sprijin... plătit chiar și lui Dumnezeu.

Asta va face, deocamdată – se hotăra comisul Văruntar... Îi va lovi pe toți... Hărțuială!

Locurile erau prielnice. Unele chiar pustii. Altele străpungeau părți păduroase. Pe unde fuseseră sate, nu mai erau acum decât întinse vetre de scrum și cenușă. Lumea lor fugise, cine știe pe unde, din calea bătătorită de copitele cailor ori de tălpile joimirilor polonezi.

De aceea, tănuit în bârlogul curților delene, ale Irinei Veveriță, comisul aștepta din ce în ce mai nerăbdător venirile celor trei prieteni ieșeni... El nu putea scoate capul și nu se putea da în vileag pentru adunare de suliți și de săbii. Pe capul său, ducele Wisznovieski pusese preț de zloți grei. Și s-ar fi găsit destui ticăloși, care să râvnească și astfel de nelegiuite răsplăți.

Deocamdată, trebuia să se ferească din calea oricui. Când își va aduna steag, va ieși el la lumină... Nu se temea de moarte. Orice om trebuie să plătească morții birul vieții. Dar, până la ceasul acela al ei, el avea de mântuit viața Moldovei... Un vis și acesta, însă de câte ori nu plătim și mai crud îndrăzneala unui vis!...

...Când, în rădvanul Irinei Veveriță, făcuse ocolita cale dinspre cetate, nu se întrebase spre care soartă pășește. Trupul – sărac de sângele scurs – obosise spre fapte... Îl vrăjise un dulce simț al amintirilor. Și, în slăbiciunea – ca de copil – a trupului istovit, năzuirea spre mângâiere a inimii îl înfășase ca într-un balsam, și mai tămăduitor ca prijnițele de pojarniță ale Ghitinei și Ulienii și ca apa lor descântată, cu care-i spălau rana.

De sub acea rană proaspătă a cărnii, sângerase în ceasurile acele, din amurgurile codrene, o altă rană mai veche: aceea dăruită de domnița Margareta, și care săgetase în nevăzut adânc din suflet.

Amintiri mai vechi se răscoliră, însă, la vederea bărbătoasei voinți a jupâniții Irina și a atâtor de duioase semne ale grijii sale. Și tot în curgerea ceasului aceleia, a suferințelor din casa codreană a bătrânului Lumeș, comisul Văruntar închisese ochii, trăind – într-o clipă – trecutul, prezentul și – poate – și viitorul...

Pe chipul tras de suferință i se încruntase un vag zâmbet de dulce părăsire de sine. Și cum – tocmai atunci – se nimerise ca, din patul alăturat, pan Smolschi să dea drumul uneia dintre veșnicele sentințe „pe latinie”, comisul își aminti și el de limba călugărilor papistași din Liow, și oftă neauzit.

Dacă ar fi cuvântat tare, nu l-ar fi înțeles decât pan Saimoil Smolschi, iar toți cei de pe acolo s-ar fi întrebat: pe ce limbă vorbise comisul și de ce grăise cuvinte pe care ei nu le puteau înțelege? Dar, poate, de aceea o și gândise numai comisul, să nu-l vândă chiar limba străină și să nu scornească bănuieli în cine știe care suflet din preajmă... Prea privea urât Ghitina spre jupânița Irina. Și n-ar fi voit să amărească și mai adânc destul de chinuita inimă a codrencii.

Astfel, tot drumul spre depărtatele curți ale Delenilor, comisul Văruntar rămăsese aproape mut. Tăcuse și jupânița. Înțelegea fata că ceasurile erau ale gândurilor, nu ale deșertelor vorbe. Limbile nu se dezlegaseră decât în curtea spătărească, pe unde nu se mai aflau nici martori și nici sfredeliri de ochi dușmănoși.

Ghitina nu fusese decât o... întâmplare, rămasă în trecut, de felul căreia se prizăresc adesea în viețile frământate ale războinicilor. Aici era Irina Veveriță... fetița descinsă într-o neprevăzută zi dintr-un chervan, pe calea Trotușului, la picioare de plaiuri și sub poalele de codri ai tinereții. Aici... erau Iașii pe aproape. Și, tot pe undeva pe aproape, erau drumuri care duceau în sus și-n josul țării... Putea el rămâne, mai mult, pe acolo și să nu o urmeze pe jupâniță, care umblase atâta cale, ca să-l afle și să-l smulgă spre noile rosturi ale sortii?

— ...

— Și ce căuta tata, comise, lângă lehii aceia, mai întrebăse jupânița Irina într-un ceas dintre acele ale tainelor, care începuseră să-i apropie și să-i lege.

— Se dase de partea Moghileștilor și se ducea spre Ustie, cu cneazul Iacov Potocky...

— Și cneazul... ce rost avea?

— Iscoadă prin țară... să strângă lămurire pentru hatmanul Zamolski, spre o nouă izbire în Moldova.

— Și... te-ai lovit cu spătarul, comise?

— Noaptea, în codru, pe vifor spăimos, ochii nu se mai văd. Numai săbiile se izbesc... Poate l-am lovit chiar eu... Poate m-o fi pălit chiar el... L-o fi spintecat vreun baltag... Numai Dumnezeu-sfântul o știe, că doar numai el poate privi limpede în astfel de grele întâmplări.

— Săracul! oftă adânc jupânița Irina.

...Din ceasul acela, li se pare că au trecut ani. Că dragostea lor e veche... de când lumea. Le-a încolțit în suflete ca dinainte de a se naște, dinainte de a se fi știut.

— Bine că te văd aici, comise. Era atât de pustie casa asta! Numai robii și stegarii... Și înainte vreme stam tot singură pe aici. Tata era... ori pe la domnie, ori se purta la bătlăie. Dar, știam că are să vie. Și-acum nu mai venea nimeni... Când am auzit de domnia-ta, plecaseși. Și când din nou am aflat, erai departe și-n suferință... iar eu singură, ca puiul de cuc în cuib de pitulice. De-aceea, mi-am întărit inima și... am venit... Am făcut rău, comise, de m-am îndreptat spre domnia-ta?

— Nu, jupâniță Irina!... Nimic pe lume nu-i rău, când e făcut cu inimă curată și cu gând bun.

— Inima mea curată era, comise.

— Și gândul? întrebăse, zâmbind, Văruntar.

— Știu eu ce să zic? Bunul lui îl simțeam pentru mine, dar... pentru domnia-ta...

— Ei!... Pentru mine?

— Poate că nu ți s-o părea bun, zâmbi și fata, cu o ușoară înnegurare în privire. Cine știe de pe ce căi te-ai abătut, ca să te apleci spre oropsirea mea.

Văruntar se încruntase pe o clipă. Îi fulgerase prin minte îndoiala în care se afla. Dar se limpezi și vorbi înseninat:

— Căile omului se încurcă uneori, pentru că suișurile vieții sunt grele și mincinoase... Ferice de acel ce nu stă să privească spre vârful înalt, dar pleșuv, al muntelui, ci se abate din cale și pătrunde în poiana înflorită, întâlnită în marginea drumului său...

— Și... poiana aceea, comise, te pomenești că s-ar afla, cumva, pe aici? Că... voi fi chiar eu? se alintă Irina Veveriță.

— Domnia-ta ești! vorbi hotărât și oarecum aspru Văruntar. O poiană cu soare și cu mireasmă de floare...

...Dar, afară, după o toamnă lungă și cu multe toane, începuse să ningă... Scoborau din înalturi leneșii fulgi mari, scuturați de vânturi din nevăzutele cuiburi ale păsărilor cerului.

Irina și comisul Văruntar se ridicaseră din locurile lor, alăturându-se de fereastră. Privirile le lunecau departe, peste ogradă și ziduri, peste poiană, peste pânza fumurie a codrului din ce în ce mai ascuns de perdeaua fulgilor în cernere,... în cine știe ce zări de taină ale simțurilor lor.

Priveau de îndelung visând. Dar comisul se încruntă. Privirile-i sfredeliră perdeaua ninsorii din poiană...

— Vin!

— Cine? tresări jupânița Irina.

— Ai noștri.

— Nu-i văd.

— Au intrat sub zariștea zidului.

Se auzi bătaie de corn. După câțva timp, poarta se deschise și – în șir de stol călător – pătrunseră în ogradă: preotul Ugrin, căpitanul Tărnă și pan Smolschi.

— ...

— Și nici sfinția-sa Nil-egumenul a tăcere nu stă, comise. Pentru că mânios foarte e împotriva doamnei Ielisafta. Ea toate vrerile vlădicei papistașe le face. La biserica lui se închină în fitece duminică și sărbătoare. La ospete în locul de cinste pe acel vlădică îl așază... de-a dreapta mării-sale, unde se cade a sta mitropolitul țării, ori marele-logofăt... Când s-au mai pomenit asemenea scornituri în țara Moldovei?... Și-apoi, vlădica acela... cum Dumnezeu îi mai zice...

— Episcopul Querini, sfinția-ta, lămuri Văruntar.

— Fie și „chiroane”, comise, că tot spurcăciune papistașă rămâne, urmă părintele Ugrin. Parcă-i altfel decât era și... vlădica cu muiere din Cotnari, de pe vremea lui Heraclie-vodă?... Își aduc afurisiții popi de-ai lor – unul cu muiere, altul cu tichie și chelie... mă rog! – păpistășime vrășmașă țării și credinței noastre din vechi.

— Și... ce zice sfinția-sa Nil, duhovnicul? îl curmă Văruntar.

— Ce să zică și ce să facă, decât să stea a mirare și a nedumerire?... Spune și el că – de-ar avea putere – ar curăța vatra curții de toată holera asta...

Pan Smolschi se încruntase, cu toată fumuirea ce-i încetoșase privirile... El bea... De necazul batjocurilor ce se spuneau despre polonezi și despre papistași. Îl dureau... Pe Elisaveta-doamna puteau s-o și spânzure, dar ce aveau oamenii aceștia cu lehi până la atâta?

Că... și el era tot un pribeag din țara lui, în care se găsea proscris prin ordonanță regală, asta era cu totul altceva. Că... de-o vreme îi dușmănea și el pe lehi, și-i lovea aprig, și aceasta – iarăși – cu totul altceva era. Dar, Polonia îi era nespus de dragă. Polonia! Fără șleahță! Fără rege! Și, poate,

chiar fără de preoți!... O Polonie cu sate și biserici deschise, în care să se roage omul, nu popa...

Prinse din nou cupa de gros cristal venețian, tăiat în mărunte fețe de foi de trandafir și începu să mormăie un cântec ca pentru sine și pentru amarul din el.

— Ce spune panul? întrebă Irina.

— Ce poate să cânte el, fără-numai un cântec de beție? zâmbi Văruntar.

— De beție zici, pan comise? îl privi lung Samoil Smolschi. Numai cântecele bețivilor sunt frumoase.

Părintele Pavel Ugrin își urma șirul vorbii începute:

— ...Și mi-a zis părintele Nil: Vino, frate întru Domnul, pe lângă mine... Și pe-aici e nevoie de oameni tari. Slujbă domnească nu te-i fi pricepând să faci, dar cuvânt bun te pricepi a spune cui ți l-o cere... E multă durere pe țară și mult frământ în sufletele oamenilor... Lasă-i pe codreni. Și-or mai găsi ei vreun popă...

„Nu pot, sfințite – i-am răspuns eu – că fără de codrul nostru, eu sunt ca cerbul de la munte priponit în baltă... Ce vrei să fac în târgul ista de căși și de pran? La noi e codru de codru și... hăăăt! numai unde și unde câte o casă, de ți-i chiar dor, uneori, să mai dai și peste câte-un bordei...”

„Pe-aici, cine știe ce poate fi azi, ori mâine – mi-a întors părintele Nil-egumenul – și-i bine să-ți știi pe aproape un suflet tare, cu dragoste și durere de Moldova”.

Comisul Văruntar asculta încruntat. Puse mâna pe brațul preotului și-l strânse ușor:

— E cuminte sfatul sfinției-sale Nil-egumenul. Și-i bine să avem și noi pe câte cineva pe la curte. Așa mai aflăm lucruri de pe acolo... Lasă-te plecat sfatului său, părinte!

— Oare?... se mirase preotul, privind lung în ochii comisului.

— Așa-așa!... Nici să nu te gândești să faci în altfel! îl încredință celălalt.

— Dacă spui domnia-ta, comise... Iată! pleca-mă-voi și te-oi asculta... Te pricepi mai bine ca mine la treburile de pe la curte.

— Și... ce facem cu steagul, căpitane? se întoarse Văruntar spre Gruia Tărnă.

— Stăm bine, comise Ilie! Am adunat cincizeci de lănci și de săbii, dar... nu prea au cai flăcăii.

— Cai? întrebă prelung jupânița Irina. De cai să nu vă-ngrijorați. Avea tata destulă herghelie prin poienile codrului... Numai pe la Schitul Sfântului

Ion-gură-de-aur, din inima pădurii sunt vreo sută de sirepi...

— Atunci... steagul e gata, comise, încredință căpitanul de margină.

— Și... mai sunt și oamenii noștri, făcu fata.

— Fără doară! întări și părintele Ugrin. E Nichita Majă – stegarul spătăresc, și-i Nicoară Gârneață, și Butucuş – vânătorul... Și toți mă întreabă când mă văd: „Nu pornește, măria-sa comisul, bătaia și pe aici?...” Și-apoi mai sunt, la codru, și nepoții mei: Pinte, Volbură și Săcară... Și sunt încă și Grama și Bornea ai căpitanului Tărnă... E lume, comise! Treabă de făcut să fie!

— Treabă este! șopti Văruntar, cu ochii pierduți după cine știe ce vedenii, neîntrezărite decât de el.

— Atunci, așa precum a arătat și pretenul nostru, părintele Ugrin, steagul se-adună pe după sfintele sărbători, hotărî căpitanul Gruia.

— Așa să fie! încuviință comisul Văruntar.

— Amin! încheie sfinția-sa părintele Pavel.

Pan Samoil Smolschi se ridică în picioare și vorbi aspru:

— Domnul cu noi!

Își prinse paharul și sorbi prelung, privind și mai lung în fundul lui, din care desprindea parcă și el niște vedenii rare, ce-i unduiau în ochi boabe mari de lacrimi.

Puse paharul pe masă.

VIII

Iarna se lăsa din ce în ce mai grea.

Dar iernile nu sunt înfricoșătoare decât pentru cei goi și fără adăposturi, pentru flămânzii care nu pot ara și secera, sau pentru acei cari, ca mulți dintre țăranii moldoveni, rățăceau prin munți și prin codri, de groaza joimirilor Movilești.

În palatul domnesc din Iași și în preajma doamnei Elisaveta era fermecător de bine. Ospetele se țineau lanț și oaspeții roiau în palatul despre care un călător din părțile nababilor califi osmanlii – deprinși cu strălucitoarele curți ale Orientului lor – spuneau, totuși, a nu fi întâlnit altul mai vast și cu mai numeroase încăperi.

Veneau nenumărați pani și princiarele neamuri ale ginerilor săi. Grăbeau rudele logodnicului nou, prințul Corecky. Prin numeroase solii își vestiseră venirea, pentru acea împrejurare deosebită, palatinul de culm și marea sa curte, vestitul și temutul Sapieha, ducele de Sluczk cu toți zurbagiii, dar și temerarii lui acoliți, nespus de multă nobilime poloneză și potentăți ai unor îndepărtate părți, între care se vorbea până și de sosirea ursuzului și bogatului prinț Ianus de Ostrov.

Nunta trebuia să se desfășoare de sfintele sărbători ale Crăciunului. N-o oprea decât postul, pe care bigoteria doamnei Elisaveta nu voia să-l calce. Și... zilele curgeau.

În cămărilor curții se îngrămădeau podmoluri de merinde, pentru hrana oaspeților, pentru petrecerile în curs, pentru sărbătorile ce aveau să vină și, mai ales, pentru desfășurarea strălucitoarei nunți plănuite.

Foiau grele sânni cu moruni și nisetri de la Dunăre. Cu păstrăvi și brânzeturi afumate, de la munte. Căprioare, din care bucătarii puneau la rece fartalele de preț, pentru viitoarele bujenițe, mistreți uriași scoși cu multă trudă din afundele cotloane ale codrilor. Se adunau mieii timpurii, care erau hrăniți la grajduri cu lapte gros de bivoliță... Un întreg frământ și necaz pe capul marelui-cămăraș și a cămărășeilor curții...

În palat se făcea curățenie pe apucate din cauza multilor oaspeți și a neîntreruptelor petreceri.

Porneau olăcari cu poftiri la nuntă – meșteșugit scrise cu poznașe înflorituri de domnia-sa, diacul domniei, Ștefan Boier, ori cu porunci date de către magnifica doamnă Elisaveta, „din mila lui Dumnezeu stăpână a Țării Moldovei”.

Boierii se înclinau adânc mai mult spre doamnă decât spre Alexandrel-vodă, încredințând-o de bucuria de pace a țării și de liniștea ce pogorâse în sfârșit și asupra neamului moldovenesc. Toate erau bine și în bună rânduială.

Despre Ștefan Tomșa nu se mai zvonea nimic. Codrenii erau pe departe și... potoliți. Iar de Văruntar-comisul, cu tot prețul de aur pus asupra vieții lui, nimeni nu mai putea spune prin ce părți s-ar afla, sau dacă nu pierise chiar în încăierarea de pe câmpia Onițanilor...

„Fără de poate, va fi căzut în bătlie – încredințau cinstitele fețe ale marelui spătar Dumitru Buhuș și marelui-logofăt Pătrașcu Ciogolea. Într-altfel dădea vreo veste de... oarecare mâncărime de spate până acum”, râdeau cu înțeles pricepuții boieri.

Nil-egumenul rostise și el strașnică poruncă spre curățirea și înzestrarea bisericii domnești cu groase făclii de ceară, cu untdelemnuri frumos mirositoare pentru candelii, cu smirnă și tămâie, trebuitoare sfintelor slujbe ce urmau să se desfășoare. Se frecau alămurile, se băteau covoarele de Smirna, de Ispahan, de Siras, pe care aveau să îngenunche măria-sa, sfatul și oaspeții. Și în forfota aceasta, părintele Pavel Ugrin – proaspătul duhovnic al sfântului Neculaie-domnesc – se învârtea ca un priceput gospodar cu grijă și cu știință a toate.

Începuseră spovedaniile și împărtășaniile. În fața egumenului Nil îngenuncheară și boierii veliți, mărturisindu-și păcatele trecute, dar... nu și gândul acelor viitoare...

Venise ajunul Crăciunului. Toate erau pregătite. O veselie nespusă zumzăia în toată curtea domnească.

Ducele Wisznovieski își înveșmântă caftanul de grea catifea, îmblănit cu mărunte și scumpe piei de cacon. Își potrivește cu grijă moțul de păr, ce-i atârna pe fruntea rasă după obiceiul rutean. Își răsuci mustețile lungi și... se găsi gata pentru sfânta taină a împărtășaniei. De aceea apucă spre pridvorul închis, care lega curtea de biserica domnească și pătrunse în ea.

Nava era goală, în așteptarea ducelui, singurul de credință ortodoxă printre acei cu care Elisaveta-doamna căutase să se înrudească. Duhovnicul aștepta. Ducele îngenunche și taina mărturisirii începu.

În biserica împodobită cu scumpe icoane de aur, cu candelii de argint, cu mari și grele sfeșnice și policandre de alamă și în care acele nenumărate icoane – în culori vii – împodobeau zidurile și tâmpla ca niște ciudate flori omenești – nu erau decât uscatele și pământeile chipuri ale sfinților. Taina

mărturisirii lui Wisznovieski fu îndelungă, sunând în cuprinsul mut ca un mormăit chinuitor al nemulțumirii.

După un timp, ducele se sculă în picioare și ceru sfânta împărtășanie.

Din altar se ivi părintele Pavel Ugrin, în grele și scumpe odăjdii, purtând cu amândouă mâinile sfântul potir, ca pe o anevoioasă povară.

Se apropia ca un duh plutitor. Nicio mișcare decât aceea – nesimțită și ea – a picioarelor prelinse, care-l îndreptau spre duce.

Se înclină o clipă, aproape nevăzut. Ridică lingurița de aur și strecură între buzele ducelui azima și vinul sfințit al cuminecăturii. Apoi, amândoi preoții se înclinară adânc. Mihai Wisznovieski se aplecă ușor și se îndreptă spre ieșire.

Pătrunse din nou în coridorul de legătură a bisericii cu palatul, dar, abia i se deschise ușa de către un aprod, și îl fulgeră o aprigă durere.

Rămase o clipă locului. Se clătină ca un om înjunghiat și răcni afară din sine:

— Mooor!

Îl săgetau dureri spăimoase, care-i sfâșiau măruntaiele. Se prăbuși pe dalele de piatră. Copiii de casă alergau de pretutindeni, înspăimântați, umplând cuprinsul de larmă și strigăte:

— Moare măria-sa ducele!

Încăperile clocotiră de glasuri. Tropotiră de pași. Toți năvăleau. Toți întrebau cu glasuri înfricoșate:

— Ce-i?

— Ce s-a-ntâmplat?

— Moare ducele!

— Moare ginerele măritei-doamne!

— De ce?

— Ce are?

— Nu știm!

— Moare...

Îl ridicară și-l purtară pe brațe chiar în iatacul Elisavetei Movilă.

Doamna înmărmurise. Îl privi – un timp – nedumerită. Îi pipăi fața, mâinile, pieptul dezgolit, în care unghiile ducelui se înfigeau, râșcâind adânc, rupând carnea, ca și cum ar fi voit să smulgă de acolo șarpele crunt ce-i rodea măruntaiele.

Wisznovieski răsufila adânc, gemea greu. Uneori, țipete înfiorătoare îi scăpau, cu toată înfrânarea și bărbăția ce voia să arate.

— M-au otrăvit, gemu el.

— Da! încredință doamna, care se pricepea, poate, la astfel de treburi, de pe când – prin toamna lui 1607 – cumnatul, Simion-Voievod, cu care Elisaveta Movilă se afla în crâncenă luptă, pierise tot în asemenea chip.

Pe ușă intrau doftorii, aducând nenumărate și ciudate fiole și sticlute cu leacuri, pe care ducele le sorbea cu o înfricoșată grabă. Se îngrămădeau oblojeli clocotite pe burta ducelui, opărindu-i carnea împătîmată, smulgându-i urlete spăimoase.

Se dădeau păreri, sfaturi. Se înșirau leacuri. Se pomeneau doftoroaie și babe pricepute de prin depărtatele căsuțe mărginașe ale Iașilor... Plecau tropotind călăreți, butci, după tămăduitori de care nu auzise nimeni până atunci.

Și ceasurile treceau zadarnice. În chinuri din ce în ce mai grele, mai sfâșietoare.

Prin toate ungherele curții, călugării citeau rugăciuni de izbăvire. Lumea se îngrămădea în jurul palatului, pe dincolo de șanțurile cu mâlul înghețat. Vântul sufla aprig, urlând, vâjâind, șuierând, ca un duh în întrecere cu suferința și spaima dintre ziduri...

...La popreală și la butuc, în fundul celei mai adânci închisori a curții, zăcea și sfinția-sa părintele Pavel Ugrin.

Fusese legat din cele dintâi clipe.

— Tu l-ai înveninat, măi popo! se repezise în el marele-logofăt.

Preotul tăcuse, privind întunecat spre marele dregător.

— Cine ești? se răsti și marele-spătar.

— Preotul Pavăl Ugrin.

— De unde?... Nu te cunoaștem!

— Din ținutul cetății.

— Aha! se lămurise Pătrașcu Ciogolea. Ești codrean!

— Codrean sunt!

— Și... l-ai înveninat pe măritul ginere al măriei-sale Elisaveta-doamna?

— Mărturisit-am eu aceasta?

— A-haa!... N-ai mărturisit... Dar ai făcut-o!

Pumnii se prăbușiseră peste chipul încruntat, dar nemișcat, al preotului.

— Să se vâre la beci!

Iar doamna Elisaveta, stăpână a țării Moldovei, lămurită fiind – la rându-i – porunci, întunecată:

— Morții să se dea!... Și ars de viu să fie!

Urla un Crivăț al spaimei și tot o grea groază săpase – pe chipurile târgoveților ieșeni – cute adânci de griji fără de număr.

La cele vreo treizeci de biserici ale Iașilor sunau clopotele, vestind Crăciunul. Dar pe uliți, peste case, peste nesfârșitele grădini și largile maidane ale orașului, se învolburau, se învâртеau trâmbe mari și dese de zăpadă, spulberată de nebunul vânt dinspre miazănoapte. Se revărsase iarna grea peste cuprinsuri, o dată cu aspra mânie și deznădejde a curții domnești.

Străzile forfoteau, însă, de lume. Prin biserici, prin crâșmele nenumărate ale mahalalelor, prin oasele boierești, și prin bordeiele săracimii, nu era alt cuvânt, nu se auzea alt sfat... Otrava!

„Cine-l înveninase pe măritul cneaz?” se întrebau toți.

— Un popă de la Orhei, aflase cineva.

— Ce tot spui de... popă, creștine? De unde?... Acela trebuie să fie om trimis de Mărghita lui Simion-vodă Moghilă...

— Alta acum! se-mpotriva câte cineva. Că... grija asta o mai fi având-o și muierea ceea!... Altcineva i-o turnat lui otrava în sfânta împărtașanie... Nu-i de la Mărghita!... E ins venit de la Târgoviște, lămurea omul, în șoapte.

— Iaica na! pufnea altul și mai priceput. Acum, în scaunul Valahiei nu mai stă Ștefan-vodă, socrul lui Mihăilaș-vodă. Acela-i în surghiun, prin țara nemțască... De ce era să trimită om, și ce mai avea el cu Moghileștii?... Fiică-sa, Anca, nu-i văduvă acum?... Că, doar, Mihăilaș-vodă e bun-mort de vreo șapte anișori...

Cineva alerga prin viscol.

— Ce-i, creștine?

— Nu mai scapă, vestea omul.

— Zău?

— Moare!... Ce credeți? O fost otravă tare, tocmai de prin țara talienilor,... pe unde-o mai fi neamul acela de oameni. Așa spun doftorii de la curte.

— Da’cine i-o dat-o, frate?

— Cică, tot un popă, trimis de Radu-vodă, care-o fost și el prin părțile acele, ale talienilor.

— Cine ți-a spus asemenea bazaconii, creștine?

— Cine vrei?... Vorbesc oamenii... Se aude. Ce crezi?... Ce nu se află astăzi!

Se-arată un altul:

— A murit!

— Taaci! Și oamenii rămâneau privind în gol, a mirare și a spaimă.

— A răposat de azi-dimineață... N-auziți? se oprea un altul. Trage-n dungă... de moarte...

Clopotele începuseră să sune toate a jale... Unul, altul,... multe, toate... Vântul purta zecile de sunete, tremurătoare în tot atâtea zeci de tonuri și le amesteca, le făcea să vântuie pretutindeni, răspândind peste locuri ultima punctare a vieții.

Se însera. Vântul se muiase. Crivățul nu mai sufla decât ca un pușor obosit de vânt.

Pe tăpșanul din coasta curții domnești, oamenii curăteau zăpada, săniile descărcau crăci uscate, așezându-le purcoaie, în preajma vetrii goale.

— Ce-i aici?... Ce fac?

— Rug pentru popă.

— Nu mai spune! se mirau oamenii, femeile, toți chinuții vieții și ai locului, în trecere după nevoile lor. Și... chiar au să-l ardă, zici?

— Păăii! încredința cel întrebat.

— Cum: păi? se răzvrătea altul. Așa ceva nu s-a pomenit de când lumea în țara Moldovei... Să arzi oamenii de vii...

— Iaca, rânjea câte unul, ai s-o vezi acu'...

Pe ulițele ieșene un călăraș gonea de zor spre drumul cetății.

În zorii următori, a doua zi din Crăciunul anului 1615, o ceată de călăreți lupta din greu cu troienii îngrămădiți de-a curmezișul căilor, pe văile ce se aplecau spre albia Jijiei.

— De-om ajunge la vreme, se încruntase comisul Văruntar. Împingeți caii.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu... vom putea, încredința căpitanul de margină Gruia Tărnă. Că nu s-or grăbi să pună focul de cu noapte.

— Eu tare mă îndoiesc de una ca asta, se amestecase și Butucuş vânătorul. Hiara de vrei s-o prinzi, de cu noapte să pornești. Astfel, ori părăsește culcușul, ori se adună mai multe, și cu anevoie le mai zărbești atunci, vorbise el, ca un om priceput în astfel de meșteșuguri. N-avem s-ajungem la vreme...

Comisul voia să-l răpească pe părintele Ugrin dintre joimiri. Așa hotărâse el, în curtea spătarului Veveriță.

„Dar dacă n-ai să poți?” se înfricase jupânița.

„M-am mai lovit eu cu leșii și-n alte rânduri, lămurise Văruntar. Totu-i repezeala cu care izbești... Cai buni avem, săbii iarăși... Teamă n-are nimeni... Nu-l pot lăsa în ghearele fiarelor. Trebuie să-l mântui. Altfel nu se poate!” hotărâse el înfricoșător de hain.

„N-ai să-l poți scăpa. E zăpada mare... Drumu-i greu. Are să vă prindă!” suspinase fata.

„Are să ne-ajute Dumnezeu! Numai s-ajungem la vreme. Chiar când vor deschide porțile...”

Și caii goneau pe spulberişuri, iar prin troiene săltau în copci iepurești.

— Zoriți, oameni buni! îndemna, din când în când, comisul Văruntar.

Cerul începuse a se limpezi. Zarea se auri. Iașii se arătară, nu prea departe.

Soarele săltă din crugul nopții.

...Când străbătură printre căsuțele mărginașe ale târgului, soarele era sus.

— Înainte!... Grăbiți! scrâșnea Văruntar.

Prin zăpada mai bătută a orașului, caii lor se așternură pe goană, aruncând în urmă spulberiş de zăpadă, sau bulgării bolovăniți între potcoave.

— Zor, fraților!... Zor! îndemna mereu comisul.

Dar, când ajunseră în vederea curții domnești, peste casele ce împrejmuaia tăpșanul se răspândea fum greu, încovoiat spre pământ de gerul zilei senine.

Inima comisului zvâcni...

„Oare?”

La o cotitură a uliței se întindea maidanul. Dar acum pustiul lui obișnuit era tescuit de oameni. Se îngrămădiseră acolo lumea mătăhălăilor, cerșitorimea vremii: ciungii, ologii, furii și netrebnicii, veniți de cu noapte din depărtata lor mahala, de peste Bahlui, pe unde gădea – în manta roșie – descăpățâna trupurile boierimii, sau pe ale celor de rând, după rânduiala pravilei și din poruncă domnească. Se vedeau femei în cațaveici verzi, albastre, roșii și îmblănite cu vulpe. Ochii le străluceau de curiozitate pe chipurile îngălbenite de spaimă.

Fumul se abătea, uneori, asupra-le, orbindu-i. Și lumea aceea își apleca frunțile, ferind înecăciunea, ori împotrivind cuvinte grele, blesteme, sudalme, aceluia hain fum... care-i împiedica, să vadă...

Comisul își opri calul scurt... Nu putea străbate în miile de oameni înghesuiți unul într-altul. Slobози frâul pe gâtul calului și își prinse obrajii între palme, câteva clipe.

— Prea târziu!

Sări de pe cal și se alătură de oameni.

— Ce fac?

— Ce să facă?... Ard un popă, rânji mișelul.

— Bine-i fac, se acri o bătrână. Auzi! – popă... Să otrăvească creștinu' cu sfântă-împărtașanie!... Are să ne omoare pe toți, blestemații iștia!

Văruntar o lovi – scurt – peste gură.

— Ce dai, omule? îl prinse cineva de braț.

— Săriți, oameni buni! Mă omoară'oțul! țipa isteric baba.

Se făcu învălmășeală. De jur împrejur, mahalagiii, mișeii ridicau bețe, cârji, ciomege.

— Feri, comise! se aruncă spre ei căpitanul Tărnă și ceilalți oameni ai lor. Că nu ne-om bate cu lumea, acum!

— Auziți?... E-un comis! urlă cineva.

— Aista... trebuie să fie Văruntar, țipă altcineva.

— Numai că el trebuie să fie... dacă se-ncumetă să lovească lumea!

— El e! Îl cunosc eu!

— Pusese curtea preț pe capul lui.

— Pe el, mări!

— Pe el!... Pe el!

— Prindeți-l... Să nu scape, mări!

Țipau, urlau, se-nghesuiau de pretutindeni, toți... Unii aruncau cu ciomegile, alții cu căciulile.

— U-na-na-na-naaa! răcnea un mișel ciung, ca după lup.

Caii se-nghesuiau în mulțime. Călăreții loveau cu laturile săbiilor grele.

— Feri, comise!... Te-au cunoscut...

— Fugi, mări-ta! urlă și Butucuș. I-om potoli noi, de-om putea.

Învălmășeala devenea din ce în ce mai aprigă.

— Pe el!

— Puneți, mâna, mări!

— Văle-leuu, m-o tăiat!

— U-na-na-na-naaa! urla, mereu, mișelul beat.

Comisul Vărunțar își învârti calul pe loc. Se smuci din mulțime se porni vânt pe ulița cotită. Când ajunse în părți mai liniștite de târg, întoarse, gonind spre casele cucoanei Antimia Capotă...

...După un timp, pe aceeași poartă, ieșea o sanie de țară, trasă de un biet cal murg. Din fânul saniei se clătina chipul zoios al unui sătean beat... Omul privi spre dreapta, spre stânga, apoi își îndreptă calul spre inima târgului.

În dimineața senină, clopotele sunau aproape necurmat, dar nu pentru ziua ce se sărbătorea, ci pentru o moarte... Bang-bang-balang!... Bang-bang-balang! treceau sunetele de jale, pe aripi de ger, peste întinderile ieșene.

Săteanul coti uliță după uliță, când mai repede și când la pas, până la locul în care – nu cu mult înainte – fusese zarvă mare și lovire... De oșteni nici urmă. Lumea se potolise. Parcă nu se întâmplase nimic. Lumea aceea avea altă grijă: ardea un popă...

Omul își opri sania în marginea drumului. Trase fân de sub cergă și-l așeză în fața calului.

— O-ho-hooo!... O venit și boieru' să privească!

— Faceți loc măriei-sale! glumeau oamenii, privindu-l.

Săteanul se clătina ușor. Își apăsă, ciudos, căciula și mai pe ochi. Și se ndreptă pe aiurea.

— Uite, măăii, la golanu'ista! I mai rău ca boierii? Ce te-mpingi așa, măi! se împotrivea câte unul.

— Nu-l vezi că... nici nu se uită la oameni?

— U-na-na-na-naaa! chiui, iarăși, din mulțime.

Încet-încet, țăranul începu să se strecoare printre oameni. Privirile tuturor se-ntorseseră spre palalaia dinspre care se auzeau gemete lungi și se răspândea miros greu, de carne arsă.

Săteanul se apropia mereu de rug. Era un om înalt, bine legat și care ușor putea privi peste capetele celor din fața sa.

— Ce vrei, omule? se mâniau privitorii.

— Să văd! se clătina țăranul cu chipul nespălat de zile.

— Na!... Vezi! îi făceau oamenii loc.

— Cum pute-a rachiu! se mira o femeie.

— Dac-am băut... Ce?... Poate n-aveam voie? se aspri el, ușor.

— Și hainele-i put a holercă!

— Dac-au băut și ele! rânjea omul, straniu.

Și mereu se împingea în cei din față, până când ajunse în spatele joimirilor, care străjuiau locul chinului.

În mijlocul lor, alți ostași poloni aruncau – în flăcările încete, dar bine încinse – găteje și crăci uscate.

În mijlocul pălălaiei, legat de un scaun de fier înroșit de foc, sfârâia trupul părintelui Pavel Ugrin. Între legăturile de lanțuri, preotul se zvârcolea îngrozitor, scoțând vaiete, gemete, urlete spăimoase.

Săteanul își pironi privirile spre arătarea aceea năprasnică. Sufletul, inima, gândurile îi erau un tremur. Și, cu glas mut al celei mai cumplite răzvrătiri, gemu în sine:

„Pă-rin-te Pa-vă-le!... Pă-rin-te!”

— Uite-l cum holbează popa ochii într-acoace!... Ha-ha-ha! hohoti în râs un mișel.

Câțiva oameni își întoarseră capetele.

— Se vede c-a dat și popa cu ochii de frumușelul ista!... lămureau joimirii în limba lor, privind spre sătean.

Cineva îl zgâlțâi puternic:

— Măi creștine... ori ai murit tu înaintea popii?

Țăranul nu mișcă. Părea un chop de ceară, crescut ca din pământul înghețat. Doar ochii îi străluceau, ca două feștile ale acelei enorme bucăți de ceară. Și ochii nu clipeau nici ei. Rămăseseră înțepeniți în strălucirea lor nefirească, ațintiți spre omul chinului necugetat, din mijlocul vetrei de cărbuni și flăcări...

...Preotul amuțise. Privirile lui injectate, ca două cheaguri de sânge, se pironiseră asupra săteanului. Îl privi lung-lung. Apoi ochii aceia grozavi se înălțară câteva clipe spre cer... Și trupul din nou începu să se zbată între lanțurile înroșite, care-i intraseră adânc în carne.

Pe tronul său de fier, înconjurat de chipurile drăcești ale polonezilor, cari hrăneau necurmat focul – de la un pas de părăsita carne ce se scrumea – părintele Pavel Ugrin se zvârcolea șerpește, așteptând înălțarea spre un alt tron... Acel din albăstrimea înalturilor.

Peste locuri vuia larma mulțimii. Când mai pe aproape, când mai depărtate, porneau vorbe aspre, de inimi nătânge și sălbatice. Ramurile trosneau. Gemetele nu se mai curmau.

Săteanul înțepeni acolo, ceasuri după ceasuri.

— Tu nu mai pleci? îl întreba, din când în când, câte un joimir.

— Nu!... Vreau să văd! găngăvea săteanul, prostește.

— Lumea a plecat, omule!... Ce vrei să mai vezi?

— Ce am eu cu lumea?... Eu vreau să văd toate, până la urmă.

Și rămase locului...

...Se înnoptase de mult. Focul ardea mereu...

După un timp, pe scaunul de fier înroșit, trupul nu mai clinti. În locul grumazului de zimbru, a brațelor și picioarelor vânjoase, a trupului goliatic, nu mai rămase decât un spăimos ghem de cărnuri arse.

Atunci, numai, săteanul își desprinsese și el privirile de pe rămășițele ce fuseseră, cândva, un om, un falnic codrean de prin părțile cetății – părintele Pavel Ugrin. Omul își ridică ochii spre cerul spuzit de stele, pe care Calea robilor se întindea ca o imensă năframă străvezie de borangic.

Apoi săteanul se îndreaptă spre gura uliței. Un târgoveț milos desfăcuse calul dintre hlubele saniei și îl legase mai aproape de fân.

Țăranul înhămă.

Când cocoșii începură să trâmbițeze ceasul miezului de noapte, sania ieșea spre câmp.

— Unde te duci, omule, acum, noaptea? îl întrebă un târgoveț întârziat prin vecini. Te mănâncă lupii... Și-i păcat de cal, încercase acel om o glumă.

— Nu mă tem!... Lupii părților acestora – vorbi cu înțelese săteanul – mă cunosc bine și... se tem ei de mine, îi răcnise din fugă comisul Văruntar, al cărui cal părea, acum, cu totul altul decât acel de dimineață, ce abia târa sania, când ieșise pe poarta cucoanei Antimia Capotă.

IX

Unul câte unul, cei porniți pentru salvarea părintelui Ugrin se întoarseră în curtea de sub codru. Pe ștersele poteci ale văilor, sau pe acele înzăpezite ale împăduririi, caii istoviți purtau obiditele suflete ale ostașilor lui Veveriță, cel de odinioară.

Bătrânul Ghinea Duhu, paznicul porții, le deschidea – pe rând – fără să-i cerceteze, ori să-i mai întrebe de ispravă. Cunoștea fostul stegar prețul privirilor întunecate, care nu puteau spune nimic bun. Dar când, spre zori, coborî scările de stejar – roase de pași și de ani – și crăpă oblonul de veghe, rămase pătruns de o grea nedumerire.

„Da’ nevoia asta de om ce-o mai fi căutând la o curte boierească și – mai cu seamă – la un ceas ca acesta?”

— Ce vrei, omule? se răstise bătrânul portar.

— Deschide, Duhule! poruncise Văruntar, cinchit pe restul de fân al saniei.

— Vai de mine, măria-ta! Chiar măria-sa comisul e omul acela, vorbea portarul cu sine și cu călătorul din fața porții coborând în fugă.

— Îndată, măria-ta... În graba mare... Iaca, fuga!

Sania pătrunse sub bolta largă a turnului.

— Oprește, măria-ta! făcu Ghinea Duhu, ridicându-și dreapta.

— Ce-i, bătrânule?

— Nu-i nimic, măria-ta... Chiar nimicuța nu-i... Da’, dă! Eu aș zice să mai întârzii pe la mine vreun ceas de vreme,... pân’ te-i mai spăla pe ochi,... și ți-o aduce țiganca ceva straie de-ale măriei-tale...

Cel dintâi zâmbet, cu totul șters, se încrustă pe chipul istovit al comisului.

— Poate că ai dreptate, moșnege... Fie și precum zici.

Jupânița Irina se frământase toată noaptea. Ceasuri lungi stase îngenunchată în fața iconostasului, din care sfinții priveau – cu aceeași ochi dintotdeauna – pământul boțului de carne prăbușit la picioarele lor.

Zorii o găsiră în aceeași înfricoșătoare neliniște.

Cândva, simțurile ei, răscolite și ascuțite, prinseră lipăitul unor pași ușori.

„Cine-o fi la ceasul acesta?”

În curte era liniște deplină. Nici câinii nu băteau.

— E cineva? întrebă Jupânița, cu glas bărbat.

Zgomotul abia simțiților pași încetă. Nu-i răspunse nimeni... „E cineva cu gânduri necurate, cugetă jupânița, plină de temeri. De ce nu răspunde? Numai că om rău trebuie să fie!” Și tăria tresări în sângele ei.

Desprinse din perete una dintre săbiile spătarului. Avu grijă s-o ia pe cea mai ușoară... S-o poată mai lesne mânuie... Măcar o dată să lovească... se aspreau simțurile ei.

Ridică ivărul. Deschise brusc... În fundul tindei încremenise, ascultând, țiganka de la iatacul comisului.

— Ce cauți, Mușa, la ceasul acesta?

— Nimica, măria-ta... Zău că nimica! se înfrică fata, văzând-o cu spada în mână. Da'... ce să zic?... M-o trimis moș Ghinea să-i aduc niște... straiе de-a măriei-sale comisului.

— Ghinea portarul?

— Chiar el! Zău!... Chiar el, măria-ta!

— Și... ce să facă portarul cu straiеle comisului? tresări fata.

— Știu eu? Poate că... așa... să le vadă.

— Straie nu iei de-aici, Mușa. Trimite-l pe Ghinea Duhu la mine.

Țigăncușa pieri, bucuroasă că scăpase numai cu spaima... Avusese dreptate – se gândea ea, fugind – când le spunea că are s-o simtă jupânița. Și că, dacă afla despre ce-i vorba, avea să se mânie... Adică... ce-o fi voit să facă și portarul cu hainele comisului?...

— Iracan de mine, începuse Ghinea Duhu, de cum dase ochii cu jupânița Irina. Cum faci și matale, domniță... Ai băgat-o pe țigăncușă-n sperieți... Ce te-i fi mâniat așa de tare?

— De ce-mi ceri haine de-ale comisului? se aspri fata.

— Poate... m-oi fi gândit și eu să fac niște bălmoaje, să se-ntoarcă măria-sa mai repede.

— Duhule!

— Măria-ta?

— Duhule, tu umbli cu gânduri ascunse – și se opri, ca înspăimântată de-o bănuială. Ori... a murit comisul și... trebuiesc haine de premeneală? aproape răcni ea.

— Vai de zilele mele! Da' cum pot să-ți treacă prin minte asemenea bazaconii, jupâniță?... Cum te-ai mai speriat!... Te-ai făcut ca de ceară la față... Lasă! Potolește-te! Nu-ți face gânduri... Măria-sa e teafăr, sănătos... Mai voinic ca mine, își înțepeni el trupul ciolănos, uscat, dar dârz.

— Unde-i? făcu, cu glas de lacrimi, fata.

— Unde vrei să fie?... Iaca, pe-aproape!

— Dacă-i pe aproape, de ce nu se arată?

— Dă! Știu eu?... N-o fi putând.

— Atunci... tot smintit e, cumva... Unde-i lovit? La cap? La piept?... De sabie? De săgeată?...

...Dacă în locul bătrânului Ghinea Duhu ar fi stat pan Smolschi, acela s-ar fi priceput să cotrobăiască – în vechile lui învățături – cine știe ce maximă, ori cine știe care vers din Horațiu, din Ovidiu, ori numai dintr-un mai apropiat trubadur medieval, dar, în ceasul acela, panul era departe,... tocmai la crama din dealul Buciumilor ieșeni, unde îl alungase teama de răzmerița de pe tăpșanul rugului și pe unde, după ce-și umpluse lărguța balercă a burții, dormea, fără de griji, în bordeiul credinciosului paznic al cramei boierești.

Fostul călugăraș, ce se găsisese a fi fost, odinioară, Ghinea Duhu, ar fi fost în stare, și el, să dea răspuns potrivit. El ar fi putut spune mai simplu și pe românie: „la inimă, jupâniță”!... Dar, dacă fata ar fi înțeles pe dos și dacă – Doamne ferește! – i-ar fi sărit, chiar ei, inima din baieră?...

Și-apoi jupânița Irina se îngălbenise și mai tare întrebându-l, cu grabă, despre locul la care comisul ar fi putut fi smintit... De aceea, se hotărî să încline spre adevăr.

— Nicăieri nu se află lovit măria-sa. Nici la cap, nici la piept, nici la mâini, nici la picioare, lungea el vorba, negăsind mai repede lămurirea potrivită.

— Atunci? se aspri, iarăși, fata. Spune o dată, că-mi ies din minți, mărturisi, fără voie, adâncul neliniștei ce-o cuprinsese.

— Stai, jupâniță! Că măria-sa e-n chilie, la mine! Făr' numai că... e cam goluț. Și nu s-ar putea înfățișa în fața măriei-tale așa, precum se află acuma...

Fata rămase pe gânduri.

„Tot a pățit el ceva”, răsuflă mai ușurată jupânița. Și adăugă, cu glas:

— Cheamă țiganca, să-ți dea... cele ce zici că i-ar fi de trebuință.

...Și astfel începuseră și trecură sfintele sărbători ale Crăciunului din anul 1615, în curtea spătarului Veveriță, care, pe atunci, își odihnea truda anilor de zbucium al vieții în umilul cimitir din Zvance. Tăcere grea în curtea boierească și înfricată temere în cămările slugilor și în bordeiele robilor. Astfel durară acele sărbători ale Crăciunului.

Dar, în aspra lui muțenie, comisul Văruntar hotărâse să nu mai aștepte adunarea întregului steag. Chiar de a doua zi, după întoarcerea de la Iași, porni spre hărțuială.

O mână de oameni începuse să cutreiere căile ce brăzdau „Țara de sus”, de-a lungul Jijiei, spre târgul Botoșanilor și de acolo, mereu mai pe departe, prin Tătărășeni... mai știe cineva pe unde?

Însă, el rămânea mereu în părțile mai codroase ale Delenilor, cutreierând zărilor până la ceilalți codri, ai Drăcșanilor. Nu ierta pe nimeni. Nimic nu cruța.

O singură dată, numai, au rămas nemișcați după pâza rămușoasă a unei dumbrăvi.

Nu-l ținuse locului mărimea convoiului. Nici puhoiul omenesc care-l însoțea. Ci – prin străvechi simțuri – misterul morții!

Pe grea și largă patașcă, alunecând pe tălpi, prin zăpada bătătorită de sutele de cai ai alaiului, trecuse impunătorul convoi, ce ducea – spre veșnica odihnă din pământul țării lui – rămășițele pământești ale celui ce fusese ducele Mihai Wisznovieski.

Călări pe cai învăliți în zăbrănice și purtând flamuri îndungate de fluturătoare cârpe de doliu, trecea încet alaiul de jale a celor ce-l însoțeau în cel din urmă drum.

Rânduri-rânduri înaintau, pe întinderile albe și moarte, oaste polonă, cavalerii francezi ai lui Montespın, steaguri moldovenești, cu vârfurile sulitelor aplecate spre pământ.

În preajma sicriului, care ascundea rămășițele ducelui, îmbălsămat de doftorii curții ieșene, călăreau principii Corecky și Tyszkiewicz, căpitani francezi, boierii veliți ai Moldovei, toți nobilii – veniți pentru vesela sărbătoare, care-ar fi trebuit să fie nunta prințului Samuel. Lumea aceea, căzută din afunduri polone, lituane, rutene, se întorcea acum cernită de neașteptata întâmplare. Și, poate, în toate sufletele acele, mocnea – în surd clocot – un simț al urii răzbunătoare.

Comisul Văruntar și tovarășii lui priviseră – tăinuți și nemișcați – lungul convoi, care înainta, pe întinderea albă, ca un uriaș balaur al morții.

— Măcar o săgeată să le trimitem, comise, își dăduse părerea căpitantul Tărnă.

— Nu, căpitane Gruia. Săgeata trebuie păstrată pentru alte ceasuri. Și-apoi, acolo stă țepăn un leah, care a plătit pentru mulți... Și, mai ales, mă

gândesc cu destulă mulțumire că i s-a retezat brațul drept Elisavetei Moghilă... Au lunecat, cu multe trepte la vale, de pe scara măririi sale...

— Îl are acum pe Corecky, comise! clătină din cap codreanul.

— Inimos o fi acesta, dar pe Mihai Wisznovieski mai va... până să-l ajungă.

„Nobil era – în ostroavele arhipelagului – orice om care avea o vie și o casă cu turn” – avea să spună, cu vreo jumătate de secol mai apoi, învățatul domn Dimitrie Cantemir. Dar dacă vestitul voievod și-ar fi cunoscut țara și lumea ei mai bine decât a arătat-o prin scris, ar fi trebuit să știe că în țara Moldovei oricare om se năștea nobil. Din orice țăran – pornit la bătaie, în oastea de dobândă a „hânsarilor” – vitejia lui înălța un boier. Și oricare boier al țării năzuia – în adâncul sufletului său – schiptarul și coroana Moldovei.

Dar lumea țării era îngrozită și ticăloșită de grozăviile ce se abăteau asupra ei de îndelungi ani. Săteanul tremura, flămând, gol și neputincios. Boierul se înspăimântă și mai adânc, pentru că... cinstitul cap boieresc mai lesne se rostogolea sub securea călăului decât unul din prostime.

Scăparea de o astfel de neplăcută stare nu era decât în fuga peste hotare, care, uneori, contenea prin părțile megieșe, ale Poloniei, Transilvaniei, ori Valahiei – foarte adese – însă acea scăpare își prelungea căile și până prin Italia, Spania, Franța, Germania, sau chiar prin mari depărtări.

Dar până la astfel de împrejurări – din care unii se mai întorceau cunoscători ai multor limbi, cu deprinderi șlefuite pe calapodul acelor nații mai înaintate, se cutreieraseră, cu năzuiri ce depășeau posibilitățile țării – cei mulți, ai locului, hrăneau neconținut în sufletele lor sămânța saltului spre mai sus și spre mai bine. Oricare țăran mai dezmoșit știa că – scuturându-se puțin – poate ajunge măcar un boiernaș, ori, cel puțin, un om cu o viață mai bună. De aceea, căuta orice prilej care l-ar fi putut sălta din amorțire. Și, prin locurile Țării de sus, prilejul venise din zvonul ce se răspândea despre dârzenia și isprăvile comisului Văruntar.

Nimic nu aprinde mai ales închipuirea asuprașilor ca faptele temerare ale vremii lor.

Răscoala de la Orhei – cu toată neizbânda ei, – prețul pus pe capul lui Văruntar de viteazul duce Wisznovieski – care plătise, însă, cu viața lui, viața pe care n-o putuse răpune, zvonul despre încăierarea de lângă curtea domnească, atunci când comisul înfruntase stăpânirea până întru a se

amesteca printre joimirii domniei... precum și neînțeleasa lui scăpare, neîncetatele hărțuiri când – rând pe rând – se mistuiau atâtea vieți poloneze, dispăreau atâtea bogate daruri și atâți bani purtați de ștafete și cete spre Lehia, și care „fără doar și poate, tot isprăvi de-ale comisului or fi”, își ziceau oamenii – toate țesuseră în jurul lui Ilie Văruntar legenda, care făcea din el un erou de poveste.

De data aceasta se știa că acel ce izbea și răpunea – fără de teamă – tot el era, comisul, pe care, o vreme, curtea și divanul țării îl crezuseră mort.

De la scaun se porniseră iscoade, cu aspre porunci, să-i afle de urmă, să-i dibuie cuibarul. Însă mulțimea își ocrotește întotdeauna eroii. Nimeni nu-i știa pe unde ar fi și nimeni nu-i cunoaște cine sunt, deși, cu un ceas mai devreme, îi ospătaseră cu pita lor săracă și puțină, sau le ocrotise odihna cu veghea și prețul capului lor. Și lucrurile ar fi intrat pe făgașul părăsirii, dacă ceata comisului n-ar fi răpus chiar viața unui sol de seamă și nu ar fi pus mâna pe scrisorile pe care slăvitul și puternicul prieten movilesc, Leon Sapicha, cancelarul Litvaniei, le îndreptase spre magnifica doamnă Elisaveta a țării Moldovei. Poate taina de seamă ce se spunea a fi ascuns acele hârtii răscolise curtea ieșeană.

Deci, comisul Văruntar trebuia răpus cu orice preț.

Isteața minte o logofătului dreptății bănuiește chiar locul în care, fără sminteală, comisul Văruntar s-ar fi putut ascunde.

„... că în curtea spătarului n-a mai rămas, mărită doamnă – vorbise acel logofăt – decât o biată copilă nevârstnică, după câte cunosc eu. Și ușor i-ar fi venit spurcatului să pună gheara pe o minte încă necoaptă și pe un suflet nevinovat. Numai că pe-acolo trebuie să se afle, căci are aceea curte ziduri tari, ca de cetate, și-i loc ferit din umblătură de oameni și-i lesne de vegheat”, arătase priceputul mare dregător Pătrașcu Ciogolea.

Vistiernicul Nicoară Prăjescul descuiase lacătele vistieriei, iar Dumitru Buhuș – marele hatman – plătitese darnic credința micii oștiri, ce trebuia să atace și...

Într-o dimineață de început de februarie din 1616, pe întinsa poiană – în fundul căreia se înălțau zidurile curții – mici cete de joimiri descălecați împrejmuiau cetățuia veverițească.

O pușcă bubui prelung, împrăștiind ecouri largi peste codri. O ghiulea se izbi năprasnic în porțile ce scrâșniră scurt, cu un neașteptat vaier. Dar

trunchii de stejar, din care erau cioplite acele porți, și legăturile lor, de fier, nu cedară.

Ghinea Duhu și Butucuș săriră dintre blănurile lavițelor, pe care ședeau întinși.

— Ce-o mai fi și asta? se mirase portarul, repezindu-se pe scări.

— A lovit turcu' cetatea, glumi Butucuș, om mai tare de fire, sculându-se încet și scărpinându-se, lenevos, în pletele ca de călugăr.

Căscă și se întinse în voie, silindu-se spre o trosnire de oase, care „face bine la trupu' rumânului, că... și hienele codrului se-ntind înaintea de a sări spre pradă”, zicea adeseori vânătorul curții.

Pe ușă reapăru chipul speriat al bătrânului.

— Sai, măi! Ce stai spre lenevire?... Ori tu nu știi ce-i pe-afară?!... Ne-au împrejmuit nu știu ce fel de oaste. Sai îți zic!

Butucuș se urni din loc. Își săltă brăcinarii și întrebă domol:

— Ne-au prejmuit, zici?

— Hai, omule! se răstia Ghinea Duhu. Trezește-te, că nu-i a glumă.

— Oi merge!... Nu spun eu, că ne-au lovit ca la cetate? Ce credeai tu, moșnege?... Parc-aici nu-i tăt bârlog tare, de chiatră?... Or fi greșit și ei drumu' și ne-or fi luat drept cetatea...

În curte începuse forfota. Din cerdac, comisul da porunci scurte și aspre. Oștenii alergau spre metereze și spre tunurile de pază, din colțuri.

Butucuș își strecurase nasul prin ferestruica de veghe și privea mișcarea ostașilor dinafară. Apoi se-ntoarse spre Ghinea Duhu ce aștepta la sparte, icnind din când în când:

— Ei-ei?... Ei?

— Apoi,... eu zic că-i bine. Să vedem ce-o spune și măria-sa, comisul, și coborî în curte.

Săgețile începuseră să șuiere peste ziduri. Arcurile zbârnâiau scurt. Pușca bubuia în răstimpuri, lovind împrăștiat când în lemnul porții, când în zidăria turnului, așchiind mici fărâme de lemn și piatră, ca sub izbirile unui ilău mai greu.

Cădea dintre cei de-afară câte un ostaș, repede tras sub perdeaua pădurii. Mai departe, alții doborau arbori mai drepți, durând scări pentru săritul parapetului... Noi cete se adăugau celor din vedere, îngroșând numărul atacatorilor.

Câte un stegar cobora din turnuri, îndreptându-se spre comis.

— Vin mulți, măria-ta, lămurea omul. Fac scări...

Văruntar asculta încruntat.

— Da-i vorba că-s pe-afară, rânjea Butucuș. Nu pot mare lucru, deocamdată.

Vremea trecea. Soarele se ridica spre amiază. Comisul trecea de la turn la turn, veghind mișcările vrăjmașe. Peste ziduri lunecau mereu săgeți, care se înfigeau în pământ, sau în acoperișurile de șindrilă ale caselor.

— De nu le-ar da în minte să ne trimită foc.

Se arată și Irina.

— Feri, jupâniță, se încruntase Nichita Majă, stegarul. O săgeată lesne te atinge.

Fata nu-l auzea.

— Comise!

— Ce-i, jupâniță Irină?

— Am a spune ceva, și-l trase în lături.

Când se depărtară, fata-i șopti:

— Din hrube pornește un gârlici spre codru... Răzbate pe departe. Așa spunea tata... „Dacă n-oi fi pe aici – zicea el – și voi veți vedea vreo nevoie, coborâți în hruba cea mică, risipiți zidul de piatră în care stă înfipt vârful de lance. E zidire mincinoasă și lesne se doboară. Acolo-i piatra răsuflătorii spre codri...”

— Nu s-o fi năruit hruba? făcu Văruntar.

— Știu eu? S-ar putea încerca, îndemnă fata. Iese în niște râpi,... pe lângă herghelia de la schit... pe departe...

— Majă, Butucuș, Gârneață, răcni Văruntar.

Oamenii se repezără spre el.

— Facile! porunci comisul.

Și întorcând privirile spre Ghinea Duhu:

— Du-ne în hruba cea mică.

Omul se luminează. Își aminti și el. De tainița aceea puțini știau, chiar mai de mult... Dar... „oare comisul voia să fugă?” fulgeră prin nedumerita minte a portarului...

După un timp, care Irinei îi păru un veac, comisul reveni:

— Să vină tot steagul... După mine!

Din turnuri, de la metereze, se desprinseră unii oameni adunându-se în jurul lui Văruntar. Erau mulți și dintre acei năimiți de căpitanul Tărnă. Și feciorii lui: Grama și Bornea. Și nepoții lui Ugrin... Lume dârză și încruntată, codreni aspri și moldoveni neînfricați.

— Săbii și sulii... Atât... Și, după mine!... porunci comisul iarăși.
Și începură să coboare spre hrubele curții...

...Ziua scurtă, de iarnă, se mistuia repede. Soarele prinse să lunece spre chindie.

La ziduri, în turnuri și în curte rămăseseră puțini bărbați, care împrășcau – din când în când – săgeți și bolovani de pe metereze.

— Ce facem aici numai atâția? întrebă Gârneață, vătaful de curte.

— Așteptați!... Și vegheați!... Vedeți să nu pună scări, hotărâse comisul, plecând. Doborâți-le cu crăcane!

În ogradă nu se mai vedea nicio mișcare. Robii pieriseră, împinși de Gârneață spre beciuri. Erau fricoși și umpleau ograda de vaiete și de plâns, mai ales de când nu-l mai vedeau nici pe comis.

— Luați seama să nu vă atingeți de poloboacele cu vin... Atâta vă trebuie! le hotărâse vătaful.

Vremea trecea.

Cândva, pe coama unui zid se arătă cineva, dinafară.

— Sar în ogradă! țipase Irina.

Dar, în aceeași clipă, omul se rostogolise la picioarele zidului, săgetat din turn. Câțiva ostași alergau pe schele, spre acea parte, ducând crăcane puternice. Se agățară pe coama zidului, pe care apăruse alt joimir. Nicoară Gârneață își învârti baltagul. Coiful oșteanului sună. Și omul se răsturnă îndărăt, peste zid. O crăcană îl aruncase în gol.

Vătaful se săltă peste coamă, privind în afară. Se trase îndărăt, după meterez și răcni spre cerdacul, unde după un stâlp se ferea jupânița Irina. Numai capul i se vedea, ca o floare a stâlpului.

— Comisul!... A apărut în vedere măria-sa comisul!

Fata înțelese. Se închină grăbită. Și oftă prelung, cu o mare ușurare:

— Ajută-le, Doamne!

După ce ieșiră în lumină, în fundul râpii roasă și prăbușită în adânc de șiroaiele codrului, cei vreo cincizeci de oameni ai steagului se cățărară pe mâncături de mal și suiră pe tăpșan. Herghelia era adunată la țarc.

Oamenii se năpustiră spre caii aproape sălbatici.

— Deschideți poarta! porunci comisul.

Armăsarii, iepele speriate săreau, aruncau din copite, nechezau spăimos.

— Alegeți numai cai cu grebenele bătute, răcni Văruntar. Sunt cei deprinși cu șaua și cu omul...

Își dezlegară brâiele și le trecură – drept frâie – în boturile cailor. Încălecară pe păr și începură să se strecoare pe sub înaltele bolți ale gorunilor și stejarilor.

Ajunși pe acolo, de pe unde se zăreau zidurile curții și poiana din fața ei, Văruntar își despărți stegarii.

Pe cei mulți îi încredință căpitanului Tărnă. Pe Butucuş, Grama, Bornea și pe acei din neamul lui Ugrin îi păstră lângă el.

Le lămuri ocolul pe care trebuiau să-l facă.

— Când va fi să le cazi în spate, dă semn, căpitane. Urlați ca lupul, le vorbi comisul.

Ceata porni, înconjurând zidurile. Văruntar se întoarse spre ai lui și le vorbi scurt:

— Gândiți-vă la părintele Pavel!... Să-l răzbunăm!

Și așteptă, frământat de neastâmpăr.

Deodată, un urllet de spaimă cutremură adâncul codrului. Joimirii tresăriră, privind oastea împrăștiată pretutindeni. Începură să freamăte. Alergau spre ziduri, rotunjind grupurile, spre apărare. Alții se năpusteau înapoi, năzuind o adunare sub poalele codrului. Cei ce loveau cu topoarele în porți se îngrămădeau sub streășina turnului.

Comisul își împinse calul, răcnind aprig și lung:

— Ugrin!

Călări pe păt, ținându-se de coamele stufoase, stegarii se aruncară după el, cu noul strigăt de bătaie:

— Ugrin!... Ugrin!... Uuu-gri-i-i-i-n!

Și cele două cete vijelioase răzbiră în limpeziș.

Poiana clocotea, de urllet, de tropot, de vaiete de spaimă. Răsturnați, îngroziți, deznădăjduiți de neașteptatul atac, joimirii roteau săbii ce-și fulgerau oțelele în soarele căzând spre apus. Stegarii se năpusteau în grupuri, tăind, repezind sulile în carne, învârtind fusturile, luate din mâinile joimirilor, și care smulgeau țestele de pe umerii leșilor, împrăștiindu-le oasele și creierii.

Caii lunecau de la grup la grup, săgetând iuți, nechezând și – pe alocuri – rostogolindu-se sub loviturile săgeților leșești... Dar joimirii se împuținau, lăsând pe tăpșanul poienii trupuri moi, însângerate, căzute unele peste altele, în înfrățirea cruțătoare a morții.

Se vedeau oameni fugind... spre scăpare. Alții îngenunchind și ridicând spre cer brațe înroșite de sânge. Cioturi de mâini, care tremurau cerșind spre

o îndurare, ce nu se arăta de nicăieri.

De cruțare nu mai putea fi vorba. Stegarii prăbușeau totul în drumul lor.

— U-grin!... U-grin!... U-grin!

Aproape nu se mai vedeau joimiri. În mijlocul poienii, pușca – tunul vremii – zăcea părăsită, cu țeava de bronz prinsă în scocul de lemn gros, ca o ne folositoare jucărie ostășească.

Comisul își struni calul. Era spăimos... Cu pletele capului gol încâlcite, cu pieptarul sfâșiat și înroșit de stropi, cu spada aplecată, de pe care se mai prelingeau cheaguri de sânge, Văruntar răsufla greu, din adâncurile istovite ale ființei lui. Rămase așa, îndelung, scrutând împrejurimea cu ochi sălbatici.

Din vale, se arată căpitanul Tărnă și câțiva stegari. Se apropie de comis.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu!

— Amin! făcu celălalt.

Și rămaseră locului, așteptând și pândind.

Când și când, soseau grupuri de stegari.

— I-ați doborât?

— Pe toți!

— Doar prin codru de s-o fi mai mântuit vreunul, lărmuiau alții.

Amurcea. Nu se mai simțea nicio mișcare. Iscoade se desprindeau din ceață. Altele se întorceau:

— Nimic!... Pace!

Comisul își îndreptă calul spre poartă. Ghinea Duhu și Nicoară Gârneață se trudiră îndelung, până desprinseră din cârlige mânerele de fier ale porții. Și canaturile ei, zdruncinate de lovituri, scârțâiră în țâțâni.

Văruntar își împinse calul peste cadavrele polonezilor prăbușiți în fața turnului. Și steagul pătrunse între ziduri.

Descălecară. Lipseau puțini.

— Cei odihniți de pe aici, adunați morții noștri de pe afară... Nu se cade să-i rupă lupii, porunci comisul.

Și se îndreptă spre cerdac, unde – în capul scărilor – jupânița Irina tremura, așteptându-l.

Noaptea se îngroșa. Peste zăpada frământată a poienii, peste albul ei însângerat, lunecau facle de rășină, ca niște lumini aprinse la căpătâiul morților.

Unul câte unul, robii îi aduceau între ziduri pe puținii răniți și pe și mai puținii morți ai steagului.

După ger cumplit, care ținu o săptămână, porni, iarăși, Crivăț desfundat din îndepărtatele parageni ale miezului nopții. Hăulea văzduhul. Vâjâiau codrii, năuci. Urlau haitele de lupi, zi și noapte, scormonind troienii îngrămădiți în poiană – ca niște delurețe dintr-o lume liliputană – după stârvurile înghețate părăsite pe tăpșan.

În turnuri vegheau străjerii încotoșmănați în cojoace mițoase, sau în largi șube de blănuri de fiare. Se așteptau la o nouă năvală.

Comisul nu se temea, mai ales acum, când gârliciul de refugiu se dovedise a fi în bună stare și răspunzând departe, pe locuri ferite și anevoie de aflat. Teama n-o simțea decât pentru jupânița Irina. Ar fi dus-o aiurea, poate prin părțile lor, de la Trotuș, dacă iarna nu s-ar fi arătat atât de aspră și zurlie.

Îl neliniștea și lipsa – de-un timp – a panului Smolschi. Leahul se dovedise folositor mai ales pentru scormonirea și aflarea veștilor. În crâșmele Iașilor foia lume multă: negustori sosiți de pe cine știe unde – purtători de zvonuri și felurite noutăți – ostași de țară și joimiri de la curte, care puteau trage cu urechea pe la multe uși, târgoveți și slugi boierești, tot pe atât de dibaci în crăparea ușilor și aflarea tainelor... toată suflarea neliniștită, sau în goană după: Ce se mai aude?... Ce se mai spune?... Ce are să mai fie?...

...La herghelie se adunau, mereu, cai. Prin chelare și hrube se îngrămădeau hainele, odoarele, armele și șeile acelor pe care piaza-rea îi făcea să dea pieptul cu ceata comisului, în fulgerătoarele lui raite și ciocniri pe drumurile bătute de polonezi, de oamenii curții ieșene, de toți acei pe care Ilie Văruntar îi socotea dușmani și oameni vrednici de pieire...

Trecuse de mijlocul lui februarie, când oamenii comisului – trimiși în mai depărtate părți, pe la anumite curți – începură să aducă vești tulburi. Din om în om, din poștă în poștă – și încâlcind hotarele – din țară în țară, se lățea zvon de nou război.

Zburau prin văzduh zvonuri, ca abia simțite adieri, dar care foarte ușor pot deveni tempește și orcane... E greu până când mișcă o frunză, un ram. În curând pădurea se poate vântura bezmetică, urlând a vijelie... Și zvonurile se urzeau pe zi ce trecea, îngroșându-și ființa, până a se preface ca în niște fapte ca aievea trăitoare.

— Și... pan Smolschi nu se mai arată.

— Poate că n-ar fi rău să repezim pe careva spre el.

— Pe asemenea vreme? se mira jupânița Irina.

— Așa e! Amarnică vreme!... Să n-alungi un câine din casă...

Crivățul nu voia să se mai ogoaie. Urla ca un bezmetic. Alteori șuiera aspru. Ori răcnea cu mii de guri de uriași. Gemea la ferestre. Țipa pe la uși. Și foarte adesea amesteca la un loc aceste toate porniri năprasnice, hohotind ca o gigantică fiară apocaliptică.

— Ia ascultă și tu, mă Butucuș... Ție nu ți se pare a auzi un semn?

Celălalt tresări din somnul în care se adâncise:

— Ce-i?

— Parcă bate glas de corn...

— Păi... o fi! Și, chiar dacă bate, la ce mă scoli pe mine din bunătate de somn?... Vezi și tu, uncheșule, cine-i?... De-o fi om, deschide-i. De-o fi ucigă-l-toaca, închină-te cu limba pe cerul gurii, că piere... Eu să te învăț? Doar ai stat pe la călugărie.

De la poartă se auzi alt sunet prelung și bătăi de corn.

— Cine naiba o mai fi pe asemenea vreme oftă bătrânul, cu năduf, și coborî.

— Cine-i, măăii?

În fața porții, ca dinspre un om de zăpadă înghețat pe altă dihanie albă, ce părea un fel de cal, porni glasul certăreț al polonezului:

— Ai murit, moșnege?... De la amiază de când sun să-mi deschizi... Hai, repede, că m-am aprins de ger.

— Repede-repede... Eu nu zic nu! Da' cât despre amiază, s-avem iertare, cinstite pane, că mai este până la nămiaza ceea. De-abia o cântat cucoșul de niezu' nopții...

— Uf, și vai de tine – urlă pan Samoil Smolschi – mai stai și la vorbă acum?

Trebuiră să-l descalece alții. Pan Smolschi abia mai mișca.

— De-aseară de când tot... vin și vin...

— Și nu te-a mâncat lupul? glumi comisul.

— Vezi bine, comise, că nu! îl curmă, foarte serios, căpitanul Tărnă. Că nu mai era om, ci... vin!

— Dar cum se zice? Nu, vin?... Viu? întrebă zâmbind pan Smolschi, care pocea peste fire limba moldovenească.

— Alta acum... Păi, dacă mai erai și viu, chiar că mi te sfâșiau lupii adause căpitanul. Noroc că erai mort... beat-mort, și numai că așa ai și scăpat. Că... s-au hrănit lupii de prin părțile astea de... mortăciuni.

— Am auzit, am auzit... Așteptați să mă dezgheț și vi le spun pe toate! Și se întoarse spre jupânița Irina: Te rog, jupâniță... numai o cofiță!

— Am dat poruncă, pane, să aducă o garafă.

— Apoi, jupâniță, mă voi putea dezgheța eu oare cu o astfel de nemernică măsură?

— Iar Tomșa? tresărise comisul, după ce din spusele polonezului aflate multe și felurite vești, printre care cea mai de seamă era: încredințarea ce-și făcuseră dregătorii că el nu s-ar fi putut ascunde în curțile Irinei Veveriță. Iscoadele încredințaseră că, de două zile, de când staseră la pândă, nimeni nu intrase și nici nu ieșise dintre ziduri, iar izbirea comisului se făcuse dinafară, după chipul tuturor aceluia pe care hoțul le dădea și asupra polonezilor, prin părțile Delenilor.

— De ce te miri, pan comise? urmase Smolschi. Doar nu m-or pune domn pe mine. Eu n-am gândit niciodată s-ajung domn în Moldova.

— C-atâta ne mai lipsea, pane! oftă căpitanul Tărnă.

— Și... zici că se-aude a veni iar Tomșa? repetă comisul, neîncrezător.

— Vezi bine! Cu turci. Cu valahi... urmă să povestească pan Smolschi.

— Când, pane? Poate mai înspre primăvară. Că n-or năvăli ei pe o vreme ca asta...

— Au și trecut Siretul, comise. Că turcii vin de la Brăila... I-aduce Șender-pașa.

— Cu domnul valah?

— Cu! făcu scurt leahul.

— Adă-i, Doamne! se închină comisul.

— Te-i fi dat cu Tomșa? zâmbi căpitanul Tărnă.

— Poate ne-om încerca săbiile și-n carne turcească, se aspri Văruntar.

X

Moartea ducelui Mihai Wisznovieski însemnase pentru doamna Elisaveta o mai grea pierdere decât aceea a soțului ei – Ieremia-vodă răpus de boală poate din cauza necurmatelor lui necazuri, – și chiar decât celelalte, a fiului Constantin-vodă, înecat în apele limanului.

Cu toată nemărginita ei ambiție și cu toată înfruntarea, pe care – din aceeași ambiție – Elisaveta știuse s-o împotrivească vitregiilor sorții, doamna nu mai putea zăgăzui cu aceeași tărie dârză nenorocirile, ce se abăteau asupra-i, pentru că femeia din ea nu se mai găsea în zilele-i tinere, pline de nădejdi neînfiripate încă.

Peste viața ei, în veșnic zbucium, anii trecuseră grei, înfurtunați. Soț și fiu pierduți. Mari averi risipite pentru întocmiri de oști spre redobândirea tronului... când pentru soț, când pentru fii. Alte averi – nu mai mici – jefuite de rude, ori de acei în păstrarea cărora fuseseră încredințate. Moșii și castele prădate de mercenarii neplătiți ai cumnatului, ce răposase în chinurile otrăvii, Simion-vodă Movilă. Procese, morți, jafuri, războaie... Avusese destule amaruri până atunci magnifica doamnă Elisaveta!

Astfel, pierderea celui dintâi și acelui mai de seamă ginere al ei, Mihai Wisznovieski, era o și mai grea lovitură pentru Elisabeta Movilă, fiindcă ducele sărise întotdeauna, și cel dintâi, întru apărarea drepturilor lor de moștenire, ducele fusese unul dintre cei mai de seamă bărbați ai Poloniei timpului său, ducele era un viteaz, cum puțini se aflau chiar în acele vremi de glorie poloneză. Și mai era grea lovitura și pentru că, simțindu-se îmbătrânind, Elisaveta doamna se vedea din ce în ce mai părăsită.

Frumoasă se știa, încă. S-ar fi putut remărita cu oricare nobil polonez, oricât de avut, oricât de vestit, dar Elisaveta se voia doamnă „cu mila lui Dumnezeu doamnă a țării Moldovei”, nu una dintre ducesele, principesele, castelanele numeroasei șlehte leșești.

Putuse stăpâni peste țară soțul Ieremia, Constantin sau – acum – Alexandrel-voievod, feciorii... Doamna fusese oricând, și era și astăzi, tot „numai ea”! Adevărata oblăduitoare a neamului și a Moldovei.

De aceea – închizând pleoapele ginerelui – pentru întâia oară Elisaveta Movilă avu spăimoasa nălucire a începutului rostogolirii sale...

În curțile Iașilor, jalea ținu îndelung.

Chinul pierderii ducelui nu era, însă, singurul ei amar. Se adăugau la această adâncă mâhnire și alte mărunte necazuri. Printre acestea, cel mai

fățiș era acel pe care i-l făcea principele Samuel Corecky, ce o voia „numaidecât” pe domnița Margareta. El nu înțelegea amânările și piedicile ce i se puneau mereu în cale...

Poate că nu voia să i-o dea doamna? Că... trebuia să treacă o vreme între ziua de jale și aceea de nouă înveselire? Că o sfâșia durerea morții ducelui? A ginerelui?... Bine! O înțelegea. Dar... de ce se prelungea atât de îndelung doliul?

Răzbită de stăruințele lui Corecky, Elisaveta-doamna cedă.

Prin februarie începură alte pregătiri de nuntă.

Marele-cămăraș din nou prinse să strângă merinde pentru ospete. Ștefan Boier, pisarul curții, și diacii lui se nevoiră să îndruge alte lungi și înflorate răvașe pentru poftirile la nunta măriei-sale domnița Margareta. Biserica episcopiei catolice din nou începu să se lustruiască pentru cununia princiară. Iar monseniorul episcop, Bernardino Querini, să-și frece mâinile de noua bucurie: vlăstarul ortodox al lui Ieremia-voievod se alătură unui credincios al sfintei biserici apostolice a Romei.

Palatul iarăși fierbea de larmă. De data aceasta, în nădejdea unor zile mai vesele...

Dar, într-una dintre zile, un curier polonez aduse o veste neașteptată, dinspre miazăzi.

Cancelaria poloneză nu dormea. Ea veghea. Prin orice mijloace. Pe orice căi... Nu o făcea de dragul Moldovei, sau al domnitorilor ei. Ci, pentru propria-i piele.

Cu Moldova era în hotar. Și acea Moldovă nu mai era puternicul principat al lui Alexandru-cel-Bun, al lui Ștefan-cel-Mare, nici măcar țara lui Bogdan-orbul, sau al lui Petru Rareș, a lui Ștefăniță, ori a lui Ioan-vodă, armeanul. Ea nu mai putea ridica vitezele săbii ale trecutului. Era o țară săracă, zbuciumată. Boierimea ei nu mai stă să moară ca acei trei mii de boieri ai Mușatinului, peste care n-au putut trece ordiile nenumărate ale lui Soliman-Magnificul, decât atunci când – la Valea Albă – boierii căzuseră până la unul...

Polonia se apăra pe ea, spionând – în orice ceas – frământările de la hotarul ei dinspre miazăzi, și de pe mai departe de el. Iar acum, spionii lehi – poposiți pe un ceas la Iași – duceau vestea că oștile osmanlii, ale lui Șender-pașa și acele valahe, ale lui Radu-Mihnea-voievod, tălăzuiau spre

Iași, ridicând iarăși glas pentru drepturile la schiptrul țării ale lui Ștefan Tomșa, robul Stambulului și al intereselor osmane.

— Mulți sunt?

— Mulți, grozav!... Tot fel de lume.

— Și pe unde vin?... De unde?

— Pe Siret... L-au și trecut.

Principele Corecky se posomorâse năprasnic. Și plecă înfuriat de lângă doamnă. Iarăși i se amâna nunta.

Pe podul curții tropoteau copitele cailor. Olăcarii se răspundeau pe toate ulițele ieșene, spre curțile dregătorilor, care nu se aflau în acel ceas lângă domn.

Se dase poruncă de grabnică adunare a sfatului.

Ce avea de făcut voievodul? Să rămână la Iași? Să plece la cetate? Să înfrunte de aici, sau de acolo, oștile vrăjmașe? Să le lase să ostenească, bătând în piatra cetății?

Îi chemară și pe căpitanii străini. Izbutiră să-l aducă chiar pe Corecky, – pentru că, orice s-ar fi putut spune, principele Samuel Corecky – ca și răposatul duce Wisznoviesky – era una dintre faimoasele săbii.

Sfatul dură îndelung. Părerile fură amestecate. Vorbirile furtunoase. Dar, cumînțenia își avea și ea cuvântul ei: Curtea și oastea trebuiau să părăsească Iașii. Curtea să se închidă între puternicele ziduri ale cetății, sau să treacă apa, mai departe. Oastea? Se va vedea, după timp și împrejurări.

În zorii următori, citadela voievodală fremăta de nespusă mișcare. Curtea părăsea scaunul domniei.

Lungi convoaie de carete, călești, butci, puse pe tălpi, căruțe, cară și sănii se amestecau într-o spăimoasă neorânduială a grabei, îngrămădindu-se spre ulița care ducea la Fântâna-păcurarului și mai departe, tot mai departe, peste dealuri, peste văi și peste ape, până la cetate.

Fremătau sirepii boierești și caii cavaleriilor poloneze, franceze și germane, duruind ca mii de bolovani rostogoliți pe gheața ulițelor ieșene.

Bocăneau potcoavele, tropoteau pașii, zgomotau glasurile întărite, aspre ale celor ce nu știau încotro pornesc... Spre viață? Spre moarte?

Ieșenii priveau de după geamurile înghețate și prin crăpăturile ușilor.

„Iar pleacă...”

„Iar vin...”

„Au să ne ucidă!”

„Și-au să ne prade, iarăși!”

„Auzi?... Vin turcii...”

„Și nogaii...”

„Vai de noi și zilele noastre, oameni buni!”

Și, peste tot frământul, peste toată mișcarea, și vaietele și disperarea omenească, fulgii începură să cadă, așternând – pe pământul zbuciumului și al sângelui – o imensă maramă...

Grăbeau – în frunte – cavalerii și joimirii poloni. În coadă pășeau – ca spre o înmormântare – călăreții moldoveni ai marelui-hatman. Nu oaste orânduită, ci învălmășirea unui trib alungat de cine știe ce cataclism.

Singur mijlocul în care se găseau caretele-săniile ale doamnei Elisaveta, a domniței și rudelor de sânge, zoreau în oarecare rânduială. Pe lăturile lor călăreau principii polonezi, cavalerii francezi ai lui Montespin, și boierii dregători mai tineri. Între această parte și călărimea țării se îngrămădeau butcile și săniile slugarnice și înfricatei boierimi a curții...

Pe dâmbul înalt din codrii Delenilor, înconjurat de ceata lui, îngrămădită de trunchii nămornici, comisul Văruntar privea, lacom, nebuna tălăzuire din văi.

Nemișcat, pe armăsarul murg, cu mâinile sprijinite pe oblânc, și cu trupul aplecat înainte, comisul părea o stană, în care un sculptor de geniu ar fi amestecat laolaltă toate pornirile înverșunatei un.

— Unde-s acum codrenii noștri? gemu Gruia Tărnă.

— Doamne-Doamne!... Ce proască am face! oftă și feciorul Grama.

Și iarăși se făcu liniște. Și caii parcă înțelegeau taina ceasului. Nu mișcau, privind puhoiul omenesc din văi. Poate se mirau și ei de ce stau locului și nu-i răped stăpânii, ca în alte dăți când se arătau asemenea hoarde.

Mulțimea înainta cu zvârcoliri ciudate, ca greoaiele picioare ce ar fi târât schiloada făptură a unui uriaș balaur, iar când dihania trecu, ca suptă de văile spre care tălăzuia și în care se pierdea pe după alte dealuri împădurite, Văruntar se lăsă brusc pe spate și începu să hohotească:

— Ha-ha-ha-ha!... Ha-ha-ha!

Stegarii îl priviră cu sfială.

— De ce râzi comise Ilie? îl întrebă căpitanul Tărnă.

— Nu-i de râs, căpitane?

— Ce?

— Ascultă, căpitane Gruia! Cine fuge de moarte spre moarte merge!

Gruia Tărnă îl privi și mai nedumerit.

— I-ai văzut? reluă comisul, după câteva clipe.
— Văzut!
— Fug din calea turcilor?
— Fug, comise.
— Și nu vor scăpa, căpitane.
— Adică?
— Cine vine și pleacă, pleacă și vine... tot plecării sortit este.
— Când?
— Nu, căpitane Tărnă! Aici lucrurile stau cu totul în pleacă!
— Comise, și omul moare... Când? Nu se știe... Azi. Măine... Până-ntr-un an...

— Nu, căpitane Tărnă! Aici lucrurile stau cu totul în altfel... Movileștii și toți acei ca ei, toate lăcustele astea nesățioase, vor pieri năprasnic!... făcu profetic comisul Ilie Văruntar. Și nu la veleatul dorit, ci atunci când ei nici nu vor cugeta la pieire... Acestea-s măriri trecătoare, ca toate acele ce din silnicie pornesc. Numai neamul nostru, moldovenesc, nu are moarte, căpitane Gruia Tărnă... Așa să știi dumneata!...

Din vale în vale, din sat în sat, peste dealuri și peste ape, fugarii grăbeau mereu.

Ajunseră sub dâmburile cetății. Bătrânele ziduri înalte, din vremea legendei, îi cuprinse în brațele lor bolovănoase, ca pe toți acei ce le ceruseră ocrotire în lungul veacurilor.

Cetatea își răsfrângea nămornicele-i ziduri înverzite de mușchi în apele fluviului. Întinsa ei arie se presăra cu fel de fel de zidiri: curți încăpătoare pentru oblăduitori, clădiri pentru ostași, magazii și hrube pentru hrană pe îndelungat timp, grajduri și tot ceea ce cerea un cât de lung asediu și o cât mai prielnică rezistență.

Nici în trecut și nici după aceea, cetatea nu putuse și n-a putut fi cucerită de nimeni, afară de împrejurările vitrege ale trădării, când porțile erau deschise de voie bună, sau de... capitulările politice.

Pătrunzând pe uriașa poartă a cetății, doamna Elisaveta răsuflase ușurată. Se afla, în sfârșit, într-un adăpost, din care n-o mai putea scoate nimeni.

Dar sosi iarăși veste neașteptată: tătarii le luaseră urma. Știrea, însă, nu era prea înfricoșătoare.

În vizuina zidurilor tari, curajul tânărului domn crescuse. Aici, în mijlocul oștirii și în cuprinsul voievodal, îngustat la aria unei cetăți, departe de Iașii

în care magnifica doamnă se voia domnind, amestecându-se – cu hotărâre – în toate treburile țării, copilandrul Alexandrel începuse să se simtă și el domn. Oricât de tânăr și, poate, tocmai din pricina acestei tinerețe mai curată și mai aproape de virtutea strămoșească, Alexandrel-voievod avea tresăriri de putere și vitejie. În năzuirile generoase ale anilor tineri, în gândurile și visările lui, tresărea în el vecinătatea înaintașilor, spre care îl duceau simțurile, alta decât aceea a doamnei Elisaveta, de care nu-l lega, poate, decât o neînțeleasă teamă. De aceea, Alexandrel-vodă își chemă hatmanul, și – ca un domn al țării în cumpănă, precum se găsea – îi dădu domnească poruncă:

— Hatmane, să pornească iscoadă, pe dată, și să se afle: ce au de gând tătarii!

Despre gândurile tătărăști nici nu mai era nevoie de vreo știre. Poate mârzacii, ce-i comandau, s-ar fi gândit chiar să împresoare cetatea. Dar, până la ea, mai erau sate, târguri, sau numai răzlețe – dar și bogate – curți boierești, Totuși, voievodul nevârstnic, copilul de șaisprezece ani, ce era Alexandrel, se voia domn priceput, cu tăria de pătrundere a împrejurărilor și cu voință de bărbat deplin, în putere de cuget. Și, iarăși de aceea, adăugă:

— Să plece, hatmane, vreo mie de oameni, dar în numărul lor să fie și cavalerii lui Montespin!

Domnul țării Moldovei avea mai multă încredere în aventurierii Franței, decât în polonezii cumnaților lui.

Mica oaste părăsi cetatea, poate nu fără părere de rău. În urma lor, între ziduri rămaseră teama și nădejdea.

Ziua trecu în grele cumpene și întrebări neliniștitoare. Oricât de pe departe, nimic nu mișcase pe zările albe ale zăpezilor. Ștafetele, repezite în din ce în ce mai adânci depărtări, se întorceau fără să poată aduce vreo lămurire. Satele până spre care răzbiseră, rămăseseră pustii. Oamenii fugiseră iarăși la codri. Doar câinii urlau a moarte prin ogrăzile deșarte. De câteva nopți, pe dealuri arseseră roțile de paie unse cu păcură și vestitoare de primejdii. Astfel, necăjita lume a acelor sate aflase, la timp, despre raita și apropierea nogailor.

Neliniștea doamnei creștea. Și nedumerirea bărbilor albe... De ce nu se mai întorceau cavalerii? De ce nu se arată nimeni, care să aducă un cuvânt, o veste oricât de vagă, cât de proastă, dar... o veste?

O nouă zi se desprinsese din lungul veșniciei, și... tot nimeni! Câmpiile rămâneau mereu mute. Pe zări nu mișca nimic...

Spre amiază, pe undeva, începu să înnegrească o mică pată... Ce putea să fie? Care dintre iscoade nu se înturnase?... Se făcu strigare. Dar – afară de mia ostașilor îndreptată spre cercetare – din cetate nu mai lipsea niciun om... Atunci?

— Poate să fie niscaiva boieri întârziați la oaste. Și-or fi luat seama și vin sub steagul măriei-sale! Își dădeau părerea darabanii de strajă.

— Nu! se îndoi altcineva. Nu-s boieri. Așa cai au boierii noștri? Să meargă melcește? De-atunci, de când i-am zărit, ar fi ajuns la porți.

— Să plece careva în iscoadă.

— Nu-i nevoie. Vom vedea-o și pe asta. Uite-i... că se apropie... Într-un ceas de vreme ajung aici.

Dar nu fu nevoie să treacă nici acel ceas. În privirile încordate și lăcrămânde de oboseala destinderilor albe, taina începu să se lămurească.

— Parc-ar fi de-ai noștri.

Ochi mai buni se ațintiră și mai cu luare-aminte.

— De-ai noștri sunt!

— Da'... cum asta? Numai atâția?

— Or fi cercetașii cetelor.

— Fără doar și poate, încredință o barbă albă.

Cineva număra:

— Unu... doi, trei... șapte... zece... doisprezece.

— Cei doisprezece apostoli.

— Ha? izbucni altul, în grea mirare. Doamne, iartă-mă! Dar ce se sprijină așa, unul pe altul, de parc-ar fi beți?

Nimeni nu mai spuse nimic, până când ceata nu se lămuri deplin, scurgându-se pe văioagele ce șerpuiau printre dâmburile care împresurau cetatea.

— Sfinte Timotei, făcătorule de minuni!... Da' asta ce-o mai fi însemnând?... Parc-ar fi niște stafii, niște strigoi ieșiți din morminte, se închinase cineva, în uluitoare nedumerire.

— Așa-așa! mormăia marele-hatman. Numai că așa... Dar nu-s strigoi... Aiștia... Nu-i vedeți? Toți sunt legați și oblojiți... Aiștia-s dintre cei răniți, și dintre cei porniți din porunca domnească... Se-ntorc spre cetate... Dar, unde-s ceilalți?

— Vor fi purces pe mai departe. Cine știe ce i-o mai fi trăsnit prin capul franțuzului... Poate c-o fi voind să-l prindă pe câinele de Tomșa.

— Vezi bine că... numai așa și trebuie să fie.

— Să se deschidă porțile, porunci vornicul Bucioc.
— Măria-ta... hatmane, se auzi glas uimit.
— Ce-i, Nicoară? Întrebă celălalt pe vistiernicul Prăjescul, care-l strigase.
— Îl vezi pe cel... dintre doi cai?
— Ei-ei!... Îl văd!
— Apoi... acela-i... chiar Montespın.
— Maică-preacurată!... Sfântă Născătoare de Dumnezeu!... Chiar așa-i, vistiernice... El e!

Și toată lumea aceea, cocoțată pe schelele meterezelor, se năpusti spre porți.

Sub bolta înaltă pătrundeau în cetate doisprezece ostași, douăsprezece zdrențe omenești, cu mondirile și platoșele însângerate, cu trupurile sfărâmate.

— Ce-i, căpitane?... Ce s-a-ntâmplat! porneau zeci de întrebări.

Se arată și Alexandrel-vodă, alături de principele Corecky.

— Ordinul a fost îndeplinit, sire, vorbi francezul, după deprinderile neamului său.

— Ordinul?... Care ordin? Ce-ați făcut? se nedumerea copilandrul cu buzdugan voievodal.

— Am plecat... Am văzut... Am izbit... I-am gonit... Și, ne-am întors.

— Atâți?

— Câți vedeți, sire!

— Dar... unde-s ceilalți?

— Au rămas acolo, sire. Nu s-au mai putut întoarce.

— De ce, căpitane Montespın? se aspri puțin principele Corecky, căruia-i trebuiau acei bravi francezi.

— Pentru că... pentru că le-a fost prea dragă țara și pământul înălțimii sale, voievodului Alexandru.

— Cum asta? ridică din sprâncene prințul.

— Au murit toți, la Ștefănești, unde am dat bătălia...

— Ce spune?... Ce spune?... întrebau boierii, ostașii, care nu înțelegeau limba căpitanului Montespın.

— Aveți răbdare! se aspri un dregător. Parcă noi pricepem ceva?... Ne vor dumeri măriile lor, arată acel boier spre polonezi.

Montespın dădea voievodului și principelui Corecky lămuririle celor întâmplate...

...Pe valea Prutului, lângă Ștefănești, cei o mie daseră piept cu oastea nogailor, trimiși de Șender-pașa să-i urmărească și... să-i prindă pe fugarii, care se dovediseră mai grăbiți decât caii tătari. Lupta ținuse până noaptea târziu. Cei șase sute de cavaleri francezi căzuseră unul câte unul, dar nimeni nu dase un pas înapoi. Măcelul fusese spăimos. Îngroziți de bravura cavalerilor cufundați în bezna nopții noroase, cetele nogaie se făcură nevăzute una câte una și atâți câți mai scăpaseră și dintre ei cu viață. Câmpul de bătaie, acoperit de stârvuri și răniți, clocotea de urletul suferinței. Spre miezul nopții, totul se liniștise. Nu se mai avânta niciun cal. Nu mai șuiera nicio spadă. În muțenia – de veșnicie – a întinderii, buciumă, cândva, o întrebare:

— Cine trăiește?

Unul câte unul, rare și răzlețe glasuri răspunseră la întrebare. Și, din cei o mie de călăreți, se adunaseră aceștia: cinci francezi și șapte polonezi.

— Iată, sire! Încheie mândru francezul, prăbușindu-se spre oblânc.

Leșinase.

Departe!... în ținutul de mlaștină și codru, al Vasluiului. În rariștile și pe tăpșanul pe care se războise, odinioară, și Ștefan-cel-Mare, tăbărâse oastea turcească a lui Șender-pașa.

Era, pe acolo, și o ridicătură de pământ, căreia lumea-i zicea „Movila lui Purcel” și care se înălța chiar pe malul pârâului Vaslui, între răzeșiile Fereștenilor și acele ale Dobrovățenilor.

Pe acea movilă, de amintirea căreia se lega aspra sărăcie a unui sătean – de cu mai bine de un secol în urmă – și evlavia darnică a mândrului și neînvinsului voievod Ștefan-cel-Mare, se durase – în noaptea aceea de popas – cortul de bogate covoare persienești al domnului valah Radu Mihnea, aliatul silnic al lui Ștefan Tomșa și, mai ales, al pașalei turcești.

Până la Iași nu mai era decât cale de o singură zi. Și Șender-pașa poposise într-acel loc – pustiu acum – pentru ca să poată străbate, în scurta zi de iarnă, restul drumului până în capitala moldovenească.

Pe urmele Movileștilor – despre ale căror pregătiri de fugă aflate și el – Șender-pașa repezise pe mârzacii tătari și cetele nogailor lor. Și, acum, era liniște.

Tabăra muntenească se rotunjea în preajma istoricei movile, luminată de focurile uriașe, pe lângă care se pârpăleau, în somnuri iepurești, trudiții valahi ai lui Radu-vodă.

În cortul domnesc, căptușit cu blănuri și covoare, voievodul muntean se părăsise și el gândurilor, odihnind pe un clit de perne cusute cu fir și mărgăritare. Își adunase în jurul trupului mantia roșie, de postav de Louvain, pe care străluceau brandenburgurile de aur și își ridicase în jurul capului gulerul lat, de samur negru și lucios. Sub poalele răsfrânte ale mantiei se întrezăreau celelalte poale, ale lungii tunici de postav verde, pulpele puternice, strânse în pantaloni albi și cizmulițele de marochin, cu canafi de aur la carâmbii scurți. Sabia încovoiată, cu teaca de catifea purpurie, cu brățări de aur înflorate cu nestimate, zăcea pe aproape de augusta sa dreaptă.

Din când în când, își ridica mâna, mângâindu-și barba scurtă și mustățile aplecate. Alteori, degetele-i treceau peste fruntea lată, palidă și frământată de grele gânduri.

Măria-sa, Radu Mihnea voievod, era profund neliniștit. Nu-și putea lămuri pricina îngrijorării, însă, în adâncul delicatei sale ființi, scurma o gânganie aprigă, care se cheamă, uneori, amintirea, alteori grija și mai totdeauna teama. Căci măria-sa era o foarte ciudată ființă: un amestec de largă îngăduință și de neașteptată cruzime, de luminată cărturărie și de josnice porniri, de duioșie femeiască și de viclenie drăcească...

Scoborător din spița Basarabilor, ce stăpâniseră în Muntenia vreo două secole și jumătate – fiu de Domn – care se urcase pe tron de copil, oblăduise ca un orb tiran și îmbătrânise închinându-se lui Alah, Radu Mihnea viețuise, până la urcarea sa pe același tron, o ciudată viață.

În singurătatea cortului, la aceasta gândea frământatul domn...

...Se vede la Nicopole, unde turcitul său părinte – pașă cu sânge basarab – stăpânea în numele padișahului de la Stambul. Retrăia viața dusă, mai apoi, între călugării greci ai muntelui Athos, în sfânta mănăstire a Ivirului și în care învățase tot ce știau și acei monahi despre trecuta glorie bizantină și din cărturăria elină și constantinopolitană... Se întrezărea, ca aievea, după ce fusese scos din mănăstire, alături de mama lui – doamna Voica – în drum spre marea Veneție. Acolo, feciorul Radu adunase în căpșorul său, de copilandru, altă învățătură: aceea pe care putuseră să i-o dea latiniștii cărturărescului nord italian. Prinsese toată învățătura locului și a timpului său. Se lovise de nobilemea venețiană, cu care se găsea înrudit în multe feluri. Răsuflase același aer de artă, alături de marii maiștri ai veacului al șaisprezecelea: Veronese, Tiziano, Sausovino, Palma-Vecchia, atât de slăviți

și atât de căutați de patricienii nababi cu palate de marmoră pe canalele venețiene.

Trecuse și la Padova, cetate savantă în acel secol, unde-și desăvârșise învățătura...

...Domnul se cuibări și mai bine în căldura mantiei blănite... Își amintise de plăcute întâmplări de prin acele părți. De dragostele lui... În Veneția, la Padova... Maria Celesta, Pascuina, Lucia... Oh, Lucia! Era acolo, la Padova, o căsuță înflorată de mici balcoane ca niște cuiburi și care avea ferestrele lungi și înguste... La ferestrele acele a văzut-o întâia oară pe Lucia... Ședea aplecată pe fereastră, cu brațul scăpat peste prichiciu, în afară. Și mâna aceea, micuță și catifelată, i-o ținea altă mână... Un ghicitor...

Deodată, voievodul valah se scutură ca de frig. Tresări din tot trupul... Padova, căsuța, Lucia se cufundară în bezne. Iar din întunericul orb al trecutului, se desprindea un singur punct, ce creștea, se apropia, se deslușea din ce în ce mai deplin, până când luă conturul și asemănarea chipului drăcesc al ghicitorului, care ținuse în palma sa – cu puțin mai înainte – micuța mână a unei fete frumoase.

Și chipul acela, cu rânjet de diavol, se aplecă în niște caraghioase temenele...

— Ghicește! poruncise voievodul fecior al pașei din Nicopole și rudă de patricieni venețieni.

Vagabondul îi luase mâna și-i privi îndelung în palmă... Îl ridică în slavă. Îi îmbătă simțurile cu toate făgăduințele... Cunoștea ghicitorul palmele nemuncite ale celor nobili și mai văzuse și spada de la șoldul tânărului valah, cu mâner de fildeș, și-n al cărui capăt scânteia un uriaș smarald... Și oricât de bună și limpede italiană vorbise nobilul solicitator întru a-și cunoaște viitorul, prinsese acel ghicitor vorba trăgănată, de oriental, a celui în palma căruia privea.

Își ridicase ochii, ațintindu-i în acei ai lui Radu Mihnea. Și-l întrebă, hotărât:

— Războinic?

Care tânăr al timpului acela nu era – cel puțin – un viitor războinic, în anii când papii din Roma adunau oștiri, cardinalii le comandau și toată creștinătatea n-avea decât o singură grijă: să curgă cât mai mult sânge!

— Poate, răspunse scurt viitorul voievod valah, cu gândul – de pe atunci, poate – la legiuita moștenire a părintelui și străbunilor lui.

Italianul își reaplecaser privirile în palma aceluia ce, poate, avea să fie și un războinic. Și reîncepu o încălțită polologhie de năstrușnice preziceri, care – bineînțeles – trebuiau să se întâmple în vagul orient, de pe unde, de bună seamă, și acel nobil venea... Lupte, măririi, noroc... Oh, noroc... Norocul războinicilor... Cu cine s-ar fi putut lupta acest nobil? Pe acolo o singură nație vitează cunoștea ghicitorul: polonezii... Auzise atâtea povești despre acei neastâmpărați polonezi, care se războiau cu necredincioșii!... Se hotărî să-i prezică și strălucitului domn ceva mai de taină, mai de spaimă...

Își încruntă sprâncenele și vorbi temător:

— Ce ciudat!

— Ce? tresărise Radu, tânărul bolnăvicios și temător.

— Domnul meu, reîncepuse ghicitorul. Văd lucruri stranii în palma voastră... Am zis: războaie, dar... în numele Madonei! Să vă feriți de polonezi... Orice război veți face, veți scăpa... Numai de ei... nu!... În lupte, numai un polonez vă va putea ucide!...

...Radu Mihnea-voievod sări în picioare. Își amintise!... Din orbul trecutului, aceasta era și țâțâna neliniștei lui prezente. Amintirea prezicerii ghicitorului italian... Viermele care rodea în adânc, să-și scoată capul din gogoșa uitării lui...

Radu Mihnea-vodă se aplecase încotrova, privind cu ochi de groază în lumea trecutului său... Și-acum era și mai bolnăvicios ca tânărul Radu, de odinioară, iar bolile, de care suferea, îl făcuse și mai bănuitor și mai fricos... Moartea e mai prezentă în acel ce suferă decât în gândurile omului teafăr. Și Radu Mihnea se înspăimântă.

Iar, acum, el tocmai împotriva polonezilor pornise să lupte. În contra „polacilor” despre care ghicitorul îi prezisese că-l vor ucide, dacă se va război cu ei.

Îl învăluiră nebune gânduri de groază:

„Ce să fac, Doamne?... Singur mă duc la moarte. Cum să scap?... Încotro? În ce chip?... Să mor acum, când de-abia am încăput pe legiuitorul tron al înaintașilor mei?... Nu!... Trebuie să mă salvez, dar cum?... Cum?”

Se frământă îndelung.

Îi era frig. Îi era frică... O teamă bolnăvicioasă, chinuită de toate spaimile, de toate nălucirile... Cum?

Se așeză în cuibul pernelor moi, dar se sculă pe dată. Se învârtea, fără să știe ce face, pe vatra strâmtă a cortului. Și buzele palide frământau crâmpie

de gânduri și repetau mereu aceeași hotărâre:

„Trebuie!... Cu orice preț, trebuie să scap!”

Păși spre ușa cortului și ridică perdeaua grea, care-o acoperea. Copilul de casă era acolo, veghind prețioasa viață a domnului său.

— Fugi și adă-l pe spătarul Lecca!

— Dar... paza, măria-ta?

— Lasă paza!... Nu sunt între ostașii mei? Cine-mi poate face vreun rău aici?

Polonezii erau departe, doară. Și mai avea până să se lovească cu ei.

Lecca spătarul intră curând în cortul domnesc, buhav de somn.

— M-ai chemat, măria-ta?

— Da, spătare!... Mi-am amintit despre ceva. Nu pot să-ți spun ce anume. Dar, lucrul acela – despre care mi-am adus aminte – mă cheamă înapoi, la Târgoviște. Trebuie să pornesc chiar în noaptea aceasta... Te știi om de credință... Ajută-mă!

— Cere-mi și viața, dăruită-ți este, măria-ta! Ce pot face?

— Numai atât, spătare... Eu plec... Măine, tu să spui pașei că a venit ștafetă de la scaun că... că... au intrat tătarii în Valahia, și-am plecat să-mi apăr țara... moșia părintească...

— Măria-ta, să n-ai asupră-mi bănuială, îl curmă Lecca spătarul, dar tătarii sunt cu noi... pe aici...

— Da! Așa-i, spătare!... Atunci... spune-i ce crezi,... ce poți... Găsești tu ceva, ca să te descurci... Ai înțeles?

— Eu... am înțeles, măria-ta, dar nu știu dacă o vrea să mă înțeleagă, ori să mă creadă. Turcul, făcu, îndoielnic, boierul Lecca.

— Liniștește-l cum te-i pricepe... Spune-i tot ce vrei, dar... acoperă-mă! Eu trebuie să plec, apăsa el mereu și îndeosebi pe acest cuvânt.

— Facă-se voia măriei-tale se înclină spătarul.

— Alege-mi soldați de credință, să mă însoțească!

— Bine, măria-ta!

Nu mult după aceea, câteva umbre se furișau prin tabăra adormită, strecurându-se spre margini, unde așteptau caii înșeuai.

Uneori, veștile călătoresc cu repeziciuni de gând.

Din Iași spre care, a doua zi, se îndreptase înfuriatul pașă, întâmplarea de pe „movila lui Purcel” porni, în tainic chip, mai pe departe, spre apus, spre răsărit, spre miazănoapte și, astfel, ajunse și între nămornicele ziduri ale cetății, cu toate amănuntele și peripețiile ei.

„Unde-i Domnul?” întrebă Șender-pașa a doua zi, așteptând călare și nerăbdător adunarea suitei sale.

„Unde-i vodă?”

„Unde-i măria-sa, Radu vodă?” se întrebau toți.

Tabăra era strânsă. Covoarele cortului domnesc se aflau păturite în carele lor. Oastea gata de pornire. Dar... nici urmă de Radu Mihnea, voievod al Țării Românești!

Spătarul Lecca își împintenă calul, înfățișându-se pașei.

— Unde-ți e stăpânul?

— Mărite Șender-pașa... măria-sa a plecat astă-noapte... că... a venit veste rea de la Târgoviște... A scris măria-sa Arghira-doamna, cu mărturia boierilor rămași la scaun, că... au năvălit tătarii și peste țara sa...

— Ce bâigui tu, ghiaurule? se înfurie măritul pașă. Care tătari?... Tătarii nu-s aici, cu noi?

— Apoi... să vezi, slăvite stăpâne,... un nogai, îngăima spătarul Lecca, ci... ci... nogai de la Vrâm... Aceia au năpustit peste Valahia,... în lipsa celorlalți de-acasă și care... acum sunt cu noi, cu mârzacii lor,... cu tot, căuta spătarul să lungească vorba, doar n-o mai spune nimic Șender-pașa.

— Uf, ghiaurilor! răcni pașa, repezindu-și calul spre înfricoșatul boier valah, dar îl struni pe loc. Își frământă barba în pumn. Pufni, amenințător: Am să limpezesc eu și treaba aceasta!

Și tună porunca de plecare...

...Înflorită și împodobită de la gură la gură – după priceperea și închipuirea fiecărui povestaș – vestea răzbișe, așadar, și până în forfota dintre zidurile cetății.

În grija acelor zile și în tristețea aceluia loc, minunata întâmplare a voievodului valah și a lui Șender-pașa de Brăila mai descreșea frunțile ascultătorilor. Iar Doamna Elisaveta răsplăti – darnică – ștafeta care o smulse din cine știe ce gură pentru urechile mărilor lor și a celorlalți fugari din cetate.

Boierii și ostașii forfoteau pretutindeni, istorisind la nesfârșit pozna pe care i-o făcuse Mihnea-vodă lui Șender-pașa și lui Tomșa, iarăși proaspătul domn de la Iași.

Ostășimea moldovenească tălmăcea și ea joimirilor lehi întâmplarea care – ca și celor din curte – le era foarte pe plac. Și zile la șir, între zidurile cetății nu se mai auzi decât... foarte vesele întrebări și răspunsuri în legătură cu vodă.

Singurul care nu făcea niciun haz de această întâmplare era prințul Samuel Corecky. El se întunecase cu totul. Îl rodea și pe dânsul un vierme ascuns: amânarea nunții, la care gândeau zi și noapte!...

Și, poate, același chin îl avea bălaia domniță Margareta.

XI

Pătrunzând în Iași – pe drumul de codri, și de prăpăstioase dealuri – Șender-pașa nu-l mai avea alături decât pe întunecatul și oacheșul Ștefan Tomșa, ostașul de odinioară al lui Henric al IV-lea, după cum îi plăcea reîmprospătării voievod, să-i încredințeze pe toți acei... cari voiau să-l creadă.

O aspră mânie săpase cute și mai adânci pe chipul cioplit ca din cuțit al celui ce revenise domn al Țării Moldovei. Îl înfuriase și mai mult fuga lui Radu Mihnea, „pielea subțire”, care nu voise să stea mărturie reșezării sale pe scaunul părintesc.

Ștefan Tomșa mocnea mâinii surde... Împotriva voievodului valah... Împotriva puținilor boieri, din întâia lui domnie, la care se mai alăturaseră pe cale și a celor și mai puțini, ce-i ieșiseră întru întâmpinare la intrarea sa în Iași... Și, chiar, față de mulțimea târgului, care nu se arătase pe nicăieri, ci stase închisă în case, de teama puhoiului de oști turcești, valahe și tătare, ce se îngrămădeau – în neorânduială – pe ulițele strâmte și cotite ale capitalei moldovenești.

Zilele babei topiseră zăpezile grelei ierni. O căldură molcuță, de primăvară timpurie, ridica miazme înecăcioase din mocirla străzilor de pământ lutos ale orașului. Ostășimea lipăia prin glodurile adânci, în care se înțepeneau roțile neșinuite ale carelor și care trosneau sub opintirile boilor și ale bivolilor costelivi și istoviți de drumul lung și de lipsa de hrană. Și carele rămăneau locului, răsturnând, uneori, în tină zestrea ostășească a năvălitorilor.

Se auzeau blesteme, înjurături, răcnete, punctate – din când în când – de câte un amărât: Al-lah!

Dar Alah nu scobora de lângă huriile lui, dintre munții săi de pilaf, să ajute la carele lumii aceleia, necăjită, înfuriată, care se scărpină în bărbii, privea spre cerul senin, de primăvară, sau aluneca ochi hulpavi spre gospodăriile, din care... multe și mărunte ar fi râvnit inimile lor.

În Iașii cu casele zăvorâte, cu obloanele dughenilor și ale crâșmelor înțepenite în manele de tari drugii de carpen... În Iașii în care nimeni nu căuta cu priviri de bună-venire spre proaspătul domn, oștile lui Șender-pașa intraseră ca într-un cimitir părăsit.

Mitropolitul țării fugise cu neamurile sale voievodale. Preoții pieriseră, ascunși prin satele vecine, sau numai prin altarele bisericilor, cu uși tot pe

atât de bine ferecate... Până și sanctitatea sa, episcopul Bernardino Querini, își găsisese oarecari treburi pe la o biserică de prin părțile Cotnarilor, sau, poate, de pe mai departe.

Dar, ce nevoie mai avea mânia-sa Ștefan-vodă Tomșa de astfel de fețe bisericești? El se găsea uns din întâia sa domnie. Nu venise să se certe cu preoțimea. Avea el cu cine sta de vorbă după asprul său nărav. Cu boierii!... Ah, Doamne! cum avea să mai pună el mâna pe toți... Doar numai – după cum spune la istoria grecească despre „schiții” cei vechi – de s-ar face paseri, să zboare în văzduh, de s-or face pești, să se ascundă în ape, de s-or prefacă în broaște, să se tăinuiască pe sub pământ... Dar, nici așa, nu vor scăpa de securea gădei, pe care avusese grijă să-l plimbe cu sine prin larg de lume și acum să-l readucă în Moldova și pentru grijile noii domnii.

Cu astfel de strașnice gânduri pătrunsese Tomșa-vodă în palatul-cetățuie, din care abia ieșise celălalt voievod, ce se găsea atât de departe – și el – de curtea... scaunului părintesc.

În noaptea aceea și în cele următoare, Tomșa nu poruncise nicio ispravă dintre cele atât de plăcute firii sale. Nicio lacrimă nu cursese încă pe urma oarecăror vorbe de taină, repezite spre cine știe ce ticăloasă faptură moldovenească. În schimb, multe răcnete de spaimă și disperare buciumaseră peste întinsul cuprins al mahalalelor ieșene. În multe case, ostașii turci – năvăliți de o slugă neplătită decât prin jafurile războaielor – năvăliră pe ușile smulse din țâțâni, prădând și mai ales lăsându-și sămânță de urmași pe meleagurile ghiaure ale Moldovei.

Măcar așa, Ștefan Tomșa voievod se găsea plătit de multele lui necazuri și ușurat de o parte din nădufurile sale.

După sângeroasa încăierare de la Ștefănești, tătarii – care nu veniseră până atunci în atingere cu meșteșugurile de luptă franceze și nu înfruntaseră decât foarte arare asemenea bravură – se răspândiseră pretutindeni. Cei mai mulți se reîndreptaseră spre Iași, unde Șender-pașa – reprezentantul marelui padișah, care înfățișa și el, pe pământ, pe și maimarele Alah – îi aștepta să-i aducă veste despre prinderea, sau măcar despre vreo lăsare de sânge între cei ai curții Movilești.

Neputând purta măritului pașă o astfel de bucuroasă veste, noganii și mârzacii lor se gândiseră că pașa, și așa, tot mai zăbovește pe lângă Ștefan-vodă. Noul domn trebuia să adune – cât mai în grabă – ceva arginți pentru bacșișurile pașei, pașalelor, și nenumăraților bei ai oastei. Dar bani în

pungile și în casele moldovenești erau puțini, mai ales în astfel de zile, iar râvnele și nesațiul osman erau multe și mari... Zăbavă a fi, gândeau mârzacii, deci... mai puteau cutreiera prin țară. Astfel, s-ar mai fi despăgubit și ei de cele de care... nu prea se așteptau la dărnicia unui domn proaspăt, într-o țară sărăcită.

De la Ștefăneștii ținutului botoșenean, până la Iași, depărtarea nu era prea mare. Drumul ducea tot prin valea Jijiei, prin aceiași codri Deleni. Dar raziile într-o parte și-ntr-alta lărgeau calea și sporeau prada...

Însă, ceas de ceas, zi și noapte, săteni, răzeși, boierini băteau în porțile curților din codrii Delenilor.

— Măria-ta!...

— Comise!...

— Nu ne părăsi jafului. Știm că n-ai oaste multă, dar săbii ai tari, ai stegari și hânsari vrednici... Mântuie-ne!... Ne toacă tătarii... Ne-au dibuit vitele și muierile în păduri... Înainte ne apăra, acum și codrul se leapădă de noi!

— Mie mi-o luat două fete...

— Mie mi-o robit muieră...

— Lăsați-le la pârdașnicul de fete și muieri, oameni buni! De asta nu m-aș plânge eu... Mai găsește omu' muieră și fete – și mai face. Da' mie mi-o răpit vacuța și oițele, se văita câte un biet om. Pe-aistea cine mi le mai dă? De unde le mai poci face eu la loc?

— E prăpăd, măria-ta! Îndură-te de noi și ieși în țară, se plângeau cu toții.

Comisul Văruntar își pregăti steagul. Cu hânsarii n-avea ce face în fața nogailor, călări și ei pe cai iuți și chiloși. Pedestrimea putea să se ațină doar prin codri, să mai răstoarne ceva stejari curmați peste cetele răzlețe, și să le mai reteze junghieturile cailor cu coasele împenate în vârful toporiștelor.

Porni.

Zile întregi – în prăpăstii de vifor, în prăbușirile neașteptate ale călăreților ascunși prin poieni de deal, ori pe margini de căi răpoase, în izbirile fățișe de zi și noapte – steagul comisului Văruntar secera, din plin, rătăcitoarele cete tătare, scutindu-l pe Șender-pașa să mai hrănească atâtea guri netrebnice.

Dar, într-o zi de sfârșit de martie, iscoadele comisului aduseră vestea că turcii au pornit din Iași.

Văruntar strânse sfatul, adică se retrase sub stejari cu căpitanul Tărnă și cu pan Smolschi. După puțin timp reieși în poiană.

— Pe cai, flăcăi!

Și porniră spre Deleni, la curtea spătarului Veveriță.

Sub ziduri, în ogradă, pretutindeni, aștepta gloată de săteni înarmați.

— Am auzit că strângi oaste, măria-ta.

— Nu! Plecați spre muieri. Afundați-vă mai adânc în codru... Vin turcii!

— I-raca'n de măiculița noastră. Abia scăparăm de tătari. Acuma dă și turcu'?

— Plecați! Sunt mulți... Au și valahi cu ei.

Și oamenii clătinau din capetele pletoase, se închinau, încălecau pe cai, sau porneau pe jos, pe cărări știute numai de ei, dar nebătătorite, spre bungetul împădurit. Căci, în astfel de împrejurări, intrând în codri, oamenii locului se fereau a roade poteci. Își cunoșteau ținta, și spre o țintă pot duce sute și mii de cai... Cărările erau vânzătoare. Lesne se putea lua orice păgân pe firul bătăturii ei...

Astfel, spre acel sfârșit de martie al anului 1616, aflară și fugarii dintre zidurile cetății despre apropierea lui Șender-pașa și a oștirilor lui.

În cetate începu frământarea pregătirilor de luptă. Pe schelele zidurilor se îngrămădiră bolovani. Sub ziduri se înșirară cazanele, în care trebuia să se topească smoala, ce urma să fie vărsată asupra asediatorilor. Cucurele se umpleau cu săgeți. Femeile tăiau și împenau altele, noi. Se topeau gloanțele, din plumb, pentru cele câteva arcebuze ale nobililor polonezi. În cele șase turnuri de apărare ale întinsei cetăți se adunară spuza de ghiulele pentru puștile de bronz, iar în acel de deasupra porții, fiind mai larg și întru totul podit cu lespezi de piatră, ridicară iarăși cazane pentru smoală.

În palatul domnesc se ținu sfat mare, la care fu adus și Montespın, pe brațe. Căpitanul Rigaud rămăsese rănit greu pe câmpia din preajma Ștefăneștilor, lângă ceilalți cavaleri francezi, să se preschimbe, poate, în pământ moldovenesc. Lângă doamna Elisaveta ședea, însă, celălalt francez și – de-o vreme – chiar un fel de curtean movilesc, Charles de Jappecourt, ale cărui lumini puteau fi de folos neliniștitei doamne.

Erau de față toți dregătorii și măririle surghiunate: Dumitru Buhuș, Pătrașcu Ciogolea, Nicoară Prăjescu, Simion Stroici, bătrânul Nistor Ureche, Bucioc-hatmanul și chiar mitropolitul Gheorghe Movilă, presărați

în larga sală, de o parte și de cealaltă a scaunului îmbrăcat în catifea roșie și pe care sta Alexandru-voievod.

Principii Samuel Corecky și Tyszkiewicz se așezară în fața domnului, lângă Elisaveta Movilă. Restul vastei săli era prins de altă boierime moldovenească și de panii lehi.

Se vorbea cu aprindere. Boierii erau de părere să se aștepte în cetate. Zidurile erau tari, peste puțină de năruit cu puștile, sau de încălecat cu scările.

Alexandru-vodă asculta. Tăcea. Pricepere la astfel de meșteșuguri nu dobândise până la anii aceia tineri... „Poate mai târziu voi cunoaște și eu acest meșteșug”, cugeta voievodul.

Polonezii și – îndeosebi – Montespin, care știau să prețuiască libertatea mișcării la loc deschis, sprijineau ieșirea din cetate și lupta la câmp. Prințul Corecky ținea să se aleagă odată: ori moartea, ori fata!... Voia să se bată. Cât mai curând. Cu oricine. Dar să pună capăt așteptării, care-l scotea din răbdări.

Se sculase bătrânul Ureche:

— Bag seama, măria-ta – începu el – că dumnealor, căpitanii, cam au dreptate. Eu nu mă prea pricep la astfel de treburi ostășești,... cu toate că – în anii mei cei tineri – și eu am purtat sabia la coapsă, ba... am și rotit-o aprig în lupte. Asta e priceperea domniilor lor, să lămurească de ce-i mai bine la câmp a luptare, decât în bârlog a stare. Dar fie-mi iertat a dare și eu un fir de părere... Cetatea-i tare, nu zic, și nu poate să cadă cu una cu două, precum spun și dumnealor veliții sfetnici și panii șleahței. Poate să țină împotrivire cât de lungă vreme,... o lună, două... nouă. Dar aici e spuză de lume... E curtea. Sunt atâția boieri cu muierile, cu fetele lor. Și e și multă oaste... A dumnealor, cinstiții princhepi, și a măriei-tale, de cea moldovenească... Nu zic, și hrană este, berechet! Hrubele sunt pline cu pește sărat, cu putini cu brânză, cu butoaie cu sărături. Grâu și secară stă destulă în hambare și prin zăcători. Pietre la morile cetății sunt. Fântâni are cetatea destule. Dar... și gurile-s multe. Și dacă turcul – cum tot n-are ce face în țara lui turcească – se așază turcește... și stă... și stă? Că doar vreme are, și răbdare iarăși are, că acesta e și un fel de dar, pe care l-o și dat Dumnezeu seminției turcești... Atunci, întreb: Cine este?... Când ne-o răzbi lipsa, tot vom cerca a ieșire din cetate, iar dacă-i vorba că tot asta are să fie

toată bafta, mă-ntorc cu fața spre dumnealor, princhipii lehi și la căpitanul franțuz, mă înclin smerit și zic: bine ați grăit și dreptate aveți!

Atâta am avut de cuvântat, iar dacă vorba mea a fost nepricepută, ori nu pe placul măriei-tale, iertare cer!

Și se reaseză.

Sfatul începu și mai aprins, până când se sculă, iarăși, principele Corecky.

— Și mai am, de spus ceva... Soarta războaielor, cu toată vitejia oștilor și căpitanilor, este numai în mâna lui Dumnezeu!... Mintea ageră a căpitanilor și dârza împotrivire a ostașilor pot să se prefacă într-o grea înfrângere. Sau, după cum mărturia stă chiar în fața noastră, poți să învingi, fiind totuși și tu zdrobit, privi el spre Montespin, în fața căruia se înclină curtenitor și cu un vag zâmbet pe buzele pale.

Multe se pot întâmpla la bătaie. De aceea, războinicul trebuie să fie scutit de alte griji pământești și cu gândul lăsat numai la faptele sale de luptă. Iar noi, aici, avem atâtea femei. Pe magnifica Elisaveta doamna, pe domnița Margareta... Sunt soțiile venerabililor boieri și copilele lor... E multă lume căreia trebuie să-i purtăm o deosebită grijă. De aceea zic: să binevoiască magnifica doamnă și neprețuitul ei vlăstar laolaltă cu celelalte soții și neamuri de boieri, să treacă apa. În Polonia e – deocamdată – mai multă siguranță. Și turcul nu se va încumeta la încălcarea apelor... E bine să fim scutiți de grija aceasta...

Poate bătaia ne va închide din nou în cetate, pe un timp. Poate va trebui să trecem și noi fluviul. Poate soarta luptei ne va trage spre inima Moldovei. Nu se știe nimic!

Se întoarce spre Elisaveta Movilă:

— Înțelege, doamnă, și propunerea și rugămintea mea!... Aceasta am avut de spus.

Doamna Elisaveta zâmbi dulce și îngăduitor:

— Mulțumesc principelui Samuel Corecky pentru toată dragostea lui, din care naște și această grijă pe care ne-o poartă. Dar, afle și domnia sa și toți acei de față că... aici sunt și aici rămân! Nu pot să-mi despart soarta de aceea a preaiubitului meu fiu, măria-sa Alexandru-voievod. Nu plec nicăieri din cetate și de pe pământul meu moldovenesc!

Toate rugămințile, chiar acele ale domnului, rămaseră zadarnice. Doamna vroia să vadă bătălia și – în vijelia ei – să se roage lui Dumnezeu pentru izbânda dreptății movilești.

Și, atunci, se săltă și voievodul puțin, se înclină spre maica lui prea iubită, se reazează pe jilțul îmbrăcat în catifea stacojie și vorbește:

— Părerea mea la fel este cu aceea a preaiubitului și generosului nostru prieten, dumnealui principele Samuel Corecky. Mai lesne este a lupta la câmp, decât a sta nemișcați și îngrijorați după ziduri. Toată tăria noastră stă – mai mult – în călărime. De aceea, la timp vom ieși din cetate și-l vom izbi pe turc... Dixit!

Sala clocoti de strigăte:

— Trăiască!

— Vivat! țipau panii polonezi.

— Mulți ani trăiască și stăpânească măria-sa Alexandru-vodă! tună credinciosul Dumitru Buhuș.

Mitropolitul Gheorghe își împreună cele trei degete ale drepte și binecuvântă:

— În numele Tatălui, și a Fiului și a Sfântului Duh.

Boierii își apleacă capetele și suspină surd:

— Amin!

Alexăndrel-vodă se sculă și se îndreptă spre cămarile măriei-sale.

Vremea se încălzea. Zăpezile se supseseră aproape cu totul. Doar pe sub poalele pădurilor mai stăruiau limbi sărace de troiene gălbui. Soarele uscase întinderile, peste care începuse să se aștearnă vopseaua coclită a colțului ierbii, răzbind prin păișul pământiu al fânețelor uscate, din trecut. Cerul ținea senin, înălțându-și bolta pe zi ce trecea, lărgind zărilor lumii.

În cetate stăpânea o încordată așteptare. În turnuri și la metereze, străjerii sfredeleau cu privirile întinderile goale. Iscoadele veneau și plecau, vestind înaintarea oștilor dușmane.

În ziua aceea, spre chindie, un grup de călăreți se arătă, venind valvârtej.

— Au trecut Prutul după miezul nopții.

— Pe unde sunt acum?

— Cale de patru-cinci ceasuri.

— Nu vor putea ataca astăzi, își dădu părerea principele Tyszkiewicz.

— Măine e ziua cea mare. Trebuie să ieșim. Vom aștepta noaptea la câmp.

Începu freamăt greu. Corturile dintre ziduri fură ridicate și duse în cetate. Șeile așezate pe cai. Armele încinse.

Se formau steagurile, cetele. Se auzeau strigăte, comenzi, tropote de cai, vuiet de mulțime. Scuturile zăngăneau cu țipăt viu, de aramă, sau se izbeau cu sunete surde... Steagurile se adunau în jurul boierilor, sau al hotnogilor lor, sub soarele călduț, dar încă palid, se clătinau praporii bătoși, pe care se vedeau și mai bătoșii sfinți-patroni ai boierilor și ai steagurilor lor. Pe cei mai mulți dintre acei prapori-stindarde se arăta chipul Sfântului Gheorghe, sau al arhanghelului Mihail. Iar spre deosebirea unuia de celălalt purtau și unele semne închipuite de boierii care le aduceau la luptă. Pe colțurile unora era zimbrul țării cu steaua între coarne. La altele steaua era înlocuită cu Craiul-Nou. Unii prapori erau roșii, cei mai mulți albaștri. Boierii purtați prin țări apusene își alcătuiseră chiar câte o ciudată stemă – un herb – cu lei cu pajura, cu mănunchiuri de fulgere jupiterice, sau împrumutaseră, de-a dreptul, arătoase blazoane franceze și italiene, fără autenticitatea posesorilor de prin părțile obârșiei lor.

Într-un amestecat grup de aprozi, armășei și copii de casă fâlfâia marele steag al domniei, întocmit după obiceiul leșesc. Era un enorm stindard, de culoare albastră, pe care – cusut cu subțire fir de aur – se vedea bourul Moldovei cu Luceafărul și Craiul-Nou de-o parte și de cealaltă a coarnelor și cu străvechiul corn al îmbelșugării pământului, prefăcut de nepricepuții și nedumeriții zugravi și săpători în piatră, ai stemei moldovene, într-un fel de scâlâmb gât al aceluia cap de bour.

În alte părți fluturau stindardele, de pânze moi, ale osebiților pani și căpitani poloni, cu zugrăviri de ciudate blazoane tăiate, truncheate, gironate, în pal, în bandă, în bară, cu borduri, sau orlate, escarate și cantonate,... cu lei, cu pajure, șoimi, săgeți, sau potcoave, înflorate de toate ciudățeniile, de toate închipuirile.

Străluceau în soare platoșe, scânteiau vârfuri de lănci, ori lame de spade înălțate – spre comandă – de brațele tari, cu pumnii uriași, ai căpeteniilor.

Cele vreo douăsprezece mii de polonezi, ardeleni și moldoveni se scurseseră sub dâmburile cetății, împânzind câmpia și așezându-se după o orânduială îndelung gândită de căpitani.

Acolo, după ce fiecare steag moldav, fiecare ceată, fiecare polc polonez își prinseră locul din care aveau să se desfășoare în bătaie, călărimea descălecă, pedestrimea se chinci la pământ, pentru îndelunga așteptare. Oamenii scoaseră din giverne, din coburi, ori din simplele traiste merindea împărțită la cetate și se așezară spre cină...

...Soarele apusese de mult. Cornul de aur al lunii apăru, cândva, pe zare,... drumul vreo două ore un arc scurt pe cer și recăzu după orizont.

Cuprinsurile păreau pustii. Nu vorbea nimeni. Doar caii nechezau arare, ca neliniștiți de nemișcarea ce-i împresura.

Departe, în pădurile ce încărbuneau marginile câmpiei, lupii urlau după o tainică presimțire, moștenită din noaptea timpului. Așteptau și ei, poate, un îmbelșugat ospăț.

În zorii acelei zile de joi, bătea o boare subțire dinspre miazăzi. La răsărit, un nevăzut, dar uriaș penel poleise cerul cu o tentă pală, roz-arămie. De pe unul dintre înaltele turnuri ale cetății buciumă lung sunet de vestire.

În același timp, pe poarta cetății ieși un strălucit grup de călăreți, înconjurând statura trupeșă a domnului. Alexandrel-vodă purta platoșă de oțel strălucitor, coif de argint cu bogată pană de struț ce se încovoia spre spate. Un greu bancal îi atârna la coapsă. Iar în mână ținea secure cu două tăișuri și scurt vârf de sulită. Calul alb părea însângerat de valtrapul, frâul și curelele roșii ce i se încrucișau pe piept. În urma voievodului, flutura – în pocnete de falduri destinse de vânt – marele steag albastru al domniei. Puțin îndărăt și pe cele două laturi, călăreau principii Corecky și Tyszkiewicz.

Caii alergau în trap grăbit. Surlașii înșirați pe unul dintre dâmburile de sub ziduri trâmbițară prelung. În câmpie, cetele fremătară.

Ajunși de vale, Alexandru-vodă și însoțitorii săi își împinseră caii în galop, răzbind în mijlocul oastei.

De departe hăulea surdă larmă de mulțime. Și – de după pădurile ce mărgineau câmpia – pe drumuri care răsuflau din diferitele părți, începură să se reverse oastea turcească și trupele muntene.

Un ropot scurt zvâcni în rândurile moldovenești.

Armata dușmană împânzi negura întunecată a zării împădurite și se opri locului, în așteptare. Prin fața ei fulgeră, ca o nălucă, calul alb al lui Șenderpașa, urmat de câțiva călăreți.

— Uite-l pe câinele de Tomșa – arătă Tyszkiewicz un trup înveșmântat în roșu, ca o nefirească întruchipare dintr-un enorm cheag de sânge spre unul dintre călăreții ce urmau pe pașă.

— Slugă turcească, scrâșni Corecky, întorcându-și privirile spre cetate.

Meterezele cetății prinseseră o neașteptată viață. Printre crenelurile sure se vedea un ciudat viermăt. Doamna Elisaveta, domnița Margareta, toate soțiile și fetele boierilor din cetate urcaseră pe schele, se arătau la ferestrele

turnurilor, fluturând marama lungi, care fâlfâiau în vânt ca niște stindarde sărbătorești.

Cele două oști începură să se miște. Înaintau cu încetineală de melc, în pașii mărunți ai cailor, de parcă le-ar fi trebuit o veșnicie să se poată lovi.

În spatele voievodului, surlașii trâmbițară prelung și cavaleria poloneză zburci spre vrăjmași într-un iureș spăimos... Clocotea văzduhul de sălbatică răcnete. Tobe hureau în rândurile hânsarilor. De pe dâmburile cetății, buciurau sute de tulnice cu misterioase sunete, tânguind peste câmpie o bizară vestire... A vieții? A morții?

Cavalerii polonezi – care-și impuseseră cinstea întâii ciocniri – se prăpăstiseră în rândurile spahiilor turci. Tălăzui un clocot și mai îngrozitor de glasuri: urlete de mânie, țipete de întăritare, vaiere prelungi de durere, haotic nechezat de cai. Săbiile și hangerele se învârtteau prin aer, ca ciudate aripi de minuscule mori de lumină. Scrâșneau armele lovite între ele, ori zburau, frânte, pe cine știe unde, învârtind prin văzduh scânteieri de fulgere. Caii cabrau. Mușcau unul din altul cu furii de fiară. Alții îngenuncheau în țărână. Călăreții se rostogoleau peste cei ce se prăbușeau mai înainte. Copitele izbeau, oarbe, în trupurile celor căzuți, galopând într-o întrețesătură apocaliptică... Se învâluiau unii pe alții. Încăierarea era nebună și tumultul spăimos.

Miile de oameni – dintr-o parte și din cealaltă – păreau un uriaș ghem, ce se rostogolea într-un dement clatin, când într-o parte, când în cealaltă a câmpiei.

Tobe hureau din nou, ca îndepărtați nori de grindină. Trâmbițele țipară iarăși. Dinspre cetate, clocoti hăulit de nenumărate buciurme... Din ciudatul și încâlcitul caier al bătăliei, țâșniră călăreții polonezi, gonind spre cetate...

Spahiii rămaseră nedumeriți. Aria luptei părea un burete spart de mari găuri.

Și, atunci, se mișcă din loc steagurile odihnite, moldovenești. Caii lor, mărunți, parcă, lunecau cu burțile pe pământ... Urlete și mai înfricoșătoare – ca mai înainte – clocotiră văzduhul.

Ștefan Tomșa înțeleșese cursa și – în fruntea călăreților lui Radu Mihnea – se năpusti în întâmpinarea steagurilor lui Alexandrel-vodă. Dar spahiii lui Șender-pașa năvăliră și ei, din coastă. În mișcarea greșită de nedumerirea de mai înainte și din spaima proaspătă, rândurile lor împiedică avântul călăreților valahi.

Cetele moldovene se desfăcură în două aripi. În fruntea uneia dintre ele gonea Alexandrel-vodă. Înaintea celeilalte se aruncase principele Corecky. Și cele două aripi de cai învăluiră și se izbiră în viermățul oastei dușmane, ca două rostogoliri de puhoai de munte peste pâraul din vale. În uriașa menghină a celor două cavalerii din coaste, spahiii și muntenii se îngrămădiră unii într-alții, în neputința oricărei mișcări de destindere. Păreau o uriașă cireada, care înghenunche, treptat, într-un imens abator, frământându-se, rostogolindu-se pe loc, sub jungherele fatalității.

Și începu un măcel de spaimă, în care calul alb și platoșa scânteietoare a lui Alexandrel-vodă se încrucișă, adeseori, cu armăsarul negru și cu pieptarul ocrotit de scutul împlazonat al principelui Corecky...

...Sus, la meterezele cetății, freamățul trupurilor femeiești părea, și el, un act al nebuniei, jucat după cortina – pe jumătate căzută – a unei ciudate scene.

Doamna apăruse pe ziduri, în întregime. Părea gata să se arunce în gol. Înfriguratele ei priviri urmăreau, încordate, avântul fiului și voievodului învâlmășit în plinul măcelului. Domnița Margareta tresărea uneori, înspăimântată. Mișcările prințului erau mai greu de urmărit. Erau nenumărați cai negri. Și hainele întunecate ale lui Corecky se pierdeau mereu în clocotul luptei... Jupânesele boierilor și jupânițele lor își frâneau mâinile, își frământau brațele, neputincioase de a ajuta, de a mângâia, de a alina părinții, soții, frații, ori iubiții, amenințați de moarte, loviți de sabie, ori prăbușiți sub copitele cailor și în nebunia vâlmășagului.

Mitropolitul Gheorghe își ridicase brațele spre cer. În stânga ținea o scumpă cruce cu Mântuitorul răstignit, pe când dreapta lui binecuvânta necurmat desfășurarea tragicului clocot al văii din fața zidurilor.

Vuietul bătăliei scădea și creștea ca rostogolirea apelor în impetuosul zăpor primăvăritic.

Principele Tyszkiewicz și Dumitru Buhuș refăcuseră rândurile cavaleriei poloneze, retrasă din luptă. Și mulțimea aceea începu să se destindă din nou într-un larg cerc, înconjurând întreaga arie a luptei.

La spatele lor înaintau joimirii pedestri și hânsarii domnești, înarmați cu sulii, topoare și coase înmănușate în lungul toporiștilor. Era acea unealtă țărănească a vremii vechi, o crâncenă și înfricoșătoare armă pentru cavaleria vremilor acelora. Ea nu țintea decât tendoanele picioarelor și oricât de ușor atinse, acele tendoane – încordate de fugă – plesneau, iar călărețul se rostogolea sub calul prăbușit.

Din rotogolul luptei – aproape hotărâte – turcii și valahii țâșneau spre margini, la scăpare. Mulți, tot mai mulți se desprindeau de sub aripile morții, năzuind spre zările vieții. Dar călăreții, hânsarii și joimirii lui Tyszkiewicz și ai lui Dumitru Buhuș înlănțuiseră zid și cai și oameni și pentru o astfel de împrejurare.

Fugarii se aruncau – deznădăjduiți – chiar în acele cete, în escadroanele tari și necruțătoare. Uneori le rupeau, spărgeau acel zid împrejmuitor prin părțile lui mai slabe, fugind – bezmetici – spre păduri, spre zările dinspre miazăzi, spre mântuire...

O ceată dușmană și mai puternică – de câteva sute de călăreți – se avântă... afară din luptă.

— Ațineți!... Fuge Tomșa! urlă Dumitru Buhuș, pornind câteva steaguri pe urma lor.

Dar spaima e cu mult mai sprintenă. Valahii și spahiii loveau în cai – necruțători – cu latul săbiilor, izbeau în burțile supte cu uriașii piteni zimțuiți. Și caii goneau ca paseri fugărite de ulii...

Soarele se ridicase în crucea zilei. Aria bătăliei începuse a se limpezi. Cavalerii polonezi și stegarii moldoveni alergau după fugari, dar mulți începuseră să se și reîntoarcă, după poruncile datei din ajun, de a nu se depărta prea mult de cetate.

Alexăndrel-vodă biruise.

Elisaveta Movilă putea să iscălească – mai departe – „cu mila lui Dumnezeu, doamnă a Țării Moldovei”.

De pe ziduri hurează alte tobe. Și alte surle și trâmbiți sunară un semn al victoriei. Pe câmpul de măcel rămăseseră dâmburi de oameni morți, de carne îndurerată și nevolnică. Se auzea un urlat haotic și prelung de durere. Vaietul morții!

Peste douăsprezece mii de spahii, achingii, bostangii și ieniceri, din oastea lui Șender-pașa, laolaltă cu nogaii mârzacilor și valahii părăsiți de Radu Mihnea, zăceau tocați și în năprasnice chinuri, sau înfrățiți în moarte, pe câmpii.

Cu platoșele și armele însângerate, Alexăndrel-voievod și principele Corecky se apropiară unul de altul. Dreptele lor se strânsă mut. Trâmbițele sunară adunarea cetelor. Mai rărite decât în ajun, rândurile se refăcurează, tălăzuind apoi cu mlădieri de uriaș șarpe spre porțile cetății.

La metereze, doamna, curtea, toate femeile și toți cei rămași între ziduri stăteau neclintiți. Trăiseră durata unui vis de necrezut. Dar trăiau încă visul

de groază prin care trecuseră.

Peste pustiul țării goneau nălucile spaimei.

Răsăreau pe nebătute drumuri de peste câmpii. Se strecurau – înfricoșați – prin dumbrăvi și rariști de păduri, pândind întrebători zariștele goale, pentru ca, apoi, ajunși, iarăși în larg de câmpuri, să se aștearnă vântului, în goanele deznădăjduite ale scăpării. Se aruncau în apele mărite de puhoaiete ploilor, ce începuseră să se verse din norii pântecoși ai primăverii. Rătăceau flămânzi, pe cai istoviți și aproape scheletici, prin satele goale. Scormoneau țărâna, pe unde li se părea umblată, după ascunzătorile gropilor arse, în care țărani și-ar fi tănuit secara și meiul sărăciei lor. Dar acele gropi erau scobite prin tainice locuri și nu se dovedeau în iveală pe nicăieri. Setea și-o potoleau din turburele ape ale pâraielor. Fântânile fuseseră otrăvite și mulți plătiseră cu o chinuită moarte neîncrederea în asprele deprinderi ale locurilor.

Alteori, cetele se împreunau, realcătuind grupe mai numeroase de oameni gălăgioși, porniți spre orice răzbanare. Ardeau căsuțele de nuiele, acoperite de stuf, cu rogoz, ori cu paie, ale satelor nevoiaș. Se năpusteau asupra rarelor curți goale, năruind totul și prădând cele rămase în graba plecării, sau uitate de fugari. Hălăduiau în neștire, năzuind zoriți spre miazăziua dinspre care se arătaseră.

Șender-pașa gonia, înconjurat de resturile spahiilor cu care se smulsese din vâlmășagul de sub cetate.

În drum, Ștefan Tomșa adunase tot ce mai putuse întâlni din resturile oștirii valahe și din achingii pașei, gonind spre Iași pe același drum al Jijiei. Întunecatul domn de o lună frământa cele mai ciudate gânduri... Nu voia să știe de înfrângere... Nu fusese învins el, ci turcul, Șender-pașa, care nu voise să-l asculte... Ce căutaseră acolo? Să fi rămas Movileștii acolo, închiși între ziduri, cât le-ar fi fost pofta... El ar fi domnit la Iași, liniștit. Și, dacă lehi s-ar fi scoborât la vale, dacă s-ar fi îndepărtat de cuibul cetății și de granițele lor, atunci ar fi știut și dânsul, Ștefan Tomșa, să-i bată, după cum a mai făcut-o, doar, la Cornul-lui-Sas... Acum?

Da-da!... Și-acum va ști el ce să facă. Fără de nicio sminteală, va rămâne la Iași. Domn al Țării Moldovii!... Nu-l vor polonezii? Nu-l vrea țara?... Care țară? Boierii? Că numai ei fac toate buclucurile întotdeauna... Nu țărani, țărani cugetă la dânșii, la nevoile lor. Ce știu ei de țară? Ce le pasă lor cine stăpânește la Iași?... El, Ștefan-vodă? Alexandrel-coconul?...

Dracul tot un drac, oricine-o fi! zic țăranii aceia... Drac o să fie – de data aceasta – și el, Ștefan-vodă Tomșa, căci dracu-i cuminte și cu minte va fi și dânsul!... Se va opri – stăpân – la Iași și își va vedea de treburile țării și ale lui... Cât despre boieri, ha-ha-ha! câinii aceia de boieri fac toate zaverile și toate răsturnările. Dar, pentru asemenea pramatii are el – Ștefan Tomșa – o sculă de foarte înțeleaptă ascultare: săcurea călăului!... Ha-ha-ha!... Ce-o să mai jupoaie el astfel de fiare boierești!

Și iar începe să râdă în hohote.

Aaah! câte capete a mai făcut să se rostogolească sub săcurea gădii! Nici trei ani n-au trecut de-atunci... Parcă-i vede cum îngenuncheau în fața ȋiganului, aplecându-și frunțile pe butuc – și pe Balica cel bătrân, cumnatul lui Ieremia-vodă, și pe Chiriță Paleologul, cumnatul celeilalte năpârci, a Elisavetei, și pe vornicul Bărboi,... și pe stolnicul Miron...

„Doamne-Doamne, ce de mai pepeni rostogoliți de-a dura... potriviți de copti pentru tăiere”, răsese el, iarăși, în hohote.

— Măria-ta! îi șopti cineva, care călărea pe alături de el.

— Ce-i?

— Mie... nu-mi prea plac locurile astea.

— Și de ce, mă rog, nu ți-or fi plăcând dumitale astfel de locuri? făcu Ștefan Tomșa cu o ușoară batjocură.

— Măria-ta,... n-ai băgat nimic de seamă... de vreun ceas încoace?

— Și... ce-aș fi putut să văd, mă rog? se încruntă, de data aceasta, Tomșa, care nici nu gândise să privească – până atunci – decât în sine, în ceartă cu învolburatele lui gânduri.

— Dă, măria-ta! reîncepu celălalt. Poate că n-ai luat seama la asemenea fleacuri, dar... eu îmi dau cu părerea că iarăși ne pândește vreun necaz.

— De ce? tresări fugarul domn.

— Văd, pe departe, oameni... ieșind mereu din ascunzători și pornind la vale, ca nebunii...

— Și... cam ce fel de oameni să fie acei pe care-i auzi?

— Bănuiesc că ar fi niscaiva iscoade.

— Aș! făcu încredințat Ștefan Tomșa. De-ar fi iscoade, acele ar veni de pe la spate și ar avea drumul îndărăt, la deal, nu în față, la vale... cetatea am lăsat-o în urmă, doar!

— După câte știi, și după cât mă pricep... tot iscoade sunt, măria-ta!

— Ți se nălucește, boierule! Că... n-o mai fi vreun domn în țară să aibă nevoie să ne ațină calea cu astfel de meșteșuguri.

— Măria-ta...

— Ce-i?

— Pe aici... Știu eu cum să spun?... Cam stă prin aceste părți unul... Ilie Văruntar, de-i zice și comisul...

— Văruntaaar? se miră Tomșa, prelung.

— Păi? Chiar așa-i zice.

— Și ce-ar avea cu noi acel... Văruntar al dumatăle? Nu se teme de noi?... Nu-s eu domnul Moldovei?... Care Văruntar? se aspri el din cale-afară de rău.

Amurgise. Sub cerul de plumb, noaptea se ghemuia, adunându-se prin văi, pe sub poale de codri, prin cotloane de covruri, de unde, pe nesimțite, sufla pânză de întuneric peste destindări.

— Ia! tresări – deodată – călărețul.

— Ce-i?... Ce: ia?... Urlă lupii! făcu Ștefan Tomșa.

— Aceștia nu-s lupi, măria-ta!... Ci, numai le poartă gândurile și năravurile.

— Dar ce-s? se îndoi noul domn.

— Tot lupi sunt, dar cu chip de om... Aceștia urlă în oală, nu-n gâtlej de fiară... N-o luat seama, măria-ta, cum s-o-necat unul?... O hârâit, că nu lipise bine buza de spărtură...

— Treaba lor! Și să fie sănătoși, ridică din umeri Tomșa.

Hau-haauuu!... Hau-hauu! urlau lupii, prin desigurii când mai apropiate, când mai îndepărtate. Și, deodată, chiar în fața lor, răsună prelung buciurnare de huhurez: Bu-hu-hu-hu-huuuuu!

— Opreți! strigă omul, nemiîntrebându-l nimic pe Tomșa.

Caii li se-ngrămădiră unul într-altul. Ceata se opri ca un ghem peste fire de strâns. Nu mișcau decât capetele călăreților, care se înșurubau când într-o parte, când în cealaltă, ciulind urechile și adulmecând o primejdie, care părea că stă să purceadă de pretutindeni.

Pe coastele învecinate lunecară umbre ca de cărbune. Se auzea surd sunet de copite. Și, din amândouă părțile văii, se năpustiră alți călăreți, care purtau agățate de umeri năframe albe, ce fluturau în noapte ca niște aripi de paseri ciunge.

— Lovește!

— Taie!

— Ucide!... Ucide!

— Fugiți!... Fugiți! se auzea între oamenii Tomșei.

— Ucide!... Ucide!

— Ugrin! birui un strigăt tot zgomotul ciocnirii, auzindu-se când într-o coastă, când în cealaltă, când în față... Același urlet năprasnic al tuturor urilor și al celei mai adânci însetoșeri de răzbunare.

— U-grin!... U-grin!

— Fugiți!... Fugiți! răcneau, laolaltă, cei răpuși.

Goneau nebuni. Câteva sute de oameni, abia scăpați de o moarte, o împieptoșau iarăși... Ce puteau face?... Fugeau...

Trecură de Hârlău și nu mai contenea galopul spăimos al cailor...

Începuse vânt tare. Norii se zdrențuiau. Prin spărturi de cer, lăcrimau picuri de stele. Și prin înalturile nopții se auzeau trâmbițări de cocoare întârziate.

Plutea peste toate un duh al liniștii, o duioasă înfiorare primăvărată... În tăuri orăcăiau broaște. Chemau becaținele prin smârcuri. Iar în stufăriile vechi lătrau vulpii, strigând o întâmplătoare soață.

Intraseră pe valea Lețcanilor.

Ștefan Tomșa oprise.

— Să răsuflă caii...

— Ajungem la Iași... i-om odihni acolo, își dăduse părerea cineva.

— Nu! Aici! se asprise Tomșa. Apoi se întoarse spre tovarășul său, Sandu Tărăboi, credincios din fosta domnie: Tot... acel Văruntar crezi că fuse?

— Tot, măria-ta! Că altul nu-i în țara Moldovei, fără numai el!

— Hm!... Văruntar! pufni domnul pribeag. Și, de ce, mă rog, face el asemenea isprăvi?... Trăiește din hoție?

— De unde, măria-ta!... Aista-i de pe valea Trotușului...

— Atunci, știi! se lămurise Tomșa. O fi dintre acei ce s-au răsculat împotriva mea... Pricep!

— Nici asta nu-i, stăpâne, că el și-mpotriva Movileștilor stă.

— Și-mpotriva lor, zici?... Nu mai înțeleg!... Poate râvnește domnia pentru el?... Văruntar!... Măria-sa Văruntar-vodă!... Ha-ha-ha-ha!

Ostașii încheiaseră roată în preajmă, ascultând întunecați vorbirea domnului.

— Măria-ta, se aplecă Sandu Tărăboi spre urechea lui Tomșa. Să-ți spun eu, pe dreptate,... că mereu am băut prin crâșmele Iașilor cu un leah de-a lui, cu unu... pan Smolschi... N-avea niciun cuvânt să dau zvoană despre ce-mi vorbea leahul. Că mie nu-mi era de Movilești. Mie-mi era inima la măria-ta!

— Ei-ei? îndemnă Tomşa pe cel ce tăcuse deodată.

— Nu mă pricep cum să spun, să nu cad rău în ochii măriei-tale că... şi iarăşi amuţi.

— Spune, omule!... Tu ştii că eu multe cuvinte ţi-am trecut, ce nici mitropolitului nu i-aş fi iertat.

— Aşa-i, măria-ta, dar asta...

— Ei?... Asta? făcu Ştefan Tomşa, nerăbdător.

— Comisul ista-i cu ţara...

— Cu care ţară?

— Cu ţăranii... Cu prostimea!

— Şi asta-i ţara? se scârbi măria-sa.

— Şi ţara – spunea panul acela – cică nu-l vrea nici pe neamul lui Moghilă şi... nici pe măria-ta!

— Nu mă vrea ţara? urlă Ştefan Tomşa, aprig. Nu mă vor ţăranii?

— Şi, cică nici târgoveţii, mai îndrăzni s-adauge Sandu Tărăboi.

— Ha-ha-ha-ha!... I-i-i-i-i-h!... Ha-ha-ha! râdea clocotitor Tomşa. Nici târgoveţii? Ha-ha-ha-ha!

Se opri apoi. Şi rămase pe adânci gânduri.

Noaptea începea să se lumineze. Norii se împrăştiaseră cu totul. Stelele străluceau pe cerul spălat de ploaia care căzuse mai înainte. Câte unul, câte doi, sau în mici pâlcuri, se adunau – din urmă – acei împrăştiaţi şi tăiaţi pe lângă codrii Delenilor. Oamenii descălecau încruntaţi. Cei teferi ajutau celor răniţi. Şi o grea mânie, un adânc năduf clocea în sufletele oamenilor acelora, plecaţi, odată, cu aurii visuri de îmbelşugată dobândă şi care răţaceau acum flămânzi, istoviţi, loviţi la tot pasul, şi cu inimile înfiorate de teama de a nu mai putea apuca ziua ce urma.

— Aţi scăpat? întrebau – în darn – cei sosiţi mai înainte.

— Scăpat, dar... au căzut destui... N-or fi fost oşti moldoveneşti de-ale lui Moghilă-vodă?

— Cine ştie? se îndoiau unii.

— Numai c-aşa trebuie să fie, întăreau alţii.

— Nu, fraţilor! Aceia erau... altă brânză... N-aţi văzut că purtau năframe albe, înnodate pe umăr? Că... parc-ar fi fost nişte aripi de arhangheli!

— Să se vadă între ei, noaptea. Să nu se taie singuri unii pe alţii, lămureau acei mai pricepuţi.

— Apoi?

— Dumnezeu știe! În țara asta a Moldovei, oamenii sunt tare pedosnici. Pe-aici vezi ce nu te taie prin minte, întări valahul.

— Oșteni! tună, deodată, glasul lui Tomșa, care până atunci gândise la chipul în care s-ar fi putut răzbuna pe țara... de țărani și de târgoveți, care nu-l voiau domn...

Se făcu liniște. Cele câteva sute de munteni și de turci și nogai, care se adunaseră între timp, încremeniră, așteptând cuvântul ce se vestise.

— Oșteni, repetă Ștefan Tomșa. Care dintre voi vrea pradă bogată?

— Toți, măria-ta! urlau fugarii.

Pe încetul se făcu, iarăși, tăcere. Poate că mai spunea ceva vodă.

— Atunci – reîncepu Tomșa – Iașii nu-s departe... Să-i dăm foc! Acolo e pradă multă. Nu-i sărăcie, ca prin sate și prin curțile de pe unde s-au cărăbănit viperele boierești...

— Pe cai! tună glasul lui Tomșa. Și... foc, atunci!

Ceata se mărise. Erau, poate, două, trei mii de oameni cari încălecară grăbiți.

Începu goana, în fruntea căreia zorea Ștefan Tomșa, fostul voievod al Moldovei. Ochii lui, mari și cu desăvârșire negri, ardeau. Privea țință, înainte, înfrigurat de nerăbdare. Se silea să zărească, să-i apară casele blestemaților acelora de târgoveți ieșeni, cari... nici ei nu-l mai voiau.

De la „fântâna păcurarului” înainte, hangerele turcești și nogaie, topoarele valahe începură să cadă greu în ușile caselor, sfărâmându-le. Alții galopau înainte, spre inima târgului, strunind caii pe unde li se părea casa mai arătoasă, gospodăria mai avută.

Pe uliți pârlău copitele gonacilor. Porțile trosneau. Sculați din somnul greu, dinspre ziuă, oamenii alergau, buimaci, spre scăpare.

Femeile țipau, copiii urlau. Unii bărbați – mai temerari – încercau o zadarnică împotrivire.

Nu se știa ce s-a întâmplat. Nici de unde s-a abătut această neașteptată nenorocire asupra capetelor lor.

Casele – cu mult lemn – se aprindeau una de la alta. Vântul purta milioanele de scânteii, ca nesfârșite roiuri de albine de foc, care nunteau prin văzduh, repezindu-se în stuhul și șindrila acoperișurilor vecine, ca spre niște bizari stupi... Unde nu ajuta vântul, se pricepea omul să poarte șumuioagele aprinse...

— Foc!... Foc!

Clocotea văzduhul. Pârâiau flăcările. Trosnea lemnăria uscată. Urla lumea înnebunită de spaimă.

Vălvătaile ondulau, șerpuiau peste tot cuprinsul, înălțându-se, fantastic, în noapte. Miriade de scânteii improșcau spire stele, ca și cum ar fi năzuit să le ia locul.

De sub acoperișurile în pară, se iveau ostași cu brațele doldora de țeale, de lucruri de preț ori de nimicuri... după norocul fiecăruia.

Focul creștea. Și urletele. Și vuietul flăcărilor, și al surpărilor.

— Ucide!

— Foc! țipau vitejii ostași ai și mai viteazului voievod Radu Mihnea.

— La curte!... Dați foc curții domnești! răcnea Ștefan Tomșa spre prădalnici.

— La curte! La curte! repetau cetele, înnebunite de beția jafului, de plăcerea distrugerii.

Cu roata lui de credincioși, Ștefan Tomșa trecea pe uliți în goană de vânt, urlându-și răzbunarea. Și, casele ardeau. Gardurile ardeau. Pomii ardeau... Ostășimea jefuia. Ieșenii fugeau de pe uliță pe uliță, pretutindeni. Se îngrămădeau pe maidane. Săreau gardurile, în livezile boierești – mai întinse – căutând o zadarnică scăpare. Sau cădeau, loviți de săbii, de hangere, călcați de cai, prăbușiți de grinzile aprinse ale dughenilor de pe ulițele din mijlocul târgului.

— La Galata! răcnea întunecatul Tomșa.

Ceata lui se îndreptă spre dealul vecin, pe care se ridica mănăstirea, zidită – cu vreo trei, patru decenii mai înainte – de Petru-vodă, cel șchiop, și unde-și odihnea zbuciumata viață Maria Amirali – întâia doamnă a nefericitului domn, care, acum, repauza, și el, lângă mănăstirea franciscană, a Bozenului, din îndepărtatul Tirol.

...Acolo – pe înaltul deal al Galatei – Ștefan Tomșa își opri calul, privind spre celelalte dealuri ale Iașilor, încinse de flăcări ca o uriașă gură de iad.

Orașul ardea în întregime. Din cele douăzeci și trei de mii de palate, curți, prăvălii, case de lume săracă, o singură mie avură neînțelețul noroc să scape de pojar.

Iașii ardeau în întregime, și Ștefan Tomșa foarte se bucura:

— Ha-ha-ha-ha!... Să ardă! Să piară de pe fața pământului... Pe cine nu mă vrea, nici eu nu-l voiesc!... Ha-ha-Ha!... Ha-ha-ha!

De o mie cinci sute de ani, niciun smintit nu mai simțise o asemenea nemărginită și drăcească plăcere... Ca și odinioară celălalt nebun, Neron al

Romei, Ștefan Tomșa – fost voievod al Moldovei – ținuse să lase urmașilor această spăimoasă amintire...

...Zorile se revărsau. Și – pe măsură ce ziua se desăvârșea – flăcările se topeau în lumina soarelui, care sărea hotarele lumii, din îndepărtările adânci ale apelor, și de dincolo de ele, de la marginile pământului.

Departe, lucea îmbucătura Bahluiului în apele Jijiei, lățindu-se în întinsele bălți ale Cristeștilor... Aproape, fumul năprasnic năzuia – spre cer – să acopere soarele, care-i întuneca gloria imensului rug izbucnit de cu noapte.

Trâmbițele cetei domnești începură să sune prelung peste valea Bahluiului. Pâcuri-pâcuri de jefuitori, cu hainele și mondirele zdrențuite, acoperite de cheaguri de sânge, pârlite de flăcări, se adunau spre Galata. Printre ele – sub poverile prăzii – scârțâiau căruțele mahalagiilor, furate de nogai și de turci.

Și oastea aceea, mândră de isprava ei și mulțumită de dobândă îngăduită de vodă Tomșa, se înșiră – grăbită – pe drumul Vasluiului și mai departe, spre meleagurile Țării-de-jos, a Moldovei.

XII

În cetate era o nemărginită voie bună. Toate frunțile se descrețiseră, toate privirile străluceau de bucuria izbândeii.

În tabăra refăcută pe prevalul dintre cetate și fluviu și pe linele cline din coastă se ridicaseră iarăși corturile oștirii. Tabăra vuia de larmă. În frigări puternice jaruri frigeau boi întregi. Pe piețele taberei se aduceau buți cu vinuri din hrubele cetății.

Se auzea dulce zvon de caval moldovenesc, zdrăngănitul țițerelor polace, țipau trișcele mărunte bătute, bătute și mai mărunț de cizmele stegarilor, ori de opincile hânsarilor domnești... Cineva își mai amintea de un cântec, ca auzit... cine știe când. Trecea, clătinându-se de la pâlc la pâlc și... când urla, răgușit, când mormăia ca pentru sine.

Dar ostășimea nu mai făcea hazul din zilele trecute. Ei aveau alte griji. Învinseseră. Acum începuse odihna. Aveau mâncare, aveau vin. Își așteptau banii simbriei, căci aproape toată oastea aceea era mercenară, plătită cu bani grei din sărăcia Moldovei.

Oare cnejii, oare domnul vor mai avea nevoie de ei? Nu le vor îngădui plecarea?... Aveau și dâșii femei, copii, iubite,... necazuri, prin depărtatele părți polone. Prin târgurile și satele Galiției, Voliniei, Poliesiei și – unii – chiar prin alte părți și mai îndepărtate, de dincolo de apele Sanului și ale Vistulei... Cine știe soarta ostașului? Cine poate spune ce va mai fi mâine?... Astăzi, ei se gândesc la casele, la nevoile lor, și mâine... poate nici nu vor mai fi. Vor mușca țărâna prin cine știe ce văi, pe cine știe ce coclauri și... nu-i vor mai vedea pe ai lor niciodată!... Poate pe lumea cealaltă, la învierea de veci!

Blestemată viață! Dacă stai să te gândești la fleacuri de astea, te prind toate nebuniile...

— Dă oala ceea, frate!

— Vivat! strigau joimirii polonezi.

— Noroc! le răspundeau moldovenii.

Și veselie se înnodea din nou. Vinul curgea. Alți boi se înfigeau în frigările de lemn...

Apele foiau de bărci, de plute, care aduceau spre cetate oaspeți ori nobili curioși ce așteptaseră desfășurarea întâmplărilor pe celălalt mal.

Se întindeau mese pentru oșpețele curții și cinstirea musafirilor.

Doamna Elisaveta era falnică. Doamna Moldovei renăscuse din propria-i cenușă, ca mitica Phoenix. Arăta cu mult mai tânără. Și chipul ei frumos luase o nouă strălucire.

Și Alexandrel-voievod părea nespus de bucuros și mândru de bărbăția brațului său. Nu se mai simțea copil. Și nu laudele tuturor îl vrăjeau, ci propria lui încredințare îi spunea: ești un viteaz! O dovedise. Se luptase ca un ostaș bătrân, cu experiență. Arătase o temeritate de nebun. Avea de ce să fie și mândru și vesel.

Dar, cel mai bucuros dintre toți era principele Corecky...

În sfârșit!

Ce?... Învinsese! Și răsplata bravurei a principesei, a neprețuitului ajutor dat – iarăși – magnificei doamne, care alta putea fi decât... mâna domniței Margareta?

Și atât aștepta și domnița. De data aceasta, și ea era încredințată că va deveni... principesă poloneză. Parcă i se urâse cu titlul acela simplu de domniță moldavă, pe care – foarte adesea – prostimea și chiar unii dintre boieri îl dădeau și unor simple jupânițe, din părinți abia boieriți.

Cât era de nerăbdătoare să i se zică: prințesă, iar ea să se numească, principesa Margareta-Ecaterina Corecky.

Venise și acel ceas. De aceea, cu de la sine pornire, se îndreptă spre iatacul lui Alexandrel-voievod.

— Ce întâmplare te aduce la mine, Margareta?

Fata îi înlănțui grumazul cu brațele sidefii, împodobită cu grele și scumpe brățări. Își culcă fața pe umărul lui și se alintă:

— Nu crezi, Alexandrel, că a sosit ziua să mă mărit și eu? De-ai ști cât de mâhnit e principele!... De un an se tot amână cununia noastră... Pune cuvânt la doamna pentru noi!

Alexandrel-vodă își încreți sprâncenele, precum – de bună seamă – ar fi făcut și un voievod bătrân. O cuprinse și el în brațe și o sărută – tot voievodal – pe creștetul capului. Apoi, încuviință proteguitor:

— Drept este, domniță!

„Uf! gemuse mult inima fetei... Mereu domniță. Dar... până când?” și urmă cu glas:

— Nu vrei să mergi chiar acum la mama?

— Vino cu mine... la doamna Elisaveta, întâri, tot măreț, viteazul Alexandrel-voievod.

O vestiră de venire. Doamna îi aștepta îndoielnică. Pricepea ce-i aducea la dânsa.

— Mărită doamnă și mamă! Viu cu această copilă, și soră a mea, să-ți cer o încuviințare, începu Alexandrel-vodă.

— Dar... învoirea e dată de mult, îi răspunse doamna, care nu voia ca îndemnul să nu pornească de la nimeni altul în afară de ea.

— Atunci... nimic nu ne oprește să începem serbările nunții?

— Ai uitat, fiul meu și mărite domn, că... ne aflăm în postul sfintelor Paște? Întâmpină doamna, care își avea gândurile ei.

Uf! altă piedică!... Unde vor ajunge cu atâtea amânări, cu atâtea pricini?

Voia să-l prindă în mreji și mai tari pe împătimitul prinț polonez. Să facă din el robul voințelor și orbul slujitor al nevoilor sale.

Domnul dădu glas spre un copil de casă.

— Chemați aici pe slăvitul pan Corecky!

S-ar fi părut că principele așteptase prin vreo odaie învecinată. În clipa următoare se și ivi.

— Auzi, principe și prietene, ce spune mărita doamnă! Nunta nu se poate face chiar pe dată. Suntem în postul sfintelor Paște, își aplecă el fruntea.

„Iar amânare?” tresăriră simțurile lui Samuel Corecky. Și îl încercă o grea revoltă.

— Ce post, măria-ta?... Ce am eu cu posturile? Eu o vreau pe domnița Margareta. Nu-mi ajunge de când... postesc?

Doamna zâmbi ușor, dar nu șovăi și vorbi cu înțeleș:

— Necredincioșii nu pot aștepta răsplăți, principe... Nici în cer, nici pe pământ! N-am ce-ți face. Eu cred! Și canoanele sfintei biserici opresc taina cununiei în zilele sfântului post al Paștelor.

— Nu voiesc să mai știu de nimic se împotrivi Corecky. Eu nu am ce face cu canoanele și cu opreliștile lor... Canoanele n-au făcut nimic pentru măria-voastră. Ci numai sabia mea!... A noastră!... Și... sabia își cere răsplata, dacă măria-voastră îmi permite să cer o plată! Aceasta e... solda mea: mâna domniței Margareta! și tăcu. Se gândi câteva clipe și reluă: E post, zice măria-voastră?... Ei, bine, voi cere dezlegarea preaînaltului chiriarh, mitropolitului Gheorghe!

— Dacă înalt preasfințitul mitropolit ți-o va da, principe, se aplecă Elisaveta-doamna în semn de resemnare, dar adânc încredințată că cuviosul prelat și cumnat – mitropolitul Gheorghe Movilă – nu se va lăsa înduplecat spre această știrbire a canoanelor.

Principele Corecky ieși valvârtej, pornind spre locuința mitropolitului.

Voievodul și domnița rămaseră locului, adăstând. Inima fetei zvâcnea... Dacă, Doamne ferește... înalt preasfântul se va împotrivi?... Doamne! Ce viață mai au și unii oameni! plângea bietul ei suflet.

Clipele treceau, întregind minutele. Minutele acele se adăugau unul altuia, lungind nespus așteptarea și încordarea ceasului.

După un timp, care fetei i se păruse o zi, principele reapăru. Dar sprâncenele lui nu mai erau încruntate. Chipul i se luminase. În priviri îi pâlpâiau două ciudate văpăi:

— Magnifică doamnă, înalt preasfântul mitropolit ne-a dat binecuvântarea sa!

Și, întorcându-se spre domniță, adăugă:

— Vino, principesă! Trebuie să mergem spre el, ca să-i mulțumim laolaltă!

În sfârșit!

În duminica următoare, a unsprezecea zi după strălucita victorie a armatei lui Alexandru-vodă Movilă, largul cuprins al cetății fremăta de o osebită mișcare și veselie.

Nu se mai vedeau armele de ucidere, doar săbiile, spadele și jungherele mai atârnav la coapsele cavalerilor și ale ostașilor. Pe trupurile lor chiloase nu mai străluceau platoșele și zalele, ci bogate și scumpe haine. Mantii largi, dar scurte atârnav de umerii nobililor polonezi, de sub care se vedeau tunicile de postavuri felurit colorate și încheiate cu mari nasturi de aur, sau de argint. Pantalonii largi erau adunați în cizmulițe scurte, cu carâmbii răsfrânți. Pe cap purtau pălării cu boruri mari, la care atârnav pene de struț. Alții erau îmbrăcați după moda curții franceze, cu care Polonia avea strânse legături acum. Ciudate tunici, ca niște scurte contășe, înzorzonate cu felurite podoabe și terminate – în jurul gâtului – cu bogate gulere de dantelă frizată. Pantalonii – niște scurte dar foarte largi bufuri – se strângeau în înalte cizme roșii, ce le treceau cu mult peste genunchi, și pe ale căror căpute străluceau mari paftale de aur, care încheiau curelele pintenilor uriași, de argint zăngănitor.

Principii purtau lungi tunici de catifea verde, albastră, ori roșie, cu largi poale și cu și mai largi manșete în jurul mânecilor tivite cu late galoane de aur. Pantaloni scurți, strânși sub genunchi. Ciorapi de mătase, groasă ca o piele. Pantofi cu late vârfuri și cu paftale bătute în pietre scumpe. În jurul

gâtului le atârnavă niște gulere, ca minuscule pelerine, de prețioase dantele. Pe cap aveau lungi și plate pălării, în chip de tricornuri, ornate pe margini cu puf de struț. La coapse le atârnavă spade liliputane, de care erau legate eșarfe de mătase. Fără de bărbile și lungile mustăți ale celor mai mulți dintre boierii moldoveni, chipurile lor erau încadrate în părul bogat inelat, împletit în scurte cozi, legate la spate cu panglici de aceeași culoare ca acele ce le împodobeau mânerul spadelor.

Asemenea chipurilor zugrăvite prin unele biserici, dar cu mult mai prețios îmbrăcați, decât puteau arăta neîndemânaticile penele ale meșterilor vremii, boierimea moldovenească se înveșmântase cu largile mantii – de scumpe postavuri de Ypres, Louvain și Beauvais, ori de stacojii Schay-uri – cu late gulere de cacom, jder, sau zibelină, și atârnavă de umeri cu groase lanțuri de aur prinse de acele mantii prin nasturi de smarald, de rubin, ori numai de aur presărat cu nenumărate perle. Tunicile – de variate culori – le purtau lungi și strânse pe mijloc. Pantalonii – mai toți albi – li se afundau în cizme de moi marochinuri, de ale căror tureci atârnavă grei canafi de aur și de argint. Pe cap, unii purtau cușme bogate, puțin încovoiate spre partea stângă și împodobite cu penaje de stârc, înfipite în mari paftale bătute de diamante, de smaralde, ori perle. Alții aveau pălării grecești, cu fundul înalt și largi boruri ridicate la spate. La șold, unii încinseseră grele bancale, alții săbii tot pe atât de grele și mult încovoiate, în teci de catifele.

Logofătul cel mare, cei doi vornici – ai țării de jos și de sus – și marele-hatman, ca semne ale înaltelor lor dregătorii, aveau gherdane cu lanțuri de aur atârnavă de gât, și se sprijineau pe lungi toiage aurite. Postelnicul cel mare – toiag de argint. Iar spătarul haine de fier și turban în podoabă de nenumărate pietre scumpe. Ceilalți boieri de sfat, spre deosebire de acei șaisprezece boieri de divan și alții, nenumărați, de a doua și de a treia mână, purtau numai toiage de argint.

Femeile curții se îmbrăcaseră în lungi rochii de grea mătase înflorată, de sub care se vedeau vârfurile înguste ale pantofilor de aceeași culoare. Corsaje de catifea, în felurite culori, adunate în jurul taliilor ca de viespi. Peste rochii purtau mantii – tot pe atât de largi – de mătăsuri și mai grele, țesute cu mari flori și galonate cu benzi cusute cu aur, cu mânecute scurte și îndantelate. Părul le cădea în zulufi peste tâmple, împodobit cu flori spre urechi. Cele mai vârstnice precum și doamna își acoperiseră capetele cu lungi marames, de scumpe și străvezii mătăsuri, de sub care se întrezărea nesfârșita rețea a lăntugurilor de aur, ce le reținea cosițele...

Dar cea mai strălucită făptură – într-atât răsfăț de înfățișări alese, de haine de mare preț și de scânteietoare podoabe de aur și nestimate – se arată tot Elisaveta Movilă.

Doamna purta o lungă rochie de brocard roz, cu complicate flori de fir de argint. Nasturii de cristal, prins în aur și bătut în perle și pietre scumpe, răsfrângeau scurte și jucăușe fulgerări. Pe deasupra avea o largă mantie de aclaz liliachiu-închis, mărginit de benzi de hermină. Pe părul ce-i cădea pe spate, urzit în nesfârșită și abia zărită rețea din lănțug de aur, de care atârnau mărgăritare lunguiețe, purta o îngustă coroană. Acea podoabă, bătută în mari smaralde, învârstate cu tot pe atât de mari diamante, sta așezată peste un vâl de mătase țesută cu fire de aur și care-i cădea în dese falduri peste umeri. La urechi îi atârnau cercei cu scânteietoare smaralde, încercuite de perle cu ușoare ape roz-albăstrii.

Samuel Corecky se îndreptă spre Elisaveta, îndoindu-și ușor un genunchi.

— Magnifică doamnă, nu are întreaga Polonie o mai strălucitoare ființă ca măria-voastră! Regina însăși nu poate să vă stea alături, decât spre marea ei pagubă...

— Părere, principe!... Te orbește bucuria zilei pe care o trăiești.

— Nu, doamnă! Mă uluiește măiastra făptură a măriei-voastre!

— Să nu te audă Margareta, principe, glumi Elisaveta doamna. Ar mâhni-o, poate, scăderea în care ai putea-o vedea... chiar în această zi.

Domnița se îndreptă spre ei. Principele Corecky o zărise. Când ajunse lângă dâșii, el îi prinse vârful degetelor, înclinându-se adânc în fața ei. Apoi o întrebă:

— Spune, aleaso, ce se arată mai frumos în această zi a tuturor frumusețelor?

— Doamna, mama mea! zâmbi fata.

— Vedeți, magnifică doamnă? Cuvintele mele nu au fost acele ale unei... înșelătoare părerii!

Aproape toate privirile celor de față se aninaseră de făptura Elisavetei Movilă.

— Și nu a pus pe ea aproape nimic din sculele pe care le are! Încredința Nicoară Prăjescu pe castelanul de Barclaw, oaspetele principelui Corecky.

— Asemenea podoabe n-au nici craii cei mai bogați. Nici riga din Varșovia, mărturisi celălalt.

— Ce vorbiți domniile voastre? se amestecă principele Tyszkiewicz. Mulți, la un loc, și-ar dori un astfel de tezaur, cât am văzut eu a fi purtat, de

când sunt pe aceste locuri, măreața noastră doamnă.

— Să vă spun eu, care le știu pe toate, își vârî între ei barba-i albă marele-hatman Dumitru Buhuș. Sculele și podoabele măriei-sale, pe care le are pe ea acum, au preț de vreo patru sute de mii de scuzi de aur.

— Atunci... câte bogății are această doamnă moldavă? se miră, cu ochi mici și răi, o nobilă poloneză.

— Cine stă să le poată socoti, vorbi și priceputul vistiernic movilesc.

Marea sală și încăperile alăturate forfoteau de lumea cetății și de proaspeții oaspeți, veniți în ziua aceea de duminică primăvărată.

Înalt preasfinția-sa, chiriacul Moldovei, Gheorghe Movilă oficie cununia în mica biserică a cetății, în care nu încăpuse decât curtea și marii șlehtici lehi. Boierii și jupânesele, căpitani de oaste cu jupânițele lor se înșirau pe treptele paraclisului și în fața lui, de unde se destindea gloata oastei, cățărata până și prin turnuri, sau pe podiștile de sub crenelurile zidurilor.

Cuprinsul clocotea de larmă. Iar când alaiul – în fruntea căruia pășea bătrânul mitropolit – apăru în ușa capelei, scoborând scările și îndreptându-se spre sala de ospăț, începu un vuiet al nebuniei.

Pătimaș alăturați și pierduți în fiorii fericirii lor, noua principesă Caterina Corecky – precum avea să se numească de aci înainte – și principele Samuel nu mai aveau ce dori. Visul lor se izbăvise. Viața le dăruia toate minunile așteptării lor... Viața! Vicleana aceasta deopotrivă de ademenitoare și de amăgitoare pentru toată suflarea omenească și care – peste puține luni – avea s-o preschimbe pe principesă într-o umilă roabă a nogailor Crâmului, iar pe falnicul principe polonez într-un chinuit osândit, uitat în grozava temniță a „Celor șapte turnuri”, din Stambul.

Dar, nimeni nu-și poate întrezări nici soarta ceasului ce vine, necum să citească în distinsa carte a viitorului!

Domnița Margareta era fericită – devenise principesa Ecaterina. Și aceasta-i era de-ajuns.

Ospățul începu și în curte, precum și pe întinsa arie a cetății, pe unde boierii mai mărunți se veseleau laolaltă cu oastea de rând, închinând în jurul nenumăratelor mese, sau chiar numai pe simple cergi, întinse peste bolovanii ogrăzilor dintre nenumăratele case și acareturi.

În sala domnească răsfățul și bogăția era neasemuită.

Lungi mese, acoperite cu albe țesături de scumpe pânze de în, străluceau de aurul și argintul nastrapelor, a ceștilor și vaselor bătute în lăptoase

mărgăritare. Tipsiile și talerele de aur erau presărate printre grele chipuri de dobitoace turnate în argint. Paharele și garafele de cristal venețian și genovez răsfângeau lumini de curcubeie. Linguri și cupe de aur zăngăneau cu dulci tonuri, ca de necunoscute instrumente muzicale.

În capetele acestor mese, pe care abureau mâncăruri și fripturi de vânături, pescării proaspăt aduse din îndepărtatele mări de la miazănoapte și pentru a căror grabnică ajungere fuseseră răpuși zecile și zecile de cai ai purtătorilor lor, pe care se răsfățau vinuri... vechi de întregi vieți de om, cofeturi și dulciuri venite – cu același preț – din Köln și Breslau, din Varșovia și Riga, naramze anatolice, smochine italiene și struguri grecești, la mesele acele de rară bogăție și nababică risipă, ședeau – în capetele lor – voievodul Alexandrel, doamna Elisaveta, principele Corecky și proaspăta principesă Ecaterina, înfrângând oarecum protocolul aspru și auster al curții ieșene, în care, nici în astfel de împrejurări, bărbații nu s-ar fi putut amesteca cu femeile, oricare ar fi fost ele.

Veselia era fără de margini. Și nici înfrânarea nu mai era ținută în seamă în prilejul acestei îndoite bucurii: izbânda asupra turcilor și a lui Ștefan Tomșa și nunta celei din urmă domnițe Movilești.

Se țineau cuvântări de firitisire a proaspetei perechi princiare. Se ridicau osanale viteazului voievod. Tot pe atât de bravului principe Corecky. Se închinau grelele pocale de cristal, cu și mai greu vin de Cotnari, ori de Tokay, întru cinstirea și mai cinstitei doamne Elizaveta... Se vorbea în poloneză, în moldovenește, dar mai ales latinește, în care grai mulți dintre boieri se puteau întrece cu nobilimea latinizată a Poloniei.

Vorbiră și căpitanul Montespin și Charles de Jappecourt, credinciosul și vremelnicul curtean movilesc, în limba de acasă și pe care se găseau chiar câțiva s-o priceapă și să le răspundă în puține și sfioase cuvinte.

Neîndoios că mai bine ar fi înțeles-o Ștefan Tomșa, dar... el era acum pe departe.

În încăierarea de noapte, în care numerosul steag al comisului Văruntar izbise în fugarii lui Tomșa, pan Smolschi se alesese cu o împunsătură într-o oarecare parte trupească nu prea vrednică de cinste și nici prea profundă, de care, însă, panul părea fălos foarte. Nici de oblojeli nu prea avea nevoie, dar... nu mai putea încăleca. Astfel, se părăsise el unei leneviri prielnice, în care pivnițele jupâniței Irina își aveau partea lor de vină... Beat nu se putea spune a fi fost în tot acest timp al pătimirii sale, pentru că o astfel de stare –

mărturisea pan Smolschi – era o scădere a omului slab de virtute. Dar avea un necurmat chef de vorbă și de laudă de sine.

Își amintea isprăvi de strașnică vitejie, despre care – de bună seamă – auzise și domnia-sa povestindu-se în aventuroasa dumisale viață de până atunci și în care uneori văzuse chiar întâmplări vrednice de povestit. Întâmplări pe care alții le pătimiseră în tragicul lor, dar pe care panul uitase cine anume le mai trăise... cine le îndurase... Ori, poate, damful blestematului de Cotnar fumuia adevărul cel adevărat până la atât... încât Smolschi nu se mai vedea decât pe sine... în toate și peste tot.

Avea șart la vorbă și osebită dulceață la cuvânt. Însă ostașii – care cunoșteau și vitejia și strâmba limbuție a leahului – nu numai că nu-i dau cuviincioasa ascultare, ce l-ar fi mulțumit pe erou, dar – și hâtri fiind – întorceau în glume strașnicile lui povestiri. Astfel, în aceste împrejurări, singurul ascultător se găsea a-i fi – întotdeauna – numai jupânița Irina, bucuroasă de o astfel de... trecere de vreme.

După ce pan Smolschi deșerta câteva bardace, potrivite pe nepotolita domniei-sale sete, urca scările curții – într-o aromitoare legănare – și se așeza pe lavița pe care jupânița torcea, ori broda. Își potrivea glasul pe un dulce portativ minor și își începea descurcarea minunatelor isprăvi... ale vieții dumisale, de odinioară.

Panul povestea. Domnița asculta cu binevoitoare luare-aminte. Și vremea trecea plăcut pentru fata care – de la moartea spătarului Veveriță – dusesese o sihastră viață în curțile de sub codrii Delenilor.

Însă când, după aceea, panul ieșea iarăși din gârliciul în care își supsese cele câteva oale, în gândurile fumuite și cu încurcate ițe de amintiri, se strecurau și întâmplările mai proaspete în rândul adevărilor trăirii sale... Atenția, zâmbetele, ori oftările jupâniței Irina luau înțelesuri cu totul potrivnice unei drepte măsuri a judecății chibzuite. Și panul se adâncea într-o amăgire, în care... el era viteazul Făt-Frumos, legendarul erou al cântecelor medievale, iar jupânița era, fără doar și poate, mireasa gândurilor lui, ori numai... femeia împătimită după minunata sa făptură, mândră și eroică, după cum el se prețuia a fi arătat și a fi fost întotdeauna.

Și, pe fiecare ceas, pe fiecare zi, pan Samoil Smolschi rămânea tot mai încredințat că adevărata țâțână a gândurilor jupâniței n-ar fi fost tăcutul și uriașul comis Văruntar, ci... numai plăcuta și nobila sa ființă.

Căci, pan Samoil era – în adevăr – un prea arătos bărbat. Înalt, subțire-fus și cu brațele și picioarele nefiresc de descărnate pentru un ostaș al acelor

timpuri. Bălan până la alb și cu fruntea pleșuvă. Părul sărac îi atârna, în preajma țestei mici, în câteva lațe unsuroase și încârlionțate – la spate – în coadă de rățoi. Ochii, albaștri ca floarea de în, păreau lipiți de nasul subțire, dar lung și terminat în plisc de uliu.

Cândva, cumpăraseră panul un ciob de oglindă din dugheana unui negustor ieșean. Și, când nu-i era sete, sau nu avea nimic de făcut, scotea hârbul oglinzii din buzunar. Se privea îndelung și profund nemulțumit. Își admira ochii, în care spălăceala culorii se îmbina ciudat cu vinișoarele nenumărate, care le înroșea albul micii lor rotunjiri, de... alune crescute pe secetă. Își netezea mângâios pletele bălăi ca ale lui Siegfried-viteazul, din vechile cântece germane – o spunea chiar domnia-sa. Își țuguia buzele subțiri semn de neîndoioasă nobleță – adăuga tot panul, vorbind despre sine. Și rămânea totdeauna mulțumit.

Cu o astfel de atrăgătoare înfățișare, nici nu se putea ca jupânița să nu aplece unul dintre cele două talere ale cumpenii inimii sale spre aleasa și nobila făptură a panului Samoil Smolschi.

Dar, pan Smolschi nu năzuia o dragoste cu peripeții dulcege, cu oftări pe sub ferestre, cu așteptări pârpalitoare. El nu iubise niciodată. Când dorise, plătise ceasul de plăcere.

De ce domnița trebuie să fie a comisului și nu a lui? se întreba, în unele nopți de firească neliniște, bietul pan înfierbântat. Dar – se mângâia viteazul lituan – nu aflate încă prilejul potrivit, unei astfel de împrejurări.

După cea din urmă încăierare de noapte a comisului Văruntar, venise, și la curtea jupâniței Irina vestea despre aprigile și proaspetele pătimiri ieșene.

Comisul și căpitanul Tărnă încălecaseră grăbiți. Erau la Iași prieteni care neîndoios aveau trebuință de ajutor, de cuvânt de mângâiere. De câte n-are nevoie un om la strâmtoare și la nenorocire?

Rănit precum se găsea, pan Smolschi rămăsese locului, la curtea spătarului Veveriță. Iar cel mai de priință loc – în acele curți – în afară de gârlicile beciurilor, era, de bună seamă, numai cerdacul curții, pe laviță, alături de jupâniță.

...Se înserase de mult. Panul povestise, îndelung, niște ciudate și aproape cu totul de necrezut întâmplări. Acum tăcea. Fata pirotea de somn. Dar nu se îndura să plece spre iatac... Era atât de frumoasă noaptea!

De peste codru se ridicase luna – ca o uriașă tipsie de alamă – strălucind cuprinsurile. Bătea o dulce boare, care purta peste locuri mireasmă

proaspătă de sevă primăvărată... Răscolire de viață și de simțuri...

O liniște de început de lume zumzăia în zvonurile singurătăților. Era bine... Cât ar fi dorit jupânița Irina să fie și comisul pe aproape!

Pan Smolschi o privea hulpav.

Deodată, își întinse brațul de păianjen și... o cuprinse. Mirată, fata îl privise între zâmbet și nedumerire.

— Ce te-a găsit, pane?

— Mi-ești dragă, jupânițo!

— Pane! se cutremură ea. Vino-ți în fire, pane! Ce vrei?

Dar leahul o cuprinse și mai strâns.

— Pane, ia seama! răcni fata, zbatându-se.

El o răsturnase pe pernele laviței.

— Ajutooor!... Săriți! țipă jupânița.

Se auzi tropot de pași. De undeva, se adăugară alți pași de fugă.

— Ce-i?... Ce s-a-ntâmplat? se întrebau strajele.

— E ceva... sus!... Țipă jupânița.

Se arătase Nicoară Gârneață, vătaful. Pan Smolschi sărise în picioare. Și fata.

Se adăugară și strajele.

— Ce este, măria-ta?

Jupâniță găfâia. Își apăsa pieptul cu mâinile.

— Legați-l pe acest om!

— Daa... ce-a făcut măria-ta? nu îndrăznea vătaful să-i îndeplinească porunca.

— Legați-l, vă spun! se aspri Irina Veveriță. Și-l țineți la păstrare, până se-ntoarce comisul.

În ziua următoare se arătaseră: Vărunțar, căpitanul Tărnă și – cocoțată pe puținele boarfe scăpate de la foc – cucoana Antimia Capotă, văduva boierului scurtat de Ștefan Tomșa.

Fusese o întoarcere de bucurie.

— Uite, jupâniță, a trebuit să cadă atâta jale asupra Iașilor, ca să ai și domnia-ta o deopotrivă tovarășă. De-acum n-are să-ți mai fie prea urât singură.

Dar jupânița Irina părea neobișnuit de mâhnită.

— Ce ai domnia-ta, mă rog, dragă jupâniță?

— Nimic, comise.

— De ce ești atât de îngândurată?

— Am... să-ți spun eu... Nu acum!

Prilejul fu căutat. Și Văruntar află.

Ascultase – tăcut – povestirea suspinată a Irinei. Și, după ce fata lămuri întreaga și neașteptata întâmplare prin care trecuse, comisul bătu din palme.

— Să fie adus aici... pan Smolschi, porunci el Țigăncușei din casă.

Nicoară Gârneață se arătase cu leahul. Smolschi părea abătut și, parcă, era și mai uscat. De griji, sau, poate, numai... de sete. Vătaful îl lăsase în aspră postire. Nici pită nu-i dase în hruba în care-l părăsise legat.

— Ce s-a întâmplat pe aici? îl întrebase comisul cu glas potolit.

Panul tăcea.

— N-auzi întrebarea, pane? urmă celălalt, cu un abia bănuț tremur în voce.

Polonezul rămânea mut.

— Pan Smolschi, reîncepu comisul, mai apăsător. Prieten mi-ai fost și ca prieten te întreb: ce ai voit să faci?

Panul își ridică pleoapele, subțiri ca niște foițe de ceapă, și privi umil, pe sub sprâncene:

— Păcate, mărturisi el cu glas abia lămurit. Și adăugă și mai umilit: Om sunt!

Comisul Văruntar se cutremură din tot trupul. Își repezi mâna spre jungher. Irina țipă îngrozită:

— Ilie!

Mâna comisului scăpă moale. Își aținti câteva clipe ochii în acei ai leahului, care bolborosea într-una:

— Păcate!... Păcate!...

Îl privi cu scârbă. Și îl lovi – greu – peste obraz.

— Aruncați-l afară... pe poartă!

Nicoară Gârneață îl prinse de braț. Cam înțelesese și el pricina pentru care strigase jupânița. Sângele începuse să-i clocotească. Și-l smuci din loc:

— Ieși, sporcăciune! și omul îl duse.

Văruntar se arătase iarăși în cerdac. Apoi porunci:

— Dați-i și armele... și calul!

— Și... ce să-i mai dau? bombănea vătaful, neauzit... Aah! ce ți-aș da eu, măi câine! se aspri el spre polonez, repezindu-l dincolo de poartă.

Pan Samoil Smolschi rătăcea pe undeva, în neștire.

Nu prea înțelegea încotro apucase. Dar... mergea spre miazănoapte. Poate se reîntorcea în Polonia, scârbit de țara aceasta, a Moldovei, pe unde nu se putea înțelege... creștineasca valoare a greșelii mărturisite.

Era amărât foarte. Și flămând. De vreo trei zile, ajunase, dar, mai ales, îi era grozav de sete. Întâlnise pâraie, chiar fântâni, însă se temuse: dacă vor fi fost otrăvite pentru trecerea turcilor? Câte nu auzise el că se întâmplau în țara aceasta... care ardeau holdele, aprindeau stogurile, ori fânețele uscate, înveninau fântânile, și chiar pâraiele cu meșteșugurile lor drăcești, ca să nu aibă biet omul, sau biata vită, ce să mănânce, și nici ce să bea...

Calul sorbise, de câteva ori, din gârlele prin care trecuse, dar... știa el? Poate că vita are stomac mai tare!... Pe el, apa-l îngrețoșa suptă chiar de la izbul izvorului, darmită o apă spurcată cu venin?

Intrase sub poalele unei dumbrăvi. Ocoala locurile prea deschise, ori prea umblate... Dacă – Doamne ferește! – i-ar fi dat comisului prin gând să repeadă după el pe cine știe ce lotru... Să-l săgeteze de mai pe departe de curtea aceea a ticăloasei, pentru care pătimește el această nefirească și nemeritată nedreptate... Neîndoios că Văruntar l-ar fi înjunghiat dacă n-ar fi tipat femeia... Vezi? Tot îl iubea vrăjmașa. Altfel, de ce ar fi răcnit așa, oprind mânia lui Văruntar? Odată, va descurca el și treaba aceasta.

Grozav îi era de sete!

Deodată, tresări. Dintre stejarii dumbrăvii se ridicase – ca țâșnind din pământ – o namilă grozavă. Un om pletos, înalt, gros și care rostise o întrebare atât de aspru și de tare, încât panul înghețase. Nici nu înțelesese ce voise să spună acel căpcăun.

— N-auzi, creștine, încotro?... Ce taci?... Ori și tu-mi umbli cu gânduri necurate?... Ha-ha-ha-ha! izbucnise uriașul în hohote de râs.

Inima panului se mai potoli.

— Merg spre Lehia, pane! îi răspunse el, cuviincios.

— Spre Lehia? se scărpinase omul în pletele încâlcite. Bine. Mergi sănătos! Că n-am ce face cu de-alde tine.

Uriașul se gândi câteva clipe, scărpinându-se iarăși în cap.

— Daa... ia stai! Ce mai veste-poveste de pe unde vii?... Mai sunt turci, ori munteni prin țară? Că, pe-aici, s-au cam rărit de-o vreme... Degeaba mai bat eu cotloanele... Nu se mai află strânsoare...

Pan Smolschi înțelesese, dar nu pricepea de ce îl bucurau, oarecum, vorbele omului.

Îl întrebă prietenește:

— Și... ai adunat ceva?

— Puțină scofală, făcuse celălalt. Da-i bun și-atâta... Mă așteptam la mai mult... Ha-ha-ha-ha!

— Bun-bun! încuviință și panul. Oricât de puțin, bun este! scâlcia el limba, pe care o cunoștea destul, dar o cuvânta prost.

— Păăăi! încredință tâlharul. Așa-i, pane! Văd că ești om crezător... Și-mi ești drag. Da... nu mi-ai spus de unde vii?... Nu ți-e foame? Nu ți-e sete?

— Oooh! ofta leahul. Sete?... Secetă, nu sete!

— Apoi, hai și-om ospăta. Și-om și bea. Că... slavă Domnului, se găsește.

Pan Smolschi descălecă. Se adânciră în dumbravă. Ajunseră la un bordei. Pe-aproape, în lung pripon, păștea un minunat cal.

— Îl vezi? L-am luat de la un mârzac, se lăuda hoțul. Trebuie să fi fost tare bogat nogaiul în țara lui. I-am găsit trei pungi la brâu. Numai aur cu zimți.

Intrară. În bordei erau multe și felurite lucruri de preț: șei, frâie, haine, arme. Dar ochii panului nu se opriră decât asupra merindelor: cărnuri afumate, burdufuri cu brânză și, mai ales, asupra unor tigve, botci și balercuțe, așezate mai în fund și pe sub coarde...

Mâncară vorbiră îndelung și băură și mai îndelung... Se găseau vechi prieteni... Omul auzise el vorbindu-se de... pan leahu. Așa i se părea lui. Dar panul – fără nicio dezmințire – îl cunoștea și mai de demult și tot din auzite pe pan Toma Buciumașu.

— Vezi, pane? se-mpleticea în vorbă gazda. E bine cum le potrivește Dumnezeu, de face să se-ntâlnească niște preteni vechi ca noi... Ia să mai sorbim o dușcă!... Se împuțea, șezând degeaba bunătate de vin... Ce zici?... Că se răsuflă în botci și tigve, lămurea Buciumașu. Și așa, singur, în de unul, nu te prea îndeamnă inima la băutură...

Ieșeau când unul, când celălalt să se răcorească la vânt. În bordei li se părea a fi prea cald. Și era și prea strâmt de tigvele și botcile împrăștiate în jurul lor... Se înnoptase de ceasuri.

— O răsarit găinușa, zise, cândva, Toma Buciumașu, cu limba grea. Ce zici? Tot ți-i sete?... N-ai crede că ne-ajunge în e-seară?... Ce-ar fi să închidem ochii oleacă... Poate c-om avea... și vreo treabă, mâine...

— Nu mi-e prea somn, mormăise pan Smolschi.

— Ba!... Mie mi-e!... M-o cam luat de cap. N-am băut de mulțișor atâta... Unul singur, dă! și Buciumașu se întinse pe-o poclasă.

Începu să sforăie.

Pan Smolschi se gândea că, dimpotrivă, gândurile lui se luminaseră. Nu se simțea obosit. Nici somn nu-i era. Trupu-i era tare. Mintea isteță. Sufletul gata de isprăvi. Și pan Smolschi se trezi întrebându-se ce are de făcut... Îl cerca o urmă de îngrijorare: încotro?

Cu Moldova știa bine că o încheiase.

Din cele ce făcuse până atunci pe aici, cu ce se alesese?... Vreme pierdută. Nici dobândă – precum zic moldovenii... Nimic! Doar atât: a băut... Păcat de așa vin care se află într-o țară ca asta... Hei, în Lehia să fie asemenea vin!...

În Lehia?... Ce oameni minunați sunt pe acolo! Numai eroi!... Lume învățată, cuviincioasă, vitează! Mai ales vitează...

Și eroi și nobili!... Bunăoară, Corecky. Principele Corecky!... Și celălalt. Ducele Wisznovieski... Sărmanul! L-au otrăvit...

Și, deodată, se opri din gânduri. I se părea că-l încearcă un simț necunoscut, ori niște nebanuite cugete, ca o cunoaștere ce zace neștiută, înoul ființei ei, gata de ciocnire... O taină care nu se putea descurca dintre mrejele-i adânci și încâlcite.

Nu se pricepea ce-i. Dar simțea că trebuie să fie ceva care o să vină, o să se limpezească pe negândite...

Întinse mâna spre tigva de lîngă el și sorbi prelung.

„Aah!, că bun el Din ce pivniți l-o fi furat tâlharul?”

Pe el, vinul nu-l îmbată niciodată. Îl luminează... Așa simțise el, ori de câte ori băuse cât de mult și de bun.

Și... se limpezi cu totul.

„Asta-i!” tresări pan Smolschi. Știa el că, dacă bea, gândurile i se descurcă.

Și începu să zâmbească, precum ar fi făcut-o unui bun prieten ce i-ar fi stat în față și căruia i s-ar fi destăinuit încrezător și încredințat:

N-are el cheia faptelor lui Văruntar?... Parcă cine l-a îndemnat pe popă să-l otrăvească pe bietul duce?... El! Câinele de comis. Asta-i!... Și numai că așa și trebuie să fie!...

Și iarăși ridică tigva. O scutură – ușor – lîngă ureche. Licoarea se clătină, și scoase un clinchet îmbucurător:

„Este!” constată pan Smolschi.

Bău. Și se luminează și mai deplin.

Așa are să facă!... N-are să se mai oprească decât la cetate... Trebuie să plece. N-are vreme de pierdut... Păcat, numai, de astfel de vin, care... trebuia să rămână pe aici... Are bun vin tâlharul!... dădu din cap panul, cu o profundă și sinceră admirație.

„Adică... o fi chiar un hoț adevărat?” începu iar să se gândească leahul. Și singur se încredință: „Numai că așa și trebui să fie. Altfel, de unde să aibă el... atâtea bogății?”

Privi în preajmă.

„Și pungi cu bani, își aminti pan Smolschi. Aur cu zimți!”

Omul sforăia profund.

„Oare pe unde i-o fi ascuns?” își înlănțuia el gând de gând... Nu se întreba decât... așa, pentru că nu aveau ce face. Din curiozitate. Dar... dacă i-ar căuta, i-ar putea găsi?... Cine poate spune?... Și cum doarme de adânc, hoțul!... Cât e de beat, ar putea cotrobăi peste tot... Dar dacă se trezește?... S-a dus! Îl ucide, tâlharul... Oare? Chiar l-ar omorî?... Hei, mai stă la îndoială?

Îl cuprinse un simțământ de revoltă.

Adică, de ce ar vrea să-l ucidă? Pentru că l-ar găsi umblându-i printre lucruri și s-ar teme că vrea să-l prade?... Dar el, Toma Buciumașu... Parcă așa-i zice!... El, ce făcuse până atunci?... Nu prădase? Și nu omorâse?... N-a spus-o singur?... Nu mai departe: mârzacul cu calul, cu cele trei pungi de aur. Nu l-a înjunghiat tot aici, poate chiar pe locul pe care se afla stând el, pan Samoil Smolschi? Prădase și ucisese ca o ființă ticăloasă, precum se afla și se mărturisise chiar dânsul, Toma Buciumașu.

Îl privi o vreme țintă, adânc și pufni cu un fel de mulțumire:

„Doarme!... Nu se scoală el, cu una, cu două!... Poate că... așa dormea și... mârzacul... Cum stă, cu fața în sus”, cugetă panul și se trezi pipăindu-și jungherul.

Se aplecă asupra-i. Dar omul nu se clinti. Doar pleoapele adormitului avură un ușor tremur, fără deschidere.

Numai o dată să lovească... O singură dată... Adânc. Drept în inimă...

Smulse jungherul din teacă și izbi, icnind:

„Hâc!”

Omul tresări. Zvâcni în sus, îndoindu-se ca un arc. Și recăzu, moale, peste poclada pe care sforăise – fără griji – până în clipa aceea...

...Era o liniște grea. Undeva, pe afară, se auzea pufnit de cal. Departe, în adâncuri, țipa o pasăre de noapte...

Pan Samoil Smolschi gonea.

Era o zi călduță, de april. Bătea și un vântuleț prielnic, care-i răcorea fața înfierbântată și făcea să nu se prea înmoaie nici puterile calului.

Se simțea adânc mulțumit. Nimerise bine. Și își părea șieși un... cu totul altfel de om decât acel ce se știuse ieri, alaltăieri, ori... totdeauna...

Avea arme noi și scumpe. „Spadă cu mâner de ivoriu... Bună spadă! Și ușoară și tare. Se îndoia ca un arc... Trebuie să fie de Toledo”, cugeta priceputul pan.

În coburi știa îndesate multe pungi. Nu luase decât aur... Ce putea face cu argintul? Îl îngreuia... fără prea mult folos... Și haine avea, cu totul altele. Numai catifea și brocard... Puțin cam lărguțe, dar cum pot veni hainele pe un om care se întorcea din greu din bătălii?

Cal are, și încă armăsar de mârzac.

Ce mai poate să-și dorească un ostaș?

Acum trebuie să grăbească. Să vorbească cu principele Corecky.

A doua zi, începu să zărească zidurile cetății.

Oastea se pregătea de plecare spre Iași.

Se înhămau caretele, rădvanele. Se legau carele încărcate cu avuțiile curții, cu lucrurile boierilor, cu hrana ostașilor. Se adăpau caii în apele tulburi. Era o forfotă nespusă.

Pan Smolschi își oprise armăsarul în fața porții.

— Tu? îl întrebase straja, scurt și arțăgos.

— Pan Samoil Smolschi de Sandomiercz, se înnobilă el, îngâmfat și mândru de întreaga sa proaspătă înfățișare: de cal, de arme, de sine.

Straja aplecase sulița în fața unei astfel de mări.

— Și cu cine ai treburi pe aici?

— Cu înălțimea sa principele Samuel Corecky.

— Treci!... Măria-sa, ginerele doamnei, trebuie să fie pe... undeva, pe aproape. Mai întreabă și dumneata.

— Nu-i nevoie. Îl cunosc, se laudă panul.

Prințul îl asculta, uimit. Neîndoios că pan Smolschi de Sandomiercz nu vorbea decât adevărul. Auzea fapte, dintre care pe unele le cunoștea și el.

— Și nu preotul, magnifice principe, a fost cel mai vinovat. Toate n-au pornit decât de la câinele de moldovean. De la comisul Văruntar – și-i povesti înflorate și viclene potriviri, despre care – în marea lor parte – Văruntar nici nu gândise. Iar acum – urmasa pan Smolschi – preaviteazul nostru principe, comisul acesta, pregătește noi răscoale, mai tari ca toate celelalte. Adună ostași. Strângeau arme... A prădat și oastea lui Tomșa. Cetele lui Șender-pașa încă le-a adus destulă pagubă... Un răzvrătit primejdios, care pune la cale răsturnarea serenisimului domn, Alexandru-vodă...

— Așa?... Așa... se mira mereu tresărind, uneori, din gânduri, Corecky.

— Cel mai bun lucru ar fi... să vă scăpați de el, magnifice principe, încheiase pan Smolschi, după o îndelungă istorisire și de adevărate, dar mai mult de închipuite fapte.

— Cum, pane? îl privise lung celălalt.

— Foarte ușor!

Îi lămuri deprinderile curții și așezarea ei pe aproape de calea întoarcerii spre Iași a alaiului domnesc. Mărimea steagului, părțile slabe ale întăriturilor, locurile de pândă, ori de fereală ale comisului... tot ce credea pan Smolschi a fi de folos răzbunării lui. Însă, panul nu cunoștea amănunțit peripețiile unui atac mai vechi, și chipul în care stegarii comisului ieșiseră dintre ziduri. Pe acea vreme, pan Smolschi hălăduia prin crâșmele Iașilor, iar comisul luase oamenilor lui greu jurământ de păstrarea tainei.

— Așa!... Așa! încredința prințul. Îl prindem... Trebuie s-o scăpăm pe magnifica doamnă și de astfel de dușmani. Cred că voi avea mai mult noroc decât bietul meu cumnat.

Îl privi un timp lung, în vreme ce pan Smolschi de Sandomiercz luase o înfățișare de nevinovată fecioară.

— Și, acum... răsplata, pane? ridicase Corecky din sprâncene.

— Oh! Nimic principe! zâmbi lituanul, care își putea îngădui măcar atâta intimitate drept plata de care pomenise celălalt. N-am făcut aceasta decât... din prețuirea pe care o port magnificei voastre persoane... Din dragostea pe care o am față de curtea moldavă și pentru această țară moldovenească.

— Îți mulțumesc, amice! îi strânse mâna principele. Îmi voi aminti de domnia-ta. Astfel de oameni sunt rari, chiar în Polonia.

Și pan Smolschi de Sandomiercz părăsi încăperea și mai mândru decât intrase. De data aceasta se putea crede amicul unui principe adevărat, din

nobila țară a Poloniei lor, și la a cărei recunoștință își știa câștigate depline drepturi.

Curtea se reîntorcea la Iași, adaosă cu proaspătul ginere al magnificei doamne Elisaveta. Numai oastea se găsea mai împuținată cu cele câteva mii de oameni, care îngenuncheaseră la Ștefănești și pe câmpia de lângă cetate, sau coborâseră și mai în adâncul pământului.

De astă dată, oastea înainta într-o cuviincioasă rânduială. Nu mai era înfricoșată, prăpăstuită spre scăpare, de cu luni în urmă. N-o mai grăbea nimeni din spate. Dar părea stăpânită de o umbră de mâhnire, căci – acolo, încotro se îndrepta – știa a nu se mai găsi prielnicul adăpost al palatului de altădată, nici pivnițele cu poloboacele minunatelor vinuri, nici dughenile cu anumite scumpeturi și bunătați levantine.

Iașii deveniseră – deocamdată – o amintire. Cine își putea închipui ce anume s-ar mai fi putut găsi într-un oraș prăpăstuit de foc?

Căpitanii polonezi, hotnogii moldoveni călăreau frumos pe cai odihniți și bine hrăniți. Frecate de sângele în care se scăldaseră, armele luceau în bătaia sfântului soare.

Caretele și butcile drumuiau una după alta, după cuviință și după rangul măritelor fețe, care se legănau pe moile lor perne. Lungi șiruri de cavaleri polonezi și de căpetenii moldave se presărau – în lanț de cocoare – pe laturile înhămaturile, înlocuind, de astă dată, strălucitoarea călărime a lui Montespín.

Acei țăntoși cavaleri rămăseseră în preajma Ștefăneștilor.

...Pornind de la cetate, unii căpitani și hotnogi primiseră anumite porunci de taină, pentru o întâmplare, care avea să fie într-un oarecare loc al drumului înapoierii lor spre Iași.

Se apropiau.

Înspre amiaza acelui soroc, principele Tyszkiewicz coborî din careta în care călătorise până atunci. Încălecă și se îndreptă spre coada puhoiului omenesc. Acolo, opri în fața căpitanilor, cu care schimbă puține cuvinte și semne. Iar când convoiul și oastea lunecară pe coastele Delenilor, coada balaurului ostășesc se desprinse, pe nesimțite, de lungul ei trup, și rămase în urmă, făcând un ocol.

Comisul Ilie Văruntar închisese porțile curții. Pe cei mai mulți dintre oamenii steagului său îi trimisese la mai adânc, în poienile îndepărtate. Nu avea pe lângă sine decât vreo două sute de ostași descălecați.

Ce putea face cu caii? Nu s-ar fi încumetat să atace o oaste atât de numeroasă ca acea domnească. Sta liniștit după ziduri, așteptând scurgerea curții pe drumurile văii. Presărase, doar, poalele codrilor și mâncăturile codrilor cu iscoade,... pentru orice întâmplare.

Un corn sună, scurt.

— Ce-i? întrebare bătrânul Ghinea Duhu.

— Ștafetă spre măria-sa.

— Intră! deschise portarul ușa strâmtă de fier a turnului.

Olăcarul grăbi spre curte.

— Vin, măria-ta, găfâia omul, oprind în fața scărilor.

— Cine?

— Lehii lui vodă.

— Aici? se miră comisul.

— S-a desprins o parte din oaste și se abat într-acoace.

Văruntar rămase pe gânduri. Jupânița Irina îngălbeni ușor. Ochii mari și prelungi i se măriră grozav. Căpitanul Tărnă vorbi nepăsător:

— Să vină sănătoși!... E vorba c-om vedea cum vor pleca de pe aici...

— Îs puzderie, căpitane, lămuri iscoada.

Alt corn bătu peste ziduri. Alt călăreț se năpusti spre curte.

— Urcă spre poiană, măria-ta... Groază de oaste... Poate la patru mii de oameni... Aduc și puști de cele mari.

— Nu e glumă, zâmbi Văruntar, acru.

— Să-i așteptăm, hotărî Gruia Tărnă.

— Vezi bine, încuviință celălalt.

Coborî scăările, poruncind olăcarilor:

— Plecați... Împrăștiți iscoadele. Să nu mai vină nimeni aici.

Apoi se îndreptă spre casele steagurilor.

După câțva timp, cele două sute de oameni se răsfirară la turnuri și pe podiștele de sub coamele zidurilor.

— Dacă simțiți primejdia, n-o înfrunțați. Fugiți în hruba cea mare, poruncise comisul.

Polonezii se apropiau puhoi. Se desfăcură – pe departe – în cete și, strecurându-se pe sub poalele codrului, începură să înconjoare curtea.

— Semn rău, își dădu părerea căpitanul Tărnă.

Două puști fură așezate mai departe de porți, peste bătaia săgeților. Se auzi un bubuit prelung, urmat de o grea izbitură. Alt vuiet grohăi peste codru.

— Porțile țin, vorbi Butucuș.

— Până când? se îndoi Nicoară Gârneață. Bat ghiulele grele, nu ca acelea de mai deunăzi.

Săgețile șuierau spre pânza oastei leșești, altele vâjăiră peste ziduri, înfigându-se în pământ, sau plesnind în ferestrele curții. Tunurile nu încetau să grohăie, trosnind într-una în poarta care începuse să geamă.

— Greu!... Ne lasă porțile, se încruntă căpitanul.

— Văd... Nu mai pot ține mult. Adună oamenii!

Tărnă buciună chemarea. Din turnuri, de la ziduri, stegarii se-ngrămădeau spre ușile hrubei, pierind pe gurile lor negre.

Porțile începuseră să pâraie.

— Hai, jupâniță! se încruntă comisul.

Nu mai aveau ce lua din odăi. Sculele, odoarele și lucrurile de preț fuseseră de mult duse spre ascunzătorile și tainițele din râpele codrului.

Coborâra scările în grabă și intrară și ei în hrubă.

— După mine, porunci Văruntar.

Se strecurară mai la adânc, după ce zăvorâră și întăriră porțile, pe dinăuntru îngrămădind stiva de bolovani în dosul lor.

Din beci în beci, ajunseră la tainiță. Văruntar smuci lespedea, care se învârti pe fusele ei, deschizând gârliciul întunecos, de unde năpusti vânt ca de gheață.

— Aprindeți faclele!

Flăcările lor, roșcate, răspândeau o lumină de altă lume în profundul și strâmtul tunel subpământean. Stegarii pătrundeau unul câte unul, strecurându-se în adâncul umed.

— Și noi, jupâniță! zâmbi, trist, comisul, după ce stegarii pieriseră de lângă ei.

Lespedea fu trasă la loc și împănată puternic. Locul ei cu greu s-ar fi cunoscut din piatra hrubei...

Ieșiră la lumină, în loc fioros, de mâncături de ape, de arbori prăbușiți de șiroaie din malurile rupte, de umbră grea de stejăriș, crescut asupra prăpastiei.

— Du-i la herghelii, căpitane.

— Dar domnia-ta, comise?... Dar jupânița?

— Venim și noi, îl liniști comisul. Pregătiți caii. Luați și de cei de ham. Avem o butcă la schit.

El rămase în urmă, cu jupânița Irina, cu Ghinea Duhu și Nicoară Gârneață.

— Numai... de n-or vorbi robii ceva, se îndoi vătaful de ogradă.

— N-au ce! făcu bătrânul.

— Să nu-i îndrepte spre hrubă pe leși, adause Gârneață. Or să le spună că acolo s-au ascuns stegarii.

— Trece vreme... Și, am dat drumul izvorului, încredință Văruntar. Și hrubele și trecerea stau înecate la acest ceas...

— Și pe asta o cunoșteai, măria-ta? se miră Ghinea Duhu. Vezi, eu m-am gândit la o trebușoară ca asta...

Comisul privi duios spre jupâniță. Și câte patru se îndreptară spre un colț din și mai afund de ărevaluri.

Nu se mai auzea vuietul puștilor.

— Trebuie să fi căzut porțile... Păcat, că tare mai erau bune, suspină Ghinea Duhu...

...Când și ei izbutiră să se cațare pe malurile adâncei râpi, ajungând sus în codru, peste verdele proaspăt și întunecat al stegarilor nămornici începuse să se împânzească ușor iz înecăcios de fum.

— Au dat foc, nu i-ar mai ierta Dumnezeu, oftă și jupânița Irina. Și o lacrimă subțire undi în ochii ei triști.

XIII

Iașii păreau o necuprinsă vatră de cărbuni și cenușă.

Unde și unde, prin grădinile și livezile mai întinse scăpase câte o casă. Dar ce însemnau cele vreo mie de locuințe nevătămate de pârjol și presărate pe întinsa arie de jale fostului târg?

Și curțile domniei se vedeau destul de năruite. Doar zidurile groase, de piatră, arătau mai întregi.

Printre dărâmături și tăciuni roiau oameni necăjiți, trudind să înjghebe la loc vechile cuiburi ale nevoilor lor... Veneau căruțe cu nuiete, cu pari, cu trunchiuri pentru tălpi, dinspre pădurile din preajmă. Se adunaseră brațe, de prin sate, ispitite de câștig.

Soseau care cu secară, cu mei, din depărtate locuri sucevene, harabale cu hrană adunată de mulții negustori armeni, ori ai Iașilor.

Plutea peste toate un stăpânit geamăt al târgoveților săraciți și întunecați.

Nimeni nu mai privea la strălucitorul convoi ce străbătea jalea aceasta în sunete de surle și de trâmbițe, în huruit de darabane, cu steagurile desfășurate în vânt, cu țepenii prapori clătinați într-o parte și-n alta de pasul cailor și legănările călăreților... Doar asemenea oști și astfel de trecători – ca măririle din butci și carete – erau toată pricina veșnicelor năpaste care se rostogoleau peste necăjitele lor vieți... Ei aveau alte treburi, cu mult mai de seamă, decât să-și zgâiască ochii spre astfel de amară priveliște.

Doamna Elisaveta părea străină de toată trista desfășurare din preajmă-i. Pe dânsa n-o interesau cele ce depășeau aria intereselor ei, norocul odraslelor sale, grija de viitorul lor și al ei.

Alexăndrel-vodă pufnea, înciudat, din când în când, înfiorat de trista înfățișare a scaunului său. Inima lui tânără, mai vecină înțelegerii și milei, zvâcnea dureros, frământând gânduri de răzbunare.

Boierimea ofta la fel, dar nu de soarta săracimii se îndurera ea, ci de mila propriei piele. Le arseseră curțile, li se prădaseră grajdurile, pivnițele și cine știe ce alte bogății... mai tănuite.

Convoiul străbătu Iașii, îndreptându-se spre cetățuia Galatei. Deocamdată, între zidurile mănăstirii se află loc pentru curte. Un loc strâmt, e drept, dar în astfel de nevoi orice culcuș e bun. Fie el cât de mic. De seamă nu e acoperișul, gândea doamna, ci obrazul care se adăpostește sub el... Omul sfințește locul – ar fi spus și înalt preasfinția-sa Gheorghe Movilă, dintr-o caretă mai din urmă – dacă doamna i-ar fi cerut părerea.

Oastea poposi pe povârnișul dealului și pe șesul băltoș al Bahluiului, în așteptarea hotărârilor și poruncilor voievodale.

După câteva ceasuri – și după ce doamna Elisaveta și principesa Ecaterina Corecky fură așezate în chiliile micului și vremelnicului lor adăpost de pe dealul Galatei și după ce vistiernicul și marele-logofăt primiră porunci pentru grabnica refacere a Curții – voievodul intră în tabără.

Cu prilejul nunții, oaspeților mai vechi la curtea Elisavetei li se adăugase o nouă căpetenie poloneză, celălalt ginere al doamnei – contele Ștefan Potocky. Nu era acest conte croit din stofa războinică a fratelui său, Ian Potocky, dar se socotea a fi o lumină mai mult și – pe lângă necuprinsa lui avuție – era... și o sabie mai mult.

Vestit despre mălceasca fugă a lui Ștefan Tomșa, Alexandrel-vodă dădu poruncă de urmărire a vrăjmașului. Și oastea porni spre miazăzi, încălecând înaltele și împăduritele muncele ale Bârnovei și revărsându-se spre ținutul Vasluiului.

În popasuri scurte și în lungi postate, oastea străbătu Țara-de-jos, trecu Siretul, Milcovul și Râmnicul, pătrunzând în districtul buzoian.

În liliputanul lagăr din marginea Buzăului, tăbărâseră resturile armatei valahe, adunate de Ștefan Tomșa în retragerea lui spre Iași. Mai adusesese fostul domn și carele cu arme și muniții, pe care le putuse întâlni pe drum. Poate pentru că mai spera și credea să mai aibă nevoie de ele. Iar credincioșii boieri ai lui Radu Mihnea se îngrijiseră de averea și de sculele părăsite de domnul valah, în uluitoarea lui dispariție din tabăra ținutului vasluian.

Aflând de minunata întâmplare, de a nu-și fi pierdut avuțiile – târâte după el prin îndepărtatele locuri din care... se salvase – Radu-vodă ieșise în întâmpinarea fostului său aliat. Și, acolo, în tabăra din marginea Buzăului, în aromirea călduță a acelor zile de mai, învățatul – dar atât de fricosul și superstițiosul voievod valah – petrecea laolaltă cu Ștefan Tomșa și cu boierii lor.

Paștele trecuseră, dar acesta nu era un cuvânt pentru ca mieii să nu se mai rumenească în frigări, sau să nu mai fie copti hoștește, în pieile lor și-n spuză fierbinte. Nu însemna că vinul nu putea să nu mai curgă tot din belșug din buțile cramelor apropiatului Odobești, sau a Dealului-Mare prahovean.

Ospețele din tabără nu se curmau nici zi, nici noapte, cu bunătați localnice, sau din Stambul, cu fluierie ciobănești, ori trăgănite cântece ale

dairalelor turcești, pentru care – din pricini familiare – vodă Radu avea o duioasă aplecare.

Ridicase el și giamii, în ale căror minarete urla muezinul în fiecare asfințit de soare, vestind surorilor voievodale, Ihume-catum și Caise-catum, precum și drăgălașilor lor frățiori cu fesuri și cu șalvari, ceasul închinării spre Mecca.

De aceea, măria sa Radu-vodă Mihnea – care se știa atât de departe acum de blestemații de polonezi, de mâna căroră atârna așa zilelor sale – se simțea nespus de mulțumit și putea petrece în cea mai deplină bună voie în tabăra buzoiană.

Vinul curgea, fluierarii doineau pentru boieri și turcoaicele pentru domnul Valah, sub cerul senin.

Deodată, în zare, se stârni colb mare.

Ce putea să fie?

Mesenii săriră de la locurile lor, de pe cergile așternute pe iarba de mătase.

— Ptiu! Bătu-l-ar ielele!... Nu-i nimic, liniștiră boierii. Un mocofan de țăran călare.

— Bine că a fost numai atât, suspină Radu-vodă, al cărui gând țâșnise iarăși la lehi și la prezicerea ghicitorului padovan.

Se reasezară la chef.

Dar săteanul – un unchiaș încleștat pe o iapă albă, în care lovea cu căciula și cu călcâiele unor uriașe opinci, săltându-și brațele în lături, ca pe niște aripi, la fiecare copcă a sirepei – fu oprit de strajă. El nu voi să țină seamă de sulilele lor amenințătoare.

Se năpusti într-acolo, unde zărise cheful mai mare și unde – fără de greș – nu puteau fi decât măriile lor. Și dându-și drumul de pe alba, rămase țeapăn și tăcut.

— Ce-i, moșule? îl scoase din muțenie un boier.

— Vin, măriile-voastre!

— Cine vine, omule? tresări vodă Radu.

— Lehi, cu moldovenii lor, icni bătrânul.

— Și, pe unde-s, omule? cercetă un alt boier.

— Dă! se scărpină unchiașul în plete. Să tot fie... la cale de-un ceas... Știu eu?... Că de când tot gonesc iapa, s-or mai fi apropiat și ei, bătu-i-ar pârdalnicul!

Dar Radu-vodă nu mai putea să-l audă. El țâșnise – chiar din cele dintâi clipe – în picioare. Și se năpustise spre calul veșnic înșeuat și legat prin apropiere. Încălecă. Și începu să lovească în cal, mai aprig ca unchiașul în alba lui.

Se aruncă și Tomșa-vodă spre cai. În tabără începuse învălmășeala. Se auzise de apropierea vrăjmașilor polonezi. Își aminteau de cele primite sub zidurile cetății... Ștefan Tomșa își înșeuă calul. Încălecă mai sprinten decât i-ar fi îngăduit anii și se așternu vântului spre părțile Brăilei. Tocmai potrivit fugii Radului-vodă, care galopa acum spre apus, spre reședința sa târgovișteană.

Radu Mihnea își uitase – și de data aceea – odoarele și averile, părăsite și altă dată în cortul de pe Movila lui Purcel... Dintre toate cele ale pământului, în astfel de împrejurări el nu mai putea gândi decât la prețioasele sale zile. Atât voia: să și le mântuie.

Calul era bun, frica mare și... Radu-vodă își izbăvi și de data aceasta viața, dezmințind încă o dată deșarta prezicere a ghicitorului italian...

...După vreun ceas, la masa părăsită de fugari și la paharele lor de mare preț, pline cu și mai scumpe vinuri, se așezau oaspeți cu totul nepoftiți și nedoriți.

După ce repeziră călăreți pe urma potrivitului său fugar, Alexandrel-vodă se așază la ospăț, alături de cumnații săi, principele Corecky și contele Potocky, de prințul Tyszkiewicz, de boierii săi; bărbosul Buhuș, uscatul Ciogolea-logofătul, de spânul Bucioc, fostul paharnic al lui Constantin-vodă Movilă și de toată boierimea – mare și mică – pornită cu el la oaste.

Petrecerea era în toi, când un hotnog se apropie de masa domnească.

— Ce-i, hotnoage? întrebă domnul, cu voie bună.

— Măria-ta, căpitani au cercetat tabăra... și în cortul valahului am găsit avere mare și odoare multe,... de-ți iau și ochii și mințile...

— Așaa? se miră vodă zâmbind.

— Precum spun măriei-tale!

— Bine, hotnoage!... Bine! Ia seama să nu se piardă ceva, că răspundeți cu capetele voastre!

Și rămase pe gânduri.

— De ce te-ai întristat, măria-ta? îl întrebase Dumitru Buhuș, ca om mai de aproape de voievod.

— Pre ce vezi că... aș fi trist, boierule?... Ți se pare!

Și tăcu, frământat de un adânc cuget. Apoi, se întoarse spre marele-spătar, de la spate, care-i ținea armele și păzea – Doamne-ferește! – și scumpa viață voievodală.

— Să vină Ștefan Boier, pisarul.

Când acesta se arătă, Alexandrel-vodă îl lămuri:

— Scoate calamul și cele de scris... Așa!... Așază-te aici, lângă mine... Bine!... Și scrie:

„Io, Alexandru-voievod, cu mila lui Dumnezeu hospadar i ziemli moldovscoi.”

— Ai scris?

— Da, mărite stăpâne.

— Bine!... Mai departe:

„Scriem domniei-tale, Radului-vodă al Țării Rumânești și-ți dorim multă sănătate, și de la Dumnezeu zile și viață îndelungată. Și-atât am voit a-ți spune că, în cortul măriei-tale, căpitanii noștri au aflat odoare multe și mare avere, pe care socotind-o că de folos ți-ar fi, iar noi neavând nemica cu măria-ta, nici dușmănie fățișă și nici gânduri ascunse, ci numai spre urmărire de dușman al nostru, aflându-ne în țara și pe pământul măriei tale. Pentru că turbatul ce-și zice Ștefan Tomșa nu numai întru pofida noastră s-a ridicat, dar a ars blestematul și orașul de scaun, târgul Ieșilor, în întregime. Și, iată, îți trimitem acele scule părăsite și acele averi lepădate, până la una. Și să-ți ajute Dumnezeu și sfânta Născătoare, Maria fecioara, în toate gândurile și în toate împrejurările vieții măriei-tale. Așa să știi.

Io Alexandru-voievod.”

Scris-am eu Ștefan Boier, pisar în luna lui Florar zile 28, văleat 7124 de la facerea lumii, iar de la nașterea I. H. 1616 ani.

— Așa! încuviință domnul, după ce pisarul Ștefan îi reciti răvașul.

Se întoarse spre marele-hatman:

— Strânge acea avere și, de iznoavă, să pornească oamenii noștri a le ducere măriei-sale Radului-vodă, în cetatea măriei-sale, la Târgoviște!

După două zile se-ntoarseră și steagurile repezite pe urma fugarului, căci Ștefan Tomșa trecuse Dunărea, pierzându-se în țara turcească, de dincolo de Brăila și de fluviu.

Și iarăși începu în Moldova o viață fericită.

Elisaveta, doamna Țării-Moldovei, stăpânea ca și în trecut, judeca la Divan, hotăra și iscălea, împărțea banii țării călugărilor papistași, la Iași – episcopului catolic, preasfinția-sa monseniorul Bernandino Querini și abaților lui. Dregea și înălța biserici pentru aceeași credință apuseană, care era și a măriei-sale.

Acestea în Iași Moldovei, din anul 1616.

În țară?

Luna florilor, Florarul, presărase smalt de negândite culori peste tot cuprinsul Moldovei. Parcă o blândă priință voia să se aștearnă peste lume. Lanurile de grâu, de secară, de mei făgăduiau multă roadă. Oile fătau tot gemeni. Prisăcile începuseră să roiască, ceea ce, iarăși, însemna belșug. Un roi de mai e un sac cu mălai... Livezile legaseră atât rod, cum de mult nu se mai văzuse. Iar viile chiar îi și îngrijorau pe bieții oameni. Înfloriseră bune... Oare unde aveau să mai pună atâta gin... la toamnă?

Sătenii parcă uitaseră amarul chin al anilor trecuți.

Dar, în ținutul băcăoan, pe valea Trotușului, la îmbucătura Uzului, se înălțau niște curți bătrâne, ascunse între livezi întinse. Acele curți n-aveau ziduri de piatră împrejurul lor și nici turnuri de apărare. Erau niște simple case de bârne, unse cu lut și spoite cu var. Case largi, cu cerdac și cu pridvoare sprijinite pe stâlpi cu meșteșug săpați de cuțite plăieșe.

— Ce curți aveți voi, prin părțile voastre?

— Curți n-avem, ci – doar – unele căși.

— Ei-ei! Ale cui? îndemneau cojanii pe întâmplătorii plăieși, ce coborau la câmpie.

— Apoi... ce să zicem? Le avem pe acele ale Văruntarilor.

— Ei?

— Știu eu?... Prin părțile noastre nu mai sunt alte căși... Atâta!... Încolo, doar bordeiele noastre!

Acolo, în acea casă vestită, unică în măreția și faima ei, era un suflet care nu putea uita și nici nu putea ierta: Ilie Văruntar, comisul care, cu puțin mai înainte, picase la casa părintească, pentru ca s-o aducă și s-o pună la adăpost pe jupânița Irina a spătarului Veveriță.

Aici era departe de afurisitul scaun movilesc.

Văruntar era liniștit. O lăsa pe fată în grija plăieșilor lui. Și sub paza lui Butucuş și-a lui Nicoară Gârneață.

Ghinea Duhu rămăsese... pe undeva, să vegheze asupra unor râpi prăpăstioase, de prin părțile Delene. Nu, că... jupânița s-ar fi temut de

niscaiva prădalnici. Acele hrube, prin părțile lor, doar moșneagul de le mai știa, dar... oricum, un ochi veghetor și mai bună pază, care trece primejdia. Și fostul călugăr, fostul stegar, fostul om de credință al răposatului spătar, adunase în sine toate însușirile stărilor prin care trecuse, rămânând ceea ce era: o cheie de aur a unui lacăt tare.

— Când crezi că ai să te întorci, comise?

— Când s-o face pace-n țară, jupâniță Irină.

— Dar dacă pacea aceea nu s-o mai face niciodată?

— Aiasta... nu se poate! Vine când nu te aștepti. Pacea, ca și boala, vin pe negândite.

— Bine, comise! Dacă spui domnia-ta, cred. Și te aștept pe cât de curând.

— Nici nu trece anul și... mă și vezi.

— U-liu-liuuuu! făcuse jupânița, asemenea roabelor țișgânci din curtea sa, de sub Deleni. Să te aștept... un an?

— Apoi... după ce s-a face pace, mai trebuie să-ți meteremisesc și curtea. Că-mi închipui ce vor fi fost în stare să facă pe acolo câinii de lehi...

— Așa-i, comise. Tot domnia-ta ai dreptate. Dar... oricum un an parcă-i prea mult... Nu le-ai putea drege-ntr-o lună? întrebă fata, cu ochii în lacrimi.

— Vom vedea, jupâniță Irină. Avem să facem... cum o să fie mai bine.

— Vezi? Așa-mi placi, comise!... Cu astfel de cuvinte, mai că aș fi în stare să aștept... chiar și un an de zile.

Și comisul Văruntar plecase, coborând albia Trotușului, urmat de o parte din stegari, printre cari unul purta – la spatele comisului – praporul, pe care se arăta zugrăvită mândra făptură a Sfântului Gheorghe, cu scut, sulică și paloș, dar... fără de balaur.

„Pentru că acel balaur este o închipuire păgânească și care n-are ce căuta pe o icoană creștină”, spusese, cândva, Ilie Văruntar bătrânului stareț Gheorghe, din sfânta mănăstire a Neamțului.

„Greșești, fiul meu! îi întâmpinase atunci cuviosul monah. Balaurul este necredința, pe care sfântul o calcă în picioare și o străpunge cu fierul tare a credinței sale”.

„Tt! se împotriviise copilandrul ce era pe atunci comisul de astăzi. Eu, când mi-oi face steag, Sfântului Gheorghe i-l închin, dar nu cu dihanii păgâne pe lângă el, ci curat și luminat și de sânge nepătat. Atâta! cu sulică, cu paloș și cu scut. Ostaș de veghe la căpătâiul credinței, un gâde visător de

sânge... fie acel sânge chiar de balaur...” Căci așa era încredințat de atunci Ilie Văruntar.

Sătenii căutau lung în urma cetii, ce tropotea prin colbul drumurilor arse de soare.

„Cine-o mai fi și boierul ista?” se mirau cojanii, când stegarii străbăteau risipitele lor sate, din șesuri.

„Aista?... Niște ostași... Nu vezi? răspundea, adânc încredințat, întrebantul. E steagul boierului.”

„Și unde s-o fi ducând el acu’?”

„Unde, făr’ numai că la oaste merje.”

„Da’ știu că are la ostași, măi frate!... O spuză!”

„Cum să n-aibă dacă-i boier? Nu le dă vodă toate moșiile și toate bunătățile lor? Toate averile? Și le face și toate vrerile? Măcar atâta grijă să poarte și ei: să ridice steaguri de oaste, s-o plătească și să poarte războaie.”

„Atunci – să știi de la mine! – că ș-aista tot boier este și tot la oaste merge... Trebuie să se mai isce vreun nou rezel se vede!”

Caii înaintau la pas, pe drumurile ce duceau spre Țara-de-sus. Comisul Văruntar asculta, cu încordare, jelanii oamenilor. Iar privirile lui când se încruntau, când ochii i se umpleau de lumina unui zâmbet îngăduitor. Uneori se întorcea în șa, privind trist spre căpitanul de margine, care călărea de-a dreapta sa:

— Vezi, căpitane Tărnă, oamenii iștia?

— Cum să nu-i văd, comise?... N-am ochi ca și domnia-ta?

— Bine, căpitane, ai... dar eu altceva am voit a spune. Înțelegi ce fel de oameni sunt?

— Asta, comise, e-o întrebare mai grea, la care eu nu am a răspuns decât atâta: niște lume a nevoii.

— Drept este, căpitane Gruia, pe de o parte, dar, pe de altă parte, nedrept este. Pentru că această lume e și una veche, care a rămas precum a fost în începuturi!... Nu-i vezi? Nu-i auzi?... Ei grija lor poartă. Nu mai privesc peste zăplaz, în ograda vecinului. Dacă vita lor e sătulă, aceea a fratelui – apăsa el pe cuvânt – poate să îngenunche de foame, în băătură... Dacă nogaiul nu-și face drum pe Siret, n-are decât să hălăduiască în voie pe Prut! Nu sare nimeni și se închină mulțumit: Bine că n-au dat pe la noi!... Iată, de-aceea își fac de cap domnii de la Iași. Dar jugul tot pe grumazul lor apasă. Pe-al tuturor!

— Ce vrei să spui cu asta, comise?

— Vreau să zic că între oameni nu-i unire a sta împotriva nedreptății și a nu zace în cătușele lăcomiei domnești...

— Ia să-i chemăm spre oaste, vorbi un codrean. Nu răspunde unu'...

— Dar aceștia? ridică din sprânceană Gruia Tărnă, arătând spre stegarii din urmă.

— Pre aceștia îi lovise nevoia. La ajunsese cuțitul la os. De aceea mă urmează astfel, lămuri comisul.

— Și când nu vor mai fi la greu?

— Atunci nu vor mai avea nevoie de mine și nici eu de ei.

— Și când va fi asta, comise?

— Nu știu! La astfel de întâmplări nu stă în puterile mele a răspunde. Aiasta numai Dumnezeu o cunoaște!... Poate, când nu vor mai fi Tomșești, nici Movilești.

— Și cine să fie atunci domn, comise?

— Tot un pământean... dar un om al dreptății.

— Tț, ridicase împotrivire căpitanul Tărnă, ca și Ilie cel de odinioară, moșului său Ghedeon. Aiasta nu va fi niciodată!

— Dar, n-a fost?

— Când?

— Pe vremea lui Ștefan din neamul Mușatei, pe aceea a lui Bogdan-orbul, pe a lui Petru al Măjeriței, pe a lui... Ion-armeanul!

— Aceia au murit de mult, ca... de când lumea. Nu mai sunt... Au fost odată!

— Dar... poate să se mai nască vreunul asemenea. Neamul n-a pierit, căpitane! Tot sânge moldovenesc curge în vinele neamului acestuia...

— Tot, comise!... Dar... ce fel de sânge le mai curge prin acele vine, despre care vorbești?... Un sânge moleșit, îndoit cu apă... Sânge de robi!... Nu știi domnia-ta? Unde-s bourii cei falnici și zimbrii din codrii Moldovei? Au pierit. Li s-a stins spița și neamul... Au fost odată. Și-acum, ce-a rămas din dihăniile acele porumbe, înalte precum caii lehilor, și cu coarnele lungi ca niște țăpoaie? Nimic. Nici urmă... Spuneau plăieșii de pe Uz, că mai rățăcea – acum câțiva ani – un taur de bouri prin părțile secuiești, peste munți, dar l-au ucis grofii, la o vânătoare... Asta-i! Nu mai sunt... Dar, poate-ai să-mi spui, comise, că... au rămas strănepoții – pe care-i vedem cu toții – boii de-acum. Și-aici să am iertare, cinstite comise, să răspund: Bou-i tot bou! Își apleacă ușor grumazul spre jug, chiar dacă țipă spre el numai un

copil nemernic,... ca spre noi copilandrul Alexandrel-vodă, de astăzi, de o pildă.

— Parcă el domnește?

— Dar cine, comise?

— Elisafta Moghilă! făcu disprețuitor Văruntar.

— Și... ce-are a face? Noi vorbim de boi, nu de copilandrii care pot ridica jugul spre grumazul lor... Boul își apleacă grumazul, și tace, și rabdă, și trage, iar când îi vine poftă stăpânului, îi dăruiește și carnea... Nu mai vorbesc de vacă... Nu mai grăiesc de vițel...

— Aaah, căpitane! se cutremură comisul Văruntar. Mult amar mai am în inima asta a mea!

Undeva, înaintea lor, pe drumul cel mare de pe valea Siretului, se zărea rateșul Șantei, căreia și cântec i se scornise:

*... La Șanta cea crâșmărească
Cu ochi mari de puică-aleasă.
Că dă oca cât vădrița,
Pe deasupra și gurița...*

— Știi ce, căpitane? Ne-om opri la rateșul Șantei și ne-om mai răcori năduful inimii...

— Facă-se voia domniei-tale, comise! zâmbi căpitanul de margine.

În rateș era zarvă mare.

Pe tăpșanul din fața hanului dejugaseră chervane lungi, acoperite cu coviltire de rogojini, și în care negustori aduceau mărfuri din Levant și de prin mai depărtatele locuri ale Asiei – de la Damasc, de la Alep și de acele venite cu corăbiile până la Brăila.

...În acea după-amiază de mai promițător de belșug, în fața rateșului Șantei poposise nenumărate chervane, însoțite de paznici înarmați. Drumurile mișunau de mulți lotri și de alți tâlhari mai mărunți, bucuroși să-și împartă postavurile, catifelele, mătăsurile și aclazurile, sticlăria de preț, ori armele, convoaielor de chervane.

Descălecase în fața hanului și altfel de lume. Ștafeta din osebite țări, aventurieri în căutare de stăpân, căruia să-și închirieze arma și viața. Trăsese – sub șuri și șopruri – butci boierești în trecere spre una dintre cele două țări și capitale: Târgoviștea, ori Iașii – sau, numai, spre curțile și moșiile lor. Se vedeau care și harabale greu mirositoare, cu pescărie sărată

de la Dunăre. Fel de fel de lume, fel de fel de nevoi și... fel de fel de mărfuri.

Oalele de lut, copăielele de brad, ulcelele și – pe alocuri – chiar pocale de groasă sticlă treceau din mână în mână. Se mâncau diferite sărături și afumături – de pește și mascuri. Pe vatra bucătăriei fierbeau mari oale cu borș de crapi din Siret, sau se roteau frigări cu hartane de berbec, ori de mistreț. Pluteau în preajmă ațâțătoare mirosuri de mirodenii și de vin tare și vechi.

Ardeau pe bătătură focuri fumegoase, spre alungarea țăntarilor. În jurul lor, cu tot soarele de mai, se cincheau săteni, oșteni, cărăuși, negustori și multă lume îndoielnică, cu priviri aprige și iscoditoare, cu urechile ciulite spre zvonuri, și cu mâna pe prăselele ce răsăreau din șerpăre.

Steagul comisului Văruntar ocoli locul și zarva din fața hanului, ferindu-se spre saivane și șoproane mai lăturalnice, de pe unde s-ar fi putut strecura – mai neluați în seamă – în forfota omenească a rateșului. Văruntar și Gruia Tărnă – însă – descălecară chiar în fața hanului. Trecură caii unui ostaș, iar ei își căutară loc de odihnă.

Pe un capăt de bancă, cu picioarele întinse sub masa îngustă, înțepenită în pământ, ședea un om, care după îmbrăcăminte părea a fi un boiernaș. Purta contăș de șiac, o lată căciulă brumărie și cizme înalte, care păreau cumpărate de la vreun ostaș de seamă. Alături de el zăcea baltag de aramă, cu tăiuș lat și rotunjit.

Omul privi lung spre oșteni. Se gândi câtva, încruntându-și sprâncenele, și, iarăși, îi cercetă cu luare-aminte printre genele împreunate. Apoi, se înghesui mai înăuntrul băncii, îndemnând:

— Parcă... n-ați avea loc, precum văd.

— Am vrea să ne potolim setea, zâmbi căpitanul.

— Cam strâmt, rânji și omul, dar... ca la Șanta. Aici e mare-nghesuială, totdeauna... Și năvală și strâmtoare!

Văruntar se așeză.

— Dumneata? îl întrebă străinul pe căpitanul, care rămăsese în picioare.

— Mai adast... Pot sta și-așa.

— Ai dreptate. Vin să fie... Îl bei și de-a călare... Daa' de departe veniți?

— Din Galiția, minți Gruia Tărnă.

— Așaa? se miră boierinul.

— Și dumneata? se întoarce Văruntar.

— Din... Valahia, târăgână celălalt răspunsul.

Străinul se întoarse, cu totul, spre comis:

— Parcă... te-am mai văzut eu... pe undeva.

— Nu cred. Sunt... de pe departe.

— Și eu, făcu boierul. Și trăgând cu coada ochiului, subțire, spre comis, adăugă: De loc... aş fi de prin Cotnari.

— Aşaa? se miră şi Văruntar.

— N-ei fi şi dumneata tot de pe-acolo? stăruie celălalt.

— Eu? ridicase comisul din sprâncene. Aş! Eu, de loc, sunt... de prin părțile Sucevei.

— Aşaa! făcu, neîncrezător, omul. Se poate şi asta... Seamănă om cu om. Comisul îl privi bănuitor.

Începură să se arate câţiva stegari. Se strecurau printre oameni, prefăcându-se a nu se cunoaşte între ei.

Străinul îi măsoară cu ochi mărunţi. Îl cerceta cu luare-aminte, nepăsător:

— Multă ostăşime mai vântură ţara, de-o vreme.

Apoi, iarăşi privi spre comis:

— Şi departe mergeţi?

— Nu prea! răspunse căpitanul în locul său.

— Daa... mă rog, ce cercetezi dumneata aşa? vorbi şi comisul. Parcă ai fi şvetur, ori judeţ.

— Eu? tresări boierinul. De unde?... Aşa întreabă omul la o ulcică de vin... Spre trecere de vreme...

Căpitanul Tărnă privi, cu mirare, peste capetele oamenilor. Ridica din sprâncene, întrebător... Se întoarse şi străinul, care-i prinsese privirile. Dar nu zări nimic deosebit la spatele lui. Se linişti şi sorbi din ulcică, nepăsător.

Şanta aşezase în faţa comisului o oală verde şi două ulcele.

— De Nicoreşti, viteazule! râse hangişa.

— De unde ştii că aş fi? zâmbi şi comisul, în silă.

— Se vede... după ochi, şi după paloş, oştene...

— Asta nu-i decât o... sabie.

— O fi, da' când îmi spunea bunica poveşti, Făt-Frumos paloş purta... Şi-i semeni, voinicule, clipi hangişa din ochi, învârtindu-se scurt şi voind să plece.

— Să plătesc, chemă comisul, scoţând punga.

— Că n-ei pieri pentru câteva parale. După ce-oi mai aduce vreo două bardace, îi tot plăti.

Căpitanul pierise. Se strecura într-acolo unde-i chema feciorul său, Grama.

— Ce-i, fiule?

— Feriți-vă, taică, de omul de pe laviță. Și-l arătau, mai adineaurea, niște boieri. Ziceau c-ar fi unul Iurașcu Gepa, de pe la Cotnari și c-ar fi om leșesc acum... Înainte vreme se ținea de pulpana lui Tomșa, cu alt tovarăș al lui, unul Sandu Tărăboi, cu care bate drumuri prin cetățile de peste Dunăre.

— Taaaci, măi băiete! se miră căpitanul. Șiii... ce are a face?

— Cică-ar purta ștafete și de la scaunul din Târgoviște, de pe la Silistra, mai știu eu de pe unde. Unul dintre boieri a și-ncălecat, să plece... Grozav se temea să nu dea ochii cu vicleanul aista...

— Și tu... cum ai prins astea?

— Eram în șopru, la cai... I-am auzit vorbind de ceea parte a ieslelor. Ziceau așa, unul:

„Hai și ți l-oi arăta”.

„Chiar el să fie? Iurașcu?”

„Dacă-ți spun!”

M-am luat după ei. Și-l arătară. Vorbeau și de comis, că... se vedea că-l cunoșteau și pe el. Cică acel Gepa nu se poate să n-aibă și hârtii la el, pentru țara leșească.

— Bine, măi Grama. Tu cată și te ține de om, că eu l-oi trage pe comis de-o parte, și i-oi spune.

Se duse spre Văruntar.

— Pe unde-ai fost? îl întrebă acesta.

— Unde să fiu, Lisandre?... Pe la cele mărfuri din care... Sunt și lotri pe aici îi făcu semn nesimțit spre străin.

— Bine, Tomo, înțelese comisul. Când plecăm?

— Am pus să-njuge.

— Plecați? se arătă hangița cu altă oală.

Căpitanul îi făcu și ei semn.

— Plătim... mai acum, că suntem cu cele zece care, de-au luat și cărăușii niște oale...

— Bine, bine, făcu femeia. Doar nu ne cunoaștem de ieri de alaltăieri.

Străinul se repezi după Șanta.

— Cine-s aiștii?

— I-raaa! se mânia hangița. Da' parcă-i fi o muiere iscoditoare... Cine vrei să fie? N-ai auzit că vorbeau oamenii de chervane?... Cine, fără-numai

niște neguțători?

Iurașcu Gepa o privi tăios. Era încredințat că muierea mințea. Se reaseză la masă. Dar ostașii nu se mai arătară... Ce fel de negustori, îmbrăcați cu mondire ostășești? Nu se potrivea minciuna.

Trăise el multe asemenea întâmplări în drumurile lui, de când făcea slujbă neștiută de lume, când la scaunul din Iași, când la cel din Varșovia, când prin alte părți de lume, preschimbându-se – după loc și după timp – când leah, când turc, când moldovean, când nemeș... Ce nu face omul să adune oleacă de avere? Nu-l învățase astfel maică-sa, nepoata vlădicăi cu muiere de la Cotnari și de pe vremea lui Enaclie-vodă?

Rămase pe gânduri. Ostașii-negustori nu se zăreau. Oala lor rămăsese, aproape nebăută, pe masă. Și omul tresări... N-or fi și-aceștia niște vicleni?... Te pomenești... Și cu astfel de lume se întâlneau Iurașcu Gepa în vânturoasa lui viață de până atunci... Ia, se prea poate și asta! se încredință el... Poate n-ar fi rău să plece și dânsul, cât mai nevăzut... Tot nu prea are chef de băut...

Se înalță și privi în oala din care băuse comisul. Era mai mult de jumătate. O duse la gură și sorbi îndelung.

„Așa! icni, mulțumit, Iurașcu Gepa. Măcar cu asta să-l păgubesc”.

Se sculă și intră în han. Aruncă hangitei un zlot tătarăsc. Dădu să plece.

— Cusurul, boierule! răcni femeia, dând să numere restul.

— Ține-l... pentru minciuna de adineauri, țafni străinul.

— Vai de zilele tale, se strâmbă femeia.

Iurașcu Gepa se îndreptă spre ușa de din dos. Grama Tărnă era pe urma lui.

...Comisul Văruntar aflate știrile căpitanului. Și rămase pe gânduri.

— Să fie... chiar așa?

— O-ncercare nu face supărare... Să-l lăsăm să plece și... să-l prindem.

— Dar dacă n-o fi?

— L-om slobozi, cu o-nchinăciune de iertare... Și, gata!

— Așa vom face! încuviință Văruntar.

Iurașcu Gepa își închingase calul, vârâse baltagul în inelul șeiei, trase din fânul ieslei un iatagan, pe care și-l strecură în cureaua brâului și plecă.

— A pornit! se arătă Grama.

— Încotro?

— Pe Siret. La deal. Spre Țara-de-sus.

- Să vă țineți după el. Dar... cu fereală. Venim și noi.
— Am trimis pe Bornea. Plec și eu cu Volbură, și cu Săcară.
— Așa să faceți!

...Iurașcu Gepa pornise la pas, ca un om negrăbit și nepăsător... Nu-i plăcuse lui nici asprimea unuia, și nici privirile celui alt... Dacă vor fi niscaiva oameni de-ai lui Șender-pașa? De-ai lui Ibrahim-pașa, de la Silistra?... Ce nu se poate pe lumea asta? S-o fi dat și comisu de partea lui Tomșa și toată purtarea lui n-o fi decât tot viclenie, de ochii Movileștilor, ca să aibă celălalt ureche în țară...

Din când în când, Gepa își oprea calul și se prefăcea a privi puținele holde, pe care le întâlnea în cale. Lumea era rară și semănătura pe măsura ei... Cerceta cu luare-aminte, ca un bun cunoscător, secara de-o palmă, meiul clătitor pe brazde... privea întinderile... și întorcea apoi ochii în josul și în susul drumului. Dar nu se zărea nimic. Destinderea părea goală.

Făcu același joc în câteva rânduri. Și, deodată, își împinse calul în iureș. Gonea năprasnic, învăluit într-un grozav nor de praf, ce se prelingea peste câmpuri ca un fum de foc bine hrănit.

Dar Bornea Tărnă era înaintea lui, dosit de sălciile luncii Siretului. Grama îi pășea din urmă, cu ceilalți. Și, când Iurașcu Gepa se credea scăpat, stegarii țâșniră din răvoaie, tăindu-i calea.

Celălalt încercă un ocol, îndărăt, spre apă. Însă, alți stegari îl încercuiră.

Opri, hotărât, locului și-i așteptă.

— Ce vreți de la mine, oameni buni, făcu el, blând.

— Noi?... Nimic!

— Atunci... de ce-mi călcați pe urmă?

— Așa-i porunca măriei-sale.

— Care măria-sa? Vodă-i la Iași. N-are ce căuta pe aici.

— O fi! Da' nouă așa ne-a hotărât să facem măria-sa comisu.

„Tot el era!” scrâșni Iurașcu Gepa, mut.

Și urmă, cu glas:

— Și ce are cu mine acel comisu, despre care vă place să vorbiți?

— Ți-o spune-o el. Noi n-avem de unde cunoaște voia lui.

În trap mare, se apropia și comisu, cu ceilalți stegari.

— Parcă te-ai teme de ceva, omule... Ce fugeai așa?

— Eu de nimic n-am a mă teme, făr-numai de Dumnezeu! înfruntă Iurașcu.

— Poate! făcu Văruntar. De-aceea, acești oameni ai mei au a te căuta, pentru că... zici a fi fără de frică.

— Pe mine? răcni Iurașcu Gepa.

— Dacă nu ești vreun... viclean, de ce te miri? se încruntă comisul.

Din urmă ajunseră și alți stegari, cu căpitanul Tărnă.

— Măria-ta! zbucni unul dintre ei, privind holbat spre Gepa.

— Ce-i, Tană?

— Aista-i... acela! și amuți, clipind nedumerit, ca sub silința unei întrebări nelămurite.

— Cine-i, Tană Brusture? Spune!

— Asta-i... cel de-o dat să mă ucidă... Acela care ducea oastea, ce ne-nvăluise, când... am ieșit din curte... voia omul să lămurească ceva.

— Taci, Tană! se aspri comisul. Am priceput! Și, întorcându-se spre stegari, le porunci: Cercetați-l!

Dar oricât îl scotociră și-l dezbrăcară, nu găsiră nimic asupra-i. Cotrobăiră traista de la oblânc. Ridicăra șeaua... Iurașcu Gepa se dovedea nevinovat. Desfăcură pieile căciulei. Descusură pieptarul, ce li se păruse că foșnăie...

Tană Brusture privea, lung, șaua părăsită în praful drumului.

— Măria-ta, pielea asta, a căptușelii, nu-i cam nouă pentru o șa veche?

— Așa s-ar părea, încuviință comisul.

Tăiară cusutura. Tăinuită în bucii șeii se arătă o hârtie groasă, cu grijă păturită și închisă cu mari pecetei negre.

— Ce-i aceasta, omule?

— Aiasta? începu a îngăima Iurașcu Gepa. Nu știu... Nu pot să știu... Eu am cumpărat șaua asta de la un turc. De unde puteam cunoaște ce se găsește în ea?

— Așaa? păru a se mira comisul. Ia dă-ne acea hârtie, Tană, să vedem ce este?

Gepa se repezi, năuc, smulgându-o din mâinile ostașului și începând s-o sfâșie cu dinții, se silea s-o înghită.

Pumnii căpitanului îi zdrobiră fălcile. Sângele îi țâșni pe gură.

— Șiii... nu știai nimic despre o astfel de hârtie? zâmbi, acru, comisul.

Adunară cele câteva fâșii și zdrențe. Le șterseră de sângele ce le pătase. Le alăturară cu migală. Și le așezară pe un scut.

— Pre om legați-l! porunci Văruntar. Și se miră: Hm! e carte leșească.

Începu să citească, tălmăcind-o pe grai moldovenesc:

„Ilustrisime stăpâne, mare hatman Zamolski,

Următor scrisoarei de cu câteva zile în urmă, întărim încă o dată spusa noastră de atunci. Astăzi și mai neîndoielnice sunt știrile noastre, pe care din bune și vrednice de crezare guri le adunasem. Luna trecută, Ibrahim-pașa a luat deplină înțelegere cu Șender-pașa, de la Ibraila. Marele vizir a încuviințat dorințele lor. Acum Ibrahim a pornit din Silistra cu oaste mare socotită la douăzeci de mii de turci. S-a îndreptat spre Târgoviște, de unde va lua pe Radu, domnul Valahiei, cu toată oastea lui. Dar în Valahia va face oarecare zăbavă. Pricina n-o cunoaștem. Știam atâta că așteaptă oarecare porunci de la Stambul. Șender-pașa încă se pregătește să li se alăture la apa ce-i zice Milcov. Aceste le știu și le spun. De prind vești noi, iarăși vi le scriu, ca și pe aceste, ce drepte și fără dezmințire sunt. Bani am primit, dar puțini pentru cheltuiala ce am. Și turcii și grecii sunt lacomi foarte, și nu prea dezleagă limbile pe câte puțin. Așa să știți, că nouă năvală în Moldova se pregătește...”

— Ce zici, viclene? se încruntă Văruntar.

— Și cu tăierea mea cum rămâne?

Țâșni mai în față Tană Brusture, smuncindu-și hangerul tăăresc din teacă.

— Nu, Tană! îl opri comisul. Fierul nu se spurcă în sânge viclean! Să se spânzure!

Stegarii îl târără spre luncă.

După câțva timp, Ivașcu Gepa se zbătu îndelung în lanțul de curea, care nu se strângea îndeajuns în, preajma grumazului. Tană Brusture se agăță de picioarele osânditului și începu să-l smucească în jos. Cureaua se rupse. Și omul căzu moale peste stegar.

Tană îl privi acru. Își trase din nou hangerul și-i reteză gâtul vânăt.

— Tot de fier ți-o fost scrisa, păgâne, că și eu, de sabia ta era să mă sfârșesc!

XIV

La Curtea din Iași era iarăși veselie.

Din Țara-de-jos sosiseră vești că, la Brăila, se întâmplaseră fapte foarte pe placul măriei-sale. Un ceauș, trimis de marele-vizir, ridicase pe Ștefan Tomșa din cetate, ducându-l – ferecat – la Stambul. Și nici nu se putea o mai bucuroasă știre.

În seara trecută, venise alt olăcar, vestind domnia că în curând se va îndruma spre Moldova Ibrahim-pașa, purtând firman împărătesc pentru întărirea în scaun a lui Alexandru-vodă.

Elisaveta-doamna poruncise strașnic ospăț pentru asemenea prilejuri de neașteptate bucurii... Se și vedea viețuind – de aici înainte – în binecuvântata strălucire. Polonia și panii ei, prieteni încercați și dovediți în atâtea rânduri. Năluca, veșnic amenințătoare, a lui Ștefan Tomșa ștearsă de pe zăriștea îngrijorărilor Movilești. Alexăndrel-voievod ajuns domn pe viață, pe scaunul Moldovei. Iar ea, magnifica doamnă, atoatestăpânitoare.

Se încredința – în sfârșit – că, Elisaveta de Lozna, doamnă cu mila lui Dumnezeu, va închide ochii și, odată, va odihni, în glorie, sub lespedea din sfânta mănăstire a Moldoviței, alături de preavrednicul întru pomenire Ieremia-vodă Movilă.

Dar, în aceeași zi, Gheorghe Potocky – nepotul contelui Ștefan, ginerele Elisavetei Movilă – adusese altă veste, din Polonia. Doamna, însă, o socotea deșartă și cu totul nevrednică de crezare.

Spunea tânărul sol polon – și iubita rudă domnească – un lucru de adâncă uimire... Cancelaria polonă dobândise nenumărate vești despre reaua credință otomană. Și că Ibrahim-pașa nu ar aduce la Iași firman de întărire în scaun, ci oști de război și poruncă de alungare din Moldova a lui Alexăndrel-voievod și întregii spițe Movilești.

O astfel de veste magnifica doamnă nu o putea crede...

Alte ștafete începură să cadă chiar de a doua zi.

„Ibrahim-pașa a părăsit Târgoviștea cu mare oaste, aducând cu el și pe Radu-vodă, cu armata lui.”

„Șender-pașa de la Brăila și-a unit oastea tătarască și cetele lui de spahii și achingii cu oștile celor doi la Milcov și că au intrat în Moldova”.

Voievodul se scârbea. Divanul fierbea. Polonezii se îngrijorau. Dar... magnifica doamnă tot nu credea.

— Zvonuri și temeri! râdea ea. Ibrahim-pașa poartă cuvânt de pace și veselie... De ce vă temeți, boieri?... Nimic dintre cele ce spuneți nu se va întâmpla.

Se adună sfatul.

Contele Ștefan Potocky, principii Corecky și Tyszkiewicz, însuși proaspătul și tânărul sol polon, Gheorghe Potocky erau de aceeași părere: să se retragă, iarăși, domnia la cetate.

— Zidurile cetății sunt tari, slăvită doamnă. Brațele noastre vor ști să înfrângă și de data aceasta vicleana purtare a turcilor. Suntem destui în jurul măriei-tale și rugăm cu toții: înduplecă-te și ascultă sfatul nostru!

Dar doamna Elisaveta rămânea tare pe încredințarea ei. Nu voia să părăsească Iașii. Și voința ei birui, pentru că nu fiul, Alexandru-vodă, domnea peste țară, ci numai ea era stăpână.

Fierbeau curțile boierești de neliniște. Se încovoiau frunțile de spaimă și de griji. Iașii abia se reclădeau... Altă pacoste? Altă năvală?... Noroc că printre năvălitori nu se mai găsea Ștefan Tomșa. Ar fi fost în stare să aprindă târgul a doua oară.

În țară era grea tulburare.

Steagul lui Văruntar apărea în calea oștilor turcești, dând foc lanurilor, aprinzând clăile de mei ale sătenilor, ori grinzile de grâu și secară ale boierilor, pârlind fânețele. Nimeni nu li se împotriva năvălitorilor, căci lumea fugise din nou din calea oștilor spre codri, spre munți, ori spre părți mai lăturalnice.

Până pe aproape de Iași, câmpurile erau cenușă.

Apoi, comisul ocoli valea Bahluiului, pătrunzând din codrii Vasluiului, în acei ai Iașilor, spre Delenii jupâniței Irina.

În urma lui gonia de zor o ceată puțină de oameni, care se îndreptau spre Iași. Călăreții pătrunseră în târg, apucând spre curtea domnească, ce se vedea de departe peste măruntele și rarele noi căsuțe ale locului.

Opiră la podul cetățuii:

— Ștafetă pentru măria-sa Alexandru-vodă.

— De unde? Și de la cine? întrebă hotnogul de strajă la porțile curții.

— Aceasta va cunoaște-o numai măria-sa, răspunse ostașul din fruntea cetei.

— Să vină măria-sa spătarul, să cunoască, strigă hotnogul spre oamenii săi.

De câteva zile, domnul oprise intrarea în cetățuia curții. Cel puțin, atât putea porunci și măria-sa în țara Moldovei.

Se arătă spătarul, care privi pecetea. Clătină din cap a înțelegere. Și duse pe sol spre divan.

Era în dimineața zilei de 25 iulie 1616.

Ștefan Boier, pisarul curții, după ce cercetă pecetea, spre a se încredința de nestrucarea lor, le desprinse, desfăcu foaia și citi:

„Io, Radu Mihnea-voievod, cu mila lui Dumnezeu și îndurarea măriei-sale padișahului, domn al Țării-Românești, scriem măriei-tale Alexandru-vodă Movilă, și-ți poftim sănătate și de la Dumnezeu milă.

Afle măria-ta că nu cu voia și după strigarea noastră a orânduit înălțimea sa sultanul să ne treacă domn în scaunul Țării Moldovei. Și acum omul înaltului împărat ne aduce cu oști multe să ne așeze pre noi acolo, unde porunca înălțimii-sale o arată.

Iar noi, pentru anumite cuvinte, stând cu inima întoarsă spre măria-ta, trimitem acest răvaș al nostru spre știință, ca ură și silnicie să nu ne poarte măria-ta, la ceea ce fără de voia noastră se face și să rugăm pe măria-ta și pe toți ai lui a se feri din calea turcului, care aspră poruncă are să prindă pe măria-ta și mazil să-l facă...”

Alexandru-voievod încremenise. Pe chipul său se slei o albă paloare.

Elisaveta-doamna se aplecase în jeț, lărgind priviri de ciută înjunghiată.

— Să se adune sfatul! porunci, vodă, de astădată.

Boierii începură să intre pe ușile scunde ale sălii nesocotit de înalte, din acea aripă de curte ce izbutise să se repare. Chipurile lor erau palide și nespuse de îngrijorate. Din ceas în ceas, și uneori unul după altul, soseau călăreți vestind apropierea oștilor dușmane.

— Boieri! începu doamna. Ce-i de făcut, boieri! Turcul s-a dovedit a umbla strâmb și de această dată. El nu vine să întărească domnia iubitului nostru fiu...

Și amuți.

O ușă se izbise de perete și pe ea se năpusti contele Ștefan Potocky:

— Tătarii la marginea Iașilor, răcni el, în poloneză, spre Alexandru-vodă.

Boierii săriră de la locurile lor. Se sculă și vodă.

— La cetate! porunci Elisaveta Movilă.

Principii se năpustiră pe săli, pe scări, alergând spre curți.

— La arme!

Se produse o grea învălmășeală. Oștenii alergau pretutindeni. Se scoteau caretele din șopruri, caii din grajduri. Căpeteniile urlau porunci. Oamenii tipau unul spre altul. Nu știau ce spuneau, nu înțelegeau ce li se spunea. Se formau cetele. Se trimiteau ordine spre cavaleria poloneză, tăbărâtă în afara curții. Soseau – în neorânduială – oamenii boierești, în steaguri amestecate, înarmate în grabă.

Visternicul încărca averea domnească în carele ce se înșirau, apoi, între rândurile darabanilor domnești.

Escadroane poloneze galopau în întâmpinarea nogailor, ce se credeau a nu fi decât cercetașii oștilor turcești.

Doamna și curtea se arătară, aruncându-se în caretele și butcile, ce porneau pe dată, zducnind pe porți în goana vijelioasă a cailor, încadrate de călăreți polonezi.

Mereu se adunau steaguri și cete boierești, alăturându-se grosului oștirii, ce începuse să tălăzuiască spre drumul Botoșanilor. Nu mai era o retragere, ci o goană deznădăjduită, o întrecere de scăpare spre viață, spre libertate...

În fața escadroanelor grele poloneze, tătarii – ce-i cunoșteau din proaspăta înfrângere – întoarseră caii spre câmpuri, ferinduli-se din cale. Polonezii nu aveau ordin decât să-i întârzie. Se înapoiară, îndreptându-se pe urma fugarilor.

Însă mârzacii simțiseră fuga. Și ei știau încotro s-ar putea îndrepta curtea moldovenească.

Ocoliră Iașii, pe departe, pe sub Galata. Se înșirară pe drumurile înguste, ce șerpuiau printre bălțile Bahluiului, apoi urcă dealul Lețcanilor și se revărsară pe cealaltă vale a lor.

Principele Tyszkiewicz acoperea convoiul fugarilor. Desprinse o parte din călărimea poloneză și câteva steaguri moldovenești din puhoiul fugii, galopând întru întâmpinarea nogailor. Caretele, butcile, căruțele cu încărcături fugeau într-un spăimos nor de praf. Se auzeau răcnetele vizitiilor. Țipete femeiești. Tropotul cailor. Huruitul, roților pe pământul ars de secetă. Părea tumultul tunetelor unei zile de uragan.

Darabanii alergau – gâfâind – după convoiul fugarilor, pierduți în perdeaua groasă de colb.

În urma fugarilor, pe valea îngustă a Lețcanilor, cetele se loviră. Săbiile se izbeau de hangere într-o pârlitură aspră. Caii nechezau, mușcând în oameni, în scunzii căiuți. Învălmășeala se rostogolea pe fundul văii ca valurile apelor mari.

Nogaii fură răzbiți și începură să se împrăștie peste întinderi. Aria luptei se limpezi. Pe locul ciocnirii, zăceau sute de morți și răniți.

Dintre ei fu ridicat și solul polonez, domneasca rudă a Movileștilor și nepotul contelui Ștefan, Gheorghe Potocky care murise pe pământ moldovenesc.

Din urmă venea grosul trupelor moldo-poloneze duse de principele Corecky și contele Potocky. Sosiseră prea târziu.

Și oastea grăbi spre Hârlău, pe urmele curții și a lui Alexandru-vodă.

Comisul Văruntar ajunsese în poienile Delenilor. În drum, adunase mulți călărași domnești. Pe alocuri, năimise chiar săbii, ce adăstau – prin hanuri și rateșe – asemenea împrejurări, când se puteau găsi multe pungi cu zloți, să plătească o viață, pentru a și-o scăpa pe a sa.

— Bani de plată n-am – le spusese comisul Văruntar – dar dobânda vă rămâne întreagă. Moghilă a fugit cu toți banii și odoarele domniei. Și cred că s-o mai găsi și pe la boieri câte ceva... adăugase comisul.

În vremea aceasta, Movileștii întăriră tabăra la Hârlău. Fuga pripită, oboseala drumului scurt, dar plin de spaime și, mai ales, credință că turcii vor adăsta mai îndelung în preajma noului domn al Moldovei, îi făcură să se oprească... pe un cât de scurt timp în acel loc al multor popasuri din frământatul trecut al Moldovei.

Locul era prielnic unei opriri. Palatul din vechi, al lui Ștefan-cel-Mare, de atâtea ori refăcut și adăugit, se arăta un bun adăpost vremelnic. Oastea, vreo șase mii de joimiri, tăbări într-o aripă a bisericii domnești, ce-și înălța zidurile împodobite cu zugrăveli și smalțuri chiar în fața palatului. Și, tot acolo, doftorii curții avură de lucru cu îmbălsămarea rămașițelor lui Gheorghe Potocky, pentru drumul pe care trebuia să-l facă – pe arșiță de vară – până în Polonia.

La Iași, Ibrahim-pașa așezase în scaun pe Radu-vodă.

Șender-pașa – care nu avea ce face, mai îndelung, într-un târg, ce abia renăștea din vatra tăciunilor lui și pe niște locuri atât de sărace, pe unde nu se găsea nici hrană pentru cele peste douăzeci de mii de turci, tătari și munteni – se pregătea pentru urmărire.

Pierduse mai mult de două săptămâni în zăbavă zadarnică și în așteptarea merindelor din Țara-de-jos, și din grânarele Brăilei...

...Oastea musulmană porni – melcește – spre Hârlău.

În curtea pribeagă se vesti iarăși spăimosul: Vin!... Polonezii se mișcară. Începuseră a se ivi iscoadele cetelor lui Șender-pașa.

Cavaleria poloneză se pregăti de ciocnire, ieșind spre Cotnari. Principele Corecky luase comanda. Și trupele se izbiră în același haotic amestec de oameni și cai.

Lupta era în toi, când – de sub perdelele codrilor – porni alt iureș, neașteptat... Spune cronica din vechi a fi fost, pe acele locuri și în acea zi, izbirea cea mai grea între turci și moldo-polonezi, dar, neprevăzuta ivire și lovire a numerosului steag al comisului Văruntar și a hânsarilor lui tulbură adânc valurile – și așa destul de clocotitoare – ale luptei.

Samuel Corecky se războia aprig. Ar fi voit să fie el singur biruitorul ceasului. Însă stegarii comisului revărsaseră asupra încăierării un duh al spaimei. Izbeau înverșunați. Nu căutau în cine.

Săbiile plesneau viața în față, cădeau în spatele tuturor, tocau nădejtile și sfâșiau zilele oricui.

Principele Corecky simțise că – peste învălmășirea luptei în care intrase – coborâse o necunoscută și haină aripă a morții. O săgeată i se înfipse în pulpă. Îi cunoștea venirea. Izbise din față... Îi frânse pana care-l stânjenea. De fierul ei – rămas în carne – nu se îngrijea. Vor vedea doftorii, după bătaie. Și se aruncă și mai înverșunat spre rândurile turcești:

— După mine, viteji!

Dar altă săgeată i se înfipse în spate și prințul se aplecă peste oblânc... Săgeata aceea nu venea de la dușmanul din față... Pământul acesta, moldovenesc, încolțea sămânța vrăjmășiei de peste tot cuprinsul lui. El simțea că potrivnicii stau roată în jurul său, dar nu înțelegea ce anume se întâmpla că turcii cădeau îndoit și întreit mai mulți decât ar fi putut răpune destul de slabele forțe poloneze.

Și turcii întrezăreau o tainică năpastă. Moartea venea, mai ales, de pe unde nu s-ar fi așteptat ei. Din lături, nu din rândurile poloneze... Hânsarii văruntărești aruncau nori de săgeți peste toți.

Dumitru Buhuș se repezise. Îl smulse pe Samuel Corecky din șa, și-l așeză pe calul său, galopând îndărăt, spre Hârlău.

Principesa Caterina-Margareta se îngrozi... Viteazul ei soț rănit?...

— Două săgeți, deodată, domnul meu? se zbuciuma femeia.

— N-o recunosc decât pe cea din pulpă, doamna mea, pentru că privirile mele au fost mereu îndreptate spre dușman.

— Și... aceasta din spate? plângea ea, în hohote.

— Aceasta, doamnă?... E acelui... ce n-a îndrăznit să mi se arate în față, se îngâmfa, zadarnic, rănitul.

Se însera, când oastea poloneză se adună de pe câmpul de măcel. Lipsea puțină lume. Turcii – fugiți îndărăt, spre grosul armatei – lăsaseră pe câmpul luptei câteva mii de morți.

În chervanul acoperit cu scumpe covoare de Ispahan și Smirna, rezimat de pernele pufoase, pe care se puteau ceti – în complicate rotogoale și încurcate picioare de păianjen, cusute cu fir de aur – versete din Coran, Șender-pașa aștepta sfârșitul bătăliei.

Nu ieșise la luptă, pentru că aflase slăbiciunea vrăjmașului. Și pașa era adânc încredințat că – de astă dată – ghiaurii vor fi cu mult mai ușor răpuși.

La Iași – cugeta pașa – lăsase domn nou, din voința padișahului, și acea voință se dovedea lege – de cele mai multe ori – chiar pentru creștinătate! Fugarii erau puțini și slabi. O mână de oameni ai nevoiei și urgiei... Astfel gândea Șender-pașa, când începuseră să-i vină, iarăși, îngrijorătoare vești.

Oastea lui ceda. Se încovăia sub pumnul cetelor leșești. Și mai era un zvon... Apărute nu se știa de pe unde, alte nebănuite cete se spunea a lovi și-ntr-unii și-n ceilalți.

— Cum aceasta? se încruntase pașa brăilean. Eu nu mă bat decât cu polonezii. Eu așa știu... Cine pot fi ceilalți?

— Spun ai noștri că – din când în când – năvăleau dintre vii și dinspre păduri iureșe de oameni, cari loveau și-n coastele unora și-ntr-ale celorlalți, lămureau ciorbagii, binbașii și izbașii, care luaseră parte la luptă.

— Aceasta eu n-o mai înțeleg. În afurisita asta de Bogdanie se petrec – uneori – lucruri de nepriceput.

Dar, când vestea înfrângerii veni hotărâtă, pașa își pierdu cumpătul. Sări dintre pernele chervanului, urlând afară de sine:

— Oameni blestemați? Muieri fricoase! Nu sunteți voi în stare să frângeți o mână de ghiauri?... Ce-o să zică padișahul?... Iar învinși?... Iar goniți?

— Nu sunt de vină ostașii, înălțimea ta... De vină-i fermecatul acela de polonez.

— Care? tremura Șender-pașa.

— Corecky! îndrăzni să-l lămurească unul dintre imani.

— Cum?... Iar el?... Tot el?... se zbătea pașa în mânie. Unde se bate îndrăcitul acela, cad oamenii ca spicele. Intră spaima în toți credincioșii! Se vede că nu-i om, ci o fi chiar Saitan, cu sabia de foc... Saitan!... Saitan!

repetă într-una pașa, ca și cum un duș rece s-ar fi abătut asupra mădularelor sale.

Își prinsese barba sură în pumnul alb, ghemuindu-și-o sub bărbie. Și rămase pe gânduri.

Tot Corecky!... Îl știa el pe ghiaurul acela... Saitan, în piele și oase...

Și simțurile pașei se destinseseră, pe încetul. Nu mai era războinicul temut, de până atunci. De altfel, doar padișahul și marele-vizir să fi avut încredințarea aceasta. El nu se simțise niciodată un războinic. Dacă pornea în bătălii și dacă le prinsese, oarecum, meșteșugul, acestea nu erau decât chestiuni de interes, de... cap. Dobândise înalta treaptă de general de oști, și... trebui să se agațe de ea. I se porunca ieșiri la oaste și... cum ar fi putut el sta împotriva? Câți nu-i așteptau, nu-i râvneau și nu-i pândeau locul?

Nu firea lui, ci interesul îi orânduia viața și purtarea...

Ce ar fi avut el cu... toți Corecky din lume? Cu Movileștii? Cu Tomșa? Cu atâți alții, împotriva cărora se războise, pe care-i doborâse și, uneori, îi zdrobise? Nimic!... La toate n-a stat pricină decât propriul lui interes. Ajunsese pașă și pașă voia să rămână.

Astfel, el n-avea nimic cu niciun om de pe fața pământului. Pe cine îl ucide, îl taie, îl spânzură,... nu el o face. Cine voia... Porunca!

Acum a pornit cu Ibrahim, să pună nou domn în Bogdania. Să-l mazilească, sau să-l izgonească pe cel vechi... Vizirul i-a poruncit să-i prindă pe toți Movileștii și să-i trimită la Stambul.

O să încerce. Și... dac-o vrea și Alah!...

Dar, gândurile i se adunară, încercuind din nou grijile propriului său folos, al binelui de care – orice s-ar întâmpla – un pașă nu se poate lipsi.

Un cuget viclean încolți în mintea lui. Trebuie să găsească mijlocul să-l răpună pe polonez. Dar... cum?

Gândește-te adânc și îndelung. După câțva timp, începe a zâmbi subțire, abia ghicit, sub mustățile aplecate spre barbă.

Să fi aflat calea? Aceasta să fie?

Neîndoios că da! Alta nu poate fi.

Bate din palme:

— Aduceți pe Iusuf!

Iusuf Ali-Cadâr era spaima raialei, nimeni nu mai pomenise un asemenea credincios: mare, tare și mai ales peste fire de crud. Trupul – stâncă, brațul – fier... Nici hanul nu călărea ca el și ca dânsul săgeata nimeni n-o ținea. La

paloș nu-l dovedea toată hoarda și la sulită nimeni dintre toți închinătorii lui Alah...

Iusuf se arată. Se apleacă până la pământ, într-o temenea înceată și sărută papucul înălțimii-sale, după cum pașa îl sărută pe acel al vizirului, ori pe-al padișahului de la Stambul.

— Iusuf, ai să te bați cu un ghiaur!

— Aferim! încuviințează uriașul.

— Dar, ia seama, că-i cel mai viteaz dintre acei ce s-au războit vreodată cu vreun credincios... Dacă îl ucizi, câștigăm noi și ne întoarcem acasă cu cinste. Nu mai facem război. Dacă te ucide, tot acasă ne-ntoarcem. Și fără război. Dar... cu rușine. Ce zici tu, mârzace?

— Aferim, pașa! Ce poate zice Iusuf?... Ce spune pașa... Ne batem!

— Și-ai să-l dobori, Iusuf?

Mârzacul, clătină, prelung, din cap:

— Și cu Saitan se bate mârza Iusuf!

— Apoi, acesta chiar Saitan este! zâmbi Șender-pașa.

Iusuf Ali-Gadâr rânji și el:

— Illa Allah!

Principele Samuel Corecky zăcea greu.

Săgeata din spate – mai de departe aruncată și platoșa groasă fiind – nu intrase prea adânc. Nu se arăta decât ca o iute crestătură de jungher. Rana din pulpă părea mai grea, lărgită și de smucitura lui Corecky.

La căpătâiul său sta – neclintită – Elisaveta Movilă. De viața principelui atârna toată viața și toată izbânda movilească... Soarta li se arăta tot mai vitregă. Norocul le sta potrivnic... Ce va mai fi? Oare ce primejdii îi mai amenință?

Ar fi trebuit să fugă, dar oastea lor era puțină de astădată. Și o armată urmărită e mai lesne secerată decât aceea ce înfruntă primejdia... Paianjenul-de-pământ nu-i decât o biată găză nevolnică, dar – când omul vrea să-l ucidă – se întoarce cu fața către el, ridică în aer lăbuțele încordate, își descleștează fălcile, în care nu încapă nici bobul de mei...

Când nu e lângă principe, doamna stă ingenuncheată în fața icoanei Sfintei-Fecioare...

Acum stă lângă ginerele acesta, care geme ușor, în bolnăvicioasa somnie ce l-a cuprins.

De cealaltă parte a patului privește – întristată – principesa. Lângă fereastră s-a așezat vărul rănitului, principele Tyszkiewicz.

Stau triști, gândind la zilele ce vin. Dacă Samuel nu s-ar găsi în starea aceasta, el încă ar fi pentru fuga la cetate.

În odaie pătrunde un copil de casă:

— Mărită doamnă, un sol al pașei cere să vorbească cu înălțimea-sa principele Corecky.

— „Ce-o mai fi!” tresare inima Elisavetei.

— Să fie adus! încuviințează rănitul.

Trimisul apare. Se apleacă – pe rând – spre fiecare. Știe căruia dintre ei trebuie să-i îndrepte cuvântul, căci toată tabăra turcească nu vorbește decât... despre rănit.

Poate de aceea a și gândit Șender-pașa la vicleșugul său.

— Ce voiești? îl întrebă Corecky.

Solul își îndreaptă privirea spre el. Rănitul vorbește greu, dar înțeleș.

— Înălțimea-sa Șender-pașa cere înălțimei-tale să scurteze războiul.

— Cum?... În ce fel? tresare prințul, mirat.

— Printr-o luptă între doi viteji.

— Și, care sunt aceia?

— Înălțimea-ta și... un mârzac de-ai noștri. De partea cui va fi biruința, va sta și izbânda oastei.

Corecky zâmbi, ușor:

— Cunoaștem noi asemenea fapte viclene.

— Nu, principe, se înclină solul. Lupta să se dea cu jurământ sfânt de necălcarea cuvântului.

— Și... cine jură?

— Câte doi preoți, dintr-o parte și din cealaltă... Sau, cine crede și cere înălțimea-ta.

— Bine, primesc, dar... încep Corecky.

— Domnul meu! imploră principesa Caterina.

— În starea în care ești? se împotrivește și Elisaveta Movilă.

— Nu se poate, Samuel! vorbi, hotărât și Tyszkiewicz.

— Ba da! Sunt gata! Pentru gloria Poloniei și pentru cinstea neamului nostru, iubitul meu văr. Pentru soția mea, pentru dragostea spre magnifica doamnă!

— Îți mulțumesc, principe, dar nu se poate! Nu! strigă doamna Elisaveta, cu o dârză hotărâre. Ești îndoit rănit. Gândește-te! Cum te vei lupta cu un om sănătos? Și... fără îndoială că acel ce-ți va fi potrivnic, poate că va fi și unul dintre cei mai iscusiți dintre ei... Nu! Nu! La aceasta nu mă învoiesc.

Principele Tyszkiewicz se alătură de pat:

— Dacă e vorba de o luptă, îngăduie-mi – iubitul meu văr – să te înlocuiesc. Nu se cade să-ți primejduiești viața mai mult. Cum te vei ține pe cal și cum te vei mișca în starea în care te afli?... Singur ai spus-o. Gândește-te că e vorba de gloria Poloniei, de liniștea soției tale, de siguranța rudelor noastre scumpe: doamna Elisaveta și augustul ei fiu, Alexandru-voievod... Îngăduie-mi și cinstea și favoarea aceasta!

Și vorba urmă îndelung, până când rănitul cedă.

— Spune stăpânului tău, lui Șender-pașa, că... propunerea a fost primită, încuviință Corecky.

— Și că, în locul principelui Corecky, rănit și în pat – după cum îl vezi – voi lupta eu, principele Tyszkiewicz, vărul său. Poate nu atât de viteaz ca dânsul – arăta el spre Corecky – dar cu destulă bunăvoință... să-mi răpun potrivnicul...

— Aferim, principe! încuviință solul, cu un vag zâmbet de mulțumire. Illa Allah!

Ceaușul făcu noi temenele și plecă.

— De ce nu m-ai lăsat, Caterina? se întristă prințul.

— Domnul meu, domnia-ta ești singura mea lumină și – când începe câte o noapte de spaimă – cine-i nebunul să sufle în lumina făcliei sale?

În ziua următoare, pe câmpia ce se destinde în partea de apus a Hârlăului se găseau așteptând multă oștire turcească și toată moldo-polonimea.

Ostașii se așezară într-un uriaș cerc, în mijlocul căruia urma să se desfășoare lupta dintre principele Tyszkiewicz și mârzacul Iusuf Ali-Oadâr.

De fapt nu sta nici Șender-pașa, nici voievodul Bogdaniei, sau rudele sale. Căpetenii, nobilime, soldătime.

Din rândurile turcești se desprinde un grup de muftii, hatibi și ulemale, în mijlocul cărora pășea un bătrân hoge. Din partea potrivnică porni un grup de diaconi în odăjdii, însoțit de un preot. Tâlmaci încercați însoțeau amândouă grupele.

După ploconeli și temenele și după o mai dinainte rânduire, hoglea rosti jurământul de necălcare a cuvântului dat. Tălmăcii polonezi încredințară cinstita rostire a fiecărui cuvânt. Apoi jură și preotul, repetând aceeași formulă, vorbă cu vorbă. Tălmăcii turci adevăriră și ei limpezimea cuvintelor și dreapta lor pronunțare.

Preoții se închinău unii spre alții și se retraseră între ai lor.

După câțva timp, se arătară și potrivnicii. Veneau pe jos. Câte un ostaș le aducea caii, după ei. Alți ostași purtau lighean de aramă, cană cu apă și covoraș de rugăciune, în urma mârzacului.

Iusuf Ali-Cadâr se spală pe față cu apă ne-ncepută. Apoi se lăsă pe covoraș, cu fața spre Mecca și se închină.

Se ridică. Își suflecă mânecile largi ale caftanului și se îndreptă spre calul arab, acoperit cu harșale scumpe bătute în pietre prețioase. Încălecă. I se dădură iataganul, sulita, arcul și o cucură cu trei săgeți.

După o foarte scurtă rugăciune, principele Tyszkiewicz încălecă pe un cal alb, moldovenesc. Nu avea alte arme decât același arc și trei săgeți, un scurt buzdugan atârnat la oblânc și un lung și lat jungher cu două tășuri.

Se priviră câțva timp, încruntați, ca și cum ar fi voit să-și ghicească gândurile, ori să-și cumpănească puterile. Apoi își porniră caii în galop mărunț, destinzându-și arcurile. Săgețile suierară. Caii porniră în goană năprasnică, lunecând unul pe lângă celălalt. Întorceau aproape pe loc. Și iarăși se săgetau, dar niciunul nu-și nimerea ținta, spre nedumerirea celor două oști, care murmurau. Soarele dogoritor al zilei de august îi orbea.

Săgețile se terminară, nu însă și lupta.

Polonul desprins buzduganul și goni spre mârzac. Acesta repezise sulita, dar Tyszkiewicz dispăruse după cal, pentru ca în clipa următoare să reapară, stând iarăși călare, să-și rotească – aproape pe loc – calul. Ajunse în spatele mârzacului, tocmai când acesta întorcea și el. Învârti scurt buzduganul și-l repezi înverșunat în țeasta celuiilalt. Iusuf-mârzacul se prăbuși de pe cal. Dar sări în picioare, dădu să-și tragă iataganul. Prințul fu și mai iute. Se aplecă fulgerător și-i înfipse jungherul în brațul drept, smucindu-l în lungul lui. I-l spintecase.

— Aa-ah, ghiaur! urlă mârzacul, cumplit.

Dar Tyszkiewicz se aplecă a doua oară și – de data aceasta – îl izbi în inimă, rotind jungherul pe loc. Mârzacul se prăbuși la pământ, cu vaietul unui mal de lut.

Polonezul descălecă. Se aplecă. Și, deși-l știa mort, îi reteză capul chiar cu iataganul său.

Se porni vuiet spăimos. Urlete de ură și în rândurile nogailor și ale turcilor, strigăte de izbândă într-acele ale creștinilor.

Nepăsător, principale Tyszkiewiecz ridică sulita de lângă mort. Îi înfipse tidva în ea. Încălecă. Și plecă spre Hârlău, cu capul lui Iusuf Ali-Cadâr, cel mai grozav ostaș dintre nogaii vremii lui.

Soldătimea fierbea, urla.

Din rândurile lor reapărură hoguea, cu ulemalele, cu muezinii și cu imamii lui și – după câteva zeci de pași – se întoarseră cu fața spre ei, ridicând brațele spre cer, în semn de oprire, de potolire. Același lucru îl făcură și ceilalți preoți, ai creștinilor.

Freamățul încetă, dar urletele lor urmară îndelung, sub arșița din ce în ce mai năbușitoare a amiezii acelei zile de vară.

XV

Departe de Hârlău, în crug de dumbrăvi – de pe unde codrii-merei se topiseră de îndelungă vreme – pe loc ușor încutat și scăzând în treptate prevaluri spre albia Jijiei, își așezase tabăra Șender-pașa.

Acolo aștepta – liniștit – isprava mârzacului său, despre care nu se îndoia că-l va răpune pe leah. Se simțea adânc mulțumit de minunatul său gând. Poate că nici nu va mai fi nevoie să-și urnească oștirea din loc, urmărind un vrăjmaș cu care nu mai avea ce face.

Ar fi trebuit să-i prindă pe Movilești. Așa sunase dorința marelui vizir. Să-i trimită la Stambul, pentru ca padișahul să-i știe la păstrare, în „Cele șapte turnuri”. Dar... ducă-se! Era obosit de lumea aceea. De ani nu mai avea răgaz din pricina lor. Poruncile împărătești îl goneau mereu asupra Moldovei.

Acum, după moartea lui Constantin, după scoaterea lui Alexandru din scaun și chiar ginerele Elisavetei zăcea străpuns de săgeți. Putea să și moară. Cine știe?... Așa spusese ceaușul: că în mare suferință îl găsisese. Iar în ceasul acesta, de bună seamă, și celălalt prinț murise de săgeata, sau de hangerul mârzacului Iusuf...

...Se auzea ceva?

Șender-pașa rămase ascultând...

Venea, pe văi, vuiet surd, ca un clocotitor, dar îndepărtat frământ de prăpăstioase șiroaie de primăvară. Huia cuprinsul când mai tare, când mai încet.

— Ce larmă se aude? Ori mi se pare mie?

— Eu cred că se-ntoarce mârzacul, cu lumea de pe acolo, făcuse unul dintre conferențiarilor religioși, care însoțeau oștile otomane în toate expedițiile lor, întru susținerea simțului de jertfă, cerut de credința propovăduită – odinioară – de Mohamet.

— Asta și trebuie să fie, încuviință pașa.

Dar larma creștea. Valea clocotea din ce în ce mai tare.

— Aleargă-le-nainte, și vino de-mi spune ce-a fost!

De pe coline, pe care se găsea chervarul lui Șender-pașa, începu să se vadă încurarea mulțimii.

— Nu mai pleca, spuse tot pașa. Iată-i că s-au arătat.

În capătul văii tălăzuia vâlmășag de lume. Se vedea ostășime furtunoasă... Dădeau din mâini, întorcându-se – bezmetici – unii spre alții,

ca amenințând pe cineva nevăzut... Răcneau și urlau și amestecul acela de furie omenească făcea să vuie văzduhul, ca o furtună desprinsă din zări.

— Ce face lumea aceea? Și de ce zbiară așa? mai întrebă Șender-pașa.

Dar nimeni nu-l lămurii. În jurul lui, locul se golise. Doar ienicerul de strajă – din spatele chervanului – sta rezimat pe sulița tuiului cu două cozi de cal privind, nepăsător, spre vale.

Tumultul se apropiase. Larma era asurzitoare.

Pe patasca, din două prăjini împletite cu brâie, câțiva nogai își aduceau mârzacul.

Hoarda se opri mai pe departe de chervan. Nimeni nu se cădea să se apropie de pașă, nechemat. Nogaii așezară patasca la pământ. Și Șender-pașa desluși lămurit trupul uriaș, dar descăpățânat, al mârzacului său.

— Illa Allah! zbugni Șender-pașa. Chiar l-au ucis? făcu el, uimit și neîncrezător, deși vedea înaintea ochilor săi scârbavnica înfățișare a uriașului, în a cărei putere și meșteșug se încrezuse atâta.

Nimeni nu-i răspunse. Ci, toți vorbeau, răcneau, spuneau ceva, ce se prefăcea într-o nebună tumultuire de glasuri. Și pașa înțelegea că oastea cerea răzbunare pentru moartea mârzacului.

— Unde-i e capul? Hoge se apropiase:

— I l-a luat ghiaurul.

Pașa rămase pe gânduri grele.

Părea că nu mai aude zgomotul de spaimă și de revoltă al ostășimii. El se gândea la cuvântul dat ghiaurilor... Ce trebuia să facă? Să-l țină, sau să-l calce? Să se dea bătut, ori să pornească iarăși aspră și grea bătălie?... Și, abia acum, în fața mârzacului mort și decapitat spre batjocură, pașa înțelegea nebunia mărinimiei lui, sau, poate, numai a plictisitoarei goane după un dușman, ce nu voia să se lase ușor răpus.

Spre aceasta pornise el? Pentru aceasta olăcarii lui bătuseră drumurile Silistrei, spre celălalt pașă, Ibrahim,... spre Stambulul marelui-vizir, spre Târgoviștea lui Radu-vodă?... Plecase să-l răpună pe Alexandru-vodă. S-o răstoarne pe Elisaveta din fumurile măririi ei. Să spulbere sămânța zăniei din această Bogdanie de zurbagii și de necredincioși...

Ienicerii, spahii, nogaii, toată oastea, zbureau mereu.

— Ce vor ostașii aceștia? îl întrebă el pe hoge. Și unde-i sunt beii și căpitanii?

— Beii se tem de mânia ta, stăpâne, iar ostașii vor să-și răzbune mârzacul.

— S-aștepte. Nimic nu se face fără de voia lui Allah. Și, numai atunci când hotărăște el!

Tyszkiewicz intrase falnic în Hârlău, cu capul mârzacului în vârf de lance.

Samuel Corecky se cutremurase.

— Să plecăm, magnifică doamnă. Isprava vărului nostru îi va scoate pe turci din sărite.

— Acum? Când principele l-a răpus pe păgân? N-au jurat preoții lui Șender? A fost o învoială, parcă! După ea, principe, noi suntem învingătorii...

— Un cuvânt mai mult, doamnă! Șender-pașa nu mai gândește la fel acum. Trebuie să pornim numaidecât. Nu mai e niciun ceas de pierdut.

— Dar pașa a spus că cine învinge câștigă bătălia, stăruia Elisaveta Movilă, cu încăpățânarea ei dintotdeauna.

— A spus-o atunci, doamnă, când... era încredințat că mă va răpune.

Și, stăpânindu-și durerea, se ridică din pat.

— Domnul meu! cercă să se împotrivească principesa Caterina.

— Of, Doamne! gemu și Elisaveta. În starea în care ești?

— Am călărit și cu răni mai grele... Acestea sunt... aproape vindecate. Dar nu-i vorba de mine, acum. De voi!... Tyszkiewicz! strigă el. Pe cai!... Pricepi?... Îndată!... Acum!

Celălalt înțelesese. Corecky avea dreptate. În cuvântul păgânilor nu trebuia să te încrezi. Și, în războaie, el o știa din alte împrejurări, orice mijloc e bun ca să ajungi la țintă... Numai de voi mai avea vreme... Și noroc!

Iarăși începură să se audă porunci pripite. Și iarăși porni spăimos frământ de bieți oameni în groază.

Huruiau rădvane. Scârțâiau căruțe și care. Zburau comenzi aspre, răgușite. Tropoteau copite și hrănea cuprinsul.

Harabale cu provizii, cu legături de covoare, de haine, cu grele lăzi cu odoare porneau în strigătele de îndemn ale căraușilor. Izbeau vizitii cu grele harapnice în caii slabi, încurcați în hamuri. Porneau chervane cu lume îngrozită. Săgetau caretele cu fețele alese, strecurându-se prin gloată și năzuind să ajungă cât mai spre vârful convoiului.

— Loc!... Loooc, pentru măria-sa doamna! strigau aprozii din preajma caretei sale.

Goneau pe ulițele mai libere rădvanele rudelor domnești, împrejmuite de armașii cu cizme galbene și haine roșii, cu ișlice de urșinic, atârând pe câte un umăr și împodobite cu steluța de argint, cu arcurile prinse la spate, și care izbeau în acei ce nu se fereau cu prea mare grabă din cale cu buzduganele argintate.

Astfel porni convoiul și cele câteva mii de ostași pe drumul pribegiei... despre care nimeni nu putea spune pe unde va sfârși.

Grăbeau. Zoreau. Suiau dealuri, coborau văi, urmând șerpuirea drumului prăfos, de șleau, care albea – ca un deșirat balaur – peste întinderile arse de soare.

Trecuse de amiază. Afară de cetele lor, lipsite de cuvenita rânduire ostășească, nu mai mișca nimic sub zări. Poate că – în adevăr – nu mai era nevoie de cercetașii din fruntea oricărei oștiri. Și, îndărăt iarăși, nici de cuvenita acoperire, ce s-ar cere unei armate, fie ea chiar asemenea fugarelor lor cete.

„Părere a boalei și-a fierbințelelor ei, cugeta Elisaveta-doamna, afundată în careta sa la înfrigurata stăruință a principelui Corecky de a părăsi cât mai grabnic Hârlăul. Bietul principe! Din prea marea grijă pe care ne-o poartă, ne-a îndemnat la fugă!... Numai că așa e!... N-au jurat preoții lor că acel ce învinge câștigă și băătăia? Turcul e crud, e lacom, dar... e drept!... Bietul meu prinț!... Totul n-a fost decât o deșartă părere...”

Treceau căpitanii în goană, de la ceată la ceată, de la o înhămătură la alta.

— Grăbiți!... Mai iute!... Grăbiți! răcneau ei.

Se arăta și prințul Tyszkiewicz, venind dinspre fruntea convoiului.

— Mai este mult? întreba Elisaveta.

— De-acum, trebuiesc să se vadă și Botoșanii, doamnă.

— Ce praf e acela, Tyszkiewicz? strigă din urmă principele Corecky.

Polonezul își întoarse privirea spre partea arătată de vărul său. Dintr-o văioagă, urca spre cer nămornic nor de colb.

Erau pe o coastă de deal. Pe stânga lor se destindea o bătrână pădure de stejari... Se lămurii un ropot de călărime. De undeva, din față, năpusti pe vale puhoi de nogai. În fruntea lor venea vornicul Bucioc, fost om de credință al Movileștilor. Erau încă departe. Vornicul ridicase spada în văzduh. Se desluși frământ de oameni și de cai. Tătarii struniseră. Drumul era tăiat.

Încotro?

Porniră comenzi în rândurile poloneze.

— Opriți!... Opriți!

Și valea din dreapta se închise de oaste.

— Valahii!... Valahii! răcneau joimirii.

Fugarii încremeniseră locului. Chervanele se-nghesuiau unele-ntr-altele. Se amestecau cu butcele, cu caretele. Pedestrașii săreau peste care. Se cățarau pe încărcăturile lor. Treceau pe sub burțile cailor, să scape de minghenea strivitoare a înghesuiei și a opririi aceleia bruște.

— Îndărăt! Îndărăt! strigau căpitanii.

Un hotnog apăru, venind valvârtej.

— Vin turcii!... Vin turcii din urmă... Înainte!

— Cum, înainte? țița cineva. În față-s tătarii...

— Spre codru! porunea alt glas.

— Trageți carele!... Faceți roată! îndemnau cei mai mulți dintre căpitani.

Porniră urlete. Îndemnurile căraușilor spre vite. Carele scrâșneau, întoarse pe loc. Scârțâiau. Se îngrămădeau unul într-altul. Oamenii ridicau proțapele și împingeau, alăturându-le, roată. Deshămau caii, alungându-i în codru. Apoi, adunau căruțele grămadă, întocmindu-le ca pe un zid, după niște mai vechi obiceiuri ale unor asemenea împrejurări din curgerea veacurilor.

Doamna Elisaveta și principesa Caterina săriseră din carete, înnebunite de spaimă. Dar groaza lor se prefăcu într-o și mai aspră îndârjire.

— După care, ostași! Nu vă dați!... Să ne apărăm! răcnea Elisaveta Movilă, oțelită de crâncena și neașteptata primejdie în care se găseau.

Dinspre vale se arătă un sol, cu cârpă albă legată în vârf de suliță.

— Ce voiești? se aspri Corecky.

Solul îl privi lung.

— Cu tine nu am nimic! Cu ostașii am de vorbit!

— Vorbește!... Ce vrei?... răcni iarăși Corecky.

— Polonezi și moldoveni, strigă solul valah. Înaltul Șender-pașa vă cere să-i dați pe Movilești și pe toate căpeteniile voastre. Iar voi slobozi veți fi să plecați unde veți vrea. Nimeni nu vă va vătăma, nici păgubi cu ceva. Așa să știți!... Ce cuvânt să duc prealuminatului nostru stăpân?

Un sutaș sări pe un car. Pe chipul aprins, ochii îi fulgerau.

— Noi nu ne vindem căpitanii. Așa să știți! Noi nici pe vodă nu-l dăm!... Așa să aflați!... Avem și săbii și săgeți... Asta-i tot ce-avem de spus!

— Așa e!... Așa e!... se auzea greu tumult de glasuri.

— Noi nu ne vindem stăpânii!

— Așa e! vuiiau miile de glasuri.

Solul întoarse calul și se depărtă zorit. Câteva arcuri zbârnâiră și săgețile îl împresurară fără să-l atingă.

Aria se încheia treptat-treptat, legând car de car, chervan de chervan, în jurul micii oștiri a fugarilor.

Se arătă Tyszkiewicz, răcnind aprig:

— Ai mei, la mine!... La mine, vitejii mei!

Porni un nou tropot. Și cei vreo cinci sute de călăreți ai principelui se îngrămădiră lângă el.

— Cine știe să învingă, sau să moară? strigă principele, iarăși.

— Tyszkiewicz!... Tyszkiewicz!... Tyszkiewicz!... hăuli adâncul de strigătele călăreților.

— Înainte, viteji! și calul principelui se năpusti spre vale, înfigându-se ca un uriaș pumn în rândurile călărimii valahe a lui Radu-vodă.

Călăreții polonezi, care căzură ca o avalanșă peste oastea munteană, spintecând-o în două, se adânciră în văile din spatele ei.

Corecky încercă să încalece, dar piciorul îi era țeapăn... Ostașii așteptau în grea încordare. Dușmanul să nu atace. Își așezaseră – numai – tunurile în jurul taberei, pentru ceasul amar ce trebuia să urmeze.

— Ce facem? întrebă Elisaveta Movilă, nerăbdătoare.

— Așteptăm să atace turcul. Ne vom apăra atunci, vorbi, aspru, Alexăndrel-vodă.

Se arătă din nou Corecky. Nu mai purta strălucita mantie, cusută cu brandenburguri de aur. Îmbrăcase un simplu mondir ostășesc. Părea un joimir de rând.

— Ce-i aceasta, domnul meu? se miră fosta domniță.

— Măria-ta!... Alexandre-Voievod! se îndreptă el spre domn. E singura salvare ce ne mai rămâne. Trebuie să ne schimbăm de hainele și podoabele noastre și să ne asemănăm oamenilor noștri. Numai astfel am mai putea scăpa unii dintre noi...

Se întoarse spre principesă și spre doamna Elisaveta:

— Doamnele mele, aruncați de pe voi hainele aceste. Luați altele, proaste... Au să ne prindă... Poate vom izbuti să fugim... N-au să ne cunoască cine suntem. Ascultați-mă!... Îmbrăcați alte straie, de rând!

Alexandru-voievod se întoarse spre Elisaveta-doamna. Privirile doamnei scânteiară.

- Nu! gemu aceasta.
- Doamnă! stăruia Corecky.
- Nu! răcni Elisaveta.

Și caută, hotărâtă, spre tânărul domn:

— Alexandru-vodă! Chiar de stă să cadă, un domn trebuie să moară în strălucirea stării sale! Nu ca un mișel de rând!

Soarele se lăsa pe codri. De jur împrejur vuia larmă și frământ de mulțime. Se auzeau nechezături prelungi. Comenzi scurte. Sunau tropote de copită dinspre rândurile dușmane. În aria încercuită a carelor stăpânea mocnită tăcere.

Porneau răzlețe strigături dinspre valahi, dinspre nogai, din rândurile turcești:

- Plecați-vă, moldoveni!
- Nuuuu! tumultuiau asprele împotriviri ale oastei.
- „Nuuuu!” hăuia răspunsul, prelungit de ecoul codrului.
- Închinați-vă, polonezilor! veneau noi îndemnuri.
- Nuuu! parcă răspundeau și adâncurile împădurite.

Pe vatra apusului, cerul prinse a sângera. Un tun bubui. Rândurile păgânilor începură să freamăte. Tătarii și turcii se năpustiră. Dinspre care vâjâi perdea de săgeți. Ceilalți năvăliră spăimos, și mai îndârjiți de gemetele celor loviți dintre ei.

Năpusteau într-un haotic amestec spahii și achingii, printre ai căror cai se împingeau – cu răcnete de fiare – ienicerii și bostangiii... Albeau – pe câte o clipă – turbanele imamilor, ori fesurile îndungate de albe legături ale hutibilor. Nogaii și mârzacii lor, momiți de prada pe care o ghiceau în sutele de care, se aruncară și mai feroși.

Chervanele, carele, butcile erau așezate în trei șiruri, ca trei rânduri de ziduri împrejurul unei citadele. După fiecare rând se îngrămădiseră darabani arcași, călăreți, toți luptătorii fugari.

Încăierarea începu nebună.

- Nu vă lăsați, ostași! răcnea năprasnic Elisaveta-doamna.
- Loviți!
- Ucideți! strigau căpitanii.
- Dumnezeu cu noi! țipa principesa Caterina, ucideți!... Ucideți!

Puhoiul turcesc părea nesfârșit. Unii cădeau, loviți de topoarele, de săbiile, de săgețile moldovene, dar și mai numeroși erau acei ce se repezeau, luându-le locul.

Tătarii încălecau carele. Se târau pe sub ele. Izbeau năprasnic. Biruiau.

Întâia întăritură căzu. Năvălitorii începuseră să smulgă căruțele din locul lor. Le repezeau spre vale. Carele se rostogoleau, răspândind încărcăturile... Se strecurau spre cel de-al doilea șir. Năvăleau puhoi...

— Ucideți!... Ucideți!...

Moldovenii, polonezii păreau văpsiți cu sânge. Se încovoiau după celelalte chervane și căruțe. Izbeau. Loveau. Secerau în carnea deasă, în trupurile dușmane, care păreau legate unul de altul.

Cădeau sute, le înlocuiau alte sute... Și mai mulți și mai înverșunați.

Cerul se arămise cu totul. Și pământul se înroșise. Și carele. Și oamenii. Totul părea o lume aprinsă, roșie... un tărâm de sânge, un cheag uriaș dintr-un apocaliptic balaur al tuturor pieirilor.

Urla văzduhul ca de un singur strigăt al furiei, de un singur țipăt al vaietului.

Se prăbuși și al doilea rând de care.

— Ostași... ostași! Nu-l părăsiți pe domn! răcnea deznădejdea doamnei, în clocotul încăierării.

— La mine!... La mine! se auzea chemarea voievodului.

— La vodă!... La vodă! urlau stegarii și dărbanii.

Și-al treilea rând de care începuse să se zdruncine. Pe coama poverilor vermuiau încleștarea omenească, corp la corp. Loveau iataganele. Izbeau jungherele, sfredelind găuri adânci, din care sângele țâșnea ca vinul din buți. Trosneau fusturile, plesnind în fețele celor din preajmă bucăți de creieri, smocuri însângerate de plete. Urlet. Țipăt. Vaiet...

Oamenii se năpusteau spre desișul codrului. Istoviți, ostașii aplecau – ori scăpau – topoarele. Brațele tremurau. Se frângeau. Cădeau moi. Aruncau armele.

— Ucideți! îndemnau căpitanii, aruncându-se în turcime.

— Ostași! răcnea doamna.

— Nu mai putem!

— Ne dăm!... Ne dăm!...

Fugeau. Se păraseau lovirilor. Se lăsau tăiați, fără să mai poată ridica sabia, baltagul. Îngenuncheau în țărână și în moarte...

...Se înnoptase.

Aria dintre codru și întăritură era numai goană, vaiet, deznădejde.

Femeile alergau în bungetul stejarilor, în întunericul greu dintre trunchii nămornici... Se prăbușeau sub trupurile și hainele îmbâcsite de sânge ale

nogailor și turcilor, ațâțați de sânge și împotrivire.

— Aaaah!

— Vaaaiii! se auzeau strigătele lor, din beznă. Răsunau plângeri, rugăminți. Se amestecau hohote de râs și horcăiri de moarte. Se vedeau bărbați târând femei, de cozile despletite.

Nogaii despuiau chervanele și carele, ce păreau că se dezumflă ca niște cimpoaie. Scădeau. Se împuținau. Și rămâneau goale: loitre, roți și coviltire sfâșiate și deșarte...

...Iar în noaptea aceea, de 23 august 1616, de pe ceruri lunecase în goluri – spre lumea neființei – încă o stea: aceea a neamului movilesc!

Se revărsa de ziuă.

Cerul se vopsea cu lumină. O tăcere de moarte... sau de zămisliri de viață, presăra zumzet dulce peste cuprinsuri.

Dinspre codrul Drăcșanilor unduia prospețime răcoroasă, de zori.

Pe ierburile arse de dogoarea verii, până departe, spre apele întinse și argintate ale lacului apropiat prăbușiți în istovirea lor, se vedeau trupuri de oameni dormind. O nesfârșită părăsire de viermăt omenesc, strivit de talpa tuturor trudelor și istovirilor.

Nici corturi, nici straje, nimic dintre semnele unei tabere ostășești. O lume ca adâncită în moarte.

Pe încetul, unde și unde se ridica câte un cal, mirosind iarba culcată de tălpile însângerate, spurcate de toate necurățiile... Și caii aceia pășeau, sau săreau peste trupurile adâncite în somn, adulmecând după hrana săracă a ierbii uscate...

...Depart, într-o poiană – de ai cărei trunchi lăturalnici se rezemaseră, țepene, singurele straje ale cuprinsului – împietrise un chervan, acoperit cu bogate covoare de mătase.

De sub arcada lui, se trase spre lumină chipul palid – cu barba și pletele cărunte – al lui Șender-pașa.

Turcul căscă îndelung, privind – plictisit – destinderea mută a poienii. Zări trupurile strajelor sprijinite de stejari și care-și scăpătau spre piept capetele, într-o chinuitură somnie. Și Șender-pașa zâmbi acru.

Apoi, își întoarse ochii înăuntrul coviltirului de covoare.

Soarele se înălțase de mult.

Peste cuprinsuri începuse, iarăși, freamătul.

Ostași de tot felul, de multe neamuri, își adunau armele, își legau bucelele cu prăzi, vorbeau, răcneau, râdeau, înjurau.

Se adunau în cete. Se scoteau din șiruri oameni, care erau legați și aruncați în carele răsărite ca din pământ. De pe coline, dintre păduri, de prin poiene, veneau mereu căruțe cu tot felul de lucruri îngrămădite unele peste altele.

Și – în lungul văii și a căii, care întorcea spre părțile adânci ale Țării-de-jos – porneau acele harabale încet, multe, tot mai multe,... departe, tot mai departe.

De-a laturea drumului de șleau, pâlcuri de ostași valahi ai lui Radu Mihnea voievod, sprijiniți în sulii, priveau aspru spre boierii moldoveni prinși și dați în a lor veghe.

Radu-vodă îi luase ca pe a sa și singură parte la pradă. Și boierii așteptau încheierea convoiului, care avea să-i ducă... poate spre viață, poate spre moarte...

Pe drumul prăfos se ivi un car mai tare, la care trăgeau câțiva cai înhămați buziș. De jur împrejur, călăreau spahii și achingii.

Boierii își ridicară privirile grele de gânduri. Și rămaseră înmărmuriți, cercetând povara carului care se apropia în pasul domol al cailor.

Între fostul domn – Alexandrel-vodă și copilul Bogdan – cel din urmă fecior al lui Ieremia-vodă Movilă, sta nemișcată, împrăștiind priviri goale, fosta... magnifică doamnă a Moldovei...

Ochii Elisavetei se ațintiră asupra boierilor ei. Privirile-i scânteiară. Se sculă în picioare, clătinându-se. Și țipă, deznădăjduită, frângându-și mâinile albe:

— Boieri, boieri!... Rușinatu-m-au păgânul!

Apoi, se prăbuși, hohotind în plâns, între cei doi feciori... Dar, pe dată, sări iarăși în picioare:

— Opriți!... Opriți! strigă ea spre conducătorii carului.

Scoase niște foarfeci. Își scutură pletele din legătura lor și le tăie. Le întinse unuia dintre boieri:

— Să le puneți, boieri dumneavoastră, pe mormântul măriei-sale Ieremia-vodă, acolo... în sfânta mănăstire a Suceviței... Și, să vă aduceți aminte de ticăloasa mea soartă!

Și caii porniră, ducând departe, spre Stambul și spre necunoscutul lor destin, pe acei care – până într-acea lună de august 1616 – staseră stăpânitori peste Țara Moldovei.

XVI

După o primăvară și un început de vară, care se vestiseră îmbelșugate, urmaseră luni de secetă amară.

Din cerul necurmat de senin nu se cernuse nicio bură de ploaie. Puținele ogoare și întinsele pășuni se sfărogiseră cu totul. Pământul se crăpase, deschizând lungi și uscate buze de țărână arsă și însetoșată spre albastrul cerurilor goale de îndurare.

Livezile îngălbeniseră de timpuriu. Și pometurile se păliseră, rămânând atârinate de codițele bătoase și uscate ca niște subțiri vreascuri. Din prisăci, albinele forfoteau bezmetice, mulțumindu-se cu mâzga dulceagă a unor anumite frunze din codri.

Peste sate și târguri zburătuiseră și veștile de groază ale întâmplărilor domniei. Unele părți de țară fuseseră călcate și pârjolate și șuvoiul oștirilor. Altele gemuseră, iarăși, sub năpasta războiului, iar în restul Moldovei fluturase groaza și se împrăștiase lumea de spaima nălucilor...

Toamna urmasse în necurmată și pustietoare uscăciune. Dar, de la toamna aceea, lumea ce alta mai putea aștepta decât... vântoasele iernii, zăpada, viforele și urletul grozavului Crivăț?

Toamna, însă, deși goluță de nădejdi, se îndurase să arunce peste oameni o privire mai îndurătoare. Întârziase îndelung presărarea arzătoare a brumelor. Închisese lăcata de la borta vânturilor ei tăioase... Și se vede că îndreptase și o tainică rugămintă spre sfântul soare, să aibă îndurare de trupurile goale ale necăjiților oameni ai Moldovei. Iar sfântul și îndurătorul soare nu se zgârcise. Mai aruncase în cuptorul lui o bună sarcină de vreascuri, prelungind o căldură molcuță și foarte prielnică rebegitei lumi sărace din țara Moldovei.

Sub această mângâiere de raze prielnice, într-o zi de toamnă, calul comisului Ilie Văruntar își țacănea potcoavele în piatră... când sură, când roșcată, a muncelelor trotușene.

Urca la pas pe poteca ce șerpuia de-a lungul Trotușului, sub malul căruia cânta drâmba apelor, iar darabanele micilor cascade și sărituri de piatră duruiau cu îndepărtate și surde sunete de țimbale.

Codrii îmbrăcaseră haine de poveste. Bogații și tarii fagi își atârnavă de umeri hlamide de aur. Mestecenii – mai sărăcuți, mai subțiri și mai rari – țesuseră mantii de argint. Dârzii stejari, cei aplecați spre gâlceve cu vânturile, ca să pară mai voinicoși și mai de temut, se împletoșaseră cu zale

de grea aramă... Numai sângerii, mai zgribuliți și mai friguroși, își picurau lacrimile de sânge ale frunzelor după vara care fugise pe atât de departe de lângă ei...

Dar comisul Văruntar n-avea cum să se îmbete de măiastră frumusețe a priveliștei. Nu putea asculta zvonul de cântec al împrejurimilor prin care străbătea. Pentru că el își adâncise privirile în sine. Și nu putea să mai asculte decât glasul clocotului său lăuntric.

Același gând și aceeași întrebare îl chinuiau: ce rămăsese din toată frământarea, din năzuirea încredințării, din tăria nădejdelor lui?

Nimic!

Preț de viață a stat volnic să plătească. Minte a pus. Zbatere grea a cercat. Dar Moldova nu s-a clintit de pe făgașul rostogolirii ei... De-a dura, mereu de-a dura, la vale, tot mai la vale... Până unde? Până când?... Cine știe?!

Dar comisul tresare... „Nici aiasta nu se poate!” hotărăște un tainic glas din adâncurile ființei lui.

Va veni o vreme și-a acestei minuni.

Au mai cercat-o și alții. A încercat-o și el.

Nu-i prea mult de atunci. Nicio jumătate de veac. Cum a sfârșit Ion-vodă tot pentru această dragoste de neam? Rupt de cămile, cum rupe – acum – durerea din el.

Se vede că n-a sosit, încă, acel ceas al minunii. Va aștepta, după cum – prin vremi – au așteptat toți înaintașii un ceas al izbăvirii ce va să vină! Nu spune la carte: că... va să vină? Atunci, de ce credea el că acel ceas sosise chiar? Pentru că-i e dragă Moldova?

Ceea ce n-a fost în trecut, poate fi astăzi. Iar ceea ce nu se poate întâmpla astăzi, va fi în viitor...

Dar, până atunci?

Hei! până atunci... nu trebuie să piară sămânța cea bună... fie chiar și în neamul mirmidonilor.

După cum ceea ce-i mare poate să piară, și ceea ce-i mic trebuie să crească mare.

Câți dintre cei ce se credeau mari mai sunt?

Ce-i Ștefan Tomșa? Ce-a ajuns domnul Țării Moldovei? Un nevolnic rob al geamătului.

Și unde-i magnifica doamnă Elisaveta? În culcușul pașei, sub coviltir.

— Ce a ajuns măria-sa copilandrul Alexandrel?... Dumnezeu știe! ridică din umeri comisul Văruntar.

El a voit să-i răstoarne. Și n-a putut... I-a prăbușit Dumnezeu pe toți. Iar pe scaunul Moldovei, pe care el – comisul Ilie Văruntar – năzuia să vadă un falnic om al dreptății, stă acum slăbănogul – pe jumătate turcit și pe jumătate cu piciorul în groapă – Radu-vodă Mihnea!... Asta-i!

Dar nu se poate să nu vină și alta!... Când? Cum?... Odată! Cu voia lui Dumnezeu!

Până atunci – precum gândea el, mai odinioară – cată să nu piară toată sămânța bună a neamului! De aceea, avea dreptate căpitanul Gruia Tărnă, când spunea, mai deunăzi:

„Nu te întrista, comise! Vino la noi, în codru. Avem multe de făcut. Vino acolo, comise Văruntar. În codru, brațe avem... Și domnia-ta ai multă învățătură, comise. Și nouă asta ne trebuie: lumină, ca să vedem la timp primejdia și să știm a ne feri de ea... Asta-i!” încheiase și hotărâse căpitanul de margine Gruia Tărnă.

Zile la rând a cugetat comisul Văruntar la vorbele codreanului. Și și-a zis: căpitanul Tărnă are dreptate.

Dar când s-a limpezit din gânduri și când anumiți meșteri – pe care el i-a pus să reclădească curțile delene – au venit și i-au spus: „Curtea e gata, măria-ta!” abia atunci și-a reamintit comisul Ilie Văruntar de domnița Irina a spătarului Veveriță.

S-a întors spre căpitan și a oftat:

— Dar cu jupânița ce fac, căpitane?

— Cu cine? l-a întrebat, cu priviri aprige, căpitanul Gruia Tărnă codreanul.

— Cu jupânița Irina!

— Cu fata spătarului? s-a încruntat celălalt. Să fie domnia-sa sănătoasă!... Ce mare amestec ai domnia-ta, comise, c-o astfel de jupâniță?... În codru ea n-are ce face... Ea are curți, moșii și galbeni, și odoare, prin cine știe ce hrube. Iar neamul nostru n-are alt nimic decât sufletul din el. Și noi, acest biet suflet datori suntem a-l păzi și a-l păstra... La codru, comise! Și dacă va veni și acel ceas, muieri găsim noi și pe acolo!... Destule-s!

Iar inima lui s-a încrâncenat. Și Văruntar s-a întrebat: se poate?

Căpitanul a plecat cu acei ai lui: cu Grama, cu Bornea, cu nepoții părintelui Ugrin, cu toți codrenii ce se mai găseau în viață, dintre acei veniți la steag.

— Să vii!... Te-așteptăm! a spus căpitanul Gruia Tărnă, în clipa plecării.

Văruntar a privit pe urma lor, îndelung, până când din Gruia, din Grama, din Bornea, din nepoții lui Ugrin, nu i-a mai rămas în priviri decât amara tristețe a vedeniei despărțirii...

Acum ridică spre munte.

Clipește mărunț. Parcă s-a trezit dintr-un vis...

Ce frumos e codrul din preajmă!... Undeva plânge prelung o vuire de tulnic... Oare, cine mai cheamă? Și ce?

— Știu, comise. Și eu toate le-ascult și pe toate le pricep. Și, în fața domniei-tale, m-aplec... E liniște-n țară. Și curțile-s gata. M-așteaptă moș Ghinea și robii... M-așteaptă și codrii... Dar, comise, alt nimeni?

— Ba, da, jupâniță! și se opri.

Își reamintise de vorbele căpitanului Tărnă, chiar în clipa când sta gata să alunece spre cine știe ce slăbiciune.

În privirile fetei se aprinseseră două tainice luminiți ale nădejzii. Comisul, însă, tăcuse.

— Mai cine? îndemnă fata, cu o dureroasă strângere de inimă.

— Jupâniță Irină, eu mă pricep la bătalie. La slovă, iarăși, mă pricep puțin. Știu să ridic o sabie apărătoare în fața celui slab și primejduit. Poate mai știu și din altele câte ceva... Cum să se dreagă o curte, bunăoară. Cum să se vegheze o avere a cuiva... Multe!... Dar ceea ce m-ai întrebat... Dă!

— Hai, spune! trasări, iarăși, inima jupâniței Irina.

— Te-așteaptă, poate, un mire.

— Și... care? străluciră privirile ei.

Comisul își aplecă fruntea, ca un mare vinovat.

— Aiasta, jupâniță, este dintre cele ce eu nu știu.

Irina îl privi lung.

— Șiii... Nu-l știi, zici?

— Nu! răspunse comisul. Că nu sunt vraci.

— Sunt eu!... Și-l cunosc.

— Aiasta se poate, jupâniță... Se prea poate!

— Și nu mă întrebi: cine-i?

— Nu, jupâniță! Că nu sunt duhovnic. Și nici nu țin să tulbur vreo apă, când nu mi-i drumul prin ea. Poate tocmai atunci să vină cerbul setos și... când zărește tulburarea apei, gândește că și primejdia-i pe-aproape... Și fuge biet cerbul însetoșat... Și-i păcat!

— Comise Văruntar... voise să spună ceva domnița.

— Ascult, jupâniță Irină!

Dar fata se întunecă și tăcu. Se vedea pe chipul ei o mută și grea suferință.

— Voiai să mai spui ceva, jupâniță?

Fata tresări. Își trecu palma mică peste ochii încețați de gânduri și oftă, abia auzit.

— Nimic, comise!... Nimic!... Ba da!... Voiam să te întreb așa: când ne-ntoarcem la Deleni?

— Aiasta rămâne la buna voie a domniei-tale, jupâniță Irina.

— Bine, comise... Când poți și când vrei domnia-ta, plecăm...

— Eu m-aș ruga să adăști, până când dau casa, și livezile, și... sărăcia ce mai am pe aici...

— Cum?... Ce zici?... Cui să le dai? tresări jupânița, îngălbenind ușor.

— Nu știu nici eu, acum... Am să văd!

— De ce să le dai? stăruia ea, din ce în ce mai speriată.

— Pentru că... eu trebuie să plec, pe departe. Și nu știu dac-o să mă mai întorc vreodată pe aici...

— Ce vorbești, domnia-ta, comise? Unde vrei să pleci?

— Departe... am spus!

— Și... ce ai pe aici vrei să le vinzi? întrebă ea, cu amară greutate.

— Da, jupâniță.

— Atunci,... atunci,... le cumpăr eu, îngăimă fata, în cumpăna unei nădejdi.

Comisul o privi îndelung. O scânteie de duiosie se aprinse în străfundul sufletului său. Și spuse șoptit:

— Nu, jupâniță. Nu ți le vând... Dacă vrei,... dăruite fie-ți!... Viața omului e tulbure și necunoscută. Pe unde plec, cine știe? Multe se pot întâmpla. Și, poate, voi avea și eu nevoie de panaghii, de parastase...

— Comise... începu jupânița Irina, dar nu mai putu adăuga nimic. Simțea că se îneacă. Se sculă și fugi în cerdac...

...După câteva zile, pe căile șerpuitelor și primejdioaselor prevaluri, cobora butca jupâniței Irina Veveriță, pe drumul reîntoarcerii sale spre depărtatele curți ale Delenilor.

În cășile de la-mbucătura Uzului nu rămăsese decât Nicoară Gârneață. Omul se înfipsea în fața cerdacului, cu mâinile vârâte în șerpar și privi îndelung în urma stăpânei plecate.

— Mari sunt minunile tale, doamne!... Adică la ce i-or mai fi trebuit domniței noastre și hardughiile astea?... Dar, dă! poate c-o vrea să mai vie cu măria-sa comisul pe-aici, încheie el un gând luminat, adânc încredințat că, la curtea de la Deleni, avea să fie în curând mare baieram și bucurie.

Se scărpină în cap și oftă:

„Și eu care credeam să joc la nunta domniței noastre... Dă!... Iac-am rămas și pe-aici!”

Au trecut câțiva ani.

Casa lui Sandu Lumeș aceeași stă ca și în trecut. Prisaca tot în coasta casei se află. În spate, tot acaretele vechi, gârliciul hrubei adânci în care se înșiră poloboacele... Numai un grajd nou s-a adăugat într-o altă coastă. Iar împrejurul ogrăzii s-a ridicat gard puternic, de groși și înalți bulumaci de stejar, adânc înfipti în pământ. Un fel de cetățuie, ca în vremea strămoșilor geți.

Căpitanul Gruia Tărnă vine adeseori. Îi plac foarte niște alivenci, pe care Ghitina știe să le potrivească din toate, ca nimeni alta dintre codrence.

Și despre Ghitina s-ar spune că-i cea mai frumoasă codreancă de când țin minte codrenii că sunt muieri prin părțile lor.

Uliana a îngrijit – un timp – de-un mormânt din poiana cu gropi. Lumea uitase cine-o mai fi fost asdrucat și sub crucea aceea, dar Uliana ținuse minte că – lângă cruce – sădise o mlădiță de sânger. Crucea a putrezit și, la căpătâi, ca o inscripție amintitoare a unui om, a unui viteaz ce se numise odată Toma Sânger, n-a rămas decât sângerul, care a crescut și crește mereu peste groapa, ce se deopotrivește, pe încetul, cu locul ierbos al poienii, de când Uliana a plecat spre gospodăria căpitanului Tărnă.

Despre această plecare, foarte s-a bucurat feciorul căpitanului, Grama.

Uneori, și acum buciună peste clătitoarele vârfuri ale stejarilor chemare de tulnic.

Din codru în codru, răsunetul ajunge și aici. Și-atunci, comisul Ilie își încinge spada. Desprinde din cui arcul de corn și încalecă pentru plecare. Dar, niciodată nu pornește singur, căci Ghitina îi stă alături, cu pieptar înzăuat, cu spadă la coapsă și dreaptă pe harmăsarul ei murg...

În pletele comisului s-au aninat fire argintii, ca niște funigei de toamnă.

Au așteptat fecior, să ducă – prin vreme – sămânță mai tare în neamul de mirmidoni, despre care se vorbește în Istoria elinească a preaînvățatului Agathagos. Dar acel fecior n-a voit să bată la poarta vieții și a chemării lui.

Și aceasta îl roade adânc pe comisul Văruntar, dar tace. Nu vrea s-o mârnească pe Ghitina,... pe cea mai frumoasă muiere codreană...

Uneori, când căpitanul de margine – Gruia Tărnă – vine și când cei doi preteni se afundă cu mintea în orbul trecutului, oftează laolaltă.

— Părintele Ugrin, al nostru, câți ani ar fi avut – oare – acum?

— O mie... Și poate și mai mult – face comisul.

— Cum... o mie? îl privește nedumerit căpitanul de margine.

— Păi,... oameni ca el, căpitane, erau doar în lumea poveștii. Și, de pe atunci, trebuie să fie trecut, barem, vreo mie de ani...

— Musai, că așa trebuie să fie, rostește celălalt cu o adâncă încredințare.

Și tac un timp. Apoi, tot căpitanul întreabă:

— Daa... de jupânița noastră, Irina, îți mai aduci aminte, comise?

Văruntar se întunecă... De Irina Veveriță își amintește el bine. Dar și mai bine își aduce aminte de vorbele ei, din clipa despărțirii și a plecării lui din curtea Delenilor:

— Păcat de-atâtea nădejdi pierdute!... Că mândri feciori ți-aș fi făcut, Văruntare!